

ӨРЛЕУ Үздіксіз білім жаршысы ӨРЛЕУ Вести непрерывного образования

№4(15)/2016

Қазан-қараша-желтоқсан

2013 жылдан бастап шығады
Жылына 4 рет шығады

Октябрь-ноябрь-декабрь

Издается с 2013 года
Выходит 4 раза в год

*Меншік иесі – «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы
Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты
Собственник – Филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу»
Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области*

Бас редактор – Главный редактор
С.Д.МУКАНОВА,
доктор педагогических наук

Бас редактордың орынбасары
А.А.Мухатаев, канд.пед.наук, доцент

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Г.К. Ахметова	доктор пед. наук, профессор
У.М.Бахтикиреева	доктор филол. наук, профессор (Россия)
Ж.Ж.Наурызбай	доктор пед. наук, профессор
М.Н. Сарыбеков	доктор пед. наук, профессор
С.Т. Каргин	доктор пед. наук, профессор
Б.А. Жетписбаева	доктор пед. наук, профессор
А.К. Кусаинов	доктор пед. наук, профессор
С.К. Исламгулова	доктор пед. наук, доцент
Л.В. Моисеева	доктор пед. наук, профессор (Россия)
К. Абдикалыков	канд. пед. наук, отв. секретарь
А.Ж. Мырзахметова	канд. ист. наук, отв. секретарь

Басуға 15.12.2016 ж.
қол қойылды.
Пішімі 60x84 1/8.
Офсеттік қағазы.
Көлемі 8,75 б.т.
Таралымы 300 дана.
Бағасы келісім бойынша.
Тапсырыс №301

Подписано в печать 15.12.2016 г.
Формат 60x84 1/8.
Бумага офсетная.
Объем 8,75 п.л.
Тираж 300 экз.
Цена договорная.
Заказ №301

Беттеген:
А.А.Разбеков

Адрес редакции: 100019, г. Караганды, ул. Жанибекова, 42
Тел.: +7 7212 41-68-59; **факс:** +7 7212 41-70-10.
Адрес сайта: orleu-krg.kz **E-mail:** ipk.karaganda@mail.ru

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігімен тіркелген
03.05.2013 ж. №13605-Ж мерзімді баспасөз басылымды тіркеуге қойылғаны туралы куәлік
Зарегистрирован Министерством культуры и информации Республики Казахстан.
Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания №13605-Ж от 03.05.2013 г.
© Филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу»
Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области, 2013

ЫҚПАЛДАСУ ҚЫРЛАРЫ: ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ**ГРАНИ ИНТЕГРАЦИИ: НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ**

КАРГИН Д.Б. Зерттеушілік және кәсіпкерлік білім беру – инновацияның қозғаушы күші.....	4
МКРТЧЯН М.А. О роли В.К. Дьяченко в создании основ современной дидактики.....	15
ОМАРГАЗИН Р.Б. Когнитивно-аксиологическая роль педагога в условиях технократизации образовательного процесса.....	19
RAIKHAN SABIROVA, TATYANA MAKARENKO. The role of L.S. Vygotsky in the development of pedagogical psychology.....	25
ӨТЕН Г.Ж. XX ғасыр басындағы қазақ зиялыларының шығармаларындағы жастарды адамгершілік-рухани құндылықтарға тәрбиелеу мәселелері.....	29

АШЫҚ АУДИТОРИЯ: ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕДЕН -**ОТКРЫТАЯ АУДИТОРИЯ: ИЗ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ**

ЩЕРБИНА Ю.С. Эволюционная модель – объективная основа целостной системы обучения для современной школы.....	34
МАМЕРХАНОВА Ж.М. Стандарт среднего образования как условие реализации «зоны ближайшего» и достижения уровня «актуального развития» казахстанскими школьниками.....	43
ЛИТВИНСКАЯ И.Г. Особенности речевой работы учащихся как средство повышения эффективности обучения.....	48
САКАЕВА А.Н., МАМЕРХАНОВА Ж.М. Развитие критического мышления детей с ограниченными возможностями.....	53
МИХАЙЛОВ И.Л. Организация проектной деятельности при подготовке солдат запаса в гражданских ВУЗах...	57

БІЛІКТІЛІКТІ АРТТЫРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ДАМУЫ**ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГА В СИСТЕМЕ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ**

МОИСЕЕВА Л.В. Инновации в системе аттестации педагогических кадров Российской Федерации на основе профессиональных стандартов.....	61
ЧЕСНОКОВА Н.П. Сетевое образовательное сообщество педагогов: ресурсы управления.....	65
АБДЫҚАЛЫҚОВ Қ. Болашақ физика бакалаврының педагогикалық жұмысқа кәсіби даярлығын қалыптастыру.....	72
ИШАНОВ П.З., АУБАКИРОВА К.Ф. Интегративная роль этнопедагогической компетентности в системе профессиональной подготовки будущих учителей.....	82
ADYHANOVA A.S. Multicultural competence as a key component of teacher training foreign language.....	88
ӘМИРОВ Е.С. Педагогикалық кадрларды кәсіби дайындау жүйесіндегі жаңашылдықтар.....	93
МАЙБАСОВА Ү.А. Жаңартылған білім беру бағдарламасын жүзеге асыруда бастауыш сынып мұғалімінің дайындығы.....	100

АҚПАРАТТЫҚ ШОЛУ - ИНФОРМАЦИОННЫЙ ОБЗОР

БУКЕНОВ Б.Қ. Білім ошағының жетістігі – тәуелсіздіктің жемісі.....	104
НОГАЙБАЕВА Г. Читающие дети-успешные ученики.....	108
BRITISH COUNCIL АҒЫЛШЫН ТІЛІНІҢ ЖАТТЫҒУЛАРЫ - ЗАДАНИЯ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ BRITISH COUNCIL.....	111
АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТ - СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ.....	114

ҚЫМБАТТЫ ОҚЫРМАН!

ҚР білім беру және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында орта білім беруді жаңартудың негізгі элементі ретінде ұстаз тұрғасы, оның кәсіби мәртебесі мен әлеуеті танылған. Осыдан педагог кадрлардың қазақстандық және әлемдік инновациялық тәжірибесін қолдануы негізінде олардың дәсекеге қабілеттілігін дамыту мақсаты айқындалады, өйткені ұстаз сапалы білім беруді ұйымдастырудың маңызды ресурсы саналады.

Педагогтың кәсіби деңгейін жүйелі түрде арттыру, SMART-педагогтың бейнесін қалыптастыру тек инновациялық практика жағдайында, білім беру ұйымдарының даму режимінде ғана мүмкін бола алады. Оған қол жеткізу үшін оқыту үдерісіне заманауи әдістеме мен технологияны ендіру, Назарбаев-университет және Назарбаев Зияткерлік мектептерінің тәжірибесін тарату, мектеп пен жоғары оқу орындарындағы педагогикалық құрамның сапасын арттыру, оқыту үдерісіндегі тәрбиелік құраушының күшейтілуі және т.б. қажет.

Аталмыш нөмірдің материалдары педагогтардың кәсіби даму және адамгершілік-рухани жетілу мәселелеріне арналған. Жарияланым авторларының қатарында – Қазақстанның, Ресейдің, Арменияның, Германияның жетекші оқу орындарының ғалымдары мен әдіскерлері, орта арнаулы кәсіптік білім беру және мамандандырылған білім беру ұйымдарының басшылары, қазақстандық және шетелдік білім беру ұйымдарының педагогтары, "Өрлеу" БАҰО" АҚ, Қарағанды облысы бойынша ТІҚ БАМ қызметкерлері бар.

Бұл нөмірде сондай-ақ British Council (Британдық Кеңес) қызметкерлерімен әзірленген ағылшын тілі бойынша Learn English Print жаттығуларының жариялануы жалғасын тапқан.

Сізге тілекпен, С.МУКАНОВА

ДОРОГОЙ ЧИТАТЕЛЬ!

Государственной программой развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 гг. основным элементом модернизации школьного образования признаны учитель, его профессиональный статус, потенциал. Исходя из этого, основной целью, на наш взгляд, является развитие конкурентоспособности педагогических работников на основе использования инновационного казахстанского и мирового опыта, так как учитель является важным ресурсом организации качественного школьного образования.

Системное повышение профессионального уровня педагога, формирование образа SMART-педагога становится возможным в условиях инновационной практики, деятельности в режиме развития организации. Для достижения этого необходимо внедрение современных методик и технологий в процесс обучения, распространение опыта Назарбаев-университета и Назарбаев Интеллектуальных школ, повышение качества педагогического состава школ и вузов, усиление воспитательного компонента процесса обучения и т.д.

Материалы данного номера посвящены вопросам профессионального и духовно-нравственного развития педагогов. Среди авторов – ученые и методисты-практики ведущих вузов Казахстана, Армении, Германии и России, руководители ПИПО и специализированных школ, педагоги казахстанских и зарубежных организаций образования, сотрудники Карагандинского филиала АО "НЦТК" "Өрлеу" ИТК ЛР.

В этом номере традиционно продолжается публикация упражнений Learn English Print по английскому языку, разработанных сотрудниками British Council (Британский Совет).

С уважением, С.МУКАНОВА

ӘОЖ 378.014.15

Д.Б.КАРГИН

*Л.Н.Гумилев ат.Еуразия Ұлттық университеті,
Астана қ., Қазақстан Республикасы
kargin_db@enu.kz*

ЗЕРТТЕУШІЛІК ЖӘНЕ КӘСІПКЕРЛІК БІЛІМ БЕРУ – ИННОВАЦИЯНЫҢ ҚОЗҒАУШЫ КҮШІ

Мақалада классикалық университетті білікті кадрларды дайындаумен қатар жаңа технологияны әзірлеу және оны өндіріске ендіру қоса қабат жүретін зерттеу университетіне түрлендіру мәселесі талқыланды. Г.Ицковицтің «Үштік орамша» тұжырымдамасы аясында қоғамдағы инновациялық дамудың түйінді шарты саналатын практикаға бағдарланған білім негізінде «университет–бизнес–мемлекет» жүйесіндегі қарым-қатынас елдің экономикалық дамуына тікелей әсер етеді. Басқарудың жаңа түріне өтудің, кәсіпкерлік университетті қаржыландырудың көздері мен қосымша механизмдерін іздестіруге қатысты ұсыныстар берілген.

В статье дается анализ проблем трансформации классических университетов в исследовательские. В таких университетах подготовка квалифицированных кадров сопровождается разработкой новых технологий и внедрением их в производство. В рамках концепции «тройной спирали» Г. Ицковица ключевым условием для развития инноваций в обществе, основанном на практикоориентированных знаниях, являются взаимоотношения в системе «университет–бизнес–государство», которые оказывают прямое влияние на экономическое развитие всей страны. Даны рекомендации перехода к новым формам управления, поиска дополнительных механизмов и источников финансирования предпринимательского университета.

The article analyzes the problems of transformation of classic universities to research. In these universities, training of qualified personnel is accompanied by the development of new technologies and their introduction into production. Within the concept of the «triple helix» G. Etzkowitz key condition for the development of innovations in society based on practice-knowledge is the relationship in the system «university–business–state», which have a direct impact on the economic development of the country. Recommendations of passing are given to the new forms of management, search of additional mechanisms and sources of enterprise university.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: ғылыми-зерттеу орталығы, инновациялық университет, К.Ицковицтің «Үштік орамша» тұжырымдамасы, «университет–бизнес–мемлекет» жүйесі, университет автономиясы, кәсіпкерлік білім беру

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: научно-исследовательские центры, инновационные университеты, концепция «тройной спирали» Г.Ицковица, автономия университета, предпринимательское образование, система «университет–бизнес–государство».

KEYWORDS: research centers, innovative universities, conception of «triple Helix» of G.Iszkovisz, the system is the «university–business–state», autonomy of university, enterprise education.

Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық даму стратегиясын жүзеге асыру білім беру мен ғылымды өзара байланыста дамыту мәселелерінің шешілуінен тікелей тәуелді. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтің «Қазақстан–2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Жолдауында «жоғары оқу орындары тек білім беру функцияларымен шектеліп қалмай, өзінің ғылыми-зерттеу қызметін белсенді дамытуы» керектігі атап айтылған [1]. Жоғары білім берудің инновациялық траекториясы, оның бағыттылығы университеттің әлеуметтік-экономикалық сала жетекшісі ретіндегі өз миссиясын – халықаралық деңгейдегі кәсіпқойлардың

нарықтық экономиканы инновациялық дамытуды қамтамасыз етуінен, бизнесте көшбасшы болуға қабілеттіліктен, бәсекелестік ортада іс-әрекет ету мен жеңіске ұмтылысынан, Отан алдындағы жауапкершілік сезімді нақты айқындауынан көрінеді. Білімдік бағдарламалардың мазмұнына жаңаша тұрғыдан келгенде оқытудың инновациялық технологиясын және білім беру қызметін ұйымдастыру мен басқарудың озық түрлерін қажетсінеміз. Ал өз кезегінде, жоғары оқу орны (мұнан әрі – ЖОО) бітірушісінің жаңа моделінде берілген білім беру жаңашылдығының нәтижелері осы оқу орнының инвестициялық тартымдылығының деңгейін көрсетеді.

Қазір Қазақстанның алдында университеттік білім беруді ғаламдық өзгерістердің үздіксіз артуына сәйкесетіндей дәрежеге жеткізу реформасын жасау міндеті тұр. Қазақстандық университеттерді реформалауда бірыңғай идея қандай болуы керек?

Осы орайда В.Гумбольдт университетінің тұжырымдамасы өз ерекшелігімен назар аудартады. Бұл мемлекет тарапынан қолдауға ие бола тұрып, оқыту мен зерттеудің бірлігіне және еркіндігіне ішкі автономиядан байқалады. Сонымен бірге бұл оқу орнын әртүрлі оқыту үдерістері институттарының өзара қарым-қатынасы мен адамның гумбольдтық бейнесі өзгешелейді. Осыған сәйкес индивидуумның дамуы өзіндік ішкі күштерді ашуға байланысты. Индивид алған білім адами тұрмыстың көрінісі, әрі қолдаушысы болғандықтан оны адамның құқығы мен міндетіне жатқызуға болады. Оқытушы мен білімгер тең дәрежелік әріптестікте білім беру және өзіндік өзін-өзі еркін анықтау мәселелерін шешумен айналысады. Университет – ғылыми ойлау мекені, осы мағынада оқыту мен зерттеу өзара тығыз байланысты. Бұрынғыша дәстүрлі тәсілмен оқыту практикаға сәйкеспей жатады, ал зерттеумен бірлескен оқыту практикамен дұрыс қатынасқа кепіл бола алады.

Германияның заманауи университеттерінің жұмыс істеу қағидасы В.Гумбольдт университетінің идеясымен үндес, Гумбольдттық тұжырымдама антропологиямен және мемлекетпен тығыз байланыста болуымен өзгешеленеді. Оқу мен зерттеу жұмысының бірлігін көрсететін дәстүрлі қағидат оқушының кәсіби біліктілігінің ғылыми зерттеулермен тікелей байланыстылықта өтуімен сипатталады.

Қазақстандық университеттік жүйе американдық модель бойынша қызмет көрсетудің әртүрлі санаттық және дифференциалдық жіктелуі бағытында реформалануда. Осыған орай болашақта университеттердің ғылыми дәрежелерді тағайындауы да дифференциалдануы мүмкін. Бұл қазақстандық университеттерді ғаламдасу шараларына қатысты бейімдеу мақсатында оларға қойылған талап және ол жекелеген университеттерді элиталық ретінде жіктеуге мүмкіндік береді. Басты міндетіне оқыту мен зерттеуді таңдап алған университеттер үшін әртүрлі деңгейде болса да Гумбольдт университетінің идеяларын іске асыру мүмкіндігі туады. Ресурстардың шектеулігіне қарамастан қазақстандық білім беру жүйесі қолжетімділік сияқты шарттарды міндетті түрде қанағаттандыруға тиісті, онда әркім өз қалауынша жеке қабілетіне сай білім ала алады.

Дамыған елдердегі жаңа басымдық ретінде университеттердің ғылыми-техникалық білімді генерациялау бағытындағы рөлінің арта түсуі байқалады. Дәстүрлі зерттеу университеттері жанындағы зертханалар мен университеттік зертханалар арасында үлкен айырмашылық бар. Университеттік зертханалардың негізгі моделіне университет пен өндірістік зерттеушілерден түскен идеялардан екеуіне де ортақ мәселелерді орындайтын механизм, қызметкерлерді жеңіл оқыту және университет пен фирмаішілік зерттеу жобалары арасындағы тәжірибе трансфері жатады. Бұл модель университеттік зерттеулерге кеңінен жол ашады.

Университеттік зертхананың классикалық мысалына Стэнфорд университетін жатқызуға болады. Ол өте ірі «Силикон алаңқайы» аумақтық ғылыми-өндірістік кешеннің белді түйіні. Университеттің білімгерлері мен профессорлары еркін режимде жүргізген іргелі зерттеулердің нәтижелерін әлемнің жоғары технологиялық бизнес көшбасшылары қолдануға тырысады. Нақ сол ірі университеттер, бұлар көбінесе технополистер орталықтары, ғылыми-техникалық прогресстің болашағы зор салаларындағы ең жаңа технологиялардан құралған өндіріс орындары орналасқан аймаққа айналууда. Мысалға, Стэнфорд маңайына 1200 мекеме, Бостон университетіне 1300 фирма, Кембриджге – 500 фирма шоғырланған.

Қазақстандағы ғылым мен жоғары білімді кіріктірген инженерлік бағыттағы университеттік зертханалар ғылымды дамытудың басым бағыттарына сай ашылуда. Соны біріне, әрі

бірегейіне Назарбаев университеті жатады. Ғаламдастыру үдерісі басқа университеттермен бірігуді, ұлттық білім беру жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін талап етеді [2].

Қазақстанның индустриалдануы мен инновациялық дамуына негізделген экономиканы модернизациялау ғылым мен білімнің кірігуіне бағдарланған жоғары мектеп жүйесін реформалауды да қарастырады. Әлемдік практика білім мен ғылымның кірігуі университеттердің негізгі қағидасын – «зерттеу арқылы оқытуды» жүзеге асырушы ғылым мен өндірістің жоғары білікті мамандарын дайындаудың жалғыз тиімді түрі екендігін дәлелдеп берген.

«Экономиканың жоғары мектебі» 2009 жылы Ресейде Ұлттық зерттеу университеті мәртебесін иемденген алғашқы оқу орны, мұндағы ғылыми-зерттеу, оқу-жобалау орталықтары мен зертханалардың көпшілігіне шетелден шақырылған ірі ғалымдар жетекшілік жасауда. Мұнда қалыптасқан қағидалар: әлемдік экономикалық және әлеуметтік ғылымдар талабына сүйену, пәнаралық өзара әрекеттесушілік (экономика мен құқық бірге оқытылады), білім берудің реформа практикасымен, қолданбалы зерттеулер нәтижелерімен тікелей байланыстылық, білім беру қауымдастығындағы ағартушылық миссия [3].

Германияның зерттеу университеттерінде оқу пәндері және оның мазмұны кафедраның ғылыми бағытына сай таңдап алынады. Мұның негізгі артықшылықтары: 1) элективті курс ғылыми өзекті мәселеге сәйкеседі; 2) білім алу ғылыми мектептің күрделі мәселелерін терең білуге мүмкіндік береді; 3) білімгерлер ғылыми мектептегі зерттеулердің нәтижесімен танысады; 4) аталмыш пәндерден ғылыми мәселенің даму болашағын болжағандар курстық және дипломдық жұмыстардың тақырыбын нақты анықтайтын болады. Ғылыми семинар қалыптасқан «пирамидалық» жүйе идеясына сәйкес үш деңгейде ұйымдастырылады: семинар тақырыбы аса маңызды болса ірі ғалымдар (көбінесе шетелден) шақыртылады, орта және төменгі деңгейге сәйкесінше сол оқу орнының оқытушылары мен білімгерінің қатысуы жеткілікті [4].

Заманауи зерттеу университеттеріне тән негізгі белгілер:

- профессор-оқытушылық құрам зерттеу университетінің білімдік бағдарламасын орындауға, сондай-ақ ғылыми зерттеулер жүргізуге қатысады (американдық университеттердегі оқытушыларды сұрыптаудың ерекшелігі – білім беру, ғылым мен бизнес салаларын қамтитын кадрларды үнемі алмастырып отыру);

- зерттеу университеті үнемі өзінде жүргізілетін зерттеулердің жоғары деңгейін қолдап отырады, оған өзінің ғылыми-зерттеу базасын (кітапхана ресурсы, ақпараттық қамтамасыз ету, зертханалық құрал-жабдық және т.б.) дамытатын қаржылық ресурсты инвестициялау да жатады;

- зерттеу университетінде оқыту сан - салалы және элиталық мамандарды дайындаумен қоса білімгерлердің базалық жоғары білім алуын да қамтиды, бұл болашақта ғылыми және білім беру қызметімен кәсіби айналысуды міндеттемейді [5].

Қазақстан Республикасының «Ғылым туралы» Заңы қабылданғаннан кейін зерттеу университеттерін құру идеясы өзекті саналуда (бап 10), өйткені білім беру мен ғылымның кірігуі жоғары (және жоғарыдан кейінгі) білім беру мен ғылыми зерттеулердің сапасын арттыруға жетелейді [6].

Қазақстанның жоғары кәсіптік білім беру жүйесін модернизациялау саласындағы мемлекеттік саясатының негізгі міндеттерінің бірі – жоғары білім беру ошағын нарықтық жағдайда жұмыс жасауға қабілетті мекеме ретіндегі ұйымдастыру-функционалдық және экономикалық моделін құру. Еліміздің ішкі және сыртқы нарығында идеяны ойластырудан бастап оны коммерциялауға дейін жеткізетін университеттер қазіргідей құбылмалы кезеңдегі зияткерлік еңбектің нағыз ошағына айналуға тиісті болатын. Кәсіпкерлік қызмет бизнестің белсенді және шығармашылық түрі болғандықтан инновациялық үдеріс саналады.

Инновациялық университеттер іс-әрекеттің жаңа түрлерін жобалауға және қазіргі бар корпорациялардың, салалар мен аймақтардың заман талабына сай трансформациялануын қамтамасыз етуге қабілетті мамандарды дайындауға арналған. Оның басқаша бағдарланған университеттерден ерекшелігіне келсек:

- классикалық (XI-XII ғғ. Еуропалық үлгідегі) университеттер тек білім берумен айналысады;
- зерттеуші (XIX ғ., В.Гумбольдт моделіндегі) университеттер ғылыми білімді

генерациялауға және зерттеу жұмысына дайындайды;

- индустриалдық (XX ғ. басы) ЖОО өндірістің жаппай өсуін қамтамасыз етуге бағытталған.

Инновациялық бағдарланған университеттің қабілетті адамдарды дайындауда әлемдік көшбасшылыққа қосылуға барлық мүмкіндігі бар: өйткені олар әдеттегідей дағдылы ойлау шегінен тысқары шыға алады; жаңа міндеттерді шеше алады; анықталмаған жағдаяттарда, шектелген ресурстар мен жеке бастық тәуекелдікте өмірлік тәжірибемен және жауапкершілікпен іс-қимыл жасайды, өз тиімділігін нақты жетістіктермен дәлелдей біледі.

Инновациялық университетті қалыптастыруға жүктелетін міндеттер:

1) нәтижесі жоғары кәсіби маман дайындайтын инновациялық білім беру жүйесін дамыту;
2) білім беру, ғылыми зерттеу және өндірістің кірігуі базасы негізінде элиталық мамандарды уақытынан оза дайындау;

3) университеттік дәстүрді сақтау және академиялық құндылықтар мен кәсіпкерліктің кірігуі базасында инновациялық қызметтің инфрақұрылымын жасақтау;

4) инновациялық корпоративтік мәдениетті және ішкі бәсекелестік ортаны қалыптастыру;

5) университеттің сыртқы ортамен өзара үйлескен іс-әрекеттесуші инфрақұрылымын дамыту, ЖОО-мен, академиялық ғылыммен, өндіріспен, бизнеспен және билік құрылымымен стратегиялық әріптестікті қалыптастыру;

6) университетті қаржыландырудың көздерін диверсификацияландыру.

7) университетті өзін-өзі оқытатын құрылым ретінде басқарудың бейімделген жүйесін құру.

Осы жүктелген міндеттер негізгі үдерістерді жүйелі сипаттайды және дәстүрлі университеттерді инновациялық типтегі университетке қайта құруға қатысты конструктивтік іс-әрекеттің бағытын көрсетеді. Бұл міндеттердің әрқайсысы аясында олардың жүзеге асқандығын тағайындайтын бағалаушы кеңістік жасақталады.

Кәсіпкерлік университет моделін құрған Б.Кларк оның қалыптасуының тұжырымдамалық қағидаларын жасақтады, ал университетті басқарумен К. Камерон, Г. Минцберг, Б. Спорн және т.б. айналысты. Әлемнің озық университеттері сияқты Қазақстандық ЖОО-на да өзінің ұлттық басымдылықтары, аймақтық ерекшеліктері және қызметтің өзгешеліктері ескерілген даму стратегиясын әзірлеу қажет болып, оның ресурсы ретінде кәсіпкерлік тандап алынды [7].

Шетелдік кәсіпкерлік университеттердің арасынан Ұлыбританиядағы Оксфорд университеті инновациялық даму орталығы ретінде танылған. Глазгодағы Стратклид пен Уорвик (Англия), Джеонсу (Финляндия) [8], Чалмерс (Швеция) [9], Твенте (Нидерланды) университеттері – қалыптасуын Б.Кларк талдаған еуропалық университеттер, Гельзенкирхен қолданбалы ғылымдар университеті [10], Каталония политехникалық университеті және басқалары университеттік басқарудың жаңа моделін құру мен қолдануды бастан кешкендер санатында. Бұлар институттық зерттеулерді қолдап, кәсіпкерлік университеттердің қалыптасу тәжірибесін тарататын «Инновациялық университеттердің еуропалық консорциумі» (European Consortium of Innovative Universities – ECIU, 1997 ж.) аталатын ассоциацияға біріктірілген.

Кәсіпкерлік типтегі еуропалық университеттер – мемлекеттік құрылым тарапынан салыстырмалы біршама тәуелсіздікті сақтап қалу жолдарын белсенді іздеумен айналысатын мекемелер. Құрылымына өзгеріс енгізу және қызметін диверсификациялау арқылы университеттер өзіндік ерекшелігін жоғалтуы мүмкін. Кәсіпкерлік инновациялық қызметке жататындықтан «инновациялық университет» пен «кәсіпкерлік университет» ұғымдары Еуропада синоним есептеледі. Кәсіпкерлік ойлауды дамытатын оқыту кезінде білімгерлер кез келген мамандықта бизнесті жүргізудің негізін, кейіннен өз ісін ашуға септігі тиетін бизнес-жобаға қатысуды үйренеді.

Дәстүрлі университетті кәсіпкерлік университетке қайта құру ұзақ уақытқа (әдетте 10-15 жылға) созылады. Түрлену жолына түскен университеттің бейіні маңызды емес. Инновациялық университеттердің еуропалық консорциуміне кіретін кәсіпкерлік университеттерді талдау нәтижесінде кәсіпкерлік белсенділікке қатысты қалыптасудың негізгі ұстанымдары айқындалды (кесте 1).

Кесте 1 – Шетелдегі кәсіпкерлік университеттердің кәсіпкерлік белсенділікке қатысты құрылуындағы негізгі ұстанымдардың салыстырмалы сипаттамасы.

Ұстанымдар	Сипаттамасы	Университеттер
Ғылыми-зерттеушілік	Ғылыми (оған іргелі де енген) нәтижелерді қолданбалы пайдалану	Уорвик және Оксфорд (Англия)
Технологиялық	Жаңа технологияларды (оған өндірістік те енген) қалыптастыру және сынақтан өткізу	Чалмерс (Швеция), Твенте (Нидерланды), Каталония (Испания), Гельзенкирхен (Германия)
Ресурстық-инновациялық	Қоғамның сұранысын университеттің ресурстарын өзірлеу, жинақтау және жалпылау арқылы (кадрлар, ақпараттық технологиялар және т.б.) қанағаттандыру	Джеонсу (Финляндия) Стратклинд (Шотландия)

Канада университеттері сол қоғамның өзіндік ерекшелігіне сай тек аймақтық сипатқа ие. Онда қашықтан оқыту формасын қолданатын виртуальды (электрондық) университет кең таралған. Американдық университет жүйесінде жоғары білім беру әуел бастан көбінесе жеке бастама аясында дамығандықтан кәсіпкерлік және демеушілік бастамаға негізделген. Штаттардың университеттері корпорация сияқты дамиды. Балтық жағалауының елдері де кәсіпкерлік университетке көшуді ойластыруда. Эстонияның мемлекет арнайы құрған ESTAG технологиялық агенттігі ғалымдарға мекемелерден әріптес табуға көмектеседі, қаржылай қолдау жасайды. Мысалға, Таллинн техникалық университетінің зияткерлік меншігі (нақты жобалар, құрылымдар, жүйелер) сатылады. Университеттерде жүзеге асқан осы түрлендірулерге, олардың инновациялық қызмет пен кәсіпкерлік бағытындағы тәжірибелеріне Қазақстан университеттері де ғылыми және практикалық тұрғыдан қызығушылық танытуда.

Еліміздегі инновациялық қызмет қажетті деңгейде дамуы үшін адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, қаржыландыруға қол жеткізу керек. ЮНЕСКО мәліметіне сүйенсек Қазақстанның инновациясын дамытуға білікті жұмыс күші жетіспейді екен [11].

Таяу арада жүргізілген зерттеулер білім беру жүйесінде үлкен кемшіліктер бар екендігін көрсетіп берді. Қаржыландыру көлемінің төмендігі, оқушылар мүмкіндігінің әртүрлілігі, оқытушылар үшін тиімсіз бастамалар, шектеулі білім беру ресурстары, ғылым мен өндіріс арасындағы әлсіз байланыс – осылардың барлығы білім беру деңгейін жақсартуды қажет етеді.

Қазақстанда кәсіпкерлік типтегі университеттерді құрудың мақсаты – экономиканың нақты бөлігінде жұмыс атқаруға қабілетті, тәуекелшіл, жаңашылдық пен бастамашылдық көрсететін, қабылданған шешімге жауапкершілікпен қарайтын болашақ кәсіпкерлерді дайындау.

Жоғары білім беру ошақтарының кәсіпкерлік белсенділігі білім беруден бастап өзінің тиімді жұмыс атқаруын қамтамасыз етуге, басқарудың сәйкес ұйымдастыру құрылымы мен тәсілін құруды қамтуға дейінгі барлық түрлерінде байқалуы қажет. ЖОО-ның аймақтық ерекшеліктер ескерілген одан әрі даму бағытын таңдау, университетті аймақта өзіндік орны бар «кәсіпкерлік ұйымға» түрлендіру механизмін өзірлеу керек.

Стэнфорд университетінің профессоры Генри Ицковиц «Үштік орамша. Университет – мекеме – мемлекет. Инновация іс-әрекетте» теориясын негіздеп, өз тұжырымдамасының негізгі құраушысы саналатын модель енгізді. Оны алғаш мұндай ойға жетелеген Массачусет технология институты ректорының 1930-жылдардағы Жаңа Англия өкіметімен арасындағы хат алмасулар себеп болған. Бұл Бостонда ең алғашқы кластердың құрылғандығын білдіреді. Ол содан кейін ғана Гарвард, Стэнфорд университеттері мысалында жаңа компания құрудағы

және индустрия дамытудағы олардың рөлдерінің маңыздылығын зерделеген. Дәл осы базаларда ғылыми-зерттеу жұмыстарының әлеуеті тиімді іске асырылды. Бұрын мұндай өзара одақтасу келісімі тек мемлекет пен бизнес арасында ғана болып келген, ал енді оған тағы да бір қатысушы ретінде университет енген кезде компанияның жұмысы кенеттен жақсара бастағаны байқалды, осылайша жаңа инновациялық бағыттарды құруға мүмкіндік туды.

«Үштік орамша» теориясының негізгі идеясы – аталмыш үштіктің бұрыннан бар индустрияның қиындықтарын шешуге және жаңа индустрияны одан әрі өркендетуге қатысты өзара қарым-қатынасты серпінді дамыту. Елеулі рөлге ие жоғары білім ордасы өзінің білім берушілік функциясымен ғана шектелмей, білімді капиталдандыруға да бар күш-жігерін салады. Осы модельге сәйкес кәсіпкерлік университет жаңа технологияны жасақтайтын орталыққа айналып, ғылыми зерттеулермен қоса қабат айналысуға тиісті.

Осы тұста неліктен ғылыми-зерттеу орталығы атқаратын жұмыс университетке жүктелетіндігіне келсек, ол жоғары білім беру ошақтарына жыл сайын көптеген жаңа идеялар бере алатын білімгерлер тобының қосылып жататындығымен түсіндіріледі. Бұлар инновация мен экономиканы дамытудың драйверіне айналады, ал орталықтарда 20-30 жылдап жұмыс атқаратындардың тәжірибесі мол болуы мүмкін, бірақ олар шығармашылық ойлауға келгенде баяу және жаңашылдыққа шапшаң бейімделе қоймайды.

Қазақстандық университеттер бұл бағыттағы жұмысқа ниетті болғанымен әзірге ешқайсысы да бұл модельді дамытуға кірісер емес. Жоғары білім беру ошағының негізгі мақсаты – білімгерлердің меңгерген білімдері мен идеяларын бизнес пен өндірістің шынайы жағдайында дұрыс қолдана білуге үйрету. Теориялық дайындық практикада қолданысқа енуі үшін біріншіден қолда бар индустрияның дамуына кедергі қиындықтарды анықтау керек, екіншіден сол немесе басқа салада болашағы бар жаңа бағыттарды іздестіре бастау қажет.

«Үштік орамша» қағидасы тек бизнес пен өндірісте ғана қолданылумен шектелмейді. Мысалға, осыдан 60 жыл бұрын Орегон штатындағы өнер колледжінде актерлік шеберліктен беретін оқытушы театр фестивалін ұйымдастырды, бұл кейін біртіндеп АҚШ-тағы ірі өнер мерекесіне айналды, нәтижесінде қала мен штаттың экономикасын дамытуға себепші жаңа галереялар мен көрмелердің ашылуына әкелді. Сондықтан да кәсіпкерлік университеттердің дамуы қызмет көрсетудің барлық салаларына да қатысты деп есептейміз.

Университет – бизнес – мемлекет арасындағы әріптестікті тиімді үйлестіру үшін мынадай үш қағиданы ескеру керек сияқты: «үштік орамша» тұжырымдамасының қағидалары мен идеяларын ұғыну керек, ол үшін бірыңғай даму стратегиясын құру мен оны жүзеге асыруды талдайтын, модельдің барлық үш қатысушысының өкілдері бас қосқан пікірталас алаңшасы құрылуға тиісті. Ақыр соңында таңдап алынған стратегияның өзіндік ерекшелігін ескеріп, тұжырымдаманы шындыққа айналдыру керек.

Модельдің кейбір түрлері техникалық, коммерциялық қана емес, сондай-ақ әлеуметтік мәселені де шешеді. Мысалға, Бразилия мен Ресейде стартап-жобаларға үлкен қолдау жасайтын бизнес-инкубаторлар тұжырымдамасы қолданылады. Бразилияда жұмыссыздықты азайтушы бағдарлама әзірленген, Чили де инновацияны, венчурлық капиталды және стартаптарды дамытуға бағыт алды.

Ғылыми-зерттеу институттарында зерттеу білім беруден және бизнестен бөлектенген. Ал кәсіпкерлік университетте оқытушы зерттеу жүргізеді, оқытады және бизнеспен жұмыс істейді. Осылайша ЖОО жаңа функцияға ие болады – кәсіпкерлік университетке айналады. Кәсіпкерлік білімді барлық санаттағы адамдар меңгеруге тиісті. Мысалы, Малайзиядағы технологиялық университетте кәсіпкерлік курсты агроном, дәрігер, фармацевт, өнер адамдарына дейін оқиды.

Қазақстанның Орталық Азиядағы кәсіпкерлік және инновациялық қызметтің хабы (орталығы) болуға толық мүмкіндігі бар. Біз бұған үлкен жауапкершілікпен қарайтын болсақ, онда оған ақша салып, тек жергілікті халықты ғана емес, сонымен бірге шетелдік кәсіпкерлерді де тартуымыз қажет.

«Үштік орамша» моделін жүзеге асыруға ниеттенген, екінші «Кремний алқабын» құрғысы келгендерде кездесетін ең басты қателік – алдымен технопарктерді, индустриалдық орталықтарды құруға асығыстық жасап, соған сәйкес білім беру базасын құру мен өндірістік саладағы бизнес-үдерістерді үйлестіруді кейіннен ойластыру. Алқаптың технологиялық паркі

университеттердің компаниялармен және индустриямен ұзақ уақыттық өзара бірлескен іс-әрекеттерінің нәтижесі болып табылады, оның керісінше болуы дұрыс емес. Тұжырымдаманың табысты іске асуына бізде барлық қажеттіліктер жеткілікті сияқты: табиғи ресурстар, жаңа индустрияны дамытудың мүмкіндіктері, жақсы білім беру базасы, тұрақты саяси хал-ахуал. Әрине, оған жетуге біршама күш-жігер мен уақыттың керектігі түсінікті, ол үшін модельдің әртүрлі бағыттарын енгізген Ресей, Бразилия, Швейцария және тағы басқа да елдермен біріге жұмыс атқару да өз нәтижесін береді деп ойлаймыз [12].

Әлемдегі бизнес-білім беруші ЖОО-ның ең озық 300-тобына енген Almaty Management University одан әрі дамуды мектептер арқылы – қолда барды жетілдіріп, жаңаларды ашу арқылы жүзеге асыруды жоспарлауда. Мемлекеттік және қоғамдық саясат, құқық, бизнес мектептеріне арт-менеджмент, компьютерлік ғылымдар және озық инжиниринг мектептері қосылуда. Ең басты мақсаттардың бірі – кәсіпкерлік университетке құрылымдық түрлену. Бұл дегеніміз әрбір оқытушы – кәсіпкер, әрбір қызметкер – кәсіпкер, әрбір білімгер – кәсіпкер. Бірақ бұл оңайлықпен келмейді [13].

Бизнес өкілдерінің тапсырыстарын орындаған, инновациялық экономиканы дамытқан, сонымен бізмезгілде зияткерлік меншікті коммерциялаған кәсіпкерлік университет мемлекетке онша тәуелді бола қоймайды. Компаниядағы кадр мәселесі шешіледі, университетпен бірлесе шағын мекемелердің құрылуы, ендірілуі аса маңызды ғылыми-зерттеу жобалардың орындалуы білімгерлерге меңгерген білімдерін практикада қолдануға және кәсіпкерлік, креативті, корпоративтік мәдениетті қалыптастыруға септігі тиеді. Айта кету керек, инновациялық әзірлемелерді білімгерлер оқу аудиторияларында емес, бизнес-кеңістікте жасақтайтын болады. Мұндай жағымды орта шығармашылықпен ойлауды дамыта алады, өйткені ол мұны жасауға міндеттімін деген ойға берілмейді.

Өкінішке орай қазақстандық ЖОО экономиканы дамытуға тартылмауда. Әзірге бізде инновациялық экономиканы үкімет пен бизнес қана қолдайтын модель қабылданған, сондықтан да тұрақты инновациялық экономика болмауға тиіс. Қазіргі кезде елімізде жүзеге асырылған үдемелі инновациялық индустриалдық даму бағдарламасына көп сын айтылуда. Бағдарламаны не қабылдарда, не кейіннен талдау жасалмаған. Оның нашар өткізілуі ірі құрылымдық мәселелерден болғанын жорамалдаймыз. Ешкім ғалымдардан, бизнес мектептен, батыстың озық мамандарынан ақыл-кеңес сұрамаған. Ондағы үлкен кемшілік - біздің жаңашыл идеяға негізделген білім емес, уақыт өте ескіретін технологияны сатып алуға ұмтылысымызда. Мұнда инновациялық менеджменттің рөлі ерекше.

Тағы бір кемшілік – бизнеске әуелі басшылардың оқытылмағандығы, шетелде «Даму» кәсіпкерлікті қолдау қоры арқылы оқыған, жаңаша ойлайтын, құндылықтың дамыған жүйесімен танысқан инженерлерді ешкім түсінбей, олар жұмыстан кетуге мәжбүр болды. Біздерге инновацияны енгізу үшін басқару құрылымын өзгерту керектігін түсінетін, баршамен ортақ тіл табыса алатын, креативті ойлайтын менеджерлер қажет. Инновациялық экономика құрудың мәні – жаңа технологияны қолдануда емес, ол мекемеде тұрақты жұмыс жасайтындардың өздерінің инновациялық технологияны өндіріске енгізуі.

Батыс университеттеріне бюджеттен бөлінетін қаржының мөлшері де үлкен, оны қаржыландырушылар да көп. Шетелдік университетте зерттеуге грант бөлінеді, өзінің кәсіпкерлік қызметінен кіріс түседі, ЖОО осы оқу орнын бітіргендер жасақтаған – демеушіліктен құрылған қорды басқарады. Бұл табыс сапалы оқытуға, білім беру бағдарламасын жетілдіруге, оқытушының біліктілігін арттыруға, зерттеуді сапалы жүргізуге жеткілікті.

ЖОО-ның әлеуетін дамыту білікті маманға сұраныс жасайтын бизнес үшін де керек. Бұл біздің елде орынсыз шығын саналады, университетке салынатын қаржының кейін еселеп қайтатынын түсінбеушілік. Бизнесің сапасыз кадрға көңілі толмаса университетпен бірлесе бағдарлама дайындап, зертхана жабдықтауына, оқытуға көмектесуіне ешкім қарсы болмайды.

Қазақстандық университеттерді кәсіпкерлік университетіне түрлендіру үш негізгі бағытта жүргізілуге тиісті:

1. Кәсіпкерлік университет пен кәсіпкерлік білім беруді қалыптастырудың теориялық және әдіснамалық базасын жасақтау сияқты іргелі сипаттағы мәселелер.

2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына өзгеріс енгізудің қажеттігіне орай заңдық сипаттағы мәселелер және «кәсіпкерлік университет» пен «кәсіпкерлік білім беру» сияқты терминдерді заңдастыру.

3. Университеттердің ішкі инновациялық инфрақұрылымын жасақтау және қолдаумен байланысты ұйымдастырушылық сипаттағы мәселелер.

Дамудың барлық осы бағыттарында Ицковиц орамшасының үш құраушысы, яғни университет, бизнес және мемлекет өз рөлдерін атқарады.

Мұндағы мемлекеттік органдардың рөлін көрсететіндер:

- жағымды инновациялық хал-ахуалдың бүкіл ел аумағында орнығуы;
- ғалымдар мен мамандардың бедел-мәртебесінің артуы;
- ғылым мен білім берудің басымдылықта қаржыландырылуы (елдегі ішкі жалпы өнімнің (бұдан әрі қарай – ІЖӨ) 10% дейін);
- инновацияны қаржыландыру институттарына сенім жүйесін қалыптастыру (халық пен бизнеске бос қаражатын венчурлық қорға салу тиімді болуға тиісті);
- шағын және орта бизнесті (бұдан әрі - ШОБ) дамыту мен қолдау. Мысалға, Германияда тіркелген барлық мекемелердің 99,7% мөлшері ШОБ өкілдері үлесінде;
- инновациялық инфрақұрылымды жасақтау;
- патенттік қызмет ету жүйесін дамыту мен инновацияны тікелей және жанама қаржыландыру есебінен ынталандыру (инновациялық өнімді соңғы тұтынушыларды қосымша ынталандырудың немістік жүйесі қызықты мысал бола алады);
- ғылым мен инновацияның дамуындағы интернационалдылық.

Кәсіпкерлік университет пен кәсіпкерлік білім беруді дамытудағы бизнес-құрылымның рөлін айқындайтындар:

- кадр дайындауда және ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу салаларында, сондай-ақ инновацияны әзірлеу мен коммерциалдауға белсенді бірлесе әрекет ету;
- ғылым мен инновацияны қаржыландырудың тұрақты және жүйелі сипаты.

Университеттердің өздерінің кәсіпкерлік білім беруді дамытудағы және кәсіпкерлік университет болуға ынталануы негізінен екі бағыттағы жұмысқа шоғырлануға тиісті:

- білімгерді оқыту барысында олардың кәсіпкерлік дағдыларын жетілдіруге баса назар аударылатын білім беру қызметін (дуалды жоғары білім, біліктілікті арттыру, қашықтан оқыту, аралас оқыту, шетелдіктерді оқыту және т.б.) дамыту, кадр дайындаудың сапасын жақсарту, профессор-оқытушылық құрамның еңбегін бағалауға рейтингілік жүйені енгізу арқылы оқытудың жаңа формалары мен әдістерін дамыту, сондай-ақ ЖОО-нын брендтеуді дамытуға;
- ғылыми зерттеулер мен әзірлемелерді коммерциалдауға. Бұл оқытушы мен білімгерлердің барлығының инновациялық іс-әрекет пен бизнес құрылыммен белсенді өзара әрекетін қолдау инфрақұрылымын жасақтауға иек артады.

Кәсіпкерлік университеттің қызметі екі негізгі бағытқа шоғырланады:

- болашақ кәсіпкерлерді дайындауға, бұлар өз бизнесін негіздеуге және жауапкершілікте болуға дайын адамдар;
- университеттің өзінің кәсіпкерлік қызметіне (бизнес-инкубатор, технопарк, ұялас фирма және т.б. жасақтау). Университет өз білімгерлері мен оқу орнын бітірушілерді кәсіпкерлікке тартып, тек ақпараттық-кеңес берушілікпен ғана шектелмей, оларға ресурстық көмек те беруге тиісті.

Зерттеушілік және кәсіпкерлік университеттерді қаржыландыру көздері әртүрлі болуы мүмкін (кесте 2).

Кесте 2 – Зерттеушілік және кәсіпкерлік университеттерді қаржыландырушы негізгі көздерді салыстыру.

Кәсіпкерлік университеттерді қаржыландырушы көздер	Зерттеуші университеттерді қаржыландырушы көздер
Инновацияны коммерциалдау есебінен жүргізілетін ғылыми зерттеулер	Іргелі және қолданбалы сипаттағы ғылыми зерттеулер
Біліктілікті арттыру және ақыл-кеңес беру (мысалға, Твенте Университетінің емтихандайтын және сертификаттайтын (RCEC) ғылыми орталығы)	Ғылыми білімді коммерциалдаудың сұлбесі: зерттеу – жаңалық ашу – коммерциялық тартымдылықты бағалау – зияткерлік меншікті қорғау – өнімді одан әрі дамытуға бизнес-жоспар әзірлеу – лицензиялау
Оқыту	Білім беру қызметі. Жоғары білікті кадрларды жоғары білімнен кейінгі және докторантурадан кейінгі жүйе, сондай-ақ ғылыми тағылымдама арқылы дайындау
Бизнес жүргізуді қолдау	

Бұл зерттеу университеті кәсіпкерлік университеттің дербес түрі екендігін және керісінше де болатындығын көрсетіп береді. Кәсіпкерлік университеттің мысалы бола алатын Твенте университетінде тағылымдамада болғанда осыған көзіміз жетті.

Кәсіпкерлік университеттің негізгі критерийлері:

- құрылған стартаптың саны мен онда ашылған жұмыс орнының саны;
- инновациялық инфрақұрылымның болуы. Мысалға, Твенте университетіндегі қызметі ғылыми зерттеу жүргізуге, оқытушылық қызметке, бизнесті дамытуға және біліктілік арттыру курсы ұйымдастыруға және өткізуге бағытталған кәсіпкерлік, стратегия, халықаралық бизнес және маркетинг орталығы (NIKOS) немесе Гронинген қаласындағы Ганза қолданбалы ғылымдар университетінің кәсіпкерлікті зерттеу орталығы.

- кәсіпкерлік университеттің бакалавриаты мен магистратурасындағы барлық білім беру бағдарламалары кәсіпкерлікті дамытуға қатысты міндетті курстарды, сондай-ақ кәсіпкерлік қызметті дамытуға қатысты тұжырымдама мен әдістемені қамтиды. Мысалы, Гронингендегі Ганза қолданбалы ғылымдар университеті.

Университеттің дамуына қосымша қаржы тарту мәселесінің күрделі болатыны белгілі. Ғылым мен өндірістің нақты тығыз кірігуінің мүмкіндігі мен механизмінің қазіргі жағдайын да мұқият зерделеу талап етіледі. Коммерциалдау туралы Заңның шыққанына, Кәсіпкерлік кодекстің қабылданғанына және Қазақстанда Салық кодексіне өзгерістер енгізілгеніне қарамастан бизнес өкілдері ЖОО-мен ынтымақтастықта жұмыс жасауға және олардың инновациясын жедел ендіруге асығар емес. Жергілікті атқару органының ЖОО-на қатысты қарым-қатынасын қайта құру керек сияқты. Өкінішке орай, ЖОО-ы Қазақстан Республикасының білім және ғылым министрлігіне тікелей бағынышты болғанына байланысты, өз аймағында «бөтен» саналатын олармен тығыз байланыс орнату қиындық туғызуда. Әкімшілік ЖОО-ын тек сенбілікте, есеп беруде, бұқаралық шаралар өткізуде ғана еске алады. Университеттердің дамуы үшін қаражат керек болғанда жергілікті бюджет ештеңе бөле алмайды. Мысалға, Германия мен Нидерландия университеттерімен мэрия тікелей жұмыс жасайды. Мэрия бұл жағдайда әртүрлі бизнес-инкубаторлар мен инжиниринг орталықтарына құрылтайшы ретінде қатысып, көбінесе өз бюджеті есебінен осы құрылымдар (Твенте университеті, Гронингендегі Ганза қолданбалы ғылымдар университеті, Мюнстер университеті) ішіндегі белгілі бір штатты қаржыландырады.

Осыған байланысты жергілікті өкімет органдарын инновацияны бизнес-ортаға тартуға қатысты ЖОО жұмысына қатыстыру мемлекет тарапынан мұқият зерделеуді, сәйкес іс-шаралар қабылдауды талап етеді. Осылардың барлығын талқылап, кәсіпкерлікті дамыту үшін атқарылуға тиісті іс-амалдарды ұсынып көрейік.

Ұсыныс 1. «Қазақстанның ЖОО-ын заманауи оқу-зертханалық және ғылыми-

эксперименттік қондырғы-құралдармен материалдық-техникалық жабдықтаудың мемлекеттік бағдарламасын» әзірлеп, бекіту керек.

Бізде қазіргі кезде іргелі ғылыми зерттеулер әлемнің көптеген елдеріндегі университеттердің емес, зерттеу институттарының еншісінде. Қазақстандық университеттердегі жылдық бюджеттің 80-90% мөлшері білім беру қызметін көрсетуден құралып, қалған 10 - 20% ғана ғылыми зерттеуге арналған.

Ұсыныс 2. Ғылыми зерттеулер нәтижесінің сұранысқа ие болуын, оларды заманауи технологияға және бәсекеге қабілетті тауарға айналдыруға күш салу.

Қазіргі кезде әлемдік нарықтағы қазақстандық ғылымиланған өнімнің үлесі жоққа тән. Ғылыми-техникалық және инновациялық қызметтің тиімділік көрсеткіші Еуроодақ елдерінде – 35%, АҚШ-та – 25%, Жапонияда – 11%, Сингапурда – 7%, Оңтүстік Кореяда – 4%, Қытайда – 2% құрайды. Мұндай жағдайдың қалыптасуы бизнестің отандық ғылымның дамуына және зерттеулер нәтижесін өндіріске ендіруге қызығушылығының болмауынан туындап отыр.

Осыған орай ғылыми зерттеулерді экономиканың сұранысына бағдарлап, ғылыми және ғылыми-техникалық қызметтің нәтижелерін коммерциализациялаудың, ғылыми-инновациялық қызмет саласындағы бизнесті дамытудың, бәсекеге қабілетті жоғары технологиялық өнімді жасау мен шығарудың, ғылымның кадрлық әлеуетін күшейтудің тиімді механизмдерін жасақтау керек.

Ұсыныс 3. Қазақстандағы жоғары және жоғарыдан кейінгі білім беру ұйымдарының жаңаша мәртебесін қайта қарап, бекіту.

Үштік орама механизмін жүзеге асыру үшін ғылыми-зерттеу инфрақұрылымын жасақтау керек. Мұндағы қиындық университет маңайында ғылыми әлеуеттің жетіспеушілігінен және оның ғылыми ұйымда құрылуы жағдайында жас кадрлардың аздығынан болуы мүмкін.

Зерттеу мекемесінің (университет, институт, академия) мәртебесі оның негізгі қызметінің сипатына тәуелді анықталуға тиісті. Егерде ол ғылыми зерттеу жүргізуге машықтанған болып, бюджетінің кемінде 50% мөлшері ғылыми-зерттеу жұмысынан құралса, онда оның зерттеушілік деп аталуға құқығы бар. Бұл ҚР БҒМ 06.11.2015 ж. бекіткен «Жоғары оқу орындарын жіктеу критерийлерін бекіту туралы» жарлығының қажеттілігін жоққа шығарады.

Ұсыныс 4. «Қазақстан Республикасында кәсіпкерлік/зерттеушілік университетті 2020 жылға дейін құру және дамыту бағдарламасын» жасақтап, қабылдау.

Университеттерді грант бөлу және басқа да қаржылық ресурстармен қолдау механизмін қарастыру керек. Мемлекеттік деңгейде кәсіпкерлерді венчурлық қорларды және ЖОО-да эндаументтерді құруға, элективті пәндердің каталогын қалыптастыруға мақсатты қаражат бөлуге қызығушылық туғызатын іс-шаралар қабылданса нұр үстіне нұр болар еді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Президенті Н.Ә.Назарбаевтің халыққа Жолдауы. «Қазақстан–2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты.– Астана, 2012 ж.
2. Едильбаева С.Ж. Исследовательские университеты в Казахстане. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://articlekz.com/article/8259>.
3. Варавин Е.В., Козлова М.В. Исследовательский университет – новый уровень высшего образования. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://aerovectra.ru/usefull/rating/times/>.
4. Системы высшего образования стран Запада: справочник /Отв. ред. В.И. Зубарев. – М.: Изд-во УДН, 1991.–149 с.
5. Гневашева В. А. Исследовательский университет (проблема определения). – М.: Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2006.–35 с.
6. Қазақстан Республикасының «Ғылым туралы» Заңы. – Астана: Ақорда, 2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.edu.gov.kz>.
7. Б. Кларк. Создание предпринимательских университетов: организационные направления трансформации. – М., ВШЭ, 2011.– С.47.

8. Дерябин Ю.С. Образование, наука и инновации: «финское чудо»? // Высшее образование сегодня. – 2003.–№ 11.– С.32-37.
9. Сорокина Н., Предпринимательский университет (шведский опыт) // Высшее образование в России.–2002.–№ 3.– С.48-52.
10. Шульте П. Внебюджетное финансирование и взаимоотношения между высшим образованием, промышленностью и обществом // Высшее образование в Европе.–2014.–№ 2.– С.78-82.
11. Айешева Г.А. Предпринимательское образование в Казахстане. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://group-global.org/ru/publication/-predprinimatelskoe-obrazovanie-v-kazahstane>.
12. Университеты создают новые индустрии и развивают бизнес. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://forbes.kz/process/education/po_troynoy_spirali_1.
13. Предпринимательский университет. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://camonitor.com/14039-predprinimatelskiy-universitet.html>.

ИННОВАЦИОННЫЕ РЕШЕНИЯ В РАЗВИТИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПЕДАГОГОВ

23 сентября 2016 года в ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области прошла Международная научно-практическая онлайн-конференция «Система повышения квалификации: инновационные решения в развитии профессионального потенциала педагогов», посвященная 25-летию Независимости Республики Казахстан.

Цель Международной научно-практической онлайн-конференции: обсуждение инновационных решений отечественной и международной практики подготовки педагогических кадров и их профессионального развития.

Направления работы Конференции:

- Внедрение образовательных технологий в условиях обновленного содержания образования
 - Использование потенциала педагога в реализации приоритетных направлений системы образования
 - Развитие профессионализма педагога в системе повышения квалификации
- Педагоги и ученые обсудили инновационные решения отечественной и международной практики подготовки педагогических кадров и их профессионального развития. В работе Конференции приняли участие около 300 человек: ученые, педагоги, методисты из Германии, Армении, России, Беларуси, Молдовы, Казахстана. Мероприятие прошло на трех языках – казахском, русском и английском.*

На пленарном заседании выступили: Председатель Правления АО «НЦПК «Өрлеу» МОН РК, д.п.н., профессор Ахметова Г.К., вице-министр образования, д.п.н., профессор Мкртчян М.А. (Республика Армения), руководитель Управления образования Карагандинской области, PhD Аймагамбетов А.К., лектор DAAD, профессор Штефан Кель (Германия) и директор ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области, д.п.н., профессор Муканова С.Д.

УДК 371.3

М.А.МКРТЧЯН

Министерство образования и науки,
г. Ереван, Республика Армения,
acf2004@yandex.ru

О РОЛИ В.К. ДЬЯЧЕНКО В СОЗДАНИИ ОСНОВ СОВРЕМЕННОЙ ДИДАКТИКИ

Мақала профессор В.К. Дьяченконың заманауи дидактиканың негізін құруға сіңірген зор еңбегіне арналған. Автор өзінің зерттеулерінде оқыту үдерісін дамытудың үш тарихи кезеңін: Коменскийге дейінгі кезеңді – оқытудың жекешелеу тәсілі, Коменскийден кейінгі – оқытудың топтық тәсілі, одан әрі – оқытудың ұжымдық тәсілі ретінде ерекшелеп көрсеткен. В.К. Дьяченконың еншісіндегі негізгі теориялық үлес – бұл «оқытудың жалпы ұйымдастырушылық түрі» ұғымын енгізуі және негіздеуі, оқытудың нақты ұйымдастырушылық түрлерін жіктеуі, оқытудың ұжымдық тәсілінің сегіз қағидасын әзірлеуі екендігі атап көрсетілген.

Статья о роли профессора В.К. Дьяченко в создании основ современной дидактики. Автор отмечает, что в его исследованиях выделены три исторические стадии развития процесса обучения: период до Коменского как индивидуальный способ обучения, после Коменского – групповой способ обучения, далее будет коллективный способ обучения. Подчеркивается, что основной теоретический вклад В.К. Дьяченко – это введение и обоснование понятия «общие организационные формы обучения», выделение конкретных организационных форм обучения, разработка восьми принципов коллективного способа обучения.

The article discusses the role of Professor V.K. Dyachenko in laying the foundations of modern didactics. The author notes that in his research identified three historical stages of development of the learning process: the period up to Comenius as an individual way of learning, after Comenius – group method of teaching will continue to be a collective way of training. It is emphasized that the main theoretical contributions V.K. Dyachenko – an introduction and justification of the concept of "general organizational form of education", the allocation of specific organizational forms of learning, the development of the eight collective way of training principles.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: В.К. Дьяченко, дидактика, оқытудың жекешелеу тәсілі, оқытудың топтық (ұжымдық) тәсілі, оқытудың ұйымдастырушылық түрлері

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: В.К. Дьяченко, дидактика, индивидуальный способ обучения, групповой (коллективный) способ обучения, организационные формы обучения

KEYWORDS: V.K. Dyachenko, didactics, individual way of learning, group (collective) way of training, organizational forms of teaching

Создавая основы современной дидактики, В.К. Дьяченко исходил из нескольких методологических принципов. Первый в том, что процесс обучения – материальный процесс! А это значит такой процесс, в котором существуют объективные законы развития, и исторически обучение проходит через свои определённые стадии развития. В последующих исследованиях он выделил три исторические стадии развития. До Коменского был индивидуальный способ обучения, после Коменского – групповой способ обучения, далее будет коллективный способ обучения. В этих названиях проявляется сущностное обобщение. Например, групповой способ обучения – это сущность. А проявления этой сущности могут быть разные: любая концепция классно-урочного обучения – это проявление группового способа обучения, лекционно-семинарская система – это другое проявление той же самой сущности – группового способа обучения. Понятие «групповой способ обучения» ухватывает сущность того обучения, которое сегодня везде и всюду распространено в мире. Конечно, в Америке, Англии, Франции существуют разные концепции обучения, но все они исходят из одной сущности – группового способа обучения. Вот это явление, что человеческое общество организует какой-то способ обучения на некоторый период времени, и что в эту эпоху

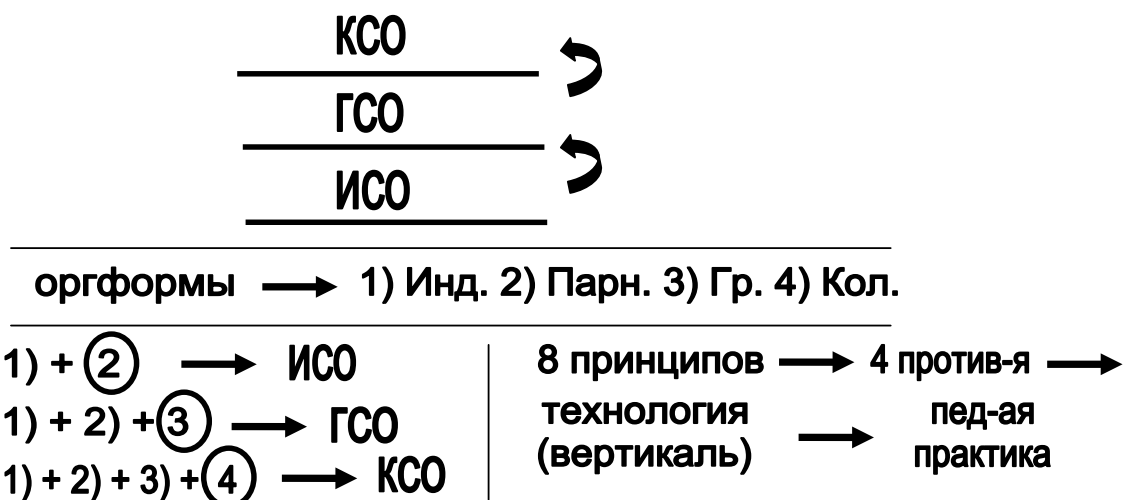
проявляется одна сущность, это не выдумка Дьяченко. Это реальный факт, факт истории.

Следующий методологический ход Дьяченко. Если мы заметим объективные закономерности перехода от одной стадии к другой, то у нас появляется версия, предположение о следующей стадии развития. Следовательно, Виталий Кузьмич должен был исследовать эмпирический материал (проявления) индивидуального способа обучения, проявления группового способа, чтобы ухватить закономерность перехода.

Если посмотреть с теоретических позиций, то именно здесь был основной вклад Дьяченко, а именно: понятие «общие организационные формы обучения». До него этого понятия не было. Было понятие «организационная форма», и основной организационной формой обучения был урок. Виталий Кузьмич был вынужден вводить понятие «общие организационные формы» и конкретные организационные формы. Его первая книга, изданная в Красноярске, так и называется «Общие организационные формы учебного процесса». Сегодня это понятие широко используется уже во многих научных трудах и в учебниках педагогики (у Скаткина, Алексюка, например). Понятие организационных форм обучения уже вошло в дидактику как программный материал. Это признают практически все дидакты.

Организационных форм обучения четыре: индивидуальная, парная (пары постоянного состава), групповая и коллективная. Каждая форма как-то проявляется. Например, индивидуальная может проявиться через самостоятельную работу ученика, парная форма встречается в виде диалога «учитель – ученик», «научный руководитель – аспирант» и т.д., групповая форма – когда лектор направляет свой текст одновременно многим людям (группе людей), и коллективную форму можно наблюдать, когда люди работают в парах сменного состава. Сегодня это достаточно хорошо знакомая форма для многих. Сам термин «общение в парах сменного состава» впервые предложил М.Н. Скаткин. Когда Виталий Кузьмич в своё время попытался опубликовать статью в журнале «Вопросы философии», редактор предложил называть эту структуру общения как «естественное общение». В этом названии была доля истины, поскольку сам Дьяченко считал общение в парах сменного состава самой распространённой формой в жизни людей, преобладающей над другими, и, по большому счёту, действительно, естественной.

Организационные формы общения мы можем считать основными базисными реперами. Дьяченко заметил, что на основе этих форм можно построить цельный способ обучения. В ходе анализа исторического и эмпирического материала он заметил, что при индивидуальном способе обучения использовались только две первые формы – индивидуальная (самостоятельная работа ученика) и парная (репетиторство, обучение один на один). Сущность индивидуального способа обучения в том, что всегда используются только эти две общие формы, а как они используются конкретно, в этом существовало большое многообразие, и разные концепции могли быть. При групповом способе обучения, который пришёл на смену индивидуальному, Коменский в качестве ведущей организационной формы обучения добавил к первым двум групповую организационную форму.

В.К. Дьяченко заметил, анализируя эмпирический материал, что когда добавляется какая-то организационная форма обучения в качестве ведущей, то возникает принципиально новый способ обучения. Он заметил, что переход от индивидуального способа обучения к групповому осуществился через добавление групповой организационной формы обучения в качестве ведущей. Если мы сейчас попытаемся дать объяснение многим явлениям, а именно: почему класс такой, почему урок такой, почему разновозрастные классы, почему программы такие одномаршрутные, то это всё объясняется ведущей, приоритетной ролью в учебном процессе групповой организационной формы обучения. Более того, весь пафос Коменского состоял в том, чтобы показать, что на основе этой организационной формы можно реализовать целостный процесс обучения.

Как рассуждает Виталий Кузьмич дальше? Здесь уже эмпирические факты не работают, их просто нет. Надо работать в мыслительном пространстве. Если такая закономерность существует, то можно мысленно предложить версию – сделать такой же ход – добавить в качестве ведущей в существующий групповой способ коллективную организационную форму. Работает метод восхождения от абстрактного к конкретному: берем эмпирику, выходим на сущность, ухватываем способ проявления сущности. После этого мы можем понять, какие конкретные проявления этой сущности могут быть. И уже не важно, есть эти проявления в настоящей практике или нет. Мы мысленно ухватили множество этих проявлений. Дьяченко работал по этому способу: вышел на сущность перехода (добавление новой организационной формы в качестве ведущей), нашёл сам ход – включить в качестве ведущей коллективную оргформу.

С уверенностью можно утверждать, что В.К. Дьяченко действительно создал основы дидактики, поскольку он работал по основным принципам методологии. Сначала надо построить идеальный объект. Дальше начинаем логически рассуждать: что это может означать, как этот идеальный объект может проявиться? Начинается построение разных концепций. Теперь надо эти концепции практически реализовать. Появляются технологии, методики и т.д. Это образец методологии построения будущего! Он был последовательным учёным, и на этом шаге не останавливается.

Очередной вклад: В.К. Дьяченко разрабатывает 8 принципов коллективного способа обучения (в дальнейшем он их называет полными принципами дидактики). Как эрудированный философ, он вынужден был доказывать необходимость этого перехода (от группового способа обучения к коллективному способу обучения), чтобы это не было капризом учёного. Чтобы обосновать необходимость перехода, он ставит вопрос: в чём объективные противоречия группового способа обучения, по какой необходимости человечество рано или поздно должно отказаться от этого способа? Ему удалось оформить 4 объективных противоречия группового способа.

И здесь я хочу комментировать мыслительный ход В.К. Дьяченко. Вот как он думает: может плохо учитель работать, могут быть учебники плохие, могут быть программы несовершенными и т.д., но эти факты не могут быть основанием для отказа от группового способа обучения. Это основания для его улучшения, модернизации. Для того, чтобы отказаться от группового способа обучения нужны объективные противоречия; противоречия, которые объективно присущи ему независимо от человека. И он их блестяще выделяет.

Казалось бы, достаточно, ну что ещё: идеальный объект построен, противоречия указаны, принципы оформлены. Сиди, да почивай на лаврах. Но нет! Он хочет это осуществить на практике. Будучи прекрасным теоретиком, логиком, всю свою жизнь он практиковал: преподавал в школе, преподавал в ВУЗах. И где бы он ни работал, он старался работать на основе своих взглядов. Он обожал методику Ривина (методика поабзацной проработки текстов в парах сменного состава). Но в то же самое время он создаёт технологию организации коллективных учебных занятий (известная организация взаимодействия учащихся по вертикали. И назвал это – новая педагогическая технология. Работая в своей базовой 21-ой школе Красноярска, он

разрабатывает методические рекомендации по математике с полным набором дидактического материала. Ему было уже за 70, но он лично пошёл преподавать математику.

Все что делал В.К. Дьяченко, он делал логично и последовательно, и доказал свою правоту логикой своих книг и своей творческой биографии.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Дьяченко В.К. Организационная структура учебного процесса и ее развитие. – М.: Педагогика, 1989. – 159 с.
2. Дьяченко В.К. Сотрудничество в обучении: о коллективном способе учебной работы. – М.: Просвещение, 1991. – 192 с. (Мастерство учителя: идеи советы, предложения).
3. Дьяченко В.К. Передовой педагогический опыт в современных условиях. – Алма-Ата, 1991.
4. Дьяченко В.К. Диалоги о школе XXI века. – Алматы, 1995.
5. Дьяченко В.К., Кусаинов Г.М. Основы современной дидактики. – Алматы, 1996.
6. Дьяченко В.К. Развивающее обучение и новейшая педагогическая технология. – Красноярск, 1998. – 436 с.
7. Дьяченко В.К. Новая дидактика. – М.: Народное образование, 2001. – 496 с.
8. Дьяченко В.К. Дидактика: в 2 т. – М.: Народное образование, 2006. – Том 1. – 400 с. – Том 2. – 384 с.

УДК 614.23:378.147

Р.Б.ОМАРГАЗИН

Казахский Агротехнический университет им.С.Сейфуллина,
г. Астана, Республика Казахстан,
omargazin70@mail.ru

КОГНИТИВНО-АКСИОЛОГИЧЕСКАЯ РОЛЬ ПЕДАГОГА В УСЛОВИЯХ ТЕХНОКРАТИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Мақалада педагог қызметінің когнитивтік және аксиологиялық-адамгершілік (құндылықтық-адамгершілік) мазмұны қарастырылған. Оқыту үдерісіндегі диалогтылықтың психологиялық түп-тамыры оқытушының кәсіби белсенділігі табыстылығының маңызды шарты ретінде зерттелген. Білім беру үдерісін технократизациялаудың қарама-қайшылықтары қарастырылған. Педагогтың өзі атқаратын рөлге компьютеризациялау және қашықтан оқыту жағдайының «сәйкеспейі» сыналады. Оқытушы қызметінің ізгіліктік мазмұны зерттелген.

В статье рассматриваются когнитивное и аксиологическо-нравственное (ценностно-нравственное) содержание деятельности педагога. Исследуются психологические корни диалогности процесса обучения как важного условия успешности профессиональной активности преподавателя. Рассматриваются противоречия технократизации образовательного процесса. Критикуется отчуждение роли педагога в условиях компьютеризации и дистанционного обучения. Исследуется гуманистическое содержание деятельности преподавателя.

There are observed the cognitive and valuable and moral content of teacher's activity in this article. The author researches the roots of dialogue in the teaching process as a condition of successful professional activity of teacher. There are researched the contradictions of the technocratic educational process. The author of the research article criticizes the isolation of teacher from the educational process in conditions of computerization and remote-control education. There are researched the humane content of teacher's activity in the article.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: педагогтың рөлі, білім беру үдерісі, құндылық, ізгіліктік, диалог, оқыту, тұлғаны дамыту, таным, тәрбие

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: роль педагога, образовательный процесс, ценность, гуманность, диалог, обучаемый, развитие личности, познание, воспитание

KEYWORDS: role of the teacher, the educational process, value humanity, dialogue, learning, personal development, learning, education

*Кровь мученика и чернила учителя
взяты из одного и того же сосуда
Восточная мудрость*

*Учитель воспитывает личность своей,
своими знаниями и любовью, своим
отношением к миру.
Д.С. Лихачёв*

В этой статье поднимается актуальная проблематика: роль учителя в образовательно-воспитательном процессе. Эта проблема была актуальна во все эпохи: и во времена Конфуция и Будды, и Восточно-мусульманского и Западно-европейского Ренессанса, и в эпоху Ясной поляны Л.Н.Толстого и в Варшавском гетто в школе Януша Корчака. Учитель является тем звеном, через который осуществляется передача знаний, опыта и мудрости, накопленного человечеством за свою историю. Это очень хорошо понимали во все времена, учитель, преподаватель, устаз, гуру, назовите, как хотите, являлся социально значимым и

авторитетным лицом в самые разные эпохи у самых разных народов. Много примеров того, каким уважением, даже ореолом была окружена фигура учителя, наставника у тюркских народов. Например, в воспоминаниях о детстве Бауыржан Момышулы пишет, с каким уважением его отец обращался к молодому учителю-мулле в медресе, отдавая сына, сказал наставнику: «Мясо твое, кость моя». Этими словами, отец писателя подчеркнул уважение и доверие к грамотному наставнику, давая ему право любыми методами поучать и наставлять свое чадо, вплоть до физических наказаний, но при этом избегать переломов.

Великий гуманист и педагог прошлого столетия Януш Корчак знаменателен тем, что видел в процессе образования глубинный личностно-образующий момент: личность надо образовать не только в узко-утилитарном прагматичном и когнитивном смысле, но образовать личность в подлинно культурно-гуманитарном, ценностном смысле. Своих воспитанников он учил быть личностью, жить как человек и даже умереть как человеческое нравственное существо. Поэтому его воспитанники отдавали своему наставнику должное уважение и почитание даже на пороге гибели: вынужденные свидетели казни Корчака и его учеников свидетельствовали, что дети настолько тесно обнимали своего Учителя, что невозможно было разъединить их остывшие руки от горячо любимого ими наставника.

Смысл понятия «образование» глубоко-философский и общечеловеческий и еще в эпоху Просвещения было тесно связано с понятием «культура». Так, у Иммануила Канта образование ассоциируется с «культурой способностей» или «природных задатков», которая в этом качестве представляет акт свободы действующего субъекта. У Д.С. Лихачёва образованность связывается с основой умения честно прожить жизнь, получить радость от познания мира. Эти слова звучат как определение цели человеческой жизни вообще. Необходимо понимать, что образование – это, прежде всего, важная часть процесса формирования человеческой личности. В ходе этого процесса человек приобретает не только необходимые знания, умения и навыки, но и усваивает определённые культурные ценности. Слова «образование», «образ» и «образец» однокоренные по своей глубинной сути. Исторически и этимологически подразумевается, что образовательный процесс состоит в формировании личности обучаемого по определённому образцу, и в качестве этого образца выступает ни кто иной, как тот, кто является источником знаний, – то есть учитель.

Толковый словарь Ожегова даёт такое определение: «Учитель – лицо, которое обучает чему-нибудь». [1; 240]. Существует огромное количество профессий, но именно к этой профессии всегда предъявляются высокие требования. Действительно, благодаря учителям передаётся накопленный опыт, от учителей зависит развитие общества и его будущее. Быть учителем – не означает иметь диплом о педагогическом образовании. Не все выпускники педагогических университетов остаются работать в школе. Не все могут найти общий язык с учениками, их родителями и соответствовать тем требованиям, которые современное общество предъявляет учителю. Учитель – это состояние души, образ жизни. Школа всегда чутко реагирует на изменения в обществе. Учитель является ключевой фигурой в школе. Меняется общество, меняются требования. Учитель тоже меняется. Мы часто слышим фразы «новое поколение», «новая школа», «учебники нового поколения». Значит и учитель должен быть новым.

Роль педагога, учителя и наставника как передатчика знания и культурного опыта, как вдохновителя подрастающего поколения на процесс самосовершенствования и личностного роста, особенно значима в современном, быстро развивающемся и меняющемся обществе. Постиндустриальное, техногенное общество выдвинуло на передовые роли в образовательном процессе информационные, компьютерные технологии, технологический фактор стал превалировать над фактором человеческим. А роль учителя стала принижаться до статуса транслятора готового знания. Размывается значение учителя как смыслообразующего звена в образовательном процессе, как личности, задающей смысл и направленность процессу обучения как процессу становления и развития личности обучаемого. Всегда будет сохранять актуальность глубоко мотивационная деятельность педагога, ориентирующего ребенка и юношу на процесс когнитивного обнаружения уже готового знания как первооткрывателя. Без этой глубинной мотивации на поиск знания сам образовательный процесс теряет свой смысл.

Ни одна умная машина» не способна придать аксиологическое содержание образованию, как это может сделать талантливый учитель.

При этом, говоря о значимости и статусе педагога в образовательном процессе, необходимо иметь в виду аспекты особых требований к личности педагога, его интеллектуальному потенциалу и моральному облику. Эта актуальность особенно возрастает в условиях технократического общества, когда необходимость сохранения творческой, самостоятельно думающей и ищущей знание личности возрастает. Исторически любая теория обучения и воспитания обучающихся выдвигает свои собственные требования к личности и деятельности учителя. Так, одним из этапов современного образования важно научить не только известному количеству знаний, сколько воспитать желание, умение приобретать эти знания и пользоваться ими. Это актуальное требование кардинально меняет роль педагога в учебном процессе.

От преподавателя школы сегодня требуется больше, чем быть носителем и «передатчиком» научной информации. Целесообразно стать организатором познавательной активности обучающихся, их самостоятельной работы. Если педагогический процесс – это взаимодействие личностей, то и основным средством воздействия учителя становится он сам как личность, а не только как специалист, владеющий необходимыми знаниями и умениями. Говоря о психологическом портрете педагога любой учебной дисциплины, можно выделить следующие структурные компоненты:

- 1) индивидуальные качества человека;
- 2) личностные качества;
- 3) коммуникативные качества;
- 4) статусно-позиционные;
- 5) деятельностные (профессионально-предметные);
- 6) внешнеповеденческие показатели [2; 9].

В структуре общих педагогических способностей выделяют три группы: во-первых, личностные способности, связанные с осуществлением воспитательной функции учителя – перцептивные способности, педагогическое воображение, способность саморегуляции психических процессов, эмоциональной сферы и поведения. Во-вторых, организационно-коммуникативные способности, связанные с осуществлением организаторской функции и общением – коммуникативные способности, педагогический такт, организаторские, суггестивные способности. В-третьих, дидактические способности, связанные с передачей информации обучаемым, формированием у них активного, самостоятельного, творческого мышления – способность передавать информацию детям, экспрессивно-речевые способности, распределение внимания [2; 8].

Педагогическая умелость – это основа профессионализма учителя, без которой невозможно работать в школе. Педагогическое мастерство как качественная характеристика учебно-воспитательной деятельности учителя есть не что иное, как доведенная им до высокой степени совершенствования учебная и воспитательная умелость, благодаря чему обеспечивается высокая эффективность учебно-воспитательного процесса. Педагогическое творчество характеризуется внесением в учебно-воспитательную деятельность тех или иных методических модификаций, рационализацией методов и поисков обучения и воспитания без какой-либо ломки педагогического процесса. Новаторство – новое в созидательной деятельности людей, деятельность новаторов. Новатор – вносящий и осуществляющий новые, прогрессивные принципы идеи, приемы в той или иной деятельности. Это относится и к педагогическому новаторству. Оно практически включает в себя внесение и реализацию новых, прогрессивных идей, принципов и приемов в процессе обучения и воспитания и значительно изменяет и повышает их качество.

Существуют так же профессионально-обусловленные требования к педагогу, они подразделяются на две группы. В первую входят психологическая, психофизиологическая и физическая готовность, а ко второй относятся научно-теоретическая и практическая компетентность как основа профессионализма. Профессиональная готовность учителя определяется соответствием его личностных и профессиональных качеств в профессиональной программе, которая объединяет их идеализированный вариант в три взаимосвязанных комплекса:

общегражданские качества; качества, определяющие специфику профессии учителя; специальные знания, умения и навыки по предмету. Важнейшую роль в деятельности педагога играет его личностная направленность, отраженная в профессиограмме и характеризующая его социально-нравственную, профессионально-педагогическую и познавательную направленность. Основой всех видов деятельности педагога является его идейная убежденность, определяющая его нравственную основу.

Выбор профессии педагога должен, прежде всего, основываться на любви к детям, желании помочь им в самосовершенствовании и самореализации путем открытия для них путей достижения этих целей. Профессиональная направленность учителя выступает в роли стержня, вокруг которого формируются все его профессиональные качества. Важным и неотъемлемым качеством достойного педагога является его самоотверженность, готовность работать вопреки временным и территориальным рамкам, ставя превыше всего свой профессиональный долг.

Меняется общество, меняется и характер педагогической деятельности. Если раньше задача педагога заключалась в том, чтобы передать знания ученикам, то сегодня педагог должен научить школьников способам как добывать знания, формировать учебную деятельность и мышление учеников. В обучении постоянно происходят изменения, и важно, чтобы учитель смог адаптироваться в современных условиях. Речь идет об эрудированном, увлеченном и умеющим увлекать учеников, педагоге. Передать знания гораздо проще, чем заинтересовать ученика, спроектировать образовательную среду ученика, научить ребёнка самому находить необходимые знания. Работа учителя может быть эффективной в том случае, если педагог профессионально компетентен, имеет научно-теоретическую и методическую подготовку, способен выявить причины трудностей учеников, оказывать необходимую помощь, направлять, прогнозировать дальнейшие действия школьников, умеет планировать педагогическую деятельность и учит планировать свои действия учеников. Важно своевременно увидеть трудности учеников и помочь им. Современное обучение – это сотрудничество, совместная деятельность педагога и ученика. Учитель и школьник являются партнёрами в учебном процессе. Современный урок отличается наличием элементов активной работы учащихся. Задачей учителя становится создание позитивных условий для образовательного процесса.

Благодаря новым компьютерным технологиям появилась возможность получить информацию и обогатить содержание образовательного процесса. На сегодняшний день учитель не является единственным источником знаний, как это было прежде. Благодаря современным технологиям появились отличные возможности для самостоятельной творческой и исследовательской деятельности учеников. Для получения информации не существует никаких преград для обучающихся. Но, ни один современный компьютер не сможет научить ребёнка самостоятельно мыслить, сравнивать, анализировать и делать выводы. Эта роль отводится учителю. Именно педагог научит ребёнка мыслительной деятельности, именно педагог участвует в интеллектуальном и нравственном формировании личности школьника. Учителя разные, но есть одно качество, которое объединяет их всех – это любовь к детям. Ни одна машина пока не способна любить, сопереживать, радоваться малейшим победам обучаемого в процессе образования.

Никакой компьютер, даже самый передовой с технологической точки зрения, не способен передать жизненный опыт, научить уважать других людей. Этому может научить только педагог. Задача учителя – подготовить человека к жизни, помочь стать ему отличным специалистом в будущем, хорошей матерью или отцом, достойным членом современного общества. Очевидно, что недостаточно основательно знать свой предмет, владеть современными методиками, иметь психолого-педагогическую подготовку. Нужен высокий уровень педагогического мастерства, культуры, желание знаний и стремление к поиску и творчеству.

На рубеже веков наблюдается общее снижение культурного уровня. Подростающее поколение в силу психологической и ценностной незрелости испытывает негатив потребительского общества, благо, если бы это было «общество высокого потребления». Духовность становится огромным дефицитом. Поэтому в настоящее время как никогда актуальным становится «развитие личности, создание условий для самоопределения и социализации обучающегося

на основе социокультурных, духовно-нравственных ценностей и принятых в обществе правил и норм поведения в интересах человека, семьи, общества и государства». [2, 10].

Роль личности преподавателя в образовательном процессе не просто огромная. Эта роль основополагающая. Образовательный процесс – это не только передача необходимой научной информации, но и процесс взаимодействия педагога и обучающихся – их взаимовлияние друг на друга, обмен эмоциями, мыслями, переживаниями. Учитель должен не только удовлетворять стремление человека к знанию, но и максимально мотивировать его на этот путь.

Как показывает практика, ученики охотнее изучают тот предмет, преподаватель которого вызывает уважение и симпатию. Обучающийся, неважно, в школе, колледже или вузе, воспринимает учителя в первую очередь как личность. Система знаний, которую формирует он, её воспитательные возможности, воспринимаются учащимися в преломлении индивидуальности учителя, как нечто персональное, идущее от человека к человеку. Именно это имеет особый смысл и значимость.

В философии экзистенциализма утверждается, что другой нам жизненно необходим как зеркало, в котором отражается наша личность. И этот экзистенциальный процесс отражения двусторонен. Личность педагога выступает в роли своего рода «живого зеркала», в которое постоянно «глядится» обучаемый. Вот почему мировоззрение учителя, его поведение, его жизнь, его отношение к своему делу, так или иначе, влияют на всех учеников. Поэтому важно, чтобы педагог смотрел за собой, чтобы он чувствовал, что его поведение и его действия находятся под сильнейшим контролем, под каким не находится ни один человек в мире.

В.А. Сухомлинский был убежден в том, что важный путь становления личности учитель проходит вместе со своими учениками. От того, какой личностью является педагог, зависит, каких он воспитает учеников. В.А. Сухомлинский предъявлял очень высокие требования к личности педагога как руководителя и организатора учебно-воспитательного процесса: «Мы должны быть для подростков примером богатства духовной жизни; лишь при этом условии мы имеем моральное право воспитывать» [3; 198].

Высокие личностные качества воспитателя, его знания и жизненный опыт должны стать для детей непререкаемым авторитетом. Под авторитетом Сухомлинский В.А. понимает не отгораживание от детей эрудицией, не требования беспрекословного послушания, не авторитарное управление ребенком, а доверие учеников к своему учителю, которое невозможно без постоянного духовного общения, без взаимного проникновения в мир мыслей, чувств, переживаний друг друга.

Без этого также немислим и процесс эффективного обучения. Слово учителя находит отклик в сердцах учеников и становится их личным достоянием лишь тогда, когда мудрость воспитателя привлекает, одухотворяет воспитанников цельностью, красотой идейно-жизненных взглядов, морально-этических принципов. Свой личный педагогический опыт убедил Сухомлинского в том, что влияние одного человека на другого при раскрытии лучших человеческих черт – самая благоприятная обстановка для воспитания личности.

У поэта Пушкина А.С. кумиром юности был именно учитель – молодой царскосельский профессор Куницын А.П. преподаватель гуманитарных дисциплин. Ему он посвятил следующие восторженные строчки: «Куницыну дар сердца и вина! Он создал нас, он воспитал наш пламень! Заложен им краеугольный камень. Им чистая лампада вожжена!» [4; 105].

Поэт нашёл очень точный образ – образ зажжённой лампы, – чтобы определить роль любимого педагога в своей жизни. Есть древнее изречение: «Человек – это не сосуд, который надо наполнить, а факел, который нужно зажечь». Но зажечься факел может только от другого пылающего факела, в роли которого и должен выступать учитель, наставник, преподаватель, педагог. Это можно понять сердцем, но умом трудно понять недооценку роли личности преподавателя в образовательном процессе, которая усиливается в последние десятилетия.

В связи с широким использованием технических средств многие учебные заведения активно внедряют формы дистанционного обучения, когда обучающийся всю необходимую информацию получает при помощи компьютера, а преподавателю отводится лишь роль координатора такого процесса. Несмотря на некий эффект таких инноваций, необходимо сознать, что компьютерные или телевизионные обучающие программы не способны

заменить учителя. Эти программы призваны всего лишь упростить и разнообразить учебный процесс, а также предоставить возможность получить образование людям с ограниченными возможностями, но не вытеснить учителя на задворки процесса образования и воспитания. Иначе нас ждет процесс дегуманизации образовательного процесса.

Подводя итог всему вышесказанному, можно сказать, что современный учитель обучает, создаёт условия для максимального развития внутренних качеств ребёнка, образовательного процесса, учит ребёнка как самому находить необходимые знания, совершенствуется в предметной области, овладении методикой, формами, технологиями обучения и самое главное – воспитывает личность. «Самым важным явлением в школе, самым поучительным предметом, самым живым примером для ученика является сам учитель. Он – олицетворённый метод обучения, само воплощение принципа воспитания» [5; 164]. Только живая душа учителя, его совесть и логос способны противостоять дегуманизации и раздухотворению процесса социализации в школе, колледже и вузе в условиях технократизации образовательного процесса.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка. – М.: Мир и Образование, 2015. – 1263 с.
2. Жернакова М. В. Роль и миссия учителя в современном образовательном процессе // Молодой ученый. – 2015. – №10. – С. 8–10.
3. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. Собр. соч. – Т.1. – М., 1986. – С.136-206.
4. Пушкин А.С. Собр. соч. в 2 т. – Т.1. – М., 1980. – 410 с.
5. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. – Москва, Учпедгиз, 1956. – С.136-203.

ДЕЛА, ОСТАВИВШИЕ СЛЕД

09 ноября 2016 года в ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области прошла встреча педагогов области под названием «Дела, оставившие след», посвященная 25-летию Независимости Республики Казахстан. Также в этот день было торжественное открытие кабинета «Мәңгілік Ел». Честь разрезать ленту было предоставлено ветеранам и почетным сотрудникам института. С приветственным словом перед гостями выступила директор ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области, профессор, д.п.н. Муканова С. Д.

В кабинете «Мәңгілік ел» установлены стенды, содержащие информацию об истории, достижениях и перспективах института. На первом стенде можно увидеть этапы становления Института как мощного центра образования. Переход от кабинетной системы к кафедральной системе, непрерывное обновление содержания курсов повышения квалификации, те события, которые стали началом новшества, и инновации отражены на этом стенде. На другом стенде размещены портреты личностей, которые внесли огромный вклад в становление и развитие института, и в разное время руководили данным учебным заведением: Салмухамедов Х., Абиев Б.А., Игликов Ж.И., Ахметов С.К., Асанова С.М., Тохтабаева Э.К., Бахтыбаева Р.К., Хасенов Р.Ш., Белая Н.Н., Клочко В.Е. и Контаев С.С..

Стенды, выставленные в новом кабинете, дают убедиться, что национальный центр «Өрлеу» – один из мощных инструментов реализации конструктивной политики Главы государства и идеи «Мәңгілік ел».

Прошло 68 лет со дня создания института, но его история не стала прошлым. Во время встречи прошли интересные и познавательные диалоги. О своем опыте в сфере образования поделились научный руководитель лаборатории «Ресурсный центр», к.т.н, Контаев Сабит Сеитович, дочь первого директора института Абиева Балхаша Абиевича Сара Балхашевна, уважаемые лица сферы образования Карагандинской области, такие как, Бодесова Салтанат Бодесовна, Самойлюк Татьяна Филипповна, Чжао Светлана Бекетовна и многие другие.

УДК 37.015.3

RAIKHAN SABIROVA, TATYANA MAKARENKO
Academician E.A. Buketov Karaganda State University, Karagandy c.,
sabirowa.raihan@mail.ru, tatyanka_1792@mail.ru

THE ROLE OF L.S. VYGOTSKY IN THE DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL PSYCHOLOGY

Педагогикалық психологияда оқытудың (тәрбиенің, кең ауқымда – білім берудің) және психологиялық дамудың өзара үлестік қарым-қатынасы маңызды мәселе болып саналады; бұл сұраққа берілетін жауап оның педагогикалық тәжірибемен байланыс сипатын анықтап бере алады. XX ғасырдың басындағы белгілі орыс психологы Л.С.Выготский педагогикалық психологиядағы оқыту мен теориялық және практикалық тұрғыдан ерекше маңызды ғылыми мәселелердің дамуы арасындағы байланысты ең алғаш зерттеушілердің бірі. Ғалымның өзі негізін қалаған көптеген теория мен идеялар бүгінгі күні де өзекті болып қалуда.

Для педагогической психологии вопрос о соотношении обучения (воспитания, шире – образования) и психического развития является ключевым; ответ на этот вопрос может определить характер ее связи с педагогической практикой. Л.С. Выготский-известный русский психолог начала XX века, одним из первых исследовал проблему связи обучения в педагогической психологии и развитие научной проблемы, имеющей важное теоретическое и практическое значение. Ученый положил начало многим теориям и идеям, которые являются актуальными и в наше время.

Issue of the education relation (education, wider – education) and mental development is a key for educational psychology; the answer to that question may determine the nature of its relationship with the pedagogical practice. L.S. Vygotsky is a famous Russian psychologist beginning of XX century, one of the first researchers who investigated the problem of communication training in educational psychology and the development of a scientific problem, which has important theoretical and practical significance. The Scientist laid the foundation for many theories and ideas, which are relevant in our time.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: Л.С.Выготскийдің білім беру психологиясы, педагогикалық психология, оқыту және дамыту

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: образовательная психология Л.С. Выготского, педагогическая психология, обучение и развитие

KEYWORDS: educational psychology of L.S. Vygotsky, pedagogical psychology, training and development

The main aim for teacher in the contemporary world with development of technology and innovation in the field of education is to teach the student to learn. Pedagogy of the twentieth century has been controversial - for the one hand is penetrated by a tendency to facilitate education, due to the difficulties that dropped out on the share of children at that time. The other hand argued that the ease of education contrary to the principles of educational psychology, which at that time of the beginning is closely intertwined with the pedagogy, and argued that learning is most important to teach students to think.

Innovative ideas of L.S. Vygotsky and the concept of pedagogy and psychology gave a new beginning. Lev Vygotsky was one of the great psychologists of the early of XX century, who linked the psychology and pedagogy. He chose such research areas as the comparison of adults and children; comparison of ancient and modern people; comparison of the normal development of personality with pathological behavioral abnormalities. The scientist had made a program that identified its way into psychology: look for an explanation of internal mental processes outside the body and in its interaction with the environment. Vygotsky believed that for understanding the mental processes we can only be in development. Moreover, the most intense mental development occurs in children. Therefore, Vygotsky came to the in-depth study of child psychology. He studied the patterns of

development of normal and abnormal children. During the study, the researchers came to study not only the process of development of the child but also their education. In addition, because the study of education engaged in teaching, Vygotsky began research in this direction. He believed that any teacher should organize his work based on psychological science. Therefore, he contacted the psychology with pedagogy. Later, it allocates a separate science in social pedagogy – psychological pedagogy. Vygotsky's ideas put into practice teachers such as Blonsky, Wenzel, Shatsky and others. Pedagogy, wrote Vygotsky as creative life, lies in the fact, not to bring up the child in different disciplinary measures and be an employee of a child in his own work of self-change, self-education. In such pedagogy, collaboration, co-creation of children and adults is possible only the personal growth of students and teachers [1].

In his book «Educational Psychology», which has great historical significance, the classic world of psychology introduced the «new evidence» of their science about 60 years ago. Of course, it is very important that this book is unique and instructive even in our days for schoolteachers and university instructors. For Vygotsky there is typical the following theoretical situation: «The basis of the educational process should be based on a personal activity of the student, and educator's art should be limited to provide and regulate this activity. A teacher is an organizer of bringing up an environment, a facilitator in our day, interacting with students from a psychological point of view. The social environment is the true lever of the educational process and the teacher's role is reduced to the management of this lever» [2; 82—83 p.]. Further, «The psychological law says that before you want to encourage the child to any activity, attract his attention, take care of that he is ready for this activity, and he should strain all forces necessary for it and make sure that the child will act himself. And the teacher remains only to guide and direct his actions» [2; 118 p.]. The main objective of psychological education is purposeful and deliberate development of a new form of child's behavior, his activity, i.e. orderly organization of his development [2]. Accordingly, teaching and psychology must be consistent with each other, but it does not mean that any method of teaching is only one, so because many methods can be in accordance with the laws of psychology. Therefore if anyone knows psychology it does not follow that he must be a good teacher» [4].

He considered that it is necessary to distinguish between two levels of a child's development: the current and the proximate. Current level captures the state of the mental functions of the child, which is the result of specific, already completed development cycles. Zone of Proximal Development shows tomorrow child, dynamic state of development, carried out in dialogue and interaction with adults. The introduction of the construct «zone of proximal development», the fixing method of child development, allowed by Vygotsky to advance the relation formula of training and development: the training is only good that «runs ahead of development». Essential sign off correctly organized training is the creation of a zone of the next development actualizing internal developments. It described this zone as «distance between the actual level of development as it is defined an independent solution of the problem and level of potential development; it is defined by a solution of problems under the adult management or in cooperation with more capable peers». Vygotsky claimed that training happens slightly above the current level of competence of the student. Originally certain forms of behavior are possible only in cooperation of the child with adults or peers, but in the subsequent, they become his internal structure and carried out independently [3].

L.S. Vygotsky's approach is based on distinction, but not on an opposition of training and development, in recognition of their unity, but not identity. The basic formula of a ratio of training and development is expressed to them in the following view: training of a child in historical features of the person has internally necessary and general moment in development; any training is the development source as a result of a number of such processes that without it cannot arise. The first approach is based on the statement of independence and independence of processes of training and development. Training is understood as a purely external process that coordinated with the course of children's development, but actively not participating in its dynamics. Moreover, training uses achievements in development is based on their basis: development has to make the finished cycles; certain functions have to mature before the school starts training. According to L.S. Vygotsky, so understood training «lagged behind» at development, development is always ahead of training. Within this approach, it is impossible to raise a question of a role of the training in the process – it changes nothing in it on the essence. G. Piage is the brightest representative of this approach [5].

The second approach identifies processes of training and development i.e. acquisition of reactions and habits of behavior (U. James), a formation of conditioned reflexes (E. Torndayk). Both processes are made evenly in parallel – every step in training synchronously corresponds to a step in development. As L.S. Vygotsky notes, all visible contrast the first and the second approaches

match in the main point: both of them accept development as a naturalistic process as complication or replacement of congenital reactions. Laws of development are natural laws which cannot change education [5].

In the third approach are combined first two approaches. In the doctrine of the prominent representative of this approach K. Koffi development, it is understood dualistic; it has a basis two various approaches by nature, but an interconnected process: development maturing and development training. At the same time, process of maturing prepares the training process, and training stimulates and advances maturing process. L.S. Vygotsky saw the advantage of this approach that the training role increases in development, respectively, development borders will expand [5]. L.S. Vygotsky rests by own approach to the problem of training and development on the following grounds. A starting point of the analysis believes on distinction school (systematic, purposeful) and preschool (spontaneous, spontaneous) training. School training has background, i.e. is based at already reached the level of child development. In turn, the child development before receipt in school also occurs in training: in communication with adults, the child acquires names of objects, gains a number of skills. Thus, as L.S. Vygotsky notes, training and development is not for the first time meet at school age, they are connected with each other from the first day of child's life. The problem of psychology in the substantial solution of this problem, according to L.S. Vygotsky, consists in studying of mechanisms of transformation of the external, i.e. set in training values and actions in internal abilities of the child. The contribution of each separate subject to the general intellectual child development should be analyzing. L.S. Vygotsky did not conduct special pilot studies of this problem. Going in for pedagogics, the scientist was fond of a new science of pedology (knowledge of the child from the point of view of different sciences) and became the chief paedologist of the country. It put forward to the ideas, which opened laws of cultural development of the personality, its mental functions (the speech, attention and thinking), explained internal mental processes of the child, his relation with the environment. L.S. Vygotsky allocated and generalized the following most widespread points of view on a question of a ratio of training and development. Training and development - two processes independent from each other; training «is built on» over maturing; training purely externally uses opportunities which arise in development; – training and development – two identical processes; – training can go both after development, and ahead of development, advancing it is farther [6].

Ideas of each of these concepts were specified in process of enrichment of psychological and pedagogical theories. Gradually concepts of training and development found the status of cross-disciplinary and basic categories. The following interpretations of these concepts became recognizable: – development is a process of quantitative and high-quality changes of an organism, nervous system, mentality, the personality; training – process of purposeful transfer of socio-historical experience, the organization of assimilation of knowledge and skills.

The huge merit of L.S. Vygotsky is justification of forming psychology and pedagogical experiment. In the forming experiment, psychological regularities of a child development in education began to investigate by means of theoretical modeling and the practical organization of processes of its training and education. Thereby the pedagogical psychology began to develop the original pedagogical theories proving processes of education of the person, but not to borrow them from the general, experimental and children's (age) psychology. In further development the pedagogical psychology had an opportunity to go not from the theory to practice but from practice to the theory, i.e. to develop the theories which explaining concrete regularities and features of training and education of children of various age and the status [7]. Over time scientists and precisians came to understanding that the pedagogics is interested not only in development of mentality (mental development) but also development of the personality. Psychological concepts of the personality became a starting point for development of a pedagogical training and education strategy. Change of the concept of personality development in psychology immediately affected on the change of training and education concepts accepted by the pedagogical theory and practice. Vygotsky did not develop a technique of education and development of children, but its concepts of the correct organization of training and education became a basis of many developing programs and systems [8]. Vygotsky with pupils created the new labor school founded on the principles of collective process of education and training, which became a prototype of the democratic school, which is based on creative, dynamic pedagogics of cooperation. It advanced the time, was imperfect, made mistakes, but at the same time successfully functioned. Such school was reoriented in usual. Pedology and the idea of labor school received the second life on the 90th with the collapse of the USSR. The uniform labor school in modern understanding is a democratic school, very pertinent in today's education [9].

Based on this, special pre-school pedagogy was allocated as the independent direction in special pedagogics. This allocation is caused by the importance of early and preschool age for education, correction and compensation of deviations in children's development. L.S. Vygotsky made the big contribution to domestic correctional pedagogics. At the beginning of the 20th century, there was a pedagogical psychology, which was based that training and education depend on mentality of the specific child. The new science did not solve many problems of pedagogics. Vygotsky put forward opinion that a social and individual child development does not resist each other. These are just two different forms of the same mental function. He considered that the social environment is a source of development of the personality. The child absorbs (does internal) those kinds of activity which were external. These kinds of activity are initially fixed in public forms of culture. The child adopts them, seeing as other people perform these operations [9].

Despite the positive impact of the science there were also critics of his ideas. Vygotsky's ideas on psychological pedagogics were exposed to a furious condemnation. This concept of training based on a zone of the next development conceals in itself danger that it is possible to push the child who does not have sufficient potential forward. It can sharply slow down children's development. Partly it is confirmed by a tendency fashionable now: parents strive to develop as much as possible their crumbs, disregarding their abilities and potential. It sharply breaks health and mentality of children, reduces motivation to further training. One more controversial concept is systemically helping to perform the child operations, which it did not master independently it is possible to deprive the child of independence of thinking. After Lev Semenovich's death, his works were forgotten and did not gain distribution. However, since 1960 the pedagogics and psychology reopened Vygotsky's theories for themselves having revealed in his creation a set of positive aspects. His idea of zone of proximal development has helped to assess the potential of learning. The concept of defectology was very useful for correcting and training of special children. Many schools have adopted a definition of age norms made by Vygotsky. With the advent of Sciences (valeology, correctional pedagogy), scientist's ideas became very relevant and fit into the concept of modern education to the new democratic school. His ideas became a popular in abroad. Michael Cole and Jerome Bruner have included them in their development of the theory. Rom Harre and John Shotter considered Vygotsky as the founder of social psychology, and continued his studies [10]. In the 1990-ies Barbara Valsiner deepened development of psychology based on the ideas of Vygotsky. Disciples were large domestic psychologists, including El'konin, who is also involved in the development of children. Together with the teachers based on Vygotsky's ideas, he created a program effectively developed by Elkonin-Davidov-Repkin. There are taught according to a special system of mathematics and language by this theory, it is approved by the state and now it is widely used in schools [11].

In addition, there are still a lot of talented hypotheses and unrealized ideas of Vygotsky, who are waiting in the wings. As already noted, Vygotsky's contribution to the development of soviet child psychology and pedagogy is extremely important. Some of his hypotheses were developed by him in the initial stage, it is necessary to carry out additional research studies because they contained the coup of then theories that have a new direction to the development of scientific concepts of psychology and pedagogy. Unfortunately, Vygotsky, who died so early, could not do it himself, but the foundations that he laid, was a solid basis for further work in the progressive development of these sciences.

REFERENCES

1. Выготский, Л.С. Избранные психологические исследования. // Собр. соч. – Т.2. – М., 1983. – 639 с.
2. Педагогическая психология. – М: Работник просвещения, 1926.
3. Развитие высших психических функций. – М.: АПН, 1960.
4. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения: Общедагогический процесс. – М., 1977.
5. Давыдов В.В. Проблемы развивающего образования. – М.: Педагогика, 1986.
6. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. – М., 1956.
7. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М., 1989.
8. Слуцкий В.И. Элементарная педагогика. – М., 1992.
9. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии / Под ред. С.Л.Смирнова. – М.: Издательский центр «Академия», 2001.
10. Deborah J. Leong and Elena Bodrova. Pioneers in Our Field: Lev Vygotsky – Playing to Learn. Scholastic Early Childhood Today. (2001).

ӘОЖ 94:37(574)

Г.Ж.ӨТЕН

«ӨРЛЕУ» БАҰО» АҚ филиалы
Оңтүстік Қазақстан облысы бойынша ПҚ БАИ
Шымкент қ., Қазақстан Республикасы,
uten63@bk.ru

XX ҒАСЫР БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ЖАСТАРДЫ АДАМГЕРШІЛІК- РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРҒА ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мақала жас ұрпақты дәстүрлі діни құндылықтар негізінде рухани-адамгершілікке тәрбиелеуге арналған. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Ислам дініндегі асыл қасиеттерді келешек ұрпақтың бойына дарыту үшін діни сауаттылықты жетілдіруге шақырғаны айтылған. XX ғасырдың басындағы қазақ өркениетіне өлшеусіз мәдени мұра қалдырған Ш.Уәлиханов, А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердіұлы, Ы. Алтынсарин сияқты қазақ зиялыларының имандылыққа үндеген қоғамдық-саяси ой-пікірлері жастарды діни сауаттылыққа жетелеп, салт-санасын жетілдіруге бағытталған.

Статья посвящена нравственно-духовному воспитанию подрастающего поколения на основе ценностей традиционной религии. Глава государства Н.Назарбаев призывает нас ознакомиться с богатым культурным наследием тюркских народов для осознания важности гуманистической направленности Ислама. Общественно-политические взгляды представителей казахской интеллигенции начала XX века – Ш.Уалиханова, А.Кунанбаева, Ш.Кудайбердиұлы, Ы. Алтынсарина направлены к повышению религиозной грамотности молодежи.

The article is sanctified to morally-spiritual education of young people, she it is based on the value of traditional religion. A country's leader N.Nazarbaev calls us will become familiar with rich cultural наследиями of turkic people, that we realized to importance of humanistic orientation of Islam. The social and political looks of representatives of Kazakh intelligentsia of beginning of XX of century are very important - Sz.Valihanov, A.Kunanbaev, Sh.Kudaiberdiev, Y. Altynsarin devoted the labours for the increase of religious literacy of young people.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: қазақ зиялылары, Ш.Уәлиханов, А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердіұлы, Ы. Алтынсарин, имандылық, дін, қазақ қоғамы, саясат, рухани мұра

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: казахская интеллигенция, Ч.Валиханов, А.Кунанбаев, Ш.Кудайбердиұлы, Ы. Алтынсарин, нравственность, религия, казахское общество, политика, духовное наследие

KEYWORDS: kazakh intellectuals, Sz.Valihanov, A.Kunanbaev, Sh.Kudaiberdiev, Y. Altynsarin, moral, religion, kazakh society, politics, spiritual heritage

Астанадағы «Хазірет Сұлтан» мешітінің салтанатты ашылуы кезінде Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Ислам әрдайым ізгілікке, жақсылыққа баулиды. Ол бөлінуге емес, бірігуге шақырады. Құран кәрімде мұсылман баласы сөзімен де, ісімен де ешкімге зиянын тигізбеуі тиіс» деп жазылғанын атап өткен болатын. Ол өзінің «Тарих толқынында» атты кітабында былай деп жазады: «Қазақтар үшін Исламның рөлі ерекше және мұны түсіну ұлттық санамыздың маңызды мінездемесіне айналғалы тұр. Бұл, әсіресе осынау ұлы да гуманистік діннің рөлі мен мәні ұзақ жылдар бойы бұрмаланып келгеннен кейінгі жерде өте маңызды. Біздің ата-бабаларымыз және туыстас түркі тілдес халықтар ешқашан діни үстемділік мінезімен ерекшеленбеген және басқа халықтардың рухани бостандығына құрметпен қараған. Бұл - тарих тағылымы», - дейді Елбасымыз [1].

XX ғасырдың басында қазақ халқы саяси аренаға, азаттық пен тәуелсіздіктің күрес жолына, ағартушылыққа шақырған ірі қоғам қайраткерлерін шығарды. Шын мәнінде, олар ғұмыр кешкен XX ғасырдың басы алып адамдарды қажет еткен, әрі осыған орай өздерінің

ойлау, болжау қасиеттері айрықша, энциклопедиялық білім, талғам танымдары жан-жақты алыптарды дүниеге келтірген дүбірлі заман еді. Бірақ, жылдар бойы Кеңес өкіметі жүргізген озбырлық пен қырып-жоюға, тарихты өрескел бұрмалауға негізделген саясаттың тікелей салдарынан халқымыздың сана-сезімі өлшеусіз де орны толмас жұтаңдыққа ұшырап, оның зияткерлік ауқымының қарыштап дамуына үлкен нұқсан келтірді. Соның тікелей кесірінен Қазан төңкерісіне дейінгі жалпы адамзат өркениетінің төрінен орын алған ірі тұлғаларымызға «байшыл», «кертартпа», «діншілдер» деп ойдан шығарылған, жалған айдарлар тағылды. Олардың бай мұраларын зерттеуге цензура арқылы тыйым салынды. Партиялық талап, маркстік-лениндік идеология қазақ халқының дарынды дара перзенттерінің бостандық пен ұлт тәуелсіздігі үшін аянбай тер төккен, қабырғалары қайысқан ерекше еңбектерін большевиктік көзқараспен біржақты бағалап, оларды қызметке «қажетсіз» санап, жетпіс жылдан астам мерзімге жоққа шығарды [2].

Сондай-ақ, кеңестік солақай саясат жайлы халық жазушысы Мұзафар Әлімбаев: «...зобалаңды заманның зорлық қылышы ерте қиған аяулы ағалар мен әкелерімізге ас бермек түгілі, бейіттеріне барып, дұға оқи алмай, Құран шығарта да алмай мысымыз құрыды емес пе?» - деп жазды.

Заман тынысы, уақыт талабы осыған дейін тарихтың терең қойнауында қалған рухани мұраларымыздың қандайына болса да зердемен қарап, ұрпақ игілігіне жарататын мезгілдің жеткенін дәлелдеп отыр. Қазіргі жаңарған қоғам дамуы тұсында бүкіл елімізді алаңдатып отырған, дәстүрлі діндерден тыс тұрған ерекше мәселе – еліміздегі қаптаған шетелдік дін уағыздаушылардың іс-әрекеттері белең алған жағдайда ата дініміз жөніндегі мағлұматтардан хабардар болудың бәріміз үшін маңызы зор. Бұл, әсіресе, жас жеткіншектеріміздің бүгінгі қаптаған діни ағымдарға қарсы тұра білуі үшін, теориялық тұрғыдан жетілдіру, діни сауаттарын ашу міндетін қояды. Осы ниетпен нысаналы жұмыс жүргізу жалпы орта білім беретін мектептер мен арнаулы және жоғары оқу орындары үшін маңызды мақсат болуы керек.

Сондай-ақ, XX ғасырдың басындағы қазақ қоғамының саяси-идеялық ахуалына Ислам дінінің әсер еткенін мүлдем жоққа шығаруға болмайды. Қазақ даласына Ислам діні ханафи мазхабы арқылы таралған. Біз үшін ханафи мазхабы Ислам құндылықтарын ұлттық салт-дәстүрлермен ұтымды ұштастыра білгені үшін аса маңызды. Қасиетті Құран кәрімде Алла тағала адамдарды бір-бірін танып-білу үшін әр түрлі қылып жаратты деген қасиетті аят бар. Сондықтан, қазіргі уақытта біз атадан балаға мирас болып келе жатқан бай рухани мұраларымызды жаңғырта отырып, осы құндылықтарымызды ой елегінен тағы бір өткізіуіміз керек [3].

Ресей мемлекетінің отарлық қыспағындағы орыстандыру саясатын дер кезінде байқаған қазақ зиялылары әлі шаманизм көзқарасынан ажырамаған қазақ халқын Ислам дініне жаппай тартып, жаңа үлгідегі мектеп, медреселер арқылы дін насихатын күшейтуді, сөйтіп, енжар, көшпелі халықты бір ту астына біріктіруді өздерінің патриоттық борышы ретінде таныды. Еуропалық білім ордаларынан сусындаған қазақ зиялылары барлық мүмкіндіктерді пайдалануға әрекет етті, дінді саясат пен ағартушылыққа және құқықтық жүйені өзгертуге ұштастыру арқылы ұлттық прогресске көтерілуді саяси міндеттердің ең өзекті, көкейкесті санаты деп таныды [2].

Шоқан Уәлиханов қазақ халқының ғасырлар бойғы мәдениетін меңгерді және шығыс халықтарының, әсіресе, араб, парсы елдерінің тарихын, тілін жақсы білумен қатар, Еуропа халықтарының да рухани байлығын, ең алдымен орыс халқының XIX ғасырдағы озық ғылымын, әдебиетін терең түсінді. Өз заманының энциклопедиялық ғалымы бола отырып, қазақ сахарасында материализм мен атеизмнің туын саналы түрде көтерді. Шоқан шаманизм мен Исламды сынай отырып, қазақ халқы қос дінді бола тұрса да, оның санасы әлі діни фанатизммен уланбағандығына, сондықтан да оның келешегі зор екендігіне, орыс мәдениетімен ұштасса, өзара үйренісуді қажет етсе, алдыңғы қатарлы дамыған халықтардың қатарына өз халқының да жететініне кәміл сенді [4].

Ұлы Абайдың шығармашылық мұрасы – халқымыздың ғасырлар бойы маңызын жоймайтын рухани қазынасы. Ол заман өзгеріп, қоғамдық санада күрт сапырылыстар пайда болған сайын бұл қазына өзінің жаңа бір қырларымен жарқырай ашылып, қадірін арттыра түсетініне кейінгі уақыт айқын көз жеткізуде. Бұл күнде Абай сөзі әр қазақтың ағзасына ана сүтімен бірге дариды десе, артық айтылғандық емес. Оның «Атаның ұлы болма, адамның ұлы бол, халқыңа қызмет ет, еліңнің көсегесін көгерт» деген имандылық ережесін әр кезеңнің жас ұрпағы бұдан былай санасына осынау бай нәрлі бұлақтың тұнығындай сіңіретін болады. Абай – ұлттық поэзияда реформа жасаған жаңашыл ақын. Оның шығармашылық мұрасы ел-жұртын тәрбиелі мінез-құлыққа шақыру жағынан да, сондай-ақ өзінің осы бағыттағы ұстаздық,

ағартушылық қызметін ақын қаламынан туған жарқын мінезді бейнелермен баянды ету жағынан да тағылымды [5].

Ол адамзаттың алтын қорына қазақ елінің атынан өз үлесін қосқан ғұлама. «Отанды сүю - иманнан» деп, елін-жерін шын қастерлеген отаншыл кемеңгер. Халқының рухани өсуін армандап өткен ол «қайтсем кемшілігін түзеймін» деп жұртын адал еңбекке, ғылым-білім үйренуге үндеді. Бүкіл халқымызды толғандырған Абайдың теңіздей терең таланты күн өткен сайын биіктеп, ақындар үшін – арманға, ойшылдар үшін – маржанға айналды. Оның әрбір сөзі жібекке тізген меруерттей мөлдіреп, көз жауын алса, салмақты да салиқалы ойлары жаныңды тербеп, жігеріңді жанып, қиялыңды қырымға, көңіліңді биікке көтерері сөзсіз.

Өз еңбектерінде Абай Ислам этикасы, ақидасы және метафизикасы сияқты терең мәселелерді зерттеп зерделеген. Кемеңгер дүниетанымына жататын этика саласындағы адалдықты, парасаттылықты, отансүйгіштікті, адамгершілікті, ғылымға деген құштарлықты, сенім мен әдеп мәселелерін салалап айтуға болады.

Қай жерде, қандай жағдайда болса да Алланы естен шығармау адамды ізгілік жасауға жетелемек. Мұнсыз «Өзге мақсат ақылға тола ма екен», – деп, Абай атамыз өзіне дейінгі өмір сүрген Ислам ғалымдарының жолын ұстанғанын бізге білдіреді. Ұлы Абай жақсылық пен жамандық туралы 10-шы қара сөзінде былай демей ме: «Артымнан балам құран оқысын десең, тіршілікте өзіңнің жақсылық қылған кісің көп болса, кім құран оқымайды? Жаманшылықты көп қылсаң, балаңның құраны неге жеткізеді?». Әрі қарай: «Әуелі Құдайға сыйынып, екінші өз қайратыңа сүйеніп, еңбегіңді сау, еңбек қылсаң, қара жер де береді, құр тастамайды» десе, 7-ші қара сөзінде: «Өзелде Құдай Тағала хайуанның жанынан адамның жанын ірі жаратқан, сол әсерін көрсетіп жаратқан» деп жалғастырады. «Кімде-кім жақсы-жаман ғибадат қылып жүрсе, оны ол ғибадаттан тыюға аузымыз бармайды, әйтеуір жақсылыққа қылған ниеттің жамандығы жоқ қой дейміз» дейтін 9-шы қара сөзін «Иман деген – Аллаһ Тағаланың серіксіз, айыпсыз, бірлігіне, барлығына куә әр түрлі бізге Пайғамбарымыз (с.ғ.с.) арқылы жіберген жарлығына, білдіргеніне мойынсұну. Енді мұндай иман сақтауға қорықпас жүрек, айнымас көңіл, босанбас буын керек екен» дейтін 13-ші қара сөзімен толықтыра түседі [6]. Сондай-ақ 38-ші қара сөзі – діни таным, Жаратқан аясындағы пенденің пайым-парасаты, ақын зерттеуінің, ғылымының өзегі.

Адамшылық жолы – Алла тағала әу баста берген қалыбыңды сақтап, оны заманға, мезгілге байланысты өзгертіп, басқаша қылып көрсетуге тырыспай-ақ тіршілік кешу емес пе. Айнаға табынып тірлік қылғанда басыңа бақ қона ма, әлде сипатыңа сипат қосыла ма. Өзгеге ұқсаушылық, түптің түбінде өзіңді кемсітумен парапар нәрсе.

Қорыта айтқанда, Ислам ғылымдарының ең бір қиын да, күрделі саласы кәләм, ақидаға жататын мәселені Хәкім Абайдың өлеңге қосып жырлауы, сол кезеңдегі қазақ халқының діни сауаттылығының едәуір жоғары дәрежеде болғанын дәлел етеді. Мұның қазақ халқының Ислам дініндегі тұрмыстық қағидаттарды ұстану ғана емес, ақидадағы күрделі мәселелерді дұрыс түсіну талабынан туындағаны анықталады. Абай адам баласының бұл пәнидегі орны, тіршілік мәні мен мақсаты туралы пәлсапалық түсініктерін, ойларын «Ғақлияда» жан-жақты дамытты. Өмір, дүние-тіршілік, қоғам мен адам, адам мен билік, адам мен Алла арасындағы қарым-қатынастар, Жаратушы заңдары туралы ғұламаның пікірі, тұжырымдары ақиқатқа негізделгендіктен, әркез қажет тұжырымдар болып қала бермек.

Сырт қараған адамға ислам құндылықтары еуропалық үлгідегі эстетиканың пайымдауларымен үйлеспей жатуы да мүмкін. Бірақ «ынталы жүрегімен, шын көңілімен» иман шартын қабылдаған жанға Исламның әрбір салт-дәстүрі эстетикалық ләззатқа, сұлу сезімге бөлеп, рухани дүниесіне әдемі көрік беретінін де ескеру керек.

Абай басқа халықтар мен діндерге қатысты ешқандай да сын айтпаған, ол гуманист ретінде халықтардың бір-бірін өзара түсінісуін, олардың бейбіт қатар өмір сүруін армандады, дінді тек жалпыадамзаттық өлшеу тұрғысынан талқылады. Оның ұғымындағы мұсылман барлық іс-әрекетін адам мен оның қажетіне арнауға тиісті.

Шәкәрім адамгершілік, әрі имандылық құндылықтарды халыққа жеткізуді мақсат етіп, «Мұсылмандық шарты» атты қара сөзбен жазылған кітабын жазудағы ниетін былай деп түсіндіреді: «Бұл кітап әрбір қазақ оқуға оңай болып, әрі оларға пайда, әрі өзіме сауап бола ма екен деп, Алла тағаланың рақымынан үміт еттім, аумин» [7].

Адамдық, адалдық, ізгілік пен имандылық жолындағы Шәкәрім бабамыздың көтерген ақ туы, түпкі ниеті – халыққа пайда тигізу. «Адамдардың ең жақсысы – басқаларға пайдасы тигені» деп Мұхаммед пайғамбарымыз (с.ғ.с.) айтқан хадис бабамыздың еңбек жолындағы темірқазығы, күш-қуат алған қайнары іспетті. Күндіз-түні оның осы оймен өмір сүргенін

өлеңдеріндегі мына сөздерден байқаймыз: «Адамдық борышың – халқыңа еңбек қыл!», «Серт бергем еңбек етем деп, алдағы атар таң үшін», «Тілім, сен барша жанға пайдалыны айт, ақынсып айта берме әлденені», «Құлақ қойсаң сөзіме, пайда айтамын өзіңе», «Аяп, ішің жылып айт, адамды бастыр ілгері», «Үйретуді жөн көріп, түзетпек едім адамды», «Адамшылық міндетім – айт дейді адам індетін», «Баршаға жаның ашысын, қышыған жерін қасысын», «Ел көрсін деп пайдасын», «Ашы сөзім - достығым», «Қанша жыртық жамадым» т.б.

Ғалымның тағы бір шақырғаны ғылым болды. «Білетіндер мен білмейтіндер тең бе?!», деген білуге, оқуға шақырған Құрандағы аяттар, «Ғылым іздену – мейлі әйел, мейлі еркек болсын әр мұсылманға парыз», «Ғылымның бір мысқалын үйрену – бүкіл әлем байлығынан артық», «Кімде кім ғылымды және ғұламаны сүйсе, ол менің Жәннатта көршім» деген хадистер мұсылман баласын ілім-білім ізденуге шақыратындықтан, Шәкәрім бабамыз да «ыждаһатсыз, меһнатсыз табылмайтын ғылым сарасын» (Абай) үйренуге жас кезінен ден қойды. Ұстазы Абай «Дүниенің ғылымын білмей қалмақтық – бір үлкен зарарлы надандық, ол Құранда сөгілген» [6] деп жол көрсеткендіктен, заман талабы ретінде шет тілдерін бір кісідей меңгерді. Мекке мен Мәдина, Стамбул кітапханасына дейін барып кітап іздеуі оның зиялылық өресін кеңейтіп, ойына ой қосып, ішкі рухани тереңдігін еселеді. Ғұлама ойшыл «Не қылсаң да ғылым біл», «Тоярлық толық ғылым таппадым деп, қабағың қайғы басқан салпия ма?», «Ғылымға қанағатсыз болу керек», «Бәрін ұмыт: балаларға тәлім үйрет» деп адамды оқуға, білуге, тәлім алуға шақырғанмен «Білгеніңнен не пайда, білгенді қылған сол пайда» деу арқылы осы тұста ішкі тереңдігін байқатып, өзгеше ой қорытады. Біліп-түйген ізгі жайттарды адам істегенде ғана оның пайдасы тиетіндігін ұқтырады. Қанша оқыса да руханиятқа көзі ашылмаған адамдарды ол «оқыған ойсыздар» яки «жанды өлік» ретінде қабылдайды.

Шәкәрім – адамзатты сүйген, халқын шын жақсы көрген ақын. «Бір-бірлеріңді жақсы көрмейінше толық иманға келе алмайсыңдар», «Өзіңе тілеген жақсылықты басқаға да тілемейінше иман еткен болмайсың», «Көршісі аш кезде өзі тоқ түнеген мұсылман бізден емес» деп хадистерде айтылған бауырмашылдық пен өзара сүйіспеншілік қасиетті Шәкәрім бабамыз бойға керемет сіңіре білді деуге болады. «Адамды сүй, Алланың хикметін сез, не қызық бар өмірде онан басқа», «Адамзаттың бәрін сүй бауырым деп» деген Абайдың ізін жалғаған ол бұндай сүюдің көлгір жасандылықтан алыс, риясыз, шынайы болғанын жақтады.

Шырақтар, ең құмарың осы болсын,
«Алла сүйсең, адамды сүй» дегендей.
Құмарың - бір, ісің - көп болсын, жаным,
Көпке құмар еріншек болма мендей!

Бұл Шәкәрімнің жай ғана ақын емес, өте терең ойшыл болғандығын аңғартады. Өйткені ақиқаттың тұнығына бойлап, Хаққа ғашық болу, Жаратушыны жан-тәнімен жақсы көре отырып, адамзатқа деген өзгеше махаббат сезімінің оянуы, адам жанының нұрға бөленуі иманы терең жандарда ғана кездесетін қасиет.

Шәкәрім – қажырлы, өршіл, ұлтжанды, отты кісі болған. «Мен жетелеп өлемін, өрге қарай қазақты» деп, алдына халықтың көзін ашам, санасына қозғау салам деген мақсат қоя отырып, осы жолда көп ауыртпалықтарға ұшырады. Елдің ертеңін, халықтың иманын ойлап қатты қайғырған ол өлімнен тайсалмайтындай мықты сенім, жүректе жалын, бойда дерт болмайынша бұл істен нәтиже шықпасын білді. Шәкәрім шындықты танығанда, ұйқыдағыларды ұйқыда жүрген адамның оята алмасын, ал көзі ашық ояу адамның қимылсыз жата алмасын, «бұл өмірдің саналыға абақты екенін білді». Ел ішінде кең етек алып кеткен көрсоқырлық пен надандықты, партия, би-болыстық, пара деп бұл дүниелік қу тірлікке алданып, ел-жұрттың сабылып жүргенін, ақыретіне қам жеген адам көре алмай қатты қамыққан ол шырылдап барып араша түсті. Елді жақсылыққа шақырған сайын олардың тыжырына қарауына, илікпеуіне күйінді, торықты, мұңайды, жылады, зар иледі. Оның қаншалықты зарлы болғанын өлеңдеріндегі мына сөздерінен де байқаймыз: «Қайғылы біздің көңілден, қайғырған сайын қан шықты», «Жүрегім дертті, сау емес, сол себепті сөзім – у» («Өлген көңіл, ындынсыз өмір» өлеңі), «Менің дертім, жігіттер, емес оңай», «Жаралы жүрек жыбырлап, жазылмай жалғыз сол қалды», «Сау жүрек тесіле ме оқ батпаса?!», «Қайғылы көңіл тырп етпей, қабағын ашпас салбырап», «Ел тіліме көнбеді, жыладым да қамықтым» («Ашу мен ынсап» өлеңі), «Жүректегі дертімді білер едің, өсекке ермей, менімен болсаң сырлас», «Жер жүзіне қып-қызыл гүл бітірем, көзімнен қанды жасым сорғаласа», «Сөз жазамын түнімен, бар ұйқымды қашырып» және т.б.

Шәкәрім имандылықты жаю ісінде аянып қалмады. Түсінген сайын ашынды, ашынған сайын қайғырды, қайғырған сайын қайраттанды. Күндіз-түні байыз таппады. Қару ретінде қолына қаламын алып, газет-журналдарға мақала да жазды, шет тілдерінен мәнді ғазалдар мен

мысалдар аударды, өлең де шығарды, қоғам зиялыларына сауал жолдау арқылы сырласып, оларды тереңірек ойлануға шақырды. «Айқап» журналында 1912 жылы Ш.Құдайбердіұлы өзінің осы бес сауалында басқа емес, мынадай өте маңызды имани жайттарды қозғады: 1. Алланың адамды жаратқандағы мақсұты не? 2. Адамға тіршіліктің ең керегі не үшін? 3. Адамға өлген соң мейлі не жөнмен болсын рахат-бейнет (сауап-азап) бар ма? 4. Ең жақсы адам не қылған кісі? 5. Заман өткен сайын адамдардың адамшылығы түзеліп бара ма, бұзылып бара жатыр ма? [7].

Байқасаңыз, бұлар жайдан айтылған емес, адамның бұл өмірге не үшін келгендігіне, жаратылыс мақсатына, адамның өмірдегі міндетіне, о дүниенің бар екендігіне сенуге, адамгершілік мәселелеріне, дінге назар аудартатын сұрақтар. Бұл Шәкәрім бабамыздың терең ойлы жан болғандығын аңғартады. «Бір сағаттық терең ой (тәфәккур) бір жыл нәпіл намаз оқығаннан артық» деген хадисті, әрі Абайдың «Малда да бар жан мен тән, ақыл сезім болмаса; тіршіліктің несі сән, тереңге ден қоймаса?» немесе «Дүниенің көрінген һәм көрінбеген сырын түгелдеп, ең болмаса денелеп білмесе, адамдықтың орны болмайды» деген сөздерін еске алсақ, жаратылыстың сырын, Құдайдың құдіретін ұғу үшін Шәкәрім қажының ғаламға ғибрат көзімен қарап, үнемі терең ойда жүргендігінің мәнін ұға түсеміз. Қорыта келгенде, Шәкәрім бабамыз көзі тірісінде ақиқатты танып, ғұмырын дінге, халыққа қызмет етуге арнаған, Исламнан хабары мол, өз тереңдігімен ерекшеленетін тұлға.

Ыбырай Алтынсарин «Мұсылманшылықтың тұтқасы» (Шариат-ул-Ислам) еңбегінде ағартушылық бағытынан жаңылмай, Ислам дінінің мән-мақсатымен таныстыра отырып, негізінен адамгершілік тәрбиесі мәселесіне баса ден қойған. Бұл еңбегінде ол былай дейді: «...біріншіден, қазақ жастарының дін жөніндегі түсініктері теріс бағытқа түсіп кетпеуі үшін, ал екіншіден, қазақтың жазба тілінде татар тілі орынсыз етек алуына жол бермеу үшін мен соңғы кезде Мұхаммед шарифатын үйрене бастап...осы оқу құралын құрастыруға кірістім». Ислам дінінің бес парызын жазып, түсініктемелер берген бұл еңбек қазіргі кезде де құнды зерттеу болып табылады [8].

Мұхтар Арын «Бес анық» атты еңбегінде «Бірінші анық – Тіл, Екінші анық – Дін, Үшінші анық – Дәстүр, Төртінші анық – Тарих, Бесінші анық – Атамекен», - деп көрсеткен. Онда: «Ислам діні – біздің ұлт болып қалыптасуымызға, халық болып, тәртіпті, тәрбиелі ел боп өмір сүруімізге көп қызмет еткен дін. Ислам дініндегі екі нәрсе тәрбиемізге сәйкес келетін сияқты. Сол екі нәрсенің біреуі – иман. Адам баласының иманжүзділігі, өзінің жеке басының тәрбиелілігі жүректен шығып жататын нәрсе екенін сезіну – өте бір қажетті дүние. Сенім – Аллаһқа илану. Аллаһ – әрқайсысымыздың жүрегімізде. Екінші бір мәселе – шариғат деген ұғымға байланысты. Мұның өзі адамаралық қарым – қатынаста жалпы заңдылықтар болу керек дегенді білдіреді», - деген [9].

Тәуелсіздігіміздің арқасында тарихымыздың ақиқат беттері қайта жазылып, толығып, «өшкеніміз жанып, өлгеніміз қайта тіріліп» жатқан заманда сонау қиын-қыстау дәуірде елім деп еңіреп кеткен ұлыларымыздың баға жетпес мұраларын түгелдеп, зерттеу, сол арқылы халқымыздың рухани қазынасын байыту келешектің үлкен міндетіне айналып отыр.

Қорыта айтқанда, қазақ зиялылары қоғамдық-саяси және ұлттық ой-пікірлерге ерекше, молынан үлес қосып, артына өшпес із қалдырды. Олардың ар-ождан, моральдік қасиеттерді санаға сіңіріп, жеке адамды қалыптастыру арқылы мемлекетті нығайту, өркениетті деңгейге көтеру идеяларының мазмұны мен мағынасы өзінің мәнін бүгін де жойған емес. Ғұлама қайраткерлердің қоғамдық, саяси-құқықтық ой-пікірлеріне сай тәуелсіз мемлекетіміздің моральдық негізін нығайту, шаңырағын шайқалтпай іс жүзіне асыру – өзекті мәселелердің бірі екені даусыз.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында. – Алматы: «Атамұра», 2012.
2. Өзбекұлы С. Арыстары алаштың: Тарихи очерктер. – Алматы: Жеті Жарғы, 1998.
3. ҚҰРАН КӨРІМ. Қазақша мағына және түсінігі. /Ауд.Халифа Алтай/. –1991. – 604 б.
4. Уәлиханов Ш. Алтышаһарға сапар. – Алматы: Атамұра, 2006. – Б.127.
5. Жәкен Ж. Абайдың діни наным мен танымы. //Түркістан. 9 тамыз 2007ж.
6. Абай. Қара сөз. – Алматы: Ел, 1993.– 272 б.
7. Шәкәрім. Ел-шежіре. – Алматы, 2008. – Б.185.
8. Алтынсарин Ы. Мұсылманшылықтың тұтқасы. – Алматы: ТПО Қаламгер, 1991.– Б.5.
9. Мұхтар Арын. «Бес анық». – Павлодар, 2011. – Б.34.

УДК 371.3

Ю.С.ЩЕРБИНА

Центр для людей с проблемами зрения,
г. Мюнхен, Германия
julia_sch@bk.ru

ЭВОЛЮЦИОННАЯ МОДЕЛЬ – ОБЪЕКТИВНАЯ ОСНОВА ЦЕЛОСТНОЙ СИСТЕМЫ ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЫ

Автор негізгі мектепте білім беруді ұйымдастыру мен мазмұнын құрастыруда заманауи талаптарға және оқушылардың танымдық сұраныстарына сай өзгерістер жасаудың қажеттігін негіздейді, оқытудың біртұтас, транспөндік жүйесіне ауысуды ұсынады. Оқытудың қолданыстағы құрылымына балама – ЭВОЛМ (ЭВОЛюциялық мектеп) сипатталады. Бұл білім беру моделінің өзгешелігі оқу материалының синтезі қағидасында құрылып, оқушыны жеке тұлға ретінде қабылдауында. Модель «Әлем», «Адам» және «Қоғам» үш оқу модуліне сәйкес келетін материалдық, биологиялық және зияткерлік сияқты эволюцияның үш қырын қарастырады. Осы құрылымдық бірліктер адамзат жинақтаған білім мен бейімділікті толық қамтып, оқу ақпаратын логикалық, кең ауқымда, жинақты және кешенді бере алады.

Автор статьи обосновывает необходимость радикальных перемен в организации и содержании школьного образования и предлагает переход к целостной, транс-дисциплинарной системе, соответствующей современным требованиям и познавательным нуждам учащихся. Описывается альтернативная существующей конструкция обучения – ЭВОЛШ (ЭВОЛюционная Школа). Новая образовательная модель в противовес традиционной строится на принципах синтеза учебного материала и индивидуального подхода к учащимся. Модель учитывает три аспекта эволюции: материальный, биологический и интеллектуальный, которым соответствуют три основных учебных модуля: «Мир», «Человек» и «Общество». Эти емкие структурные единицы содержат весь диапазон накопленных человечеством знаний и умений и позволяют представить учебную информацию логично, крупномасштабно, компактно и комплексно.

In modern time of globalization, integration, increasingly growing flow of information, technological boom and the worldwide information network, the existing system of secondary education can not provide the required understanding of the current processes. That is why the author substantiates the need for radical changes of the content and organization of school education, in particular the transition to a holistic, trans-disciplinary system in order to meet the requirements of time and fit the cognitive needs of students. The author proposes the alternative teaching system – EVOLSH – that takes the evolutionary principle as the basics for a new school model formation. This approach offers a new way for modeling the teaching process and the optimal system of education.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: ғаламдастық, кіріккендік, әлемнің біртұтастығы, эволюция, оқыту жүйесі, модульдар, жобалар

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: глобализация, интеграция, целостность мироздания, эволюция, система обучения, модули, проекты

KEYWORDS: globalization, integrity, creation, evolution, education system, modules, projects

В последнее время мир стал эволюционировать невиданными ранее темпами. Лавинообразно нарастающий поток научных знаний, стремительное развитие новых технологий, единая информационная сеть изменили мир до неузнаваемости. Глобализация, основанная на глубокой интеграции, стала определяющим признаком нашего времени и охватила буквально все сферы жизни общества: науку и технологии, экономику, политику и культуру.

Каким же образом реагирует система образования на ведущие тенденции времени?

Какая школа обеспечит учащимся возможность приобретения системных, целостных представлений о мире, накопленных человечеством? К сожалению, школа не претерпела в этот период существенных изменений, что и обусловило кризис образования во всём мире. Причин тому много, назовём некоторые из них:

- отсутствие единства и целенаправленности системы обучения.
- дать подрастающему поколению общее представление о процессах и явлениях окружающего мира, чтобы обеспечить необходимую жизненную ориентацию и успешную интеграцию в общество;
- предметная структура обучения. Тысячелетиями накопленные знания об окружающем мире, расчленённые искусственно на отдельные предметы преподавания, стремительно отдаляются друг от друга, как и от цели и смысла обучения;
- классно-урочная система. Исследования психологов подтверждают несостоятельность такой системы обучения. Это противоречит и здравому смыслу, обязывать 12-13 летнего школьника 6 раз день каждые 45 минут погружаться в совершенно другую область знаний и при этом ещё ожидать от него высоких результатов;
- наличие оценок не поддерживает имеющуюся у ребёнка естественную потребность в приобретении знаний;
- имеются серьёзные проблемы в области мотивации. Опросы показывают существенный разрыв между интересами и потребностями учащихся и актуальным предложением со стороны школы;
- постоянное увеличение объема изучаемого материала и количества учебных предметов ведёт к значительной и неоправданной перегрузке учащихся;
- ориентация на нормативы в ущерб индивидуальности [1].

В настоящее время активно ведутся поиски новой педагогической парадигмы, которая призвана коренным образом изменить подходы и придать динамику педагогике XXI века. На повестке дня - переосмысление функций и проблем образования, поиск новой модели педагогической деятельности и формирование целенаправленной и сбалансированной системы обучения. Задача состоит в том, чтобы определить принципы объединения многообразных знаний в единую систему с целью представления учащимся объёмной картины мира.

Разнообразие творческих подходов к обучению, структур и типов школ обогащают общество, предоставляя школьникам и родителям возможность выбора школы, которая в наибольшей мере отвечает их представлениям и запросам.

В статье речь пойдёт о создании альтернативной, целостной системы обучения, основанной на идее системного подхода. Данная модель получила название эволюционной школы, «ЭВОЛШ», так как в качестве системы координат принят процесс эволюции. Суть её предельно ясна и логична.

Во-первых, обучение направляется непосредственно на удовлетворение познавательных потребностей человека.

Во-вторых, в корне изменяется структура и содержание обучения.

В-третьих, эта система обучения позволяет обеспечить учащимся целостное восприятие мира, что является вызовом времени, требованием эпохи глобализации.

В-четвёртых, организация учебного процесса «ЭВОЛШ» предоставляет оптимальные условия для индивидуального развития каждого учащегося, обеспечивая ему получения научных представлений в наиболее приемлемом для него ракурсе, объёме и темпе [2].

Исследовательские проекты, возможности самовыражения в творческих лабораториях, конкурсы и презентации – таков жизненный ритм новой школы. Это та школа, о которой мечтают дети, без оценок и принуждения, неохватного объема и неумяного темпа. Новые цели и подходы позволяют добиться высокой эффективности процесса познания мира в свободной творческой обстановке. Комплексный способ подачи знаний представляется целесообразным на всех ступенях образования, начиная с дошкольного, вплоть до перехода к профильному обучению. Учащиеся к этому времени обладают иной мотивацией и уже в достаточной мере подготовлены к восприятию углубленного курса по избранному профилю с соответствующей

итоговой аттестацией, что необходимо для адаптации данной модели к существующей системе специального и высшего образования.

Моделирование учебного процесса «ЭВОЛШ»: идеи, принципы, подходы. Системный подход (далее – СП) является «ключом» к созданию нашей модели обучения. На основе СП определяется стратегия и направленность учебного процесса, его структура и тематические составляющие, а также осуществляется выбор оптимальных педагогических технологий. Системный подход предоставляет уникальную возможность построения единой системы обучения, позволяя сбалансировать все сегменты учебного процесса. Логично обоснованный отбор универсальных знаний и система оптимального структурирования обеспечит их глубокое взаимодействие и высокую эффективность процесса обучения в целом. Данная модель обучения предполагает отказ на II ступени общеобразовательной школы от предметной структуры в пользу целостной системы обучения, которая нацелена на формирование у учащихся обобщённых представлений о мире. В свете новой парадигмы все явления окружающего мира, сам человек, его сознание и представления рассматриваются как интегральные части единого целого, единой системы. Такая перспектива позволяет наблюдать и осмысливать многочисленные взаимозависимости в развитии природы и общества. Окружающий мир станет понятным для подростка только на основе такого подхода, который даст возможность абстрагироваться от частных ради глубокого сущностного понимания процессов и явлений. Научные представления о мире передаются в «ЭВОЛШ» новому поколению на всеохватывающей основе. В возрасте 12–16 лет с развитием понятийно-логического аппарата мышления, учащийся в состоянии охватить и осмыслить закономерности и взаимосвязи окружающего мира, поэтому этот возрастной период является наиболее благоприятным для формирования основ системного мировоззрения [3].

Принцип логических цепочек. Сквозной метод. Основой структурирования материала обучения является принцип логических цепочек. Изучение материала основано на интеграции знаний из различных областей науки, которые в разных аспектах освещают одну и ту же проблему, используя единый естественнонаучный метод исследования. Все учебные материалы komponуются соответственно тематике и общей направленности модулей. Такой подход обеспечивает качественно новый уровень обучения на основе логического привлечения знаний о взаимосвязанных явлениях и процессах окружающего мира из различных областей науки. «ЭВОЛШ» предполагает интеграцию учебного материала, связанного единым смысловым стержнем. В результате новой последовательности изучения материала, учебные предметы перестают играть самостоятельную роль в учебном процессе, разнообразные знания вплетаются в тематический поток по мере формирования, расширения и углубления его русла. Сосредоточение материала в модуле осуществляется на основе сквозного метода. Сквозной метод предполагает построение учебных схем, исходя из приоритета основных тематических векторов обучения.

Преимущество метода заключается в том, что он позволяет концентрировать внимание на главных направлениях обучения и, исходя из этой перспективы, организовывать учебный процесс. Через соответствующий модуль приводятся во взаимодействие разнообразные материалы для наиболее полного, глубокого и всестороннего освещения темы. Научные знания привлекаются для создания тематических блоков в такой последовательности, там и тогда, где и когда возникает потребность в разъяснении или углублении понимания процессов и явлений окружающего мира. Важнейшие знания, взаимосвязанные логически, растворяются в едином тематическом контексте. Соответствующая тема освещается при этом в силу её изученности в различных аспектах, на различных уровнях, под разными углами зрения гармонично, многопланово и целостно. Через тесное взаимодействие разнообразных отраслевых знаний формируется прочный сплав понимания сущностных процессов и явлений.

Таким образом, обеспечивается целостное восприятие действительности, так как только на основе понимания глобальных взаимосвязей возможно системное восприятие мира. Многогранное и всестороннее изучение проблемы, отражающей объективные связи в окружающем мире, способствует формированию аналитического стиля мышления.

Эволюция как стержневая идея системной модели обучения. Интегрирующим смысловым

стержнем «ЭВОЛШ» является идея эволюции. С одной стороны процесс обучения должен обеспечить преемственность накопленных в процессе эволюции знаний и опыта, что является принципиальным условием общественного прогресса в целом. С другой стороны эволюция, принятая как система координат, является оптимальной основой создания учебной модели, так как воплощает всё многообразие мира во всех его взаимосвязях и проявлениях. Эта всеобъемлющая системная идея позволяет интегрировать в процесс обучения многогранный опыт человечества, придать логику учебному процессу и обеспечить его моделирование с точки зрения научной и жизненной целесообразности. Идея эволюции позволяет привести в соответствие и объединить разнообразные научные знания в единую гибкую, наглядную и доступную пониманию систему обучения. Под эволюцией в широком смысле подразумевается космический процесс постепенного развития к более высоким, комплексным формам, к всеобщности. Всё, что человек способен наблюдать, воспринимать, исследовать формировалось в ходе эволюции. Вселенная, весь окружающий мир, сам человек и его представления о мире являются следствием этого непрекращающегося гигантского процесса развития, который наблюдается и в области мироздания, и в формировании жизни и в развитии культуры. Дать представление об основных сферах его проявления, материальной, биологической и интеллектуальной, и есть задача обучения. В соответствии с основными этапами эволюции предопределяется последовательность модулей обучения и комплектация материала в рамках отдельных тематических блоков [4].

Система обучения «ЭВОЛШ». Направленность, цели и задачи обучения «ЭВОЛШ» представляет собой системную модель обучения, нацеленную на формирования у учащихся целостного представления о мире. Школа призвана удовлетворять природный интерес человека к окружающему миру и направленность учебного процесса должна соответствовать этой цели. Через интерес к миру во всех его проявлениях пришёл человек к изучению отдельных его областей, углублению и открытию различных закономерностей. Это естественный путь познания: от интереса к миру в целом к конкретному знанию, которое носит прикладной характер, и цель его состоит в том, чтобы понять, как устроен мир, к чему неуклонно стремится человек. Так осуществлялся эволюционный процесс познания, чему соответствовала первоначально и система передачи знаний. Именно обобщённые представления передавались молодому поколению в глубокой древности через разнообразные таинственные ритуалы, инициации и т.п. По мере формирования и расширения системы предметного преподавания начала всё более рассеиваться и теряться общая картина мира. Такая структура обучения стала серьёзным препятствием на пути познания мира, преодоление которого является стратегической задачей нашей концепции. Пришло время собирать камни, настало время синтеза знаний. Основной задачей процесса обучения в «ЭВОЛШ» является организация комплексной передачи универсальных научных знаний. Все содержание учебного материала и организация учебного процесса подчиняются единой цели: обеспечить системные представления о мире, человеке и обществе путём интегрирования базовых знаний всех областей науки.

Цель «ЭВОЛШ» – формирования целостной личности, обладающей системным мировоззрением, основами психологической культуры и социальными компетенциями, способной широко свободно и глобально мыслить и действовать. Школа должна обеспечить основные параметры жизненной ориентации, прочный фундамент для профессионального самоопределения, социальной интеграции, раскрытия творческого потенциала и успешной самореализации личности. Новая система обучения призвана поддерживать исследовательский творческий потенциал учащегося, его индивидуальные интересы и склонности [5].

Структура и содержание учебного материала. Наиболее оптимальной педагогической технологией для формирования системного мировоззрения является модульное обучение. Базовый курс обучения «ЭВОЛШ» представляет собой систему крупных и ёмких информационных блоков, модулей, которые охватывают весь диапазон универсальных базовых знаний. Круг проблем обучения определяется спектром природных интересов человека и жизненной необходимостью. Критерием для создания тематических блоков являются вечные темы, на которых во все времена фокусируется внимание человека:

- окружающий мир на земле и в космосе, развитие жизни;

- сам человек, его организм, способности и возможности;
- наиболее значительные события из жизни разных народов на протяжении их развития.

В соответствии с этими общечеловеческими ориентирами определены тематические составляющие учебного процесса, его содержание, структура и последовательность. Актуальные представления о вселенной, биосфере и социосфере, соответствующие основным этапам эволюции, легли в основу создания 3 модулей базового курса обучения: «Мир», «Человек» и «Общество» в рамках эволюционной модели.

Основные этапы эволюции: материальный, биологический и социальный являются ориентирами для формирования 3-х основных модулей обучения. Модуль «Мир» позволяет развернуть глобальную картину формирования мира от Большого взрыва и образования первых элементов до формирования звёзд и галактик, в том числе Солнечной системы и планеты Земля, вплоть до возникновения многообразной жизни на нашей планете. В модуле «Человек» раскрываются физиологические и психологические особенности человека. Учащиеся знакомятся с такими актуальными проблемами, как, например, сбалансированное питание, здоровый образ жизни, и овладевают психологической культурой. В модуле «Общество» нашёл отражение интеллектуальный этап эволюции. Наиболее значительные общественные процессы и явления представлены в 5 всеохватывающих хронологических срезах в мировом масштабе: 1) первые люди; 2) городская цивилизация; 3) большие империи; 4) национальные государства; 5) эпоха глобализации [6].

Модель «ЭВОЛШ», всеохватывающая и гибкая, позволяет рассматривать проблемы с различной перспективы. Так модуль 1 демонстрирует процесс развития мироздания на базе современных научных взглядов, а модуль 3 представляет процесс возникновения знаний в хронологической последовательности. Связующим звеном этих блоков является аналитический модуль 2, так как именно человек является наблюдателем, исследователем и создателем научных гипотез касательно проблем, рассматриваемых во всех модулях обучения. Эта учебная модель обеспечивает прочное усвоение базовых знаний, которые попадают в фокус зрения, как через хронологическое построение материала, так и через многомерные логические связи. В соответствии с тематикой конкретного модуля, деятельность учащихся постоянно направляется на углублённую работу с базовыми научными понятиями. Периодически появляясь в поле зрения, они углубляются в восприятии по мере расширения возрастных возможностей школьника. Многократное обращение к фундаментальным знаниям в разных контекстах и плоскостях способствует их глубокому пониманию, прочному усвоению и формированию системных представлений о мире. Для определения взаимодействия изучаемого материала и целевой направленности учебного процесса мы предлагаем использовать системную последовательность: БУЗ & У (М,Ч,О) = НГ (ЦПМ+СМ+ГИС+ГСР), где: БУЗ & У - базовые универсальные знания и умения; М - мир; Ч - человек; О - общество; НГ - новая генерация; ЦПМ - целостное представление о мире; СМ - системное мировоззрение; ГИС - готовность к дальнейшей интеграции в социум; ГСР - готовность к самореализации

Особенности организации учебно-методического процесса. Система работы в модуле. Каждый учебный модуль состоит из тематических блоков, формы проведения занятий разнообразны и соответствуют основной направленности отдельного блока и модуля в целом. Предусматривается проведение в рамках блока и соответствующего модуля тематической серии занятий, проектов, в разнообразных увлекательных формах, как например экспедиции, путешествия, исследовательские проекты и т.п. Структурная схема выглядит следующим образом: Модуль...Блоки...Проекты (путешествия, экспедиции и т.д.). Например, Модуль 1 «Мир», блок 1.1. Происхождение Вселенной. Проекты: 1.1.1. Путешествие в глубины вселенной. Начало мироздания, 1.1.2. Наша солнечная система и т.д. Проекты подготавливаются всем коллективом преподавателей с учётом интересов и потребностей участников. Итогом проекта, тематического блока и модуля в целом является презентация знаний в таких разнообразных формах как интеллектуальная игра, викторина, дискуссия, вернисаж, конкурс, конференция, демонстрация научных экспериментов, а также творческие отчёты по отдельным темам, о проведенных экскурсиях, выставки изготовленных в ходе проекта фото- и видеоматериалов, творческих работ участников и т.п. Важной составляющей итогового мероприятия является

его обязательная соревновательная часть. Подогреваемые интересом и духом соревнования учащиеся получают качественно новую мотивацию и стимулы к приобретению, применению и демонстрации знаний. Модель «ЭВОЛШ» позволяет полностью отказаться от системы домашних заданий. Кроме того подготовка к разнообразным конкурсам мобилизует участников, способствует процессу повторения и углубления изученного материала. На открытую презентацию итогов проекта приглашаются родители, родственники и друзья участников, представители общественности. Участие в мероприятиях такого плана повышает самооценку учащихся, их уверенность в собственных силах и возможностях.

Виды учебной деятельности. Учащимся предлагается следующие виды учебной работы в модуле:

1. Интеллектуальный, который предполагает поиск информации, анализ и систематизацию теоретического материала, проведение экспериментов и исследований.
2. Творческий, который создаёт условия для ознакомления с отражением данной темы средствами литературы и искусства.
3. Практический, который предусматривает разнообразные возможности переработки изучаемого материала и воплощения собственных идей в соответствии с тематикой модуля.

Мастерская проекта: изготовление поделок, макетов, моделей, составление кроссвордов, загадок, игр. Самовыражение в ритмике, танце, музыке, литературе, в рисунке, фотографии и т.п. Длительность, очерёдность или чередование видов работы определяет учащийся, возможна консультация учителя. Помимо этого предусмотрено изучение языков, получение компьютерных знаний, занятия спортом. Факультативно могут быть предложены по мере спроса углублённые курсы по отдельным научным направлениям. Модель «ЭВОЛШ» приемлема для школы любого типа. Наиболее успешно можно внедрить эту систему обучения в школе полного дня, которая сейчас активно распространяется в Европе.

Формы работы. Принципы организации самостоятельной работы. Работа участников проекта ведётся индивидуально, в группах и путём организации совместных занятий. Основное время в организации учебного процесса отводится самостоятельной исследовательской, экспериментальной и творческой работе учащихся. Учебная программа определяет общее направление, стратегию обучения. Тактические шаги, такие как последовательность изучения материала и темп обучения, определяет учащийся. Процесс обучения организован в «ЭВОЛШ» по принципу всемирной паутины или мирового информационного пространства.

Таким образом, каждый учащийся «ЭВОЛШ» может найти оптимальные условия для занятий, исходя из собственных интересов и возможностей, составляя свои логические цепочки и обогащая других участников проекта во время общих собеседований и итоговых конференций [7].

Типы совместных занятий в рамках модуля. Участникам проекта предоставляется также возможность объединяться в группы, которые формируются учащимися по интересам, в зависимости от актуального направления исследования и степени усвоения материала, состав и количество участников изменяется спонтанно по мере спроса и необходимости. Модель «ЭВОЛШ» предусматривает проведение разнообразных совместных занятий для всех участников проекта, как например: вводные тематические занятия с целью ориентации в теме и направлениях возможных исследований; организационные занятия с целью ознакомления с предполагаемыми видами и формами работы, подготовки к проведению совместных мероприятий; регулярные собеседования участников проекта о проделанной работе с целью обмена опытом; экскурсии, игры, дискуссии, DVD- просмотры и т.д.; заключительные мероприятия по итогам работы в проекте, блоке и модуле.

Гибкая и подвижная структура учебного процесса предполагает проведение разнообразных по теме и характеру мероприятий, как запланированных заранее, так и проводимых по мере целесообразности. «ЭВОЛШ» служит учебной площадкой для тренировки навыков и умений с ориентацией в будущее. Работа в группах и участие в совместных мероприятиях способствует формированию коммуникативных способностей и социальных компетенций, таких как взаимопонимание и поддержка, а также служит цели самоконтроля и самооценки учащихся.

Задачи и функции педагогического коллектива. Творческое сотрудничество – главный

принцип работы. Учителю предоставляются ориентировочные учебные планы и разнообразные всеохватывающие методические разработки для организации работы учащихся в модулях, проведения тематических проектов. Наряду с этим предполагается активное творческое взаимодействие всего педагогического коллектива, с учётом конкретной ситуации и профиля школы, уровня подготовки и интересов учащихся. Каждый учитель вправе реализовывать свой творческий потенциал и воплощать своё видение в реализации проектов, что является залогом успешной организации учебного процесса в целом. Функции коллектива, как и каждого учителя в отдельности многообразны: совместные обсуждения вопросов планирования, подготовки и проведения проекта; изготовление путеводителей, памяток, схем для учащихся; оснащение необходимыми материалами места работы участников соответствующего проекта; распределение ответственности и участков работы и т.д.

Система наблюдения и руководства процессом обучения. В «ЭВОЛШ» создаётся благоприятная атмосфера для совместной работы ученика и учителя как равноправных партнёров. Готовность учителя действовать предусмотрительно, в соответствии с интересами и потребностями учащегося, является основным условием организации учебного процесса. Ненавязчивое руководство процессом обучения благоприятствует успешному развитию природного потенциала учащегося, оптимальному приложению его способностей, а также укреплению его личностных качеств. Система сбалансированных наблюдений и мотивации обеспечивает успешное участие каждого школьника в процессе обучения. Данная модель предполагает активное наблюдение со стороны учителя за работой групп и самостоятельной деятельностью учащихся. Оставаясь как бы «за кадром», учитель готов по мере необходимости провести консультацию по содержанию работы или организационным вопросам [8].

Таким образом, данная система обучения открывает широкие и разнообразные возможности для успешной самореализации каждого ученика.

Преимуществом данной модели обучения является и тот факт, что учащиеся с разными уровнями восприятия и наклонностями не соприкасаются непосредственно в процессе работы, что исключает возникновение таких негативных явлений как комплекс неполноценности, чувство зависти и т.п. В то же время ощутимые и разнообразные итоги совместного участия способствуют признанию со стороны сверстников, учителей и родителей и оказывает благоприятное воздействие на формирование личности. Результаты текущей работы обсуждаются исключительно внутри педколлектива с целью направить школьника, исходя из его индивидуальных возможностей а также оптимальной корректировки работы групп учащихся.

Способы мотивации школьников. Данная учебная модель позволяет полностью исключить систему оценок, так как здесь задействованы совсем иные, естественные рычаги мотивации, которые мобилизуют школьника и обеспечивают его активное участие. Высокая мотивация в «ЭВОЛШ» обеспечивается за счёт следующих факторов: интерес к тематике и процессу обучения; направленность, структура и содержание модулей обучения ориентированы на потребности человека; увлекательные и разнообразные формы обучения; активное и равноправное участие каждого участника в планировании и организации работы на всех стадиях работы; возможность самостоятельной исследовательской и экспериментальной деятельности; свобода в определении направления, последовательности, темпов работы; возможность обмена опытом, самостоятельного выбора и замены партнёра или группы для совместной работы; возможность выбора способов творческого самовыражения; партнёрский стиль взаимоотношений с учителями; творческая дружественная атмосфера взаимопонимания и поддержки; возможность демонстрации знаний, разнообразных и разноплановых результатов работы на итоговых мероприятиях; дух соревнования при подготовке и участии в конкурсах, играх и т.п.

Организация и проведение проекта.

Этап 1. Планирование, организация, мотивация.

Шаг 1. Вводная беседа при участии учителей-предметников с целью выяснения, какими знаниями обладают учащиеся по теме, уровня их знаний и диапазона интересов. Возможен совместный просмотр фильма по теме с последующим обсуждением. Сбор вопросов учащихся

для консультаций по мере необходимости. Мотивация к путешествию в неизведанное.

Шаг 2. Обсуждение организационных вопросов: планирование целей, содержания, формы и этапов работы, видов деятельности, способов получения и творческой переработки информации, проведения совместных мероприятий.

Шаг 3. Планирование работы: индивидуальной и в группе. Распределение сфер деятельности и заданий в соответствии с интересами и потребностями участников. Просмотр необходимых материалов.

Этап 2. Основной этап работы. Самостоятельная исследовательская деятельность. Работа творческих лабораторий. Возможность получения консультации преподавателя предметника по теоретическим вопросам, в ходе проведения экспериментов и выполнении творческих работ. Составление конспектов, схем, словарей, кроссвордов, загадок, игр. Изготовление поделок, рисунков, макетов, моделей и т.п.

Этап 3. Публичный отчёт о проекте. Проведение викторин, познавательных игр, творческих отчётов, демонстрация научных экспериментов, перечня найденных в интернете сайтов, аннотаций прочитанных книг, изготовленных моделей, рисунков, демонстрация спектаклей, музыкальных и поэтических находок и т.д.

Таким образом, система «ЭВОЛШ» основывается на новом видении в отборе, структурировании материала и организации учебного процесса. Новая модель обучения призвана формировать системное мировоззрение учащихся как представителей новой эпохи.

Самореализация учащегося – задача ЭВОЛШ. Модель ЭВОЛШ создает предпосылки для раскрытия творческого потенциала каждого учащегося. В данной концепции меняются функции обучения. Во главу угла ставится овладение умениями и навыками самостоятельной работы как условие самореализации учащихся. Учебная программа ЭВОЛШ определяет лишь общее направление, стратегию образования; тематические модули и блоки служат для учащихся ориентирами на пути приобретения знаний. Схема организации занятий выглядит следующим образом: от общего обзора модуля или его блока к более детальной проработке материала при реализации конкретного проекта и презентации его результатов учащимися [9].

Обзор структурных единиц модуля (блока), предваряющий самостоятельную работу школьников, дает целостное восприятие темы и позволяет каждому ученику в зависимости от его способностей и возможностей найти наиболее приемлемые личные варианты участия в работе. При выполнении проектов у учащихся также есть большие возможности выбора объема и глубины изучения материала, вида деятельности, присоединения к группе по интересам, формы отчета и т. д. Исследования и эксперименты, воплощение собственных идей в работах творческого или практического плана – главные направления учебной деятельности ЭВОЛШ.

Данная система предполагает получение реальных результатов всеми без исключения участниками проекта. Такой подход в значительной степени повышает мотивацию школьников, обеспечивает осознанное и активное участие в учебном процессе. Каждый ученик приобретает те знания и умения, которые он в состоянии осмыслить и воспринять, получает возможность формировать индивидуальные логические цепочки, исходя из личных интересов и обмениваясь информацией с другими участниками проекта во время общих собеседований и итоговых конференций. Проверка и закрепление знаний осуществляется в ходе соревновательных, игровых мероприятий, вернисажей, открытых презентаций. ЭВОЛШ создает оптимальные условия для индивидуального развития учащихся и открывает, без преувеличения, огромные возможности для успешной самореализации личности. Это та школа, о которой мечтают дети – без оценок и принуждения, непреодолимого, неохватного объема и выматывающего темпа.

Таким образом, модель «ЭВОЛШ», системная и целостная, с полным правом может заменить устаревшую систему обучения. Содержание обучения, как и структура «ЭВОЛШ» логично и обосновано, поскольку отражает развитие объективного мира. Данная модель представляется нам оптимальной, потому что она позволяет формировать целостное представление о мире, системное мышление и глобальное мировоззрение учащихся, что отвечает требованиям новой эпохи. В то же время данная модель ориентирована непосредственно на интересы учащихся и позволяет в максимальной степени удовлетворять их природные познавательные потребности. В этом заключается преимущество и залог

эффективности «ЭВОЛШ».

Опыт апробации системы ЭВОЛШ показывает перспективность новой модели обучения. Однако, для того чтобы получить максимальную отдачу от ее адаптации к учебному процессу, необходимо дальнейшее коллективное творческое сотрудничество учителей-предметников по созданию учебно-методической базы и внедрению модели. Для этого создано международное педагогическое объединение, которое уже разработало программу пилотного проекта ЭВОЛШ, предлагаемую в данный момент для инновационных площадок. Мы приглашаем педагогические коллективы, которые разделяют наши взгляды и убеждения, присоединиться к участию в проекте. Мы глубоко убеждены в том, что внедрение целостной, трансдисциплинарной модели ЭВОЛШ обеспечит качественно новый уровень обучения в школе, соответствующий тенденциям развития современного общества.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Алиева Н.З. Становление информационного общества и философия образования. – М.: Академия Естествознания, 2008. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rae.ru/monographs/23>.
2. Янч Э. Самоорганизующаяся Вселенная. Научный и человеческий смысл возникающей эволюционной парадигмы // Общественные науки и современность. – 1999. – №1. – С.143-158.
3. Ласло Э. Основания трансдисциплинарной единой теории: решения сложных многофакторных проблем природы и общества // Эволюция. 2003. № 3. – С.10-14.
4. Щербина Ю.С. Контуры новой системной модели обучения / Ю.С.Щербина // Эксперимент и инновации в школе. – 2009. – №5. – С.9-17.
5. www.evolscheducation.com
6. Щербина Ю.С. Интегрированный факультативный курс как способ формирования глобального мировоззрения учащихся / Ю.С. Щербина // Инновационные проекты и программы в образовании. – 2011. – №6. – С.49-52.
7. Беспамятная В.Н. Интегрированный проект как способ активации и самореализации учащихся // Муниципальное образование: инновации и эксперимент. 2012. № 1. – С.34-38.
8. Щербина Ю. С. Модель эволюционной школы в свете новейших мировых исследований в области нейробиологии // Инновационные проекты и программы в образовании. 2010. № 4. – С.19-23.
9. Система обучения ЭВОЛШ /Международное педагогическое объединение ЭВОЛШ. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// www.evolscheducation.com](http://www.evolscheducation.com).

УДК 373.51

Ж.М.МАМЕРХАНОВА

ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области,
г. Караганда, Республика Казахстан,
mamerhanova@mail.ru

СТАНДАРТ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК УСЛОВИЕ РЕАЛИЗАЦИИ «ЗОНЫ БЛИЖАЙШЕГО» И ДОСТИЖЕНИЯ УРОВНЯ «АКТУАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ» КАЗАХСТАНСКИМИ ШКОЛЬНИКАМИ

Мақалада Л.С.Выготскийдің баланың жақыннан даму аймағын ұлғайту жөйлі, оның әлеуеттік мүмкіндіктерін кеңейту туралы идеясын қазіргі заманғы сабақты жоспарлауды теориялық негіздеу ретінде қолдану туралы идеясы қарастырылған. Қазақстан Республикасында жалпы орта білім берудің жаңғыртылуы аясындағы заманауи сабақ пен дәстүрлі сабақтағы оқушының жақыннан және өзекті даму аймақтарының шекаралары айқындалып, мазмұн мен құрылымға салыстырмалы талдау жүргізілген.

В статье рассматриваются идеи Л.С.Выготского о расширении зоны ближайшего развития, расширении потенциальных возможностей ребенка в качестве теоретических обоснований планирования современного урока. Проводится сопоставительный анализ структуры и содержания, обозначаются границы зон ближайшего и актуального развития учащегося на традиционном и современном уроке в контексте модернизации общего среднего образования Республики Казахстан.

The article deals the Vygotsky's idea of expanding zone of proximal development, expanding the potential of the child as a theoretical foundation of a modern lesson planning. Conducted a comparative analysis of the structure and content, also indicated the nearest border zone and the actual development of the student on the traditional and modern lessons in the context of the modernization of secondary education of the Republic of Kazakhstan.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: орта білім беру стандарты, жақыннан даму аймағы, өзекті даму аймағы, Л. С.Выготский, оқытудың нәтижелері, сабақ, оқушы

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: стандарт среднего образования, зона ближайшего развития, зона актуального развития, Л.С.Выготский, результаты обучения, урок, учащийся

KEYWORDS: standard secondary education, zone of proximal development, the current development area, L. Vygotsky, learning outcomes, lesson, student

Одним из принципиальных отличий Государственного общеобязательного стандарта среднего образования, утвержденного постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080 (далее – ГОСО-2012) от ГОСО-2002 и ГОСО-2010 годов, является внесение наряду с требованиями к предметным результатам, требований к личностным и системно-деятельностным результатам обучения [1].

Данный шаг рассматривается нами как один из ключевых на этапе модернизации общего среднего образования – широкомасштабной инновации, затрагивающей все его сферы. И, несмотря на то, что ожидаемого с 2008 года перехода на модель 12-летнего образования сегодня ещё не произошло, можно утверждать о том, что процесс модернизации прошёл некую условную «точку невозврата».

Впервые в истории Казахстанского среднего образования такие феномены, как «лично-ориентированный» «системно-деятельностный» подходы в обучении перешли из разряда «декларируемых» («рекомендуемых») в разряд «обязательных» для исполнения всей педагогической общественностью страны.

В свою очередь, как и любой инновационный процесс, внедрение названных новшеств сопровождается определёнными проблемами. Одной из них является формальное отношение

учителя к предусмотренным ГОСО-2012 и соответствующими учебными программами достижениям учащимися личностных и системно-деятельностных результатов обучения, в том числе в рамках одного урока. Об этом свидетельствуют беседы, наблюдения за ходом и ознакомление с результатами выполненных слушателями заданий, как на краткосрочных, так и уровневых курсах повышения квалификации.

Практически все слушатели осведомлены о введении ГОСО-2012, но пояснить, в чём его новизна, затруднялись. Однако, несмотря на то, что в учебной программе по каждому предмету личностные, системно-деятельностные результаты обучения представлены предельно ясно, в достаточной степени детализированы, при формулировании целей обучения уроков все учителя ориентировались только на предметные цели обучения («должны знать», «должны уметь»). Последующая часть учебной программы «присутствовала» в привычных формулировках развивающих и воспитательных целей урока, носивших скорее декларативный характер и вписываемых в план урока как привычная формальность. Попыток изменить ситуацию с появлением новых учебных программ они не делали. Искреннее считавшие, что главной целью на уроке является успешное освоение учащимися предметного содержания, они не представляли, что существуют и реально достижимы и иные цели.

Например, как можно на одном уроке обеспечить достижение системно-деятельностного результата: «Ознакомление с основными методами изучения природы» [6]. Или, например, личностного результата обучения на уроке математики: «Стремление беречь и приумножать природу родного края» [2].

Итак, введение нового стандарта и соответствующих ему учебных программ вызвали больше вопросов, чем дали ответов на то, каким образом, возможно, решить проблемы, связанные с реализацией личностно-ориентированного и системно-деятельностного подходов в рамках урока. Нами был предложен один из взглядов на решение некоторых из них с позиции методологических оснований модернизации общего среднего образования [3].

В данной статье нами рассматриваются теоретические основания решения обозначенных проблем с точки зрения взглядов на развитие и обучение ребёнка выдающегося учёного психолога Л.С.Выготского. Его идеи о существовании уровня актуального и зоны потенциального развития, представления о расширении зоны ближайшего развития, расширении потенциальных возможностей ребёнка, изложенные в знаменитом труде «Мышление и речь», прочно вошли в практику и сегодня продолжают служить делу изучения и обучения и анализу эффективности педагогического процесса.

Согласно Л.С.Выготскому образовательный процесс представляет собой «своеобразную форму систематического сотрудничества между педагогом и ребёнком, сотрудничества, в процессе которого происходит созревание высших психологических функций ребёнка с помощью и при участии взрослого». Далее, «...в школе ребёнок обучается не тому, что он умеет делать самостоятельно, но тому, чего он ещё делать не умеет, но что оказывается для него доступным в сотрудничестве с учителем и под его руководством. ... Поэтому зона ближайшего развития, определяющая эту область доступных ребёнку переходов, и оказывается самым определяющим моментом в отношении обучения и развития». В последующем «...то, что лежит в зоне ближайшего развития в одной стадии данного возраста, реализуется и переходит на уровень актуального развития во второй стадии» [4].

Таким образом, основываясь на выше изложенных позициях, образовательный процесс в пределах урока следует рассматривать как непрерывное взаимодействие между учителем и учеником, в ходе которого происходит развитие ученика с помощью и при участии учителя. На уроке в рамках темы урока ученик узнаёт то, чего ранее не знал и обучается тому, чего он ещё делать не умеет, но что оказывается для него доступным в процессе взаимодействия с учителем и под его руководством. Именно эта часть урока, в ходе которой происходит доступный ученику переход от того, чего он не знал, не умел делать самостоятельно, но чему обучился в сотрудничестве с учителем и под его руководством, является зоной ближайшего развития, оказывается самым определяющим моментом в отношении обучения и развития ученика на уроке.

Считаем, что подобная трактовка образовательного процесса урока, понятна, в целом вопросов не вызывает. В условиях знание-ориентированных ГОСО-2002 и ГОСО-2010 годов, традиционно выделяя на уроке этапы «введение», «основная часть урока» и «заключение», можно считать, что граница между уровнем актуального развития ученика и зоной ближайшего развития, по сути, пролегает между вводной и основной частью урока. Именно с этого момента учитель и ученик приступают к рассмотрению для ученика нового, неизвестного знания,

осваиваются новые способы деятельности, приобретаются новые умения и навыки. В свою очередь, завершение основной части урока можно рассматривать как достижение внешней границы зоны ближайшего развития, достижение учеником уровня актуального развития. Данное представление о динамике развития ученика в ходе урока, в соответствии с этапами урока в условиях ГОСО-2002 и ГОСО-2010 годов изображено на рисунке 1.

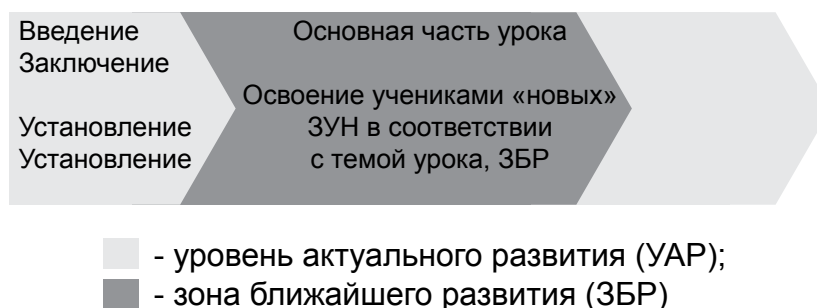

Рисунок 1 – Динамика развития ученика в ходе урока соответствии с этапами урока в условиях ГОСО-2002 и ГОСО-2010 годов

В то же время внесение в ГОСО-2012 требований к системно-деятельностным и личностным результатам обучающихся отражается в изменении нашего представления о расположении зоны ближайшего развития в ходе урока.

Ранее нами была рассмотрена возможность соотнесения аспектов требований к уровню подготовки обучающихся согласно ГОСО-2012 с уровнями таксономии учебных целей Б.Блума [3, с. 30], что представлено в таблице 1.

Таблица 1 – Соотнесение аспектов требований к уровню подготовки обучающихся согласно ГОСО-2012 с уровнями учебных целей согласно таксономии Б.Блума.

Аспект требования к уровню подготовки обучающихся (ГОСО-2012)	Таксономия учебных целей Б.Блума
предметный	знание понимание применение
системно-деятельностный	анализ синтез
личностный	оценка

Итак, с учётом этих суждений считаем возможным следующее представление о динамике развития ученика в ходе урока в соответствии с этапами урока в условиях ГОСО-2002 и ГОСО-2010 годов.

В основной части урока ученик, прежде всего, осваивает новое знание о явлении, понимание его сущности, применении изученного в жизнедеятельности человека. Тем самым учеником достигается предметный результат обучения. Подвергая анализу, синтезу освоенную информацию, обсуждая с одноклассниками, учителем результат проведённого исследования, ученик демонстрирует системно-деятельностный результат обучения. Отметим, что оба данных уровня достигаются учеником при непосредственной поддержке учителя, одноклассников.

Однако для достижения личностного результата обучения, ученик должен оценить, сформулировать собственную оценку изученному явлению, аргументировать свою позицию и привести доказательства, причём его мнение не обязательно должно совпадать с мнением учителя и общепринятым в целом. Фактически, выражая личное мнение, ученик демонстрирует собственный уровень актуального развития, что даёт возможность учителю уже на этапе основной части урока приступить к его установлению.

Таким образом, изложенное нами выше даёт нам возможность предположить, что в условиях ГОСО-2012 граница между зоной ближайшего и уровнем актуального развития ученика смещается, пересекает основную часть урока, что изображено нами на рисунке 2.

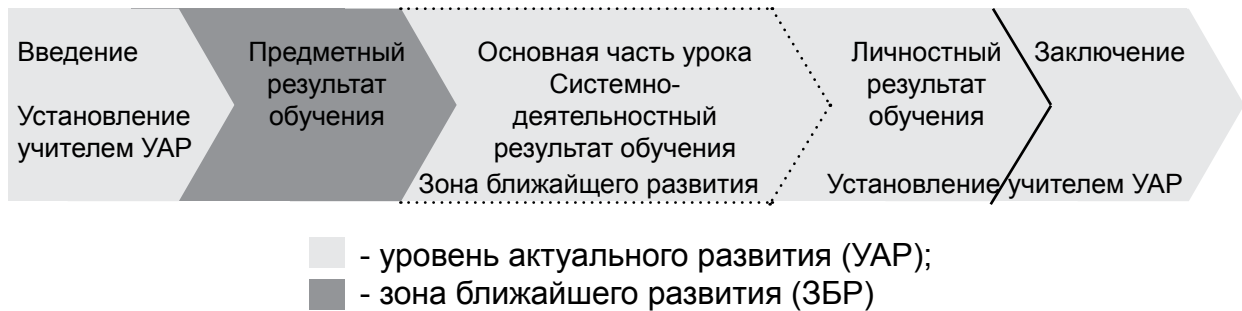

Рисунок 2 – Динамика развития ученика в ходе урока соответствии с этапами урока в условиях ГОСО-2012 года

При первом приближении заметно, что зона ближайшего развития уменьшается. Однако это возможно компенсировать интенсификацией процесса обучения, например, посредством реализации идей, предлагаемых Программой повышения квалификации, разработанной Центром педагогического мастерства АОО «Назарбаев интеллектуальные школы» совместно с факультетом образования Кембриджского Университета. В свою очередь, «экономится» время для выполнения тех заданий, которые способствуют развитию у учащихся таких качеств, как способность решать жизненные ситуации, связанные с наукой и технологией, проявлению самостоятельности мысли и инициативы в выборе собственной жизненной позиции.

Действительно, предлагаемый и теоретически обоснованный нами подход реализуется на курсе повышения квалификации учителей третьего (базового) уровня. В качестве примеров приводим соответствующие выдержки из отчётов учителей о внесённых изменениях в практику преподавания и обучения предметам естественно научного и гуманитарного циклов.

«На конечном этапе основного этапа урока я предложила учащимся вопрос высокого порядка для размышления: «Где и при каких условиях в нашем регионе вы встречали пресмыкающихся?» Данный вопрос способствовал переоценке учащимися пройденной темы, позволил им размышлять над информацией, полученной на уроке, а также аргументировать свою точку зрения... Учащийся группы А, зачитал свое эссе, где рассказывал о том, что встретил ящерицу весной, около своего дома, что она была яркой расцветки, что говорило о том, что это самец в период брачного сезона, а когда сезон закончится, расцветка ящерицы станет обычного серого цвета. Я отметила для себя это эссе, так как в раздаточном материале этой информации не было, и ученик узнал об этом сам, правда источник информации он не помнил, так как знал это уже давно».

«На этапе пересмотра и предположений гипотез ... предложила им поразмышлять над вопросом высокого порядка: «Как вы думаете, где могут пригодиться знания умножения десятичных дробей?» Только некоторые смогли сформулировать и защитить свою точку зрения. Например, ученица А. сказала: «Умножение десятичных дробей нужно в банках, так как они считают деньги, выдают кредиты». Ученик Д. сказал: «Знания десятичных дробей нам нужны в магазине. Если мне нужно купить не 1 килограмм, а 1 кг 500 г конфет». При ответах на открытый вопрос учащиеся научились размышлять, анализировать».

«При выполнении третьего задания ученики отвечали на открытый вопрос «Как ты думаешь, есть ли сходства в одежде сарматов и казахского народа?». Все ученики активно давали ответы на вопрос, но лишь немногие смогли отвечать аргументировано. Например, ученица А. ответил: «Есть сходства. Мужчины сарматов одевали обувь похожую на «байпаки», которые носят казахи. Если вы посмотрите на изображение «Золотого человека» из захоронения Аралтобе, то увидите саму обувь».

«При выполнении третьего задания, ребята ответили на открытый вопрос: «Что произойдет, если сказочные феи вернутся в нашу жизнь?» Ответы учащихся порадовали меня своей глубиной, ученик В. сказал: «Все невозможное станет возможным», ученик А. заметил: «Жизнь на всей планете станет лучше», ученик Ж. отметил: «Они будут всем помогать, и жизнь будет как в сказке, будет много цветов», а ученик Г. предположил: «Если феи вернуться».

в нашу жизнь, то на земле никогда не будет войны, а на Украине люди перестанут ненавидеть друг друга».

Таким образом, судя по представленным примерам, возможно, утверждать, что действующий стандарт среднего образования сегодня в полной мере способствует реализации «зоны ближайшего» и достижению уровня «актуального развития» казахстанских школьников непосредственно на уроке.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Государственный общеобязательный стандарт среднего образования (начального, основного среднего, общего среднего образования). - Утвержден постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://adilet.zan.kz>
2. Учебно-методическое обеспечение образования. Учебные программы. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://nao.kz/loader/fromorg/2/25>
3. Мамерханова Ж. К общности методологических оснований отдельных направлений модернизации общего среднего образования //Вести непрерывного образования. – Караганды. – 2014 г. – № 4 (7). – С. 27-33. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://drive.google.com/file/d/0B2b9nHYtvaiMVBEdFFyZ1hfWEk/view?pli=1>
4. Выготский Л. С. Мышление и речь. – М.: Соцэкгиз, 1934. – 323 с.

ГУМАНИТАРЛЫҚ ТЕХНОЛОГТАРҒА АРНАЛҒАН ЕҚЫҰ ТРЕНИНГІ

Алматы қаласында 5-8 желтоқсанда өткен «Оқушыларға көпмәдениетті білім берудің педагогикалық тәсілдемелері мен технологиялары» тренинг бағдарламасына «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ қызметкерлері қатысты.

Тренингті ұйымдастырушылар – ЕҚЫҰ (Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы) және «Өрлеу» БАҰО» АҚ.

Тренинг мақсаты – Қазақстанда жастар арасында адам құқығын нығайту және этномәдениеттің сан алуан құндылықтарын тарату.

Төрт күнге созылған тренингте төмендегі мәселелер талқыланды:

- ғаламдық азаматтық тәрбие жүйесінде көпмәдениетті білім берудің орны;
- көпмәдениетті жеке тұлғаны қалыптастыру жұмыстарының интербелсенді әдістері;

- теңсіздіктің көптүрлілігі мен мәселелері;
- шиеленістің табиғаты мен динамикасы;
- ынтымақтастық және кооперация.

Көпмәдениетті білім беруге арналған Басшылық сессиялары жетілдірілді. Оның авторлары көпмәдениетті білім беру сарапшылары - Бағдасарова Нина мен Шульгина Лидия. Көпмәдениетті жеке тұлғаны қалыптастыруда жұмыстың инновациялық әдістерінің қолданбалы аспектісі ерекше қызығушылық тудырды.

Қорытынды сабақ «Идеялардың жәрмеңкесі мен аукционы» жобалық шеберлігінде Орталық-Азиялық білім беру бағдарламасының аймақтық менеджері Гюльназ Саирова мен білім берудің тәуелсіз сарапшысы Лилиан Николоеску-Онофрей қатысты. Филиал қызметкерлері Г.К. Ибрагимова мен Н.З. Акульбекова, Гуманитарлық технологтардың жаңа мәртебесінде, топқа өздерінің алдағы қызметі аясында алынған басшылықты қолдану стратегиясын дайындап ұсынды.

УДК 373.51

И.Г.ЛИТВИНСКАЯ

КГАУДПО «Красноярский краевой институт повышения квалификации
и профессиональной переподготовки работников образования»,
г. Красноярск, Российская Федерация
litvinskaya@kipk.ru

ОСОБЕННОСТИ РЕЧЕВОЙ РАБОТЫ УЧАЩИХСЯ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ

Мақалада әрбір оқушының сабақта сөйлеуіне уақыттың өте аз бөлінетіндігі, өзіне арналған, өзіндік ішкі талқылауға бағытталған сөздің жетіспеушілігі қарастырылған. Оқушының ережені дұрыс ұғынбауы, оған өзіндік мысал келтіруге қабілетсіздігі, есептің шығарылуын түсіндіре алмауы – мұғалімнің өз ойын жалпылама сөзбен қорыта жеткізіп айта алмауының салдарынан болады. Сынып-сабақтық оқытудың осындай тапшылығын болдырмауға бағытталған маңызды психологиялық-дидактикалық қағидалар келтірілген.

В статье рассматривается вопрос о недостаточности времени на уроке для речи каждого ребенка, отсутствие слов обращенных к самому себе, внутренним, личным рассуждениям. Неумение ученика объяснить правило, привести на него собственные примеры, пояснить решение задач являются следствием не оборота слов учителя в собственные слова-обобщения, операции собственной мысли. Приведены важные психолого-дидактические принципы организации преодоления этих дефицитов классно-урочного обучения.

The article discusses the lack of time in the classroom for each child's speech, no words addressed to himself, internal, personal reasoning. Inability to explain the student usually lead to it's own examples to explain the solution of problems are the result of the teacher does not turn words into your own words, summarize, the operation of his own thought. It contains important psychological and didactic principles of the organization to overcome these deficits class-lesson learning.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: оқушы, сынып-сабақтық оқытудың тапшылығы, психологиялық-дидактикалық қағидалар

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: ученик, дефициты классно-урочного обучения, психолого-дидактические принципы

KEYWORDS: student, deficits of the class-lesson learning, psychological and didactic principles

Фронтальная организация учебной деятельности, работа в едином темпе, по одному маршруту и одновременный переход класса от темы к теме приводят к накоплению количества недопонятых мест в материале у отдельных учащихся. Преодолеть эту проблему многие педагоги стараются средствами внеурочных занятий. Но эти занятия реализуются в прежней стратегии: педагог стоит у доски, повторно объясняя материал, который затем отрабатывается каждым индивидуально. И опять у ребенка остаются места недопонимания в материале. С дидактической точки зрения, проблема связана с попыткой выровнять, подтянуть учащихся. Не случайно, такие группы так и назывались – группы выравнивания. Современные подходы к образованию побуждают искать решение в психолого-педагогических особенностях формирования учебных действий и учебной деятельности в целом.

Анализ основных затруднений, которые возникают у учеников, не справляющихся с контрольной работой, показывает:

1. Ученик пропускает или искажает часть простых операций, которые, казалось бы, давно должен был выполнять безошибочно.
2. Ученик не может конкретизировать новое правило, применив его на конкретных

заданиях, не может привести на него собственный пример.

3. Ученик не может дать себе установку на то, как действовать, не может поправить себя, корректируя свои действия, не может воспроизвести их.

Опираясь на наследие Л.С. Выготского в вопросе особенностей речевого мышления ребенка, мы обратили внимание на то, как мало на уроке, да и во внеурочных консультациях отводится места для речи каждого ребенка. А ведь согласно Л.С. Выготскому, любое слово представляет собой скрытое обобщение, относящееся к целому классу предметов [1]. Отсюда следует, что отсутствие слов, и прежде всего обращенных к самому себе, приводящих к внутренним, личным рассуждениям, не позволяет ученику за словами задания видеть пространство необходимых объектов и операций с ними. И если ребенок не может объяснить правило, привести на него собственные примеры, пояснить, как решать задачу, это означает, что в ходе урока слова учителя не превратились для него в собственные слова-обобщения, понятия не стали для него операциями собственной мысли.

Преодолеть эти дефициты классно-урочного обучения [2] мы решили через организацию, так называемых, групп допонимания. Это название появилось по двум причинам. Первая связана с учениками. Материал, который подают на уроке, многим отстающим учащимся как будто бы понятен, но задания вызывают затруднения. Мы нацеливаем ребят на такую работу, в ходе которой можно понять все до конца. Вторая – с педагогами. Работа предполагает определенные организационные изменения. Внешне это выглядит так, что все дети общаются, взаимодействуют друг с другом. Но этого недостаточно. Общение должно обеспечить допонимание материала каждым ребенком. А фрагменты такого допонимания у каждого свои. Результат для каждого достигается лишь при такой работе педагога с учениками, которая обеспечит глубокое понимание каждого в речевой коммуникации друг с другом.

Группы занимаются внеурочно. В них собираются (учителем или по выбору учащихся) по результатам нескольких текущих работ ребята, у которых выявились учебные дефициты. Запуск учебного материала осуществляет учитель. Он может происходить по-разному. Например, в виде семинара, когда дети садятся в большой круг и побуждаемые педагогом, обсуждают одну-две темы, разбирают понятия, приводят свои примеры. Или когда учитель дает на доске ориентировочную схему и приводит характерные примеры по какой-либо теме. Нередко работа начинается с так называемой неконтролируемой контрольной. В этом случае все участники выполняют задания, которые позволяют выяснить, какие именно элементы и операции в теме пропущены недопонимают.

Основная фаза работы в группах – взаимодействие ребят друг с другом. Этим обеспечивается восполнение недостающих на уроке речевых этапов формирования действий. Основная цель всей работы, такая организация коллективного труда, чтобы каждый, двигаясь своим темпом, по своему маршруту, смог уяснить и отработать все необходимые операции требуемых действий за счет контактов с разными участниками. Внешне эта работа выглядит как общение ребят друг с другом в сменных парах и их индивидуальная работа. Однако за ее организацией кроются несколько важных психолого-дидактических принципов. Рассмотрим их. Это:

- Опоры-ориентиры.
- Укрупнение и дробление, обобщение и конкретизация материала.
- Оречевление действий во внешней речи другому и себе.
- Смена позиций. Позиционное разделение.
- Разнообразные взаимодействия участников.
- Индивидуальный учебный маршрут и темп.

Опоры. На необходимость создания опор для мышления и обращал внимание П.Я. Гальперин [3]. В концепции планомерного формирования умственных действий важное место отводится этапу создания схемы ориентировочной основы действия. Учитель далеко не всегда и не на всяком материале может создать такую схему. Но ребенку нужен ориентир. Таким ориентиром, опорой может стать схема, выполненная на доске, образец примера,

речевое клише, речевая ситуация и т.п. Ответ на вопрос, на что ребенок сможет опереться при выполнении заданий самостоятельно, что может стать его ориентиром, позволит на наш взгляд, несколько скорректировать тот общий материал, который учитель дает ребятам.

Дробление материала. Задания для проработки, составляются из учебников, но, как правило, выносятся на отдельные листы или карточки. Когда ребенок не осваивает ту или иную тему, нередко у него бывают пропущены те операции, которые изучались давно. И проходили много кратное повторение. Потому многие учителя подсознательно занимают позицию: «ну как об этом можно не знать мы столько это повторяли!» Независимо от того когда изучался тот или иной материал он вспоминается здесь и теперь. Исходная карточка с заданием на то или иное свойство, правило, порядок действий должна быть проста. Карточек может быть несколько уровней: на все задание и на его элементы. Ребята сами выбирают задания того или иного уровня.

Оречевление действий во внешней речи другому и себе. При допонимании главными становятся два процесса – уяснение и оречевление. Только во внешней речи, повторяя то, что понял, как сам понимающий, так и тот, кто ему объясняет, могут почувствовать что ясно на самом деле, а что пока не очень ясно. Вот почему важным элементом этой работы являются речевые контакты разных участников. В них дети или проверяют друг друга, проговаривая, как выполнялось задание или «объясняют» напарнику какие-то задания. Объяснение важно вести в тетради обучаемого, объясняя, почему так выполняю, на какое правило, свойство опираюсь. И ориентироваться на напарника, уточняя, что ему может быть не понятно. Внешняя речь, направленная другому, служит как средством обнаружения того, что понято, так и важным средством запоминания понятого.

Проговаривание друг другу является коммуникативной основой речи, направленной к самому себе. На этапе, когда ребенок будет выполнять задания самостоятельно, в случае остановки, он сможет вспомнить, что делал в паре с другим, и правильно проговорить самому себе операцию. Речь, направленная к себе, будет являться механизмом управляющим процессом припоминания и безошибочного выполнения действий.

Позиционное разделение. Качество и характер коммуникативной работы связаны с тем, насколько настойчиво и целенаправленно учитель помогает ребятам правильно работать друг с другом. Одному – нацелено обучать другого, а его напарнику ответственно и не стыдясь спрашивать обо всем, в чем он сейчас нуждается. Умение спрашивать, выявляя области непонимания, в одной позиции, и задавать вопросы о том, что неясно – в другой лежит в основе общего умения учиться. Обучая другого, приводя свои примеры и составляя вопросы на понимание, ребенок более глубоко осознает и обобщает учебный материал.

Заметим, что на практике ребята одного и нескольких классов, после быстрого привыкания, охотно работают друг с другом. Многие ученики с большими пробелами в знаниях говорят, что их товарищи объясняют доходчивее и понятнее, чем педагог. Очевидно, что здесь на процесс понимания накладываются психологические факторы. Но есть и дидактические моменты. Ученик, недавно сам понявший учебный материал, при объяснении лучше чувствует тонкости недопонимания своего товарища и на своем языке невольно дает куда более понятные ориентиры. Учителя, работающие с группами допонимания, нередко, констатируют это явление. Но есть ребята, к кому другие ученики стараются попасть как можно чаще и часто обращаются с вопросами. Причина здесь – не уровень знаний ученика, а личностные качества, ориентация на другого человека, терпение, желание помочь, поддержать. Сама среда постоянной коммуникации и помогающих отношений становится хорошей базой для формирования у обучающихся регулятивных и коммуникативных универсальных учебных действий, личностных качеств.

Описанные взаимодействия требуют определенных дидактических навыков, умения занять позицию консультирующего, обучающего обучаемого, слушающего. Каждая из них требует определенного коммуникативного и речевого поведения. Дети осваивают эти позиции непосредственно на опыте, благодаря указаниям и подсказкам учителя. Педагоги в данном

случае и сами, меняя позицию учителя-предметника, занимаются организацией продуктивной коммуникации:

- давая речевые клише: «как ты понял?», «какой пример можешь привести?», «обрати внимание на...» и т.д. [4];
- обращая внимание на стиль общения и степень ориентации на другого;
- помогая построить вопросы тому, кто более слаб,
- отмечая для всех, благодаря чему складывается продуктивная коммуникация, и насколько она непосредственно полезна персонально каждому участнику.

Здесь важно, чтобы и сам педагог научился доверять ребятам. И мог, удерживаясь от объяснения в парах предметного материала, прививать детям образцы конструктивной коммуникации, развивая тем самым речевое мышление участников.

Разнообразные взаимодействия участников. Такая всеобщая коллективная работа требует большого разнообразия и индивидуализации маршрутов. Если дети будут работать над одним заданием, друг другу они быстро станут не интересны.

Когда группа допонимания только начинает работу, удобно, чтобы определенный объем материала запускал учитель, давая детям опоры для уяснения и приводя примеры. Примеры, также как и схемы, как мы говорили выше, при отработке станут своеобразными ориентирами.

Впоследствии, так как ребята работают разным темпом и по своим маршрутам, новый для ученика материал лучше запускать в паре, ученик ученику. Вместе удобнее обсуждать, приводить вопросы, проговаривать друг другу сложные места. Однако, в обоих случаях после запуска теоретического материала для его отработки целесообразно использовать сочетание самостоятельной работы участников с разнообразными проверками в разных парах.

Работа с напарниками создает условия для организации уяснения в психологически более комфортных условиях, чем работа с учителем. Она же обеспечивает работу над внешней речью обучающихся. А их смена позволяет по-разному взглянуть на отрабатываемый материал. Благодаря разным коммуникативным и речевым ситуациям каждому приходится то отвечать, то спрашивать, то объяснять, общаясь с разными по стилю обучения и эмоциональному поведению участниками. Так достигается более глубокое понимание материала.

Постепенно дети начинают чувствовать и осознавать главный постулат коммуникативно-речевого образовательного пространства: каждый – цель и каждый – средство учебной работы каждого.

Индивидуальный учебный маршрут и темп. Разнообразные взаимодействия позволяют каждому участнику удерживать собственный темп. Ведь когда-то именно общий для всех темп и единые способы усвоения материала не обеспечили понимания и отработки операций, входящих в то или иное действие. Однако в отличие от индивидуальной работы смена напарников дает энергетику работы с учебным материалом. Ведь нередко отстающие ученики привыкают долго сидеть над заданиями. Работа с напарниками ускоряет темп обучения. Переход от одного к другому, смена видов работы, стиля общения делает обучение более динамичным.

Кроме того, здесь мы наблюдаем, как дети раскрепощаются. Начинают использовать свой язык, свои собственные примеры (опять-таки побуждаемые педагогом). В такой коммуникации дети могут ориентироваться кто на речь, кто на зрительный образ, записанный в тетради, кто на моторику, кто просто реагирует на комфортность общения и у него все начинает получаться. Это особый психолого-социальный аспект индивидуализации. Ведь, несмотря на то, что учитель побуждает детей работать в разных контактах, каждый может выбирать разных напарников.

За счет чего складываются индивидуальные маршруты? В случае, когда всеми прорабатывается одна тема, учитель дает разнообразные задания разным детям. Это позволяет построить диалоги, взаимопроверки и консультации в сменных парах. Кроме того, в группе допонимания каждым учеником восполняются только накопленные им пробелы. При этом время на отработку будет варьироваться у разных учеников.

Еще один важный элемент работы связан с формированием регулятивных умений. Самостоятельная работа позволяет сделать рефлексивную остановку, чтобы осознать свои умения и дефициты. А также (когда учитель дает соответствующую установку) увидеть, общение в какой паре привело к хорошим результатам. Этап самостоятельной работы и сличения с образцом – это не просто выполнение проверочного задания. Это этап разговора с самим собой. Анализ того, смог ли я использовать всех участников для достижения запланированного результата. Смог ли я сделать любого участника своим средством и стал ли средством своих товарищей? Так постепенно формирующиеся умения учиться и обучать другого становятся основой дальнейшей учебной самостоятельности ребят, работающих в группах допонимания, и их мотивации к изучению предмета успешности [5].

Опыт показывает, что систематическая речевая и понимающая работа слабоуспевающих учеников в группах допонимания позволяет каждому преодолеть свои трудности, ликвидировать разнообразные пробелы и успешно сдать экзамены.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Выготский Л.С. Мышление и речь. Изд. 5, испр. – Изд. «Лабиринт». – М., 1999. – 352 с.
2. Мкртчян М.А. Конец «Великой дидактики» великого Яна Амоса Коменского // Коллективный способ обучения. – 2016. – № 16. – С.3-15.
3. Гальперин П.Я. Лекции по психологии / Под ред. и с предисл. А.И. Подольского. – М., 2002.
4. Литвинская И.Г. Технологические особенности урока с организованным диалогом учащихся // Коллективный способ обучения. – 2011. – № 12. – С.12-19.
5. Горленко Н.М., Запятая О.В., Лебединцев В.Б., Ушева Т.Ф. Структура универсальных учебных действий и условия их формирования // Народное образование. – 2012. – № 4. – С.153-160.

УДК 371.386

А.Н.САКАЕВА, Ж.М.МАМЕРХАНОВА
ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области,
г.Караганда, Республика Казахстан,
sakayeva_a@mail.ru, mamerhanova@mail.ru

РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ДЕТЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

Мақалада мүмкіндігі шектеулі оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамытудың қажеттілігі өзекті мәселе ретінде берілген. Авторлар сын тұрғысынан ойлауды дамыту үдерісін түсінудің әртүрлі көзқарастағы анықтамаларын қарастырған. Мүмкіндігі шектеулі оқушылардың бір сабақ барысында оқытудың тұлғалық, жүйелік-әрекеттік (метапәндік), пәндік нәтижелеріне қол жеткізуінің жолдары ұсынылған.

В статье актуализируется проблема необходимости развития критического мышления детей с ограниченными возможностями. Авторами рассматриваются разные точки зрения в понимании процесса развития критического мышления. Представлены пути достижения обучающимися с ограниченными возможностями личностных, системно-деятельностных (метапредметных), предметных результатов обучения в рамках одного урока.

The article indicates the actual problem of critical thinking development of children with disabilities. Authors take into account different point of views in understanding of critical thinking process. Methods of achieving personal, system and activity (meta-subject), subject results are described. It is supposed that these result are achieved by children in frames of one lesson.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: Мемлекеттік жалпыға міндетті орта білім беру стандарты, Федеральдық мемлекеттік орта (толық) жалпы білім беру стандарты, оқытудың пәндік, жүйелік-әрекеттік, тұлғалық нәтижелері, мүмкіндігі шектеулі оқушылар, сыни тұрғыдан ойлау

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Государственный общеобязательный стандарт среднего образования; Федеральный государственный образовательный стандарт среднего (полного) общего образования; предметные, системно-деятельностные, личностные результаты обучения; дети с ограниченными возможностями; критическое мышление

KEYWORDS: Government educational standard of secondary education; Federal governmental educational standard of secondary (full) education; subject, system and activity, personal results of education; children with disabilities

В 2012 году с учётом изменившейся социально-экономической ситуации в Казахстане был принят Государственный общеобязательный стандарт общего среднего образования (далее – ГОСО), в России – Федеральный государственный образовательный стандарт среднего (полного) общего образования (далее – ФГОС). Единство общего образовательного Казахстана и России как стран постсоветского пространства проявилось в общности новшеств указанных стандартов в части требований к уровню подготовки обучающихся (таблица 1).

Таблица 1 – Общность требований к уровню подготовки обучающихся Казахстана и России

Требования к уровню подготовки обучающихся с охватом трёх аспектов (ГОСО, Казахстан)	Требования к результатам освоения обучающимися основной образовательной программы (ФГОС, Россия)
Личностные результаты	Личностные
Системно-деятельностные результаты	Метапредметные
Предметные результаты	Предметные

Как любой инновационный процесс, внедрение в образовательную практику новшеств ГОСО и ФГОС сопровождается определёнными трудностями. На сегодняшний день определенная часть педагогов по инерции продолжают оценивать свою профессиональную деятельность в соответствии с предметными достижениями обучающихся. Другая часть учителей, и многочисленные публикации свидетельствуют об этом, активно осваивают механизмы достижения обучающимися системно-деятельностных (метапредметных) результатов обучения. Вместе с тем, достижение учениками в рамках одного урока личностных результатов обучения педагогами чаще рассматривается как формальность, чем необходимость, и это представляет собой определённую проблему.

Особую остроту эта проблема приобретает в работе с учащимися с ограниченными возможностями. Если в массовой школе препятствием в освоении современных подходов к обучению зачастую является формальное отношение к личностному развитию обучающихся, то в специальной школе ситуация усугубляется устойчивым мнением педагогов в том, что отдельные ограничения в восприятии у учащихся являются непреодолимыми препятствиями в их развитии до уровня «нормальных» учеников. В то же время, ещё в начале XX-го столетия Л.С. Выготским было установлено, что «положительное своеобразие дефективного ребенка и создается в первую очередь не тем, что у него выпадают те или иные функции, наблюдаемые у нормального, но тем, что выпадение функций вызывает к жизни новые образования, представляющие в своем единстве реакцию личности на дефект, компенсацию в процессе развития» [1].

Итак, государственная политика в области образования, определяющая требования к уровню подготовки обучающихся, сформулирована и зафиксирована в государственном стандарте образования. Одним из подходов к обучению, призванным обеспечить достижение заявленного в стандартах качества, является развитие у обучающихся критического мышления.

В современной педагогике «критическое мышление» рассматривается как одно из действенных дидактических средств, способствующих развитию мышления более высокого уровня, чем мышление докритическое. При этом под докритическим мышлением понимают процесс прямой трансформации принятой информации в действие («информация ® действие»). Критическое мышление трактуется как процесс выбора действия на основе анализа полученной информации, далее непосредственно действия и формулировки обоснованных выводов в конкретной ситуации («информация ® проверка ® действие») [2].

Нетрудно заметить, что повсеместно критикуемые педагогическим сообществом подходы к обучению, основанные на передаче «готовых» знаний, вполне укладываются в схему докритического мышления. В свою очередь, подходы, основанные на вовлечение учащегося в самостоятельный поиск решения учебной задачи, по сути, реализуются согласно этапам развития критического мышления: вызов ® осмысление ® рефлексия.

Сегодня в педагогической практике феномен «критическое мышление» чаще рассматривается как эффективная технология обучения, применяемая педагогом на уроке (занятии). Идея использования данной технологии в коррекционной педагогике не нова. Педагоги специальных школ широко используют на занятиях с отдельными категориями детей с ограниченными возможностями, так называемые стратегии «развития критического мышления через чтение и письмо». Но авторам статьи более импонирует трактовка данного феномена не как технологии обучения, а как соответствующего подхода в обучении. Полагаем, что такой взгляд позволит не только развивать уже наработанный опыт, но и перевести его на более высокий как теоретический, так и методологический уровень в соответствии с целями

развития отечественного образования. Представим свою точку зрения более подробно.

Технология обучения нами рассматривается как система методов, средств и форм обучения, подход – как подобная система, дополняемая совокупностью взглядов, определяющих выбор той или иной технологии обучения. Таким образом, если технология развития критического мышления есть совокупность определенных методов, средств и форм обучения в соответствии с требованиями стандарта к результатам подготовки обучающихся, то реализация подхода позволит повысить точность в достижении цели стандарта образования, в том числе и на каждом уроке (занятии). В свою очередь, компетентный педагог-дефектолог, знающий «своеобразие пути, по которому он должен повести ребенка» [1, С. 6], способен обеспечить достижение учащимся с ограниченными возможностями личностных, системно-деятельностных (метапредметных) и предметных результатов обучения «обходными путями», т.е. иными методами, средствами и формами обучения.

Как отмечалось выше, традиционно основу технологии развития критического мышления составляет процесс, в котором выделяют три этапа: вызов®осмысление®рефлексия. Считаем, что развитием данного процесса, возможно рассматривать подход, предлагаемый Программой курсов повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан Центра педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», разработанной совместно со специалистами факультета образования Кембриджского университета. В данном случае критическое мышление рассматривается как дисциплинарный подход к осмыслению, оценке, анализу и синтезу информации, полученной в результате наблюдения, опыта, размышления или рассуждения, что в дальнейшем может послужить основанием к действиям. Согласно данному подходу процесс критического мышления включает этапы: сбор релевантной информации®оценку и критический анализ доказательств®обоснованные выводы и обобщения®пересмотр предположений и гипотез на основе значительного опыта [3].

Сопоставление обозначенных выше точек зрения к пониманию процессов критического мышления нами представлено в таблице 2. Считаем, что, несмотря на их явное сходство, внутреннее единство и непротиворечивость, последний в большей мере нацеливает педагога на достижение обучающимися личностного результата в части «пересмотра предположений и гипотез на основе значительного опыта». В свою очередь, в технологии критического мышления этап рефлексии чаще рассматривается как этап подведения итогов урока (закрепление материала, проверка усвоения), и личностная компонента не акцентирована.

Таблица 2 – Этапы технологии развития критического мышления и подхода развития критического мышления (в разрезе требований ГОСО и ФГОС)

Требования к уровню подготовки обучающихся (ГОСО, ФГОС)	Технологические этапы развития критического мышления	Подходы развития критического мышления	Стратегии развития критического мышления
Предметные результаты	I этап		INSERT, Вопросы низкого порядка («тонкие вопросы»), Мозговой штурм, Чтение с пометами и др.
	Вызов	Сбор релевантной информации	
Системно-деятельностные результаты (метапредметные)	II этап		SWOT-анализ, Блок-схема, Визуальная диаграмма, Дебаты, Диаграмма Венна и др. Кластер, Концептуальная карта, Стратегия Исикавы и др.
	Осмысление	Оценка и критический анализ доказательств Обоснованные выводы и обобщения	

Требования к уровню подготовки обучающихся (ГОСО, ФГОС)	Технологические этапы развития критического мышления	Подходы развития критического мышления	Стратегии развития критического мышления
Личностные результаты	III этап		Синквейн, эссе, Вопросы высокого порядка («толстые вопросы»), Эмпатийные вопросы и др.
	Рефлексия	Пересмотр предположений и гипотез на основе опыта	

В заключение следует отметить, что одним из главных условий успешного использования подхода развития критического мышления является собственное понимание и принятие специальным педагогом идеи необходимости развития критического мышления детей с ограниченными возможностями. Кроме того, чтобы научить детей критически мыслить, учитель должен сам уметь это делать. Значит необходимо, чтобы педагог развивал собственное критическое мышление: владел обобщенными способами решения педагогических задач, критериями их оценки; принимал проблемы ученика с ограниченными возможностями как лично значимые, сопереживал, беззаветно верил в силы ребенка; осуществлял рефлексивный отбор способов решения его проблем; оценивал полученные результаты, пересматривал предположения и гипотезы на основе значительного опыта.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Выготский Л.С. Основы дефектологии. – СПб.: Лань, 2003. – 654 с.
2. Мышление. Цикл лекций в Свободной Школе. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: dan.kiev.ua/2013/06/12/myishlenie-tsikl-lektsiy-v-svobodnoy-shkole/.
3. Программа курсов повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан. – Третий (базовый уровень). – Третье издание. – АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2012. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cpm.kz/ru>.

УДК 378.147

И.Л.МИХАЙЛОВ

Военно-инженерный институт

Федерального государственного автономного образовательного
учреждения высшего образования «Сибирский федеральный университет»,
miiglv@mail.ru

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРИ ПОДГОТОВКЕ СОЛДАТ ЗАПАСА В ГРАЖДАНСКИХ ВУЗАХ

Мақалада оқушылардың жоба жұмысын ұйымдастырудың жалпы әдістері ұсынылған, іс-әрекетті бағдарламалық ұйымдастырудың әдіснамасындағы жобалаудың ерекшеліктері ашылып жазылған, азаматтық жоғары оқу орындарындағы запастағы сарбазды дайындау кезінде жоба жұмысын ұйымдастырудың нұсқалары ұсынылған.

В статье представлены общие подходы к организации проектной деятельности обучающихся, раскрыты особенности проектирования в методологии программной организации деятельности, предложен вариант организации проектной деятельности при подготовке солдат запаса в гражданских вузах.

In article general approaches to the organization of project activities of students are provided, features of designing in methodology of the program organization of activities are revealed, the option of the organization of project activities when training soldiers of an inventory in civil higher education institutions is offered.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: даярлық, жоба, жоба жұмысы, жобалық топтар, іс-әрекетті бағдарламалық ұйымдастырудың әдіснамасы

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: подготовка, проект, проектная деятельность, проектные группы, методология программной организации деятельности

KEYWORDS: preparation, project, design activity, design groups, methodology of the program organization of activity

В условиях реализации новых федеральных образовательных стандартов высшего образования образовательная деятельность претерпевает существенные изменения. Это связано в большей степени с тем, что достичь планируемых образовательных результатов только в рамках повсеместно распространенной лекционно-семинарской системы практически невозможно. Ситуация становится еще более сложной когда наряду с основной специальностью студенты осваивают дополнительные виды деятельности. В нашем случае речь идет о получении наряду с гражданской военно-учетной специальности. Поэтому, с нашей точки зрения, в рамках такой усложненной подготовки актуализируется проблема наряду с традиционным обучением организовать проектную деятельность обучающихся.

В данной работе под проектной деятельностью мы будем понимать вид познавательной активности студентов осуществляемой по определенному плану с целью решения поисковых, исследовательских, практических задач по освоению содержания учебных дисциплин.

Обозначим место проектной деятельности в подготовке солдат запаса в гражданских вузах. В содержании программы подготовки солдат запаса в гражданских вузах условно можно выделить взаимосвязанные и взаимообусловленные компоненты:

- теоретическая подготовка, в рамках которой учебно-познавательная деятельность будущих солдат запаса осуществляется путем решения задач, разработанных на основе межпредметных связей в освоении учебных дисциплин образовательных программ гражданских специальностей и программ военно-профессиональной подготовки солдат запаса;

- практическая подготовка, предполагающая обогащение знаний, умений и обеспечение становления организационно-волевых качеств будущих солдат запаса посредством использования в образовательной деятельности современных технологий (в том числе, включающих проектную деятельность) и ситуационных заданий;

- самостоятельная работа обучающихся, направленная на совершенствование полученных знаний и умений в ходе теоретической и практической подготовки;

- учебные сборы на базе воинских частей, обеспечивающие приобщение будущих солдат запаса к военно-профессиональным действиям в ходе реализации проектов.

Заметим, что проектная деятельность необходима только в том случае, если предполагается изменение (развитие) практики, во всех остальных случаях она избыточна. Поэтому в рамках выделенных компонентов проектная деятельность осуществляется в ходе практической подготовки – это, по сути, этап проектирования или так называемой разработки проектов и при прохождении студентами учебных сборов на базе воинских частей – здесь происходит реализация проектов.

Опираясь на исследования проектирования в программной организации деятельности М.А. Мкртчяном рассмотрим более подробно этап разработки проекта. Основным способом работы по проектированию является проблематизация проектных представлений за счёт прогнозного видения [3].

Для уточнения понятия «прогноз» обратимся к работам Ю.В.Громыко. Он, чаще всего, употребляет понятие «прогноз последствий», т.е. эта такая форма размышления о последствиях действий. Обсуждение возможных ходов, постановка вопросов прогнозного характера и ответ на них является проблематизацией проекта [1]. За счёт проблематизации проект постепенно уточняется. Проблематизация происходит в несколько этапов и длится до того момента, когда уже субъект не может больше проблематизировать проект или считает, что уже достаточно. Чем качественнее будет происходить это сопоставление проекта с прогнозом, тем совершеннее будет продукт проектирования. Полученный вариант сопоставления проекта с прогнозом можно считать проектом. Он всегда будет несовершенным и будет всегда нуждаться в дальнейшей коррекции в ходе реализации. Для проектирования очень важно представлять конечный результат и понимать ради чего это делается.

Считаем необходимым отметить, что существуют разные способы проектирования и реализации проектов. Первый способ характеризуется тем, что для проектной группы не важны детали и их обсуждение. Они смогут реализовать проект за счет опыта, мастерства, характера отдельных членов команды. Им важно сконцентрироваться в ситуации и каждый раз быстро находить решение о том, как нужно действовать [4].

Другой способ проектирования и реализации проектов связан с тактическим уровнем. У проектных групп, действующих данным способом, есть принцип: каждый раз надо работать на данную ситуацию, а дальше будет видно. И тогда важно решить две задачи: первую – действовать в соответствии с собственными ценностями, и вторую – создавшееся положение перевести в ситуацию, где есть возможность занять лидирующую позицию, т.е. возможность быть там ведущим субъектом [5].

Между этими подходами находится методология программной организации деятельности, которой мы придерживаемся. Для субъектов, действующих из логики этого подхода важно задать немного определенности в целях, в будущих ситуациях, и оставить немного неопределенности для более эффективных действий. Данный подход нами выбран неслучайно, так как современная тактика боя предполагает возможности для каждого воина принимать ситуативные решения по выбору варианта выполнения приказа командира. В программной организации деятельности, рефлексия позволяет проследить, насколько эффективно действует каждый.

Для проектирования на аудиторных практических занятиях предстоящей деятельности в рамках учебных сборов на базе воинских частей в логике программного подхода применима схема, разработанная М.А. Мкртчяном (рисунок 1).

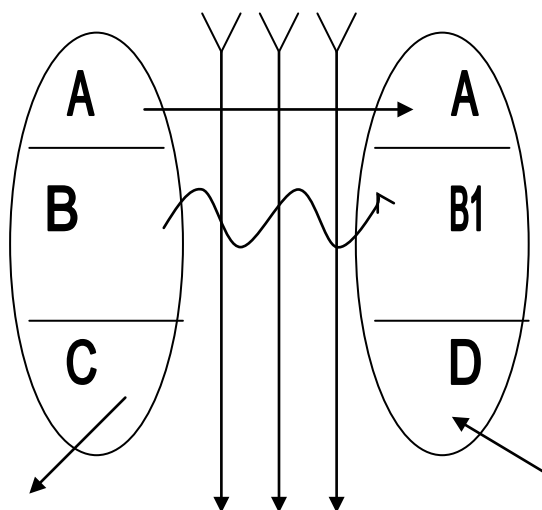

Рисунок 1. Схема проекта деятельности

Проект связывает нынешнее состояние с желаемым будущим. Перевод объекта из одного состояния в другое задаётся деятельностью субъектов. При проектировании важно выделить то, что мы хотим сохранить и перенести в будущее без изменений. Само по себе это не будет сохраняться за счёт естественного хода событий, поэтому обязательно ставится задача и в деятельность субъектов включаются процессы, которые затем переводятся в действия, обеспечивающие сохранение того, что в будущем состоянии хотим иметь в неизменном виде (на схеме это буква А.).

В настоящем состоянии всегда есть то, что необходимо изменить, т.е. в будущем состоянии это должно стать другим. Поэтому должны быть процессы, переводящие «В» в «В1» (по схеме). И эти процессы тоже должны быть включены в деятельность команды. Также важно понять, осознать, выделить то, от чего хотелось бы отказаться в дальнейшем. Следовательно, должны быть еще процессы, обеспечивающие утилизацию этих фрагментов, фактов, событий (на схеме это буква С).

И, конечно же, в будущем состоянии всегда необходимо в ходе развития иметь нечто совершенно новое, того чего не было в нынешнем состоянии (на схеме это буква D). Поэтому субъекты должны иметь представления о будущем, проектировать процессы, обеспечивающие появление и закрепление нового [3].

При проектировании мы всегда обсуждаем, кто будет субъектом преобразования (кто будет реализовывать тот или иной проект). Готов ли он к такой деятельности, чему ему еще необходимо научиться, чтобы качественно реализовать данный проект? Учитывая наличие естественно-стихийных процессов также, стараемся понимать с какими проблемами и трудностями можно столкнуться в ходе реализации проекта и как их преодолевать. Данную схему мы используем для проектирования.

В культуре выделяют следующие этапы проектирования: предпроектный (предварительный, стартовый), реализации проекта, послепроектный [2].

Предпроектный этап включает исследование, проблематизацию, концептуализацию, целеполагание, оформление проекта в определённом формате.

Этап реализации проекта предполагает уточнение цели проекта, его замысла, плана работы каждого участника; выполнение запланированных действий, коррекцию хода проекта и действий участников на основе обратной связи, внутреннюю оценку проектного продукта, его презентацию, внешнюю экспертизу (оценка).

На послепроектном этапе происходит апробация, распространение результатов и продуктов проекта, рефлексия, выбор возможности дальнейшего проектирования.

Важнейшей частью проектирования, по мнению П.Г. Щедровицкого, является описание

ресурсов, которые необходимы для реализации проекта. Представление о ресурсах, на наш взгляд, должно быть максимально широким и включать в себя не только и не столько материальные ресурсы, но и интеллектуальные, кадровые и другие [6, с. 412–416]. Технологии реализации проекта могут быть в достаточной степени вариантными и взаимодополняющими друг друга. Мы, чаще всего, в ходе подготовки солдат запаса в Сибирском федеральном университете используем технологии группового проектирования. Это связано с тем, что в условиях учебных сборов нецелесообразно реализовывать индивидуальные проекты. Не маловажным аспектом в организации проектной деятельности будущих солдат запаса также является рефлексия проведенных действий, что позволяет вовремя реагировать на появившиеся сложности в выполнении проекта и корректировать план его реализации.

В ходе освоения военно-учетных специальностей солдат запаса студентами Сибирского федерального университета разработаны и реализованы следующие проекты «Действия личного состава отделения при отражении атаки противника, бой за удержание позиции», «Исполнение обязанностей вместо тяжелораненного командира отделения по организации обороны ночью», «Действия отделения после отражения наступления при переходе в контратаку», «Управление отделением при уничтожении противника, вклинившегося на позицию соседнего отделения», «Определение положения целей противника на местности».

Подводя итоги, хотелось бы акцентировать внимание на том, что проектирование предполагает не только освоение новых методов, но и формирование новой концепции личности будущего солдата запаса при его подготовке в гражданском вузе.

Развивающее, инновационное образование рассматривает проектирование как важнейшую составляющую образовательной деятельности.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Громыко Ю.В. Проектирование и программирование развития образования. М., 1996. – 545 с.
2. Дитхелм Г. Управление проектами: в 2 т. Т 1: пер. с нем. – СПб.: Бизнес-пресса, 2004. – 400 с.
3. Мкртчян М.А. Методологические вопросы педагогических исследований и практических построений // Методологические и теоретические подходы к решению проблем практики образования: сб. статей. Красноярск, 2004. С. 102-105. Режим доступа в интернете: www.kso-kras.ru и www.pedlib.ru. Дата обращения 18.01.2017
4. Программно-целевое проектирование образовательных систем: стратегии инновационного развития / авт.-сост. Н.В. Томилина, Е.А. Мясоедова; под ред. Н.В. Томилиной. Волгоград: Учитель, 2011. – 351 с.
5. Харрингтон Дж. Совершенство управления проектами. М.: Стандарты и качество. 2007. – 232 с.
6. Щедровицкий Г.П. Мышление – Понимание – Рефлексия. М.: Наследие ММК, 2005. – 800 с.

УДК 37.08

Л.В.МОИСЕЕВА

ФГБОУ ВО «Уральский государственный педагогический университет»,
г. Екатеринбург, Российская Федерация,
moiseeva@uspu.ru

ИННОВАЦИИ В СИСТЕМЕ АТТЕСТАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ НА ОСНОВЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ

Мақалада автор Ресей Федерациясында кәсіби стандарттар негізінде педагог кадрларды аттестациялау жүйесіне ендірілген жаңашылдықтарға талдау жасаған. Жаңа типтегі білім беру ұйымдарын құру, білім беру мазмұнын жаңғыртудың қажеттілігі, маңыздылығы тұрғысынан кәсіби қызметті басқарудың түйінді мәселелерінің алдыңғы орынға қойылуы, осылардың барлығы білім беру саласындағы ең өзекті мәселелердің бірін – білім беру ұйымдарындағы педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыруды анықтайды. Автор білікті педагог кадрлардың нарығын қалыптастыру үшін кәсіби біліктілікті бағалау жүйесін дамытуға арналған бағдарламаны әзірлеудің қажеттігі туралы ойымен бөліскен.

В статье автор дает анализ внедрения инноваций в системе аттестации педагогических кадров Российской Федерации на основе профессиональных стандартов. Создание образовательных учреждений нового типа, необходимость обновления содержания образования, выдвижение на передний план управленческих аспектов профессиональной деятельности, определяет одну из самых актуальных проблем в образовании – проблему повышения квалификации педагогических работников в образовательной организации. Автор пишет о необходимости разработать программу по развитию системы оценки профессиональных квалификаций для формирования рынка квалифицированных педагогических кадров.

The author gives the analysis of innovation in the system of certification of teaching staff of the Russian Federation on the basis of professional standards. The establishment of a new type of educational institutions, the need to update the content of education, mainstreaming management aspects of professional activity, defines one of the most pressing problems in education - the problem of training of teachers in the educational organization. The author writes about the need to develop a program for the development of professional qualification assessment system for the formation of the market of qualified teaching staff.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: инновациялар, аттестациялау жүйесі, педагог кадрлар, білім беру, педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру, бағалау жүйесі

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновации, система аттестации, педагогические кадры, образование, повышение квалификации педагогических работников, система оценки

KEYWORDS: innovation, performance appraisal system, teaching staff, education, training of teachers, evaluation system

Современная ситуация развития в стране связана с определением курса на восстановление Россией статуса ведущей экономической державы к 2020 году и переходом на инновационный тип развития. «Российское образование – 2020: модель образования для экономики, основанной на знаниях» - предлагает опираться на «талант, креативность и инициативность человека как на важнейший человеческий ресурс экономического и социального развития», предлагает «новый образ педагога — «это исследователь, консультант, руководитель проектов» [1].

Социальный заказ на подготовку специалистов нового поколения сформулирован в докладе Госсовета РФ «Об образовательной политике России на современном

этапе»: «Развивающемуся обществу нужны современно образованные, нравственные, предприимчивые люди, которые могут самостоятельно принимать ответственные решения в ситуации выбора, прогнозируя их возможные последствия; способные к сотрудничеству; отличающиеся мобильностью, динамизмом, конструктивностью; обладающие чувством ответственности за судьбу страны, за ее социально-экономическое процветание» [2].

Введение с 2012 года новых Федеральных государственных образовательных стандартов и вступление в силу Федерального закона Российской Федерации «Об образовании в Российской Федерации» требует создания нового комплекса условий для полноценной их реализации, отвечающих современным требованиям. В связи с введением ФГОС право педагогического работника на повышение квалификации и профессиональную переподготовку становится и обязанностью педагога [3].

В соответствии с новым Федеральным законом Российской Федерации «Об образовании в Российской Федерации» первой ступенью образования является дошкольное звено, что, несомненно, составляет фундамент всей образовательной системы [3].

Важнейшая задача, стоящая перед обществом – привести качество педагогической деятельности воспитателя в соответствие с высокими стандартами качества образования, способствовать повышению квалификации педагогов и создать такой политический климат, который рассматривает образование как основной ресурс страны.

Несомненно, более высокие требования предъявляются и к подготовке специалиста, на которого возложена функция реализации образовательных программ нового поколения на основе передовых педагогических технологий, им определена миссия подготовки подрастающего поколения к жизни в будущем и воспитания человека с современным мышлением, способного успешно самореализовать себя в жизни.

На современном этапе развития образования образовательной организации необходимы педагоги, которые выступают носителями новой системы профессионально-педагогических ценностей, обладающие высоким уровнем профессиональной компетентности и педагогического мастерства, способные органично адаптироваться к изменениям во внешней среде и соответствовать вызовам XXI века, а также мотивированные к непрерывному профессионально-личностному развитию и саморазвитию, самореализации в педагогическом творчестве.

Создание образовательных учреждений нового типа, необходимость обновления содержания образования, выдвижение на передний план управленческих аспектов профессиональной деятельности, определяет одну из самых актуальных проблем в образовании – проблему повышения квалификации педагогических работников в образовательной организации. Кроме этого, на сегодняшний день внимание к проблеме повышения квалификации объясняется такими факторами как нарастающий объем научной информации; прогресс в области техники и технологии; интеграция образования, наук и производства; углубляющиеся глобальные (демографические, экономические, энергетические и экономические) проблемы.

В российской науке вопросами профессиональной квалификации работника образования занимались Абдуллина О.А., Абросимова З.Ф., Белозерцев Е.П., Зеер Э.Ф., Зязюн И.Я., Климов Е.А., Кузьмина Н.В., Маркова А.К., Молчанов С.Г., Рогов Е.И., Сериков Г.Н., Сластенин В.А., Талызина Н.Ф. и др.

Повышение квалификации педагогов заключается в том, чтобы помочь педагогу в развитии профессионально-ценностных ориентаций, создать условия для реализации методологии профессионального развития педагога в контексте непрерывного образования. Эффективность повышения квалификации зависит от понимания специфики образовательной деятельности взрослых и их позиции в учебном процессе.

Известно, что качественный состав педагогического коллектива определяется, прежде всего, результатами аттестации, при которой дается комплексная оценка уровню квалификации, педагогическому профессионализму и результативности деятельности.

В соответствии с Приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 07.04.2014 г. № 276 «Об утверждении порядка проведения аттестации педагогических

работников организаций, осуществляющих образовательную деятельность» аттестация педагогических работников проводится в целях «подтверждения соответствия педагогических работников занимаемым ими должностям на основе оценки их профессиональной деятельности и по желанию педагогических работников (за исключением педагогических работников из числа профессорско-преподавательского состава) в целях установления квалификационной категории» [4].

В настоящее время при аттестации используют экспертный инструментарий, предложенный в 2012 году Институтом развития образования Свердловской области «Методику оценки уровня квалификации педагогических работников Свердловской области в соответствии с переходом на новый порядок аттестации», в которой представлены рекомендации для «организации процедуры проведения аттестации в целях подтверждения соответствия педагогических работников занимаемым ими должностям на основе оценки их профессиональной деятельности или установления соответствия уровня квалификации педагогических работников требованиям, предъявляемым к квалификационным категориям (первой или высшей)» [5].

Однако возникает противоречие между необходимостью выполнения основной задачи аттестации – развитие профессионализма педагога и недостаточной разработанности объективной оценки степени профессиональной компетентности на основе Профстандарта [6].

Квалификация работника это уровень профессиональных навыков и опыта работы, а Профстандарт содержит характеристику квалификации, необходимую для определенного вида профессиональной деятельности. В РФ формируется независимая добровольная оценка квалификаций. С 1 июля 2016 года для всех работников и работодателей стало обязательным применение профессиональных стандартов. По закону от 02.05.2015 № 122-ФЗ. Профстандарты – это, прежде всего, требования к квалификации работников. В соответствии с ними, работник, который выполняет определенную функцию, должен иметь соответствующую квалификацию. Уровень квалификации определяется по наличию специального образования и опыту работы. Соответствие профстандартам подтверждается квалификационным сертификатом. За несоблюдение требований профстандартов у персонала (отсутствие квалификационных сертификатов) предусмотрен штраф в размере 1 000 – 5 000 руб. работнику и 30 000 – 50 000 руб. работодателю (ч. 1, ст. 5.27 КоАП РФ).

В настоящее время в России происходит формирование национальной системы профессиональных квалификаций. Это будет независимая оценка профессиональных квалификаций. В 2014 году образован Национальный совет при Президенте Российской Федерации по профессиональным квалификациям. На базе объединений работодателей создано 22 совета по профессиональным квалификациям в основных отраслях экономики. С 1 июля 2016 года вступают в силу изменения в Трудовой кодекс Российской Федерации и в федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации» в части применения профессиональных стандартов работодателями. Минтруд России подготовил проект федерального закона «О независимой оценке профессиональной квалификации и внесении изменений в Трудовой кодекс Российской Федерации», который определяет организационные и институциональные основы системы оценки квалификации с учетом интересов всех участников этой системы.

В целях содействия формированию рынка квалифицированных кадров для педагогов необходимо разработать программу по развитию системы оценки профессиональных квалификаций на период 2016–2018 годы.

Необходимо решить следующие задачи: создание центров оценки квалификаций педагогических работников; разработка оценочных средств (тестов и практических заданий) для проведения профессиональных экзаменов; формирование пула экспертов в области оценки квалификаций; востребованность процедуры оценки профессиональных квалификаций; обеспечение широкого доступа к информации о системе профессиональных квалификаций в РФ и организациях, предоставляющих услуги оценки квалификаций.

Выявленное противоречие определяет проблему исследования, которая заключается

в теоретическом обосновании и разработке модели управления повышением квалификации педагогических кадров. Необходима разработка и обоснование модели управления повышением квалификации педагогических кадров в России. Раскрыть теоретические основы управления методической работой по повышению квалификации педагогических кадров. Выявить проблемы в управлении методической работой по повышению квалификации педагогических кадров и определить педагогические условия для их решения. Разработать модель управления методической работой по повышению квалификации педагогических кадров. Управление методической работой по повышению квалификации педагогических кадров возможно при условии разработки соответствующей модели, включающей мероприятия, способствующие развитию компонентов профессиональной деятельности и объективной оценке степени профессиональной компетентности.

Эффективность построения программ повышения квалификации на электронно-модульной основе доказана многолетней практикой. Модульная программа позволяет гибко, вариативно и оптимально использовать ее для организации образовательного процесса и разной тематической направленности. Проблема в том, что многолетний опыт использования модулей и модульной программы, построенной на знаниевой основе и кейсовой технологии, уже себя исчерпал. Известно, что знания, оторванные от контекста деятельности и самой активной деятельности, не формируют практическую компетентность, в том числе и профессиональную [6]. Обучающийся должен включиться в активную деятельность по овладению компетенцией, а не только предметным содержанием. Поэтому содержание модуля представлено системой заданий, а технология изучения - логикой их следования, которая соответствует этапам и процедурам деятельности. Единственным критерием усвоения компетенции может быть только деятельность по достижению качественного результата посредством этой компетенции.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Распоряжение Правительства Российской Федерации «О концепции долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2020 года» от 17 ноября 2008 г. №1662-р. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://base.garant.ru/194365/>, – С.15.
2. Российское образование – 2020: модель образования для экономики, основанной на знаниях [Текст]: к IX Междунар. науч. конф. «Модернизация экономики и глобализация», Москва, 1-3 апреля 2008 г. / под ред. Я. Кузьминова, И. Фрумина; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2008. – 39 с.
3. Федеральный закон Российской Федерации «Об образовании в Российской Федерации» от 29 декабря 2012 г. № 273-ФЗ. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://base.garant.ru/70291362/>.
4. Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 07.04.2014 г. № 276 «Об утверждении порядка проведения аттестации педагогических работников организаций, осуществляющих образовательную деятельность». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://273-фз.пф/akty_minobrnauki_rossii/prikaz-minobrnauki-rf-ot-07042014-po-276].
5. Методика оценки уровня квалификации педагогических работников Свердловской области в соответствии с переходом на новый порядок аттестации. Методические рекомендации. – Екатеринбург, 2012. – С.4.
6. Вуколова Е.Г., Моисеева Л.В. Неформальное экологическое образование как условие развития профессиональной компетентности педагогов. «Инновации в образовании: поиски и решения» мат. II-ой междунар. науч.-практ. конф. – Астана, 20 ноября 2015 г.

УДК 371.311.3

Н.П. ЧЕСНОКОВА

ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области,
г. Караганда, Республика Казахстан,
chesnokova.n@orleu-edu.kz

СЕТЕВОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ СООБЩЕСТВО ПЕДАГОГОВ: РЕСУРСЫ УПРАВЛЕНИЯ

Білім беру ортасындағы виртуалды қоғамдастық педагогтың кәсіби дамуы, балалар мен жасөспірімдерді оқыту, тәрбиелеу, әлеуметтендіру үдерістеріне, білім берудің стратегиялық және жағдаяттық міндеттерін шешудегі ынтымақтастыққа әсері тұрғысынан маңызды саналады. Педагогтардың желілік қауымдастығы курстан кейінгі өзін-өзі басқару кезеңінде біліктілік арттырудың ұйымдастырылған үдерісінің түбегейлі өзгеруінің жарқын үлгісі болып табылады. Мақалада ЮНЕСКО қабылдаған ХХІ ғасырдың – «Бүкіл өмір бойы білім алу» қағидасы тұрғысындағы желілік қоғамдастықты басқарудың ұйымдастыру-әдістемелік ресурстары қарастырылған.

В образовательной среде виртуальные сообщества интересны с точки зрения профессионального развития педагога, влияния на процессы обучения, воспитания, социализации детей и подростков, сотрудничества в решении стратегических и ситуативных задач образования. Сетевые сообщества педагогов являются ярким примером преобразования организованного процесса повышения квалификации в самоуправляемый посткурсовой период. В статье рассмотрены организационно-методические ресурсы управления сетевым сообществом в контексте провозглашенного ЮНЕСКО принципа ХХІ века – «Образование через всю жизнь».

Virtual communities of teachers are a prime example of the professional development process transformation in self-organized post-classroom training world. Online communities in education are interesting from both teachers' professional development and strategic cooperation points of view as well as their practical impact and influence on the processes of education, upbringing, socialization of children and teenagers. This article considers the organizational-methodical resources for virtual community management in the context of the «Life Long Learning» principle for 21st century by UNESCO.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: басқару, әлеуметтік желі, желілік білім беру қауымдастығы, ұйымдастыру ресурстары, әдістемелік ресурстар, ынталандыру

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: управление, социальная сеть, сетевое образовательное сообщество, организационные ресурсы, методические ресурсы, мотивация

KEYWORDS: management, social networking, networked learning community, organizational resources, teaching resources, motivation.

В контексте провозглашенного ЮНЕСКО принципа образования ХХІ века «образование через всю жизнь» – «Life Long Learning» – сетевые сообщества в системе повышения квалификации педагогов обретают особый статус и смысл.

Стимулирование участия в виртуальных сетевых сообществах – одна из форм поддержки педагога. В образовательной среде виртуальные сообщества традиционно интересны с точки зрения профессионального развития педагога, решения ситуативных задач и презентации аккумулированного опыта, прямого или опосредованного влияния на процессы обучения, воспитания, социализации детей и подростков.

Интернет-сообщества педагогов являются ярким примером пролонгирования организованного обучения в самоуправляемый посткурсовой период. Процесс инициации и поддержки сетевых сообществ предполагает изучение и отбор эффективных управленческих решений. В связи с этим представляется важным уточнить понятия социального сообщества,

социальной сети, виртуального сообщества и получить ответы на вопросы:

1. При каких условиях возникает социальная агрегация?
2. Какова продолжительность цикла «жизни» сетевого сообщества?
3. Какие ресурсы необходимы для поддержки сетевой активности и персонализации публичных дискуссий?

Результат обзора публикаций о сущности и социокультурных характеристиках сетевых сообществ [1,2,3] представлен ниже в понятийно-терминологическом анализе (Таблица 1).

Таблица 1 – Развитие понятия социальной сети

Понятие	Специфика социальной агрегации	Характеристики социального взаимодействия
Сообщество (community) Ф. Теннис, Дж. Гиллери	семья, собрание людей, братство, сеть социальных отношений	общие цели, интересы, чувство сопричастности, продолжительность времени взаимодействия
Социальная сеть (social network) Дж. Барнс	совокупность людей / организаций, связанных социальными отношениями	совместная трудовая деятельность, сотрудничество, информационный обмен, дружба по интересам
Виртуальное сообщество (virtual community) Интернет-сообщество (Internet communities) М. Кастельс Сетевое сообщество (Network community) М. Грановеттер, Б. Латур, Дж. Урри	интеграция пользователей коммуникационных сетей со схожими интересами или деятельностью в интернет-пространстве	общий дискурс при длительной и эмоциональной вовлеченности в процесс коммуникации, формирование паутины личностных взаимоотношений, ведение совместной деятельности при помощи компьютерных сетевых средств

С технической точки зрения сетевое социальное сообщество традиционно описывают как слагаемое интернет-сервисов, информационных Web-ресурсов, действий участников и обмена сообщениями. По нашему мнению, это упрощенный взгляд на возможности сетевого сообщества.

В профессиональной и бытовой среде понятия «социальные сети» и «сетевое сообщество» часто используются как взаимозаменяемые. На самом деле они существенно отличаются: если социальные сети больше предназначены для общения, то сетевые сообщества – скорее виртуальная площадка для обмена опытом, обучения и повышения квалификации.

Социальная сеть, по мнению Сергодеева В.А, это интерактивный многопользовательский веб-сайт, контент которого наполняется самими участниками сети (отдельные тексты, фотографии, видеофрагменты, аудио и видеофайлы, аудиокниги, базы данных) [4]. При этом пользователи интегрируются в интернет-сообщество на предоставленной технической платформе, если в коммуникации имеется общий публичный дискурс.

Сетевое сообщество как особый вид социальных объединений – это не просто длительная и эмоциональная вовлеченность в процесс общения совокупности сообществ из людей со схожей деятельностью или интересами, это ведение совместной деятельности при помощи компьютерных сетевых средств.

Фундаментом такой интеграции выступает «общностное знание», разделяемое большинством членов сообщества и содержащее представления об этом сообществе, нормы взаимодействия, ценностно-смысловые образы [5; 12].

Сетевое сообщество зачастую представляется самоуправляемой, гибкой, и при этом

слабоуправляемой системой. Постановка вопроса повышения управляемости сетевым сообществом может показаться избыточной. Однако если обратиться к теориям и моделям управления как системного явления, откроются новые ресурсы влияния на образовательные процессы.

Поскольку управление является функцией организованных систем, в рамках данного обсуждения интересны положения, высвечивающие те или иные социальные грани, функции, свойства управления, аутентичные сетевому сообществу.

С этой точки зрения интересна монография Мукановой С.Д., где дается обзор теоретических положений, раскрывающих управление как социальное явление [6;56]. В частности:

- Само управление рассматривается как разновидность социальной деятельности (Гладких И.В.);

- Философия воздействия сменяется философией рефлексивного управления, взаимодействия и сотрудничества (Конаржевский Ю.А.).

Анализируя различные подходы, автор останавливается на положении, которое станет для нас исходным, основным: процесс управления любыми системами сводится к мотивации поведения людей и стимулированию их поступков и деятельности [6; 56].

В Казахстане формируется субкультура педагогического сетевого сообщества. Социальная сеть, относительно новая форма организации профессиональной коммуникации, становится частью образовательной инфраструктуры, и недооценивать ее значение нельзя.

В современном социокультурном пространстве выделяют четыре взаимодополняющих методологических подхода к изучению и осмыслению природы социальных сетей [7; 40]:

1. «внеинституциональный» (отношения между обществом и государством выстраиваются по принципу сетевых отношений);

2. социальные сети как форма социального капитала (ценности, доверительное общение, членство, благотворительность);

3. «взаимообменный» (обмен различными материальными и нематериальными ресурсами, символами причастности и солидарности с сообществом);

4. социальные сети как универсальный способ адаптации социальных групп к экстраординарным условиям существования (при повышенной потребности во взаимопомощи и поддержке).

Каждый из названных выше подходов дает ориентиры для выявления ресурсов, которые содержатся как в особенностях самого сетевого сообщества, так и во внешнем управлении.

Применительно к управлению сетевыми сообществами нам важны два вида ресурсов: актуальные (реальные) и потенциальные, в свою очередь включающие организационные, учебно-методические, мотивационные.

Актуальные ресурсы управления сетевым сообществом

Возможности сетевых сообществ используются в создании единого образовательного пространства страны. Свидетельство тому – организация сетевого сообщества на сайте АО «НЦПК «Өрлеу» (Таблица 2).

Таблица 2 – Портрет сетевого педагогического сообщества на сайте «Өрлеу»

Параметры	Описание параметра
Управляющая система	Департамент инноваций и связи с общественностью АО «НЦПК «Өрлеу», далее Администрация Модераторы направлений
Название сообщества	http://forum.orleu-edu.kz/ – педагогическое сообщество АО НЦПК «Өрлеу»
Целевая аудитория	Педагогические работники системы образования Республики Казахстан, слушатели курсов повышения квалификации АО «НЦПК «Өрлеу»

Способы и средства организации интерактивного общения	Правила работы Форума АО «НЦПК «Өрлеу» Структура Форума по видам курсов и рубрикация Наличие в филиалах «Өрлеу» ответственных лиц – кураторов программ
Способы мотивации посетителей сайта к продуктивному взаимодействию (отметить «изюминки»)	Учебные элементы содержания образовательных программ по вопросам сетевого сообщества Реклама сетевого сообщества АО «НЦПК «Өрлеу» Обучение слушателей регистрации на форуме в рамках технологического модуля Постановка тренерами общей проблемы, вопроса, требующего совместного решения
Специфика сетевого сообщества	Корпоративный образовательный сайт Возможность внутрикорпоративного и международного общения

Портрет сетевого сообщества иллюстрирует структурно-организационные ресурсы обучения профессионала в течение всей жизни.

Контент в сети создается и преобразуется самим педагогическим сообществом, вместе с тем управляющая система стремится направлять этот процесс посредством рубрикации интернет-форума и модерации, ищет способы, как сделать его интересным и захватывающим.

Сеть, являясь организационным ресурсом, структурирует образовательное пространство. Ставка делается на способы влияния на различные профессиональные площадки.

Пользователи координируют и кооперируют действия для получения взаимной выгоды на основе использования социального капитала – ресурса доверия, толерантности, взаимности. Им предоставляются возможности синхронной и асинхронной коммуникации, доступ к информационному контенту и возможность управлять им. Самопрезентация, самоидентификация идет за счет участия в дискуссиях и создания собственных тем.

Образовательная реальность становится реальностью дискурсов. Управляющая сетями структура задает тон в создании профессионального контента, способствует созданию интернет-образа педагогических целей, идей, современного педагога, эффективных методик.

В последнее время получил мощное развитие еще один ресурс – учебно-методическое обеспечение курсовой и посткурсовой работы, мотивирующее педагогов к участию в сетевых сообществах.

Типовые программы повышения квалификации педагогических работников, утвержденные приказом МОН РК (Приказ №92 от 28.01.2016 года «Об утверждении образовательных программ курсов повышения квалификации педагогических кадров организаций дошкольного, среднего, дополнительного, а также специального образования») и реализуемые в Карагандинском ИПК ПР, содержат мотивационные ресурсы, побуждающие педагогов к активности в интернет-сети.

В 100% Типовых образовательных программах повышения квалификации для всех категорий педагогов присутствуют общие сквозные содержательные элементы: ИКТ-компетентность педагога в условиях системного обновления содержания образования, использование ИКТ в обучении и воспитании учащихся, проектирование электронного цифрового контента по предмету средствами стандартного программного обеспечения, методика дистанционного обучения, новые формы дистанционного учебного контента (скринкасы, подкасы, вебинары), Мобильное и SMART-обучение.

Данные элементы варьируются и конкретизируются в соответствии с особенностями адресата программы. Например: Использование ИКТ в коррекционной работе с детьми с ограниченными возможностями (для педагогов специальных организаций), Подготовка статистики результатов ЕНТ в регионе (по предмету) с использованием Интернет-ресурсов (для учителей МКШ), Использование цифровых компьютерных технологий в создании музыкальных композиций и аранжировок на уроках музыки в школе (для учителей музыки), Web-сервисные технологии в управлении современной школой (для директоров школ), E-Learning, Smart-

Learning, M-Learning – мобильные методики обучения и управления инклюзивным учебным процессом (для заместителей директоров), Современная модернизация содержания музея ОУ на основе SMART-обучения (для руководителей школьных музеев), овладение SMART-технологиями в управлении дошкольной организацией (для методистов детских садов), Использование цифровых компьютерных технологий в создании музыкальных композиций и аранжировок на уроках музыки в школе, и т.д. Каждый из элементов «работает» на развитие ИКТ-компетентности слушателей курсов.

Контент-анализ содержания Типовых программ повышения квалификации показал, что в 67,8% из них включены специфические учебные элементы о сетевом сообществе педагогов. Локализуются данные элементы в аутентичных структурных компонентах учебных программ, таких как: тематика СРС, тематика проектных работ, технологический и вариативный модули.

Миссия данных учебных элементов Типовых программ повышения квалификации – быть стимулами активности интернет-сообщества в профессиональной среде. Попытка систематизировать учебные элементы по видам компетентности отражена в Таблице 3.

Таблица 3 – Соотнесение сквозных учебных элементов Типовых программ ПК педагогов с универсальными видами компетентности

Виды компетентностей	Содержание учебных элементов об организации интернет-сообщества
Информационно-интеллектуальная	- Информационные и образовательные технологии Intel «Обучение для будущего» XXI века. Использование сервисов Google в обучении. - Знакомство с международными телекоммуникационными проектами, казахстанскими сетевыми педагогическими сообществами, образовательными порталами и анализ их работы - Основы работы с образовательными порталами и профессиональными педагогическими сетевыми сообществами, размещение собственных образовательных ресурсов в сети Интернет
Инструментально-операционная	- Технология организации педагогического сетевого сообщества. Ведение форумов. Блоги - Использование Интернет для создания сетевого сообщества и ведения форума - Создание «Модели сетевого сообщества педагогов» на сервисе Google - Технология работы со смарт-технологиями (планшеты, смартфоны и др.)
Социальная	- Основы взаимодействия в сетевых педагогических сообществах - Взаимодействие педагогов в Интернет-сообществе как условие развития профессиональной компетентности - Возможности сетевого образовательного сообщества в повышении профессионального мастерства учителя - Сетевое сообщество учителей – инструмент методической поддержки в работе учителя.

Содержание данных элементов программ курсов выводит слушателей за пределы собственно учебной деятельности под руководством преподавателя, поскольку помогает им расширять горизонты профессиональной деятельности в посткурсовой период и продолжать работу над программой личностного роста. На технической и социальной базе сайта АО «НЦПК «Өрлеу» учителя получают возможность создавать свое виртуальное «Я», общаться в профессиональном пространстве, презентовать результаты своих исследований и внедрения стратегий обновления содержания образования.

В этом проявляется контекстный подход в повышении квалификации.

Потенциальные ресурсы управления сетевым сообществом

1. Мотивационный ресурс.

Управление сетевым сообществом предполагает инициирование участия педагогов в интеллектуальной повестке системы образования.

Движущей силой развития и поддержки сетевой активности педагогов в данном направлении является противоречие:

- педагог вступает в сообщество, созданное и действующее по определенным правилам, управляющая система стремится повысить отдачу сетевого взаимодействия сообразно общим целям и стратегиям развития образования,

- в то же время участники сообщества, реализуя личностные предпочтения и свободу выбора, склонны рассматривать сообщество скорее как форму общения, объединения по интересам и самовыражения.

Цель – обеспечение встречного движения, баланса и гармонии внутренней и внешней мотивации. Ожидаемый результат: формирование личного бренда и конкурентоспособности современного казахстанского педагога.

2. Организационно-методический ресурс.

Модераторам сообщества, вступая в сетевые отношения, важно точно взаимодействовать с интернет-пользователями, позиционировать стратегические задачи развития образования, опираясь на базовые и профессиональные потребности людей. Условием влияния и авторитета модераторов в интернет-пространстве выступает информационная компетентность и готовность к непрерывному взаимодействию.

Традиционные виды и формы методической работы с педагогами могут быть востребованы сетевым сообществом, это размещение и экспертное обсуждение конкурсных материалов, проведение внутри группы семинаров, олимпиад, онлайн встреч и др.

Специалистам по менеджменту необходимо учиться вести с педагогами серьезный, персональный, адресный диалог или полилог, разговаривать смыслами. Писать и рекомендовать то, во что верят сами.

Цель – подготовка сетевого модератора, способного включаться в активные формы социального поведения в сети и выступать проводником актуальных педагогических идей Программ повышения квалификации.

Ожидаемый результат: популяризация вероятностных моделей профессионального поведения и имиджа рефлексующего педагога.

3. Образовательный контент.

Сетевые сообщества могут быть критериями активности профессионалов-пользователей, популярности тех или иных сайтов, качества работы управляющих систем и т.д. Но, главное, в них обсуждаются насущные проблемы, значимые с позиции практики каждого конкретного педагога и системы образования в целом. Сетевые сообщества могут поддерживать массовое внедрение инновационных методик обучения и воспитания, распространять электронные инновационные ресурсы, получать или предоставлять консультативную поддержку.

Основная функция модератора – быть активным участником процесса накопления, преобразования контента и обмена разнообразными ресурсами.

Цель: усиление влияния модераторов и тренеров на формирование контента сетевого сообщества с учетом стратегий развития образования. Ожидаемый результат: прикладной характер тематики сетевого образовательного контента с долгосрочным эффектом.

Таким образом, перспективы развития сетевого сообщества очевидны: как устойчивая

и постоянно обновляемая система, оно само становится ресурсом и частью педагогической субкультуры.

Профессиональное виртуальное общение – не дань моде, скорее – это тренд, для поддержки которого необходим комплекс организационно-методических ресурсов. Сбалансированность внешнего управления и самоуправления сетевого сообщества достигается за счет общих целей, опоры на творчество и креативность пользователей, возможности самопрезентаций и самопозиционирования персональных достижений.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Нұрлы жол – путь в будущее», 11 ноября 2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.akorda.kz/ru/page/page_218341_poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-n-nazarbaeva-narodu-kazakhstan-11-noyabrya-2014-g
2. Муканова С.Д., Мухатаев А.А., Бектыбаева Г.Ш., Филинова Н.А., Кушнир М.А., Кузнецова С.В., Мукушева С.Б., Сакаева А.Н., Жетписбаева М.А. Повышение качества профессионального развития педагога: Коллективная монография/Под ред. д.п.н. С.Д. Мукановой. – Караганды: Tengri, 2015. – 67-83 с.
3. Нигматуллина Г.Ф. Культура российских интернет-сообществ в условиях становления информационного общества: дисс ... канд. социол. наук : 22.00.06 / Нигматуллина Г.Ф. – Тюмень, 2011. – 206 с.: ил. РГБ ОД, 61 11-22/108 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dslib.net/sociologia-kultury/kultura-rossijskih-internet-soobwestv-v-uslovijah-stanovlenija-informacionnogo.html> dslib.net , библиотека диссертаций
4. Сергодеев В.А. Сетевые интернет-сообщества: сущность и социокультурные характеристики. Network Internet communities: essence and sociocultural characteristics // Вестник Адыгейского государственного университета. – №1 (113)/2013. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/setevye-internet-soobschestva-suschnost-i-sotsiokulturnye-harakteristiki>
5. Кончаковский Р. В. Сетевое интернет-сообщество как социокультурный феномен: автореф. дис. ... канд. социол. наук : 22.00.06 / Р. В. Кончаковский ; Урал. гос. ун-т им. А. М. Горького. – Екатеринбург: [б. и.], 2010. – 22 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://hdl.handle.net/10995/3102>
6. Муканова С.Д. Управление инновационными процессами в условиях развития системы образования: Монография. – Караганда, 2014. – С.54-29.
7. Штейберг И.Е. Парадигма четырех «К» в исследовании социальных сетей поддержки//Социологические исследования. – 2010. – №5. – С.40-50.
Интернет-Ресурсы:
8. Официальный сайт ФАО НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по СКО. – URL: www.orleu-edu.kz
9. Институт ЮНЕСКО ИИТО. – URL: <http://ru.iite.unesco.org>

ӘОЖ 378.046.4

Қ.АБДЫҚАЛЫҚОВ

«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы
abdikalykov_k@mail.ru

БОЛАШАҚ ФИЗИКА БАКАЛАВРЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫСҚА КӘСІБИ ДАЯРЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Мақалада болашақ физика бакалаврының педагогикалық қызметке кәсіби даярлығының қалыптасуын сипаттайтын негізгі көрсеткіштер: қалыптастыру кезеңдері мен мақсат-міндеттері, құрылымы мен мазмұны, әдістері мен факторлары, деңгейлері сипатталған. Білімгерлердің кәсіби дайындығының жеткіліксіз қалыптасу себептері айқындалған. Болашақ педагогтардың оқушыларды тәрбиелеуге дайындығын қалыптастырушы модельдің құраушылары берілген.

В статье описаны основные показатели формирования профессиональной готовности будущих бакалавров физики к педагогической деятельности: этапы формирования, цели и задачи, структура и содержание, методы и факторы, уровни. А также определены причины недостаточной сформированности профессиональной готовности студентов. Даны основные компоненты модели готовности будущих педагогов к воспитательной работе в школе.

In the article the basic indexes of forming of professional readiness of future bachelors of physics are described to pedagogical activity: forming stages, aims and tasks, structure and maintenance, methods and factors, levels. And also reasons of insufficient formed of professional readiness of student are certain. The basic components of model of readiness of future teachers are given to educator work at school.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: болашақ физика бакалавры, педагог, педагогикалық қызмет, кәсіби даярлық, қалыптастырушы кезеңдер мен деңгейлер, мақсат-міндеттер, әдістер мен факторлар, оқушыларды тәрбиелеу, модель.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: будущий бакалавр физики, педагог, педагогическая деятельность, профессиональная готовность, цели и задачи, методы и факторы, этапы и уровни формирования, воспитание обучающихся, модель.

KEYWORDS: future bachelor of physics, teacher, teacher pedagogical activity, professional readiness, aims and tasks, methods and factors, stages and forming levels, education of student, model.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаев халыққа Жолдауында «Жас кәсіби мамандар ел өмірінде болып жатқан үдерістерде өз орнын тауып, болашақты орнатуға белсенді қатысуы керек» [1] екендігін атап көрсетіп, егемендік алған еліміздің болашағы саналы жастарға байланыстылығына ерекше тоқталды, ұлтжанды, дарынды, талантты тұлғаны қалыптастыру ұстаздар қауымына жүктелетіндігін меңзеді.

Еліміздегі орта білім беру жүйесі қоғамдық өмірдің барлық саласындағы белсенді іс-әрекетті саналылықпен орындауға қабілетті, жан-жақты және үйлесімді дамыған тұлғаны тәрбиелеуге бағытталған. Бұл аса жауапты да күрделі міндетті шешу педагогқа, оның терең кәсіби дайындығының сапасына тұтастай толық тәуелді. Адамзатты ізгіліктікпен тәрбиелеуді азаматтық борыш санайтын ұстаз қауымы егемен еліміздің экономикалық қарыштап дамуында өз үлесінің қомақты болуы керектігін сезінеді. Ұстаз қызметінің сапалық жаңа мазмұнмен толығыуы, педагог еңбегінің әлеуметтік мәнділігінің артуы, оқу-тәрбие үдерісінің демократиялануы жоғары оқу орындарында (одан әрі – ЖОО) педагогтарды дайындаудың

сипатын қайта қарауды қажет етуде. Білімгерлерге озық педагогикалық теория негіздері мен он екі жылдық мектеп тәжірибесін жетік меңгерту, олардың кәсіби ойлауын дамыту, педагогикалық бейімділіктері мен дағдыларын қалыптастыру, белсенді шығармашыл тұлға ретінде тәрбиелеу университеттегі оқу-тәрбие үдерісін жетілдіруді міндеттейді.

Білімгерлердің педагог қызметіне дайындалуын қалыптастыру мәселесі бірнеше деңгейлерден тұратын, көптеген факторларға тәуелді, жан-жақты жоспарлауды қажет ететін күрделі үдеріс. Оны жүзеге асыру жоғары педагогикалық білім берудің теориясы мен практикасының озық үлгілерін тиянақты талдауды, бірізді жүйелі тұрғыдан объективті қарастыруды талап ететін үлкен кешенді жұмыс. Талдау жасау барысында басты назарға іліккен теориялық-әдіснамалық мәселелердің сипаттамалары бізге кәсіптік дайындықты біртұтас тұжырымдамасы болу керектігі және болашақ педагогтарда кәсіптік дайындықты қалыптастыру қажеттігі анықталды.

Болашақ физика бакалаврының кәсіптік даярлығын қалыптастырудың мақсат-міндеттері әр кезеңге сәйкес өзгеше болады. I кезеңнің мақсат-міндетіне мыналар жатады: білімгерлердің кәсіптік бағдар алуы мен бастапқы оқу үдерісіне бейімделуінің аяқталуы, білімгерді мамандықтың мазмұнымен таныстыру, мамандық үшін маңызды қажеттіліктер мен себеп-дәлелдерді, қызығушылықты (танымдық және басқа да), кәсіптік рөлдің талаптары мен міндеттерін дамыту мен бекіту, педагог мәртебесін және мамандық ерекшелігін бағалай түсу.

II кезеңдегі кәсіби дайындықты қалыптастырудың мақсаттары мен міндеттері: ЖОО бітіргеннен кейінгі педагогикалық қызметке бағдардың бекуі, білімгерлердің оқуға бейімділігінің жетілуі, мамандыққа қойылатын талаптар мен мазмұн туралы білімнің нығаюы, мамандық үшін маңызды қажеттіліктер мен себеп-дәлелдердің, кәсіптік қызығушылықтың беки түсуі; білімгерлерді ЖОО-да дайындау үдерісінде кәсіптік дайындықты қалыптастырудың мақсаты, құрылымы мен мазмұны жәйлі, кәсіптік міндетті шешудің тәсілдері жәйлі, педагогикалық қызметтің құрылымы жәйлі білімнің жинақталуы; дайындықты өзіндік бағалау және кәсіптік міндетті шешу үдерісінің ең тиімді еңбек шартына сәйкесуі; педагогикалық қызметке бейімділік пен дағдыны жинақтау; педагогикалық практиканы өту барысында педагогикалық қызметтің талаптары мен шарттарына бастапқы бейімделу; кәсіптік құндылықтарды интериоризациялау; педагогикалық қызметтің нәтижелеріне жауапкершілік сезімін күшейту; жеке тұлғаның мамандыққа маңызды қасиеттері мен педагог мамандығына мақсат қоюшылыққа, кәсіптік білім, бейімділік пен дағдыға (тәжірибе жинауға) күш - жігерді топтастыруға, өзектілендіруге қабілетті жандандыру.

III кезеңдегі кәсіптік дайындықтың бекуі оқудың бітуі жақындаған сайын арта түседі де, дербестік сипаттағы іс-әрекеттердің мөлшері көбейе береді: педагогикалық мамандыққа бағдар аяқталып, ЖОО бітіргеннен кейін жалғасатын жұмысқа көңіл бөліне бастайды, мамандық үшін маңызды қажеттіліктер, дәлел-себептер, жеке тұлғаның құндылықтары мен сапалары беки түседі; педагогикалық қызметтің талаптары мен шарттарына бейімделуді жетілдіру; білімгерлер игерген педагогикалық қызметтің дифференциалды білімін, бейімділігін, дағдысын (педагогикалық практика уақытында жинақталған тәжірибеден топтастыра) жинақтау, оның негізгілерін екшеу, кәсіптік дайындықтың өздігінен қалыптасуының білімі мен бейімділігін жетілдіру, педагогикалық қызметке кәсіптік мақсат қоюды бекіту.

IV кезеңдегі кәсіптік даярлықты жетілдіруді (педагогтың кәсіптік шеберлікке жету жолындағы бастамасы мен одан әрі қарай жетілу жолындағы жұмыстарын) қамтитын мақсат-міндеттер – даярлықтың өздігінен қалыптасуына дайындықты аяқтау. Бұл кездесетін қиындықтарға қарамастан жұмыста жоғары нәтижеге, кәсіптік шеберлікке қол жеткізуді мақсат еткен дербес педагогикалық қызмет негізіндегі кәсіптік даярлық деңгейінің үнемі жетілуі жолымен жүзеге асады.

Осылайша, зерттеу жүргізу нәтижесінде болашақ педагогтардың өзінің алдағы қызметіне кәсіптік даярлығының мазмұны мен құрылымын, оның айнымалыларының құрамын және құрылымдық құраушыларының өзара байланысын нақтылауға мүмкіндік алдық. Бұл білімгерлердің ЖОО-да оқуы кезінде кәсіптік даярлығының қалыптасу әдістемесін жасақтауға

қажетті алғышарттар жасайды.

Болашақ физика бакалаырының даярлығын қалыптастырудың әдістері мен факторлары. Болашақ педагогтардың дайындығын қалыптастыру дегеніміз жеке тұлғаның педагогикалық еңбекті табысты жүзеге асыруын қамтамасыз ететін, мамандық үшін мәнді қасиеттерді игеру үдерісі. Педагог тұлғасының кәсіптік дайындығын анықтайтын асыл қасиеттер мен сипаттамалардың ішінде аса көрнектісі ретінде ұстаздық қызметке дәлелді - құндылықты көзқарас аталады.

Педагогтың өз мамандығына деген оң көзқарасының ең жоғарғы дәрежедегі көрінісі түріндегі ұстаздыққа құштарлықтың даму динамикасына арналған зерттеулерде оның қалыптасуына мына төмендегілердің қажеттігі дәлелденген:

1. Жастардың арасында педагогикалық мамандықтың артықшылықтарын көрсететін, оның беделінің артуын көздейтін жұмыстар жүргізу. Жаз айларына сәйкес келетін төленбелі екі айлық демалыс пен емделу-сауықтыру жәрдем ақысы әзірге кез келген мамандық иесін қызықтырады.

2. Қоғамның экономикалық, әлеуметтік, педагогикалық және психологиялық талаптарын ескеріп, жастарды педагогикалық ЖОО-на үгіттеу, кәсіптік бағдар беру мен таңдап алудың әдістемелері мен ғылыми негіздерін қорыту.

3. Білімгерлермен ЖОО-да атқарылатын жұмыстардың мақсат - міндетін, мазмұнын және түрін олардың кәсіптік - педагогикалық мақсат, ниетін есепке ала отырып, жекешелеп жүргізу.

4. ЖОО-да жүргізілетін оқу-тәрбие жұмыстарының барлық жүйесін білімгерлердің педагогикалық бағытталуын қалыптастыруға сәйкестендіру қажет. Кәсіптік - педагогикалық бағытталу педагогикалық мамандыққа құндылықты көзқарас ретінде мыналарды қамтиды: болашақ педагогикалық қызмет жәйлі анықталған ұғымға ие болу; айқындалған және тұрақты кәсіптік - педагогикалық қызығушылықтың болуы; педагог жұмысына өзін дайындауға ұмтылыс; қоғамдық - педагогикалық қызметтің әрбір түрінде өз күш-жігерін салмақтау негізінде мамандықты игеру мүмкіндігіне сенімділік; педагог еңбегіне қабілеттілік таныту.

5. Білімгерлердің педагогикалық ЖОО-да оқуын және ұстаздық жұмысқа бейімделуін оларда педагогикалық шеберліктің артуына және мамандыққа қанағаттануына мүмкіндік жасайтын жағдайда өткізу керек.

Осы оқу орнын бұрын бітіргендердің қатысуымен жас мамандардың мектепке қалыптасуына қатысты тәжірибе алмасудың өтіп тұруы аса пайдалы, мұндай шаралар білімгерлер үшін әсіресе практика алдында ерекше маңызды, себебі оларға педагогтың жұмысы туралы әртүрлі сипаттағы ақпаратты білу өте қажет. Тіптен педагогикалық практикадан алған әсерлерін есеп беру мәслихатында бөліскен III және IV курс білімгерлерінің қиындықтары осында арнайы шақырылған төменгі курс білімгерлеріне үлкен көмегін тигізді [2].

Білімгерлердің педагогикалық қызметке кәсіптік даярлығын қалыптастыру үдерісінде ғылыми-зерттеу жұмыстары маңызды функция орындайды. Білімгерлердің ең алғашқы ғылыми-зерттеу жұмыстарына курстық жұмыстарды жатқызуға болады.

Мектеп өмірі жас айырмашылығы және құрамы әртүрлі үлкен ұжымнан тұратындықтан, онда дау-жанжал болмай тұрмайды. Сондықтан, болашақ педагогтардың даудың психологиялық табиғаты, оның құрылымы мен динамикасы және оны шешудің тиімді тәсілдері жәйлі мағлұмат алуы қажет. Жанжалды жағдайға тап болған педагог өз белсенділігін жанжалды шешуге немесе оның алдын алу үшін себепші адамды терең түсінуге, не өзінің психологиялық күйін реттеуге бағыттайды.

Педагогикалық-психологиялық әдебиеттерде көп жазылғандай, болашақ педагогтардың жұмысын жеке және топтық түрде ынталандыру шараларын қолдану аса маңызды. Моральдық және материалдық ынталандырудың тәсілдері мен құралдарының арнайы реттелген жиынтығы – мадақтау болып табылады. Кез келген мадақтаудың педагогикалық негізделуіне, мақсатқа сәйкес орынды болуына, ұжым алдындағы ең басты міндетті шешуде табысқа жету үшін бағытталғандығына көңіл болу қажет.

Болашақ педагогтардың кәсіптік дайындығын одан әрі қалыптастыру күрделендірілген

педагогикалық міндетті орындауды міндеттейтін іс-әрекеттерді ұйымдастыруға жалғасады (алдын ала жоспарланбаған сабаққа қатысу, үлгерімі нашар сынып оқушыларын үлгерушілер қатарына шығару, мәслихаттарда тәжірибе алмасу мақсатында сөз сөйлеу, ашық сабақ өткізу және басқалар).

Педагогикалық қызмет кезіндегі қиын жағдайларды зерттеу әлі де өзекті мәселе болып қалуда. Ю.Козловски педагогтардың қорғану реакциясын зерттеп, оның бірнеше түрлерін көрсетті: ұтымды реакция, көңіл-күйлік сезім реакциясы, агрессивті реакция, жұмысты тырысып істеудің төмендеуі, қорқытушы жағдайлардан аулақ жүру, өз кемшіліктерін біреуге телу. Сонымен бізмезгілде ол педагогтың сәтсіздікке реакциясының құрылымын көңіл-күйлік және моторлы реакция, қайғыруға зияткерлік тексеріс түрінде анықтап берді [3].

Педагог үшін ЖОО-да алған жас адамға лайық құрмет-қасиетті берік ұстануға мүмкіндік туады. Өмір салты, өзін анықтаудың сипаты, кәсіптік дайындықтың деңгейі педагогикалық жүйенің орнықтылығының критерийі бола алады. Осы жерде, шынымен нақты мысалда оқу бітірушілердің білімділік және тәрбиелілік деңгейін бақылауға болады.

Болашақ физика бакалаврының кәсіби даярлығын қалыптастырудың деңгейлері. Білімгерлердің педагогикалық міндеттерді оқу үдерісінде шешуге дайындығын табысты қалыптастырудың маңызды алғышарттарының бірі оның қалыптасуының деңгейін айқындап білу. Деңгейлерді ерекшелеп бөлектегенде біз жеке тұлғаның сапасының дамуындағы кезеңдік (деңгейлік) сипатты, сонымен бірге берілген деңгейден басқа деңгейге өтудің құрылымдық - функциялық табиғатын ашып көрсететін теориялық қағидаларды есепке алдық: қалыптасушы сапаның, оның функциясының құрылымы өзгеріске ұшырайды. Қалыптасатын сапа келесі жоғары деңгейге ауысқан кезде өткен деңгейдің қасиеті жоғалмайды, тек қана түрленеді.

Біз жүргізген зерттеулердің көрсетуі бойынша кәсіби дайындықтың дамуын оның динамикасының төрт көрсеткіші сипаттайды, бұл сонымен бірге болашақ педагогтар жетуге тиісті деңгейлерді көрсетеді. Кәсіптік дайындық деңгейлерін талдауды бастағанда әдебиетте көбінесе жалпы педагогикалық қызметтің тиімділігінің көрсеткіштері қарастырылады.

Болашақ педагогтардың дайындығын әзірленген үлгінің негізінде зерттеу нәтижесінде деңгейлер ауқымы айқындалды: олар жоғары, жеткілікті, орташа және төменгі болып белгіленді.

Тәрбие жұмысына дайындығы төменгі деңгейдегі болашақ физика бакалавры ЖОО мен мамандықты кездейсоқ таңдауымен, ұстаздық қызметке жауапсыз қарауымен, педагогикалық мамандықтың мәнін толық сезінбеуімен, өздігінен білім алуға тұрақты ұмтылыстың жоқтығымен ерекшелінеді; өз еңбегін жоспарлау мен ұйымдастыруда жетіспеушілік тән, өзіндік тексеріс те бола қоймайды; физиканы оқыта тәрбиелеу бейімділігі репродуктивті деңгейде, білімі өзара байланыспаған, жүйеленбеген, жинақталмаған; өз күшін өте қиындықпен жинақтап бағыттай алады. Бұрынғы игерілген білімін жаңа жағдайға қолдану өте сирек, әрі кейбір кәсіби мәселелер шеңберінде ғана жүзеге асырылады. Олардың дайындық деңгейінің жетілуі мақсат ұстана бағытталған байсалды іс - әрекетті қажетсінеді. Физиканы оқыту үдерісінде тәрбиелік элементтердің қолданылуы жәйлі түсінігі төмен, келешек жас ұрпақты тәрбиелеудің қоғамдық маңыздылығына сенімі жұтаң, әртүрлі тәрбиелік шараларды ұйымдастыруға қызығушылық танытпайды, алған білімін тәрбие үдерісіне және ғылыми-зерттеу жұмыстарында пайдалануға ынталанбайды, ұлттың болашағы саналатын жастар тәрбиесіне жауапкершілігі мен мақтаныш сезімі төмен.

Тәрбие жұмысына дайындығы орташа деңгейдегі болашақ физика бакалавры педагогикалық қызметке қызығушылық танытады және қабілеттілік көрсете алады. Бұл топтағы білімгерлерді тәрбие жұмысы тартады, бірақ физиканы көбірек ұнатады, мамандықтың қоғамдық мәнін жеткілікті дәрежеде сезінбейді. Олардың педагогикалық борышқа көзқарасын көп жағдайда тек жауапкершілік ретінде бағалауға болады. Өздігінен білім алуға ұмтылысымен ерекшелене отырып, олар көбінесе физиканы оқумен шектеледі. Олар өзінің еңбек үдерісін жоспарлауға және ұйымдастыруға бейімділіктерінің белгілі бір жиынтығын игерген; физиканы оқыта тәрбиелеуі репродуктивті - шығармашылық сипатпен ерекшелінеді. Бұл адамдардың білімі физика шеңберінде жеткілікті жүйеленген, бірақ іс жүзінде оны жинақтап бір бағытқа

жұмылдыру қиындықсыз өтпейді. Осы адамдардың бір бөлігінде ғана жаратылыстану пәндері бойынша бұрын жинақталған білімді жаңа игерілген біліммен салыстырып түзеу байқалады. Физиканы оқыту үдерісінде тәрбиелік элементтердің қолданылуы жәйлі ұғымы бар, келешек жас ұрпақты тәрбиелеудің қоғамдық маңыздылығына аса мән бермейді, әртүрлі тәрбиелік шараларды ұйымдастыруға қызыққанымен, меңгеруге ынтасы тұрақсыз, алған білімі, іскерлігі, дағдысы жеткіліксіздіктен тәрбиені ұйымдастыруда, ғылыми-зерттеу жұмыстарында оқытушы көмегіне сүйенеді, ұлттың болашағына – жастар тәрбиесіне жауапкершілігі шамалы.

Тәрбие жұмысына дайындығы жеткілікті деңгейдегі болашақ физика бакалавры педагогикалық мамандықтың қоғамдық мәнін терең сезінеді, олар кәсіптік іс-әрекетке, оның тиімді болуының алғышарттарына жоғары қызығушылық көрсетеді. Үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсету бұл адамдар үшін қажеттілік саналады. Олар физикадан меңгерген білімдерін үнемі жетілдірумен айналысады, олардың білімі жаратылыстану пәндері шеңберінде жүйеленген; физиканы оқыту үдерісінде тәрбиелік элементтердің қолданылуын меңгерген, келешек жас ұрпақты тәрбиелеудің қоғамдық маңыздылығын жақсы түсінеді, әртүрлі тәрбиелік шараларды ұйымдастыруды терең меңгеруге ынталанады, алған білімін, іскерлігін, дағдысын тәрбие үдерісінде, ғылыми-зерттеу жұмыстарында еркін пайдаланады, еліміздің келешегін – жастарды тәрбиелеуге жауапкершілігі жүйесіз қалыптастасқан.

Тәрбие жұмысына дайындығы жоғары деңгейдегі болашақ физика бакалавры өзінің оқу-тәрбие үдерісін жоспарлауға, жүзеге асыруға, өзіндік тексеруге қажетті кәсіби бейімділіктердің көпшілігін игерген. Олар педагогикалық міндеттерді шешудің тәсілін бір жағдайдан екіншісіне оңай алмастыра алады; өздері игерген білімді күрделі қиын жағдайларда оңай әрі шешімді түрде жинақтауға қабілетті; жаңа және бұрынғы игерілген білімді өзара байланыстыра алады, дербестік танытуда, шеберлікпен әрекет етуде, іс-әрекетті шығармашылықпен орындауда қиналмайды. Физиканы оқыту үдерісінде тәрбиелік элементтердің қолданылуын жетік меңгерген, келешек жас ұрпақты тәрбиелеудің қоғамдық маңыздылығына сенімі мол, әртүрлі тәрбиелік шараларды ұйымдастыруға жоғары қызығушылықпен атсалысады, алған білімін, іскерлігін, дағдысын өздігінен дербес ізденіс арқылы толықтырады, ғылыми-зерттеу жұмыстарында шығармашылықты шебер пайдаланады, ұлттың болашағы – жастар тәрбиесіне жауапкершілігі аса жоғары.

Болашақ физика бакалаврының кәсіби дайындығының жеткіліксіз қалыптасуының себептері:

1) ЖОО-дағы оқу үдерісінде кәсіптік бағытталуға жеткілікті дәрежеде көңіл бөлінбейді. Оның мүмкіндіктері болашақ педагогтарға білім беру мен тәрбиелеуге, оларда кәсіптік дайындықты қалыптастыруға толық қолданылмайды.

2) Педагогикалық-психологиялық пәндер циклі болашақ педагогтарды кәсіптік дайындаудағы өзінің маңызды рөлін барынша орындамайды (оқытылатын пәндер мен арнайы курстардың жеткілікті бағыт ұстанбағандығы нәтижесінде де).

3) Жоғары оқу орнындағы оқу жоспарының негізгі бөлігін құрайтын арнайы пәндер білімгерлерді педагогикалық қызметке кәсіптік дайындауды қалыптастыру үшін әлсіз қолданылады. Мамандыққа сай пәндік курсты оқытқан кезде оның әдістемелік тұрғыдан түсіндірілуін және сұралуын бір жүйеге келтіру қажет.

4) Педагогикалық практиканың әрбір түрлері: қоғамдық, педагогикалық және басқалары – нақты оқытушылық сипатта бола бермейді және оны өткізу кезінде тәрбиелік мүмкіндіктер толығымен қамтылмайды. Ол үшін педагогикалық практика алдында білімгерлерге тапсырмалар кешенін жасақтап, бағдар беру ұсынылады.

Болашақ физика бакалаврының педагогикалық қызметке кәсіби дайындығының қалыптасуын сипаттайтын негізгі көрсеткіштерге оның мазмұны мен құрылымы жатады. Педагогикалық қызметке кәсіптік дайындық ретінде жеке тұлғаның, педагогтың сан-салалы жұмысын толық, әрі табысты орындауына бағытталған барлық іс-әрекеттерінің тұтас көрінісін жатқыза аламыз. Педагогикалық қызметке дайындық дегеніміз негізіне ұстаздық мамандыққа ұстанған оң мақсат-тілегі мен дәлел-себептері, игерген құндылықтары жататын

күрделі құрылымдық үдеріс. Осы дайындыққа сонымен бірге мінез-құлықтың мамандыққа маңызды қасиеттері, педагогикалық қабілеттілік, ұстаздық кәсіпке қажетті білімнің, бейімділік пен дағдының жиынтығы және осыларды практикада қолданатын белгілі бір мөлшердегі құзыреттілік те кіреді. Педагогикалық жұмысқа дайындық кәсіптік қызметке деген бағыт ұстаушылықпен және еңбекке деген тұрақты мақсат тұтушылықпен ажырамас бірлікте біте жасасады. Осындай дайындықтың мән-мағынасы педагогикалық іс-әрекеттің мақсатына, міндетіне, себеп-дәлеліне сәйкес әрбір педагогикалық жағдайға сәйкесінше ең тиімді шешім қабылдауға мүмкіндік бере алатындығында болып отыр.

Кәсіби даярлық мәселесі педагогтың барлық іс-әрекетінің реттелу және өздігінен реттелу үдерісі. Реттелудің физиологиялық және психикалық механизмдер негізінде, сөз-ойлау, көңіл-күй-ерік және себеп-дәлел деңгейге дейін жете өтетіндігі белгілі. Еңбек ету жағдайында даярлық мидағы үлкен жарты шар қыртысының белсенді күйіне сәйкес іс-әрекетті реттегіштің қызметін атқара алады.

Осы айтылғандар педагогтың кәсіптік даярлығының функциялық тұрғысына да қатысты, бұл өз кезегінде оның іс-әрекеті жеке тұлғаның тұрақты қасиеттеріне, сеніміне, көзқарасына, мінез-құлқының сипатына және тағы басқаларына, сол сияқты жекелеген жағдайға байланысты психикалық күй мен үдерістерге (қанағаттану, ниеттену, шешім қабылдау және т.с.с.) сәйкес реттеп отырады.

Н.В.Кузьминаның пайымдауынша, педагогикалық қызметке дайындықты педагогтың ұйымдастырушылық, конструктивтік, коммуникативтік, гностикалық іс-әрекетіне, оған қолданбалы және педагогикалық техниканы қолдануынан жетістікке жеткізетін, табыс әкелетін құраушылар қырынан қарастыру керек.

Кәсіби дайындық – кең мағынадағы кәсіби дайындықтың, яғни кәсіптік бағдар беру, мамандықпен танысу, кәсіптік өздігінен анықталушылық және кәсіптік ұқсастыру үдерістерінің заңды нәтижесі екенін атап кеттік; ол кәсіптік білім алу мен кәсіптік өздігінен білім алудың, кәсіптік тәрбиелеу мен кәсіптік өзін-өзі тәрбиелеудің нәтижесі. Кәсіптік дайындық педагогикалық қызметке мақсат тұтумен (ниеттенумен) өз ара байланысты. Кәсіптік мақсат тұту педагогикалық қызметке кәсіптік дайындалудың құрамына кіреді.

Болашақ педагогтың кәсіптік дайындығының мазмұнын құраушы элементтер: оның жоғары рөлі мен әлеуметтік жауапкершілігін сезінуі, кәсіптік міндеттерді белсенді (өз бетімен дербес, шығармашылықпен) орындауға ұмтылуы, жеке тұлғаның сапалық қасиеттерін, білімін, бейімділігін, дағдысын (тәжірибесін) өзектілендіруді және жинақтап жұмылдыруды мақсат тұту (ниеттену).

Зерттеулер кәсіптік дайындықтың құрылымын біртұтас құбылыс ретінде қарастырып, оның бес негізгі құраушыдан тұратындығын тағайындады:

- дәлел - себептік (педагогикалық қызметтің мамандыққа мәнді қажеттілігі, қызығушылығы, дәлел-себептері);
- бағдарлаушы - танымдық-бағалаушылық, яғни мамандық мазмұны мен кәсіптік рөлдер талаптары және кәсіптік-педагогикалық міндеттерді шешу тәсілдері жәйлі білім мен ұғымдар; кәсіптік дайындықты өзінің бағалауы;
- көңіл-күйлік - еріктік (педагогикалық қызметтің нәтижесі үшін жауапкершілік сезімі; өзін-өзі тексеру, педагогтың кәсіптік міндеттерін орындауға жетелейтін іс-қимылдарды басқаруға бейімділік);
- операциялық - әрекеттік (жеке тұлғаның мамандыққа мәнді қасиеттерін, кәсіптік білім, бейімділік және дағдыны жұмылдыра жинақтау және өзектілендіру, кәсіптік рөлдердің талап-тілектеріне және педагогикалық қызметтің шарттарына икемделу);
- тағайындаушы - мінез-құлықтық (педагогтың саналы жұмысқа ниеттенуі).

Аталған құраушылардың тұрақты ажырамас бірлігі мен жоғары деңгейі педагогикалық қызметке кәсіптік дайындықтың іштей қабыса жасақталып қалыптасуының белгісі бола алатындығын білдік [4].

Жүйелі жүргізілген зерттеулер мен педагогикалық-психологиялық әдебиеттерді талдау

білімгерлердің педагогикалық қызметке кәсіптік дайындығы көрсеткіштерінің кешенін анықтауға мүмкіндік берді:

- 1) білімгерлердің өз білімі мен бейімділігіне сенімділігі;
- 2) алға қойылған кәсіптік міндетке жетуге белсенді ұмтылысы;
- 3) көңіл-күй қозуының ең қолайлы деңгейі;
- 4) теріс бағыттағы жағымсыз әсерлерге қарсы тұрақтылық танытуы;
- 5) қиын педагогикалық жағдайларда өз іс-әрекетін, сезімін, мінез-құлқын салқын қандылықпен басқаруға қабілеттілігі.

Тәжірибелік-эксперименттік жұмыс кәсіптік дайындықты құраушы сапалық көрсеткіштер жиынтығын гипотетикалық таңдау дұрыс болғандығын дәлелдеп берді. Дегенмен, нәтижелерді статистикалық өңдеу басқа да дәрежелі қатардың барлығына көз жеткізді, олардың ішіндегі маңызды айнымалыларға жататындарды атап кетейік:

- 1) педагогикалық қызметке себепші - дәлелдер;
- 2) педагогикалық қызметке жалпы дайындық;
- 3) білімді жұмылдыра түйіндеп жинақтау;
- 4) педагогикалық қызметті мақсат тұту;
- 5) білімгерлердің өзін жетілдіруге қажетсінуі;
- 6) жеке тұлғаның сапалық қасиеттері;
- 7) педагогикалық қызметке қанағаттану;
- 8) бейімділікті жұмылдыра түйіндеп жинақтау.

Педагогтың кәсіби даярлығы оның идеялық-саяси, педагогикалық-психологиялық, жалпы ғылымдық, адамгершілік - әдептік, әдістемелік және дене тәрбиесіне дайындықтарынан жинақталады. Кәсіби дайындық жеке тұлғаның барлық төменгі құрылымдары мен кәсіби белсенділіктің әртүрлілігін біртұтас бірлікте көрсетеді. Сондықтан, кәсіптік дайындықты танып білуде және оның қалыптасу жолдарын анықтауда болашақ бакалаврдың өзін-өзі тәрбиелеу жолдарын, кәсіптік іс-әрекеттің факторларын, іс-әрекеттің шарттары мен құралдарын, кәсіптік іс-әрекеттің психофизиологиялық механизмін зерттеу өте маңызды рөл атқарады [5].

Кәсіптік іс-әрекет әртүрлі және көпжақты функциялардан құралады. Педагогтың қызметін профессиографиялық талдау жеке тұлғаға қойылатын ерекше талаптарды, қажетті білімнің, бейімділіктің, дағдының көлемін тағайындауға мүмкіндік береді.

Осы орайда педагогқа қатысты Орта ғасырлық шығыстың ұлы ойшылдарының пікірлерінің бүгінгі күнде өзекті мәселелермен тұспа-тұс келіп жатқандығын аңғару қиын емес. Әл-Фарабидің ойынша адамдардың мінез-құлқын тәрбиелеуші адамның өзі көпшілігі педагогқа қойылатын қазіргі талаптармен астарласып жатқан он екі табиғи тума қасиеттерге ие болуы керек: адам мүшелерінің күші өзі орындауы керек іс-әрекеттерді іске асыруға қабілетті, жоғары жетілген болуы керек; айтушының ойын жете түсіну және өзінің ойын мейлінше әбден қорыта айтып жеткізу; түсінген, көрген, естіген және қабылдағандардың барлығын, осылардың бірін де ұмытпай, есте жақсы сақтау; тереңнен шымыр ойлай білу; ойлаған ойын айқын түсіндіруде көркем астарлы сөз құрастыру; ешбір қиындыққа мойымай, оқу мен танымға құмарлану; тамақ пен ішімдікке, басқа да ләззат берушілерде ұстамдылық таныту; шындықты және ол үшін күресушілерді жаны сүю, өтірікті жек көру; ар - намысты қадірлей білу, тәкаппарлықтан алшақ болу; ақша және басқа да материалдық байлыққа құнықтау; барлық адамға бірдей әділ бола білу, қыңырлық танытпау; қажеттігі айқындалған іс-әрекетті жасауда қайсарлық, батылдық байқатып, шешімділік таныту.

Әл-Фараби педагогтың әдептілігіне қатысты қағиданы былайша тұжырымдайды: «Оқытушының мінез-құлық нормасында шектен тыс қаталдық немесе жұмсақтық орын алмауы керек, өйткені алғашқысы оқушыны тәлімгерге қарсы салады, ал екіншісі оны сыйламауға, оның пәні мен оқытуына төзбеушілікке әкеледі». Әл-Фарабидің бұл талабы А.С.Макаренконың әйгілі тәрбие өрнегіне өте жақын: талап етушілікпен жымдасқан сыйласымдылық. Әл-Фарабидің осы қағидасын дамытқан Ибн Синаның пайымдауынша, мұғалім батыл, адал және тілектес адам болуы керек, оның оқушыны тәрбиелеудің әдістері мен мораль ережелерін жақсы білгені жөн.

Ол әрбір оқушының жан дүниесін зерделеп, ақыл - ойына бойлауға тиісті [6].

Оқушы мен педагог арасындағы өз ара қарым-қатынастың сипаты жәйлі Шығыстың ұлы педагогтарының осы қағидасы қазіргі өз ара сыйласымдық пен сенімге, ізгілікке негізделген бірлесе іс-қимыл жасау қағидасына сәйкесіп жатыр.

Кеңес педагогикасы заманында бастау алған оқыта тәрбиелеу қағидасы оқушыларға жаңа қоғамды құруға белсенді атсалысуға қажетті оң сапалық қасиеттерді дарытуға барлық күш-жігерді салуды талап етеді. К.Д.Ушинскийдің пікірінше, тәрбиелік міндеттерді шешпейтін оқыту нәтижесіз, өзіне жүктелген сенімді ақтамайды. Оқушыларға оқыту үдерісінің жекелеген бөліктері емес, ажырамаған тұтастығы көп әсер етеді [7].

Тәрбие жұмысына дайындық педагог қызметіне кәсіби дайындалудың құрамына кіреді. Болашақ педагог дайындығының мазмұнын құраушы элементтер: оның жоғары рөлі мен әлеуметтік жауапкершілігін сезінуі, кәсіптік міндеттерді өз бетімен дербес, шығармашылықпен орындауға ұмтылуы, жеке тұлғаның сапалық қасиеттерін, білімін, бейімділігін, тәжірибесін өзектілендіруді және жинақтап іске асыруды мақсат тұту.

Педагогтың кәсіптік дайындығын қалыптастыру моделін тұрғызғанда ескеру қажет:

- кәсіби дайындықтың мазмұны мен құрылымын;
- оны қалыптастырудың мақсаттары мен міндеттерін;
- дайындықты қалыптастырудың қағидаларын, түрлері мен әдістерін;
- дайындықты қалыптастыру үдерісін жоспарлауды;
- білімгерлердің кәсіби дайындығын қалыптастырудың нәтижесін (деңгейлерін, көрсеткіштерін, факторлары мен шарттарын) оқып-зерттеуді;
- білімгерлердің дайындығын қалыптастыруға тиісті оқытушылардың өздерінің құзыреттілігінің болуын.

Зерттеулер тәрбие жұмысына дайындықтың құрылымын біртұтас құбылыс ретінде қарастырып, оның үш негізгі құраушыдан (себеп-дәлелдік – мақсаткерлік, құрылымдық – мазмұндық, ұйымдастыру – іс-әрекеттік) тұратындығын тағайындады.

Болашақ физика бакалаврының оқушыны тәрбиелеуге дайындығын қалыптастырудың моделі жоғарыдағы үш құраушылардан құралды (кесте 1) және соған сай өлшемдер мен көрсеткіштер арқылы сипатталды. Бұл А.Б.Абибулаева [8] мен С.С.Маусымбаевтың [9] болашақ педагогтардың тәрбие жұмысына кәсіби дайындау модельдеріне сүйеніп жасалынды.

Аталған құраушылардың тұрақты ажырамас бірлігі мен жоғары деңгейі педагогикалық қызметке кәсіптік дайындықтың іштей қабыса жасақталып қалыптасуының белгісі бола алады.

Бірақ, педагогикалық қызмет саласында табысқа жету үшін бұрыннан қалыптасқан, үйреншікті қасиеттерді, білім мен тәжірибені тасымалдап көшіре салу аздық етеді. Сондықтан, педагогтың кәсіптік дайындығының ең маңызды көрсеткіші ретінде жоғары оқу орнында қалыптасқан және практикалық икемделу кезінде шыңдалған кәсіптік дербестікті есептеу керек.

Кесте 1 – Болашақ физика бакалаврының оқушыларды тәрбиелеуге дайындығын қалыптастырушы модельдің құраушылары.

Құраушылар	Өлшемдер	Көрсеткіштер
Себеп-дәлелдік - мақсаткерлік	Жалпыадамзаттық тәлім-тәрбиелік құндылықтарға дұрыс қарым-қатынас пен физика ғылымына қызығушылық танытуындайтын ұстаздық шеберлікті игеруге деген жоғары ынтызарлық	- адами асыл қасиеттер мен сапалы кәсіби дайындықтың болуы, өзін тексеріп, үнемі жетілдіруі; - тәрбиелік іс-әрекетті басқаруға бейімділік танытуы, нәтижесіне жауапкершілік сезімі; - физиканы оқыту үдерісінде тәрбиелік элементтерді қолдануға қажеттілікті түсінуі; - физика мен педагогиканың тапсырмаларына қызығушылық танытып, ынталы орындауы; - ұстаздық кәсіпке тұрақты себеп-дәлелдің қалыптасуы; - физика ғылымы мен тәрбие құндылықтарын жандандырып, оны ұдайы терең меңгеруге сұранысы

Құрылымдық-мазмұндық	Физика мен педагогика құндылықтарын ғылыми негіздеген білім мен құзыреттіліктің болуы және оны тәлім-тәрбиелік үдерісте пайдалану ерекшеліктері	- физикалық білім мазмұнының тәрбиелік әлеуетін түсіне білуі; - физика мен педагогикадан жүйелі білімі, оқу бейімділігі мен дағдысы, құзыреттілігі; - ұстаздық кәсіптің мазмұны, құрылымы, талаптары мен міндеттері жәйлі білімі; - физиканы оқыту үдерісінде қолданылатын тәрбиенің негізгі түрлерінің мәні, мазмұны, құрылымы туралы білімі; - физиканы оқыту үдерісінде тәрбиелік элементтерді қолдану туралы терең білімі
Ұйымдастыру-іс-әрекеттік	Әлемдік тәлім-тәрбиелік құндылықтарды бағалауы және тиімді пайдалануы, физикадан меңгерген білімін оқу-тәрбие үдерісінде қолдану іскерлігі, физиканы оқыта тәрбиелеу әдістемесін білуі	- ұстаздық кәсіпке дайындығының деңгейін өзінің дұрыс бағалай білуі; - күрделі педагогикалық жағдайда өзінің көңіл-күйін реттеуге қабілеттілігі; - тәрбие түрлерінен физиканы оқыту үдерісінде қолданылатындарын сараптау іскерлігі; - физиканы оқыта тәрбиелеу әдістемесін білуі; - кәсіби міндеттердің шартына көндігіп, бейімделуі; - физика мен тәрбие бағдарламаларына талдау жасай білуі; - физиканы оқыту үдерісінде қолданылатын тәрбиелік элементті ақпаратты жинау, өңдеу және мазмұн құрау әдістемесі; - оқушыларды тәрбиелеудегі болжам жасау мен нәтижені талдау іскерлігі

Кәсіптік дайындықты қалыптастыруға және өзін-өзі тәрбиелеушілікке, педагогтың сапалық қасиеттері жаттығатын іс-әрекеттің түрлеріне адамның өзін арнауын, сонымен бірге болашақ кәсіптік іс-әрекетке жат қызығушылықтарға, талап-тілектерге, қажеттіліктерге ішкі қарсы тұрушылықты жатқызуға болады. Өзінің жауапкершілігін сезінудің негізінде білімгер өзінің кәсіптік дайындығын оңай қалыптастыра алады.

Өзін-өзі тәрбиелеу – өзімен табысты жұмыс істеуге қажетті әлеуметтік мәнді мақсат, себеп - дәлел, ынта - құлшыныс, сапалық қасиеттер қалыптасатын, сәйкес ыңғайлы жағдай туғызылатын, дұрыс ұйымдастырылған тәрбиенің нәтижесі, әрі шарты екені белгілі. Өзін - өзі тәрбиелеу ішкі және сыртқы көптеген факторлардың әсерімен тиянақталған күрделі үдеріс. Бұл факторлардың барлығы болашақ педагогты жеке тұлға ретінде сипаттайды. Негізгі сыртқы факторларға жататындар: әлеуметтік орта, тәрбие және кәсіптік қызметке қойылатын талаптар шоғыры.

Болашақ педагогтарды тәрбиелеу мен оның өзін - өзі тәрбиелеуі тығыз бірлікте және өзара байланыста жүзеге асады. Олардың ара жігін айқындау аса қиын. Тәрбие өзін-өзі тәрбиелеудің бастамасы немесе даму шарты ретінде қарастырылады. Өзін-өзі талдаусыз, өзінің жеке басының күш салуы мен әрекет етуінсіз тәрбие үдерісі біржақты болып қалыптасады.

Қоғамдық институттар ұжымы арқылы тәрбиелеу болашақ педагогтардың өзін-өзі тәрбиелеу үдерісіне әсер етеді де, төмендегілерді ретімен біртіндеп қалыптастырады: 1) мамандықты түсіне білу және оның талаптарына сай келуге тырысу; 2) педагогтың өзін жетілдіру жұмысына қажетсінуі; 3) өзіне тапсырылған жұмысқа саналы жауапкершілік таныту және оны үнемі жетілуге бағытталған шеберлікпен жоғары тиімділікте орындау.

Болашақ бакалаврлардың дайындығын зерделеу үнемі және жүйелі жүргізіледі. Бұл үшін әңгімелесуді қолданады, биографиялық мәліметтердің, практиканың, оқу және қоғамдық іс-әрекеттердің, ұжымдағы өзара қарым-қатынастардың және басқалардың нәтижелерін талдайды. Осы және басқа да тәсілдерді қолдану білімгерлердің жеке басының дамуы және кәсіптік дайындықтың даму деңгейі мен қалыптасу үдерісінің сапасын диагностикалауға мүмкіндік беретін көрсеткіштерді тағайындау жәйлі жалпы ұсынысқа негізделеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан жолы–2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауы. – Астана, 2014. – Б.12.
2. Томилова Г.А. Содержание и методика формирования профессиональной педагогической направленности у студентов университета.–Томск,1978. –128 с.
3. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителей. – М.,1990. – С.28.
4. Сластенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки. – М., 1976. – С.28.
5. Абдықалықов Қ. Студенттердің тәрбие жұмысына кәсіптік даярлығын қалыптастыру: Оқу құралы. – Қарағанды, 2002. – 236 б.
6. Кубеев А. Педагогическое наследие Аль-Фараби. – Алматы, 1989. – С.154.
7. Ушинский К.Д. Сочинения.т.2, изд. АПН СССР, 1978. – 235 с.
8. Абибулаева А.Б. Теоретико-методологические основы профессиональной подготовки будущих учителей к воспитательной работе: Автореф.дисс.докт.пед.наук. – Алматы, 2004. – С.38.
9. Маусымбаев С.С. Жоғары оқу орнында болашақ жаратылыстану пәндері мұғалімін кәсіби даярлау теориясы мен практикасы: Автореф.дисс.докт.пед.наук.– Алматы, 2005.– Б.32.

ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ӘЛЕУЕТІН ДАМУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ШЕШІМДЕР

2016 жылдың 23 қыркүйегінде «Өрлеу» БАҰО» АҚФ Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтында Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған «Біліктілікті арттыру жүйесі: педагогтердің кәсіби әлеуетін дамытудағы инновациялық шешімдер» Халықаралық ғылыми-тәжірибелік онлайн-конференциясы өтті.

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік онлайн-конференцияның мақсаты: педагогтар мен ғалымдар отандық және халықаралық педагогикалық мамандарды даярлау тәжірибесі және олардың кәсіби дамуы туралы инновациялық шешімдерді талқылау.

Конференция жұмысының бағыттары:

- Жаңартылған білім беру жағдайында білім беру технологияларын енгізу
- Білім беру жүйесіндегі басым бағыттарды жүзеге асыруда педагогтің әлеуетін пайдалану
- Біліктілікті арттыру жүйесінде педагогтің кәсіпқойлығын дамыту

Конференцияның жұмысына Германия, Армения, Ресей, Беларусь, Молдова, Қазақстанның 300-ге жуық ғалымдары мен әдіскер-педагогтары қатысты. Шара үш тілде – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде өтті.

Пленарлық отырыста ҚР БҒМ «Өрлеу» БАҰО» АҚ Басқармасының төрайымы, п.ғ.д., профессор Г.К. Ахметова, Армения Республикасының білім вице-министрі, п.ғ.д., профессор Мкртчян М.А, Қарағанды облысы Білім басқармасының басшысы, PhD Аймағамбетов А.К., DAAD лекторы, Росток университетінің профессоры Штефан Кель (Германия) және «Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ директоры, п.ғ.д., профессор Муканова С.Д. баяндама жасады.

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция педагогтардың мансапқа жетуін және мұғалім мәртебесін арттыруды басқару саласындағы кәсіби дискуссиялық алаң болды.

УДК 37.013.2

П.З.ИШАНОВ, К.Ф.АУБАКИРОВА
КарГУ им. Е.А.Букетова
г.Караганда, Республика Казахстан
ishanov65@mail.ru, kymbat_69@mail.ru

ИНТЕГРАТИВНАЯ РОЛЬ ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Мақала мазмұнында болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық құзыреттілігінің көкейкестілігі ғаламдық деңгейдегі заманауи әлеуметтік және мәдени ахуал ерекшеліктер ескеріле негізделген. Осы орайда, болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлау жүйесіндегі этнопедагогикалық құзыреттілік интегративтік сипатта көрініс береді, яғни ол жоғары мектеп жағдайында зерттеліп отырған құзыреттіліктің қалыптасу тиімділігіне ықпал етеді.

Сонымен қатар, болашақ мұғалімнің этнопедагогикалық құзыреттілігінің білімді, бейімділікті, дағды мен тәжірибені жүзеге асыруға жетелейтін интегративті бөлігі оның кәсіби мәнді тұлғалық қасиеттері болып есептеледі. Бұлар жеке тұлғаның табысты педагогикалық іс-әрекетінің негізін құрайтын маңызды сұраныс-қажеттіліктер мен уәждік себептер, көзқарастар, мұраттар және сенім-нанымдар. Болашақ мұғалімнің осындай аса мәнді сапалық қасиеттеріне балаларға деген педагогикалық ізгіліктік, педагогикалық оптимизм, қайырымдылық мен махаббат, адамдар үшін жауапкершілік, мейірімділік пен жанашырлық, адалдық пен әділдік, төзімділік пен құрмет жатады.

В содержании данной статьи, авторами обоснована актуальность этнопедагогической компетентности будущего учителя, которая объясняется глобальным уровнем понимания особенностей современной социокультурной ситуации. В этом контексте, этнопедагогической компетентности отводится интегративная роль в системе профессиональной подготовки будущих учителей, способствующая эффективности формирования исследуемой компетентности в условиях вуза.

Интегрирующим звеном этнопедагогической компетентности будущего учителя, способствующим реализации совокупности знаний, умений, навыков и опыта, являются его профессионально значимые личностные качества, которые проявляя потребности и мотивы личности, отражая взгляды, идеалы и убеждения создают основу успешной педагогической деятельности. К таким значимым качествам будущего учителя авторы относят педагогический гуманизм, педагогический оптимизм, доброту и любовь к детям; ответственность и добросовестность, честность и справедливость, милосердие и сострадание, толерантность и уважение к людям.

The content of this article, the authors proved ethnopedagogical competence of the future teacher of urgency, which is due to the global level of understanding of the features of contemporary social and cultural situation. In this context, competence is given ethnopedagogical integrative role in the training of future teachers, contributing to the efficiency of the formation of the test of competence in terms of high school.

The integrator ethnopedagogical competence of the future teacher, promoting the implementation of the body of knowledge, skills and experience, it is professionally significant personal qualities that are showing the needs and motives of the person, reflecting the views, ideals and beliefs form the basis of successful teaching. These important qualities of the future teacher of the authors include pedagogical humanism, pedagogical optimism, kindness and love for children; responsibility and integrity, fairness and justice, mercy and compassion, tolerance and respect for people, and others.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: этнопедагогикалық құзыреттілік, педагогикалық қызмет, этнопедагогикалық мәдениет, интеграция, педагогикалық үдеріс, кәсіби біліктілік, педагогикалық құзыреттілік.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: этнопедагогическая компетентность, педагогическая деятельность, этнопедагогическая культура, интеграция, педагогический

процесс, профессиональная компетентность, педагогическая компетентность.

KEYWORDS: ethnopedagogical competence, pedagogical activity, ethnopedagogical culture, integration, pedagogical process, professional competence, pedagogical competence.

Процесс глобализации как важнейшая закономерность развития мирового сообщества выдвигает перед образованием Республики Казахстан сложную задачу подготовки конкурентоспособного, компетентного в профессиональной сфере специалиста с высоким интеллектуальным потенциалом и положительными личностными качествами гражданина и патриота.

В проекте «Концепции высшего педагогического образования в Республике Казахстан» подчеркивается: «Ведущим фактором в реализации этой глобальной задачи является система образования, главным действующим лицом в которой является учитель, обладающий высоким уровнем профессионально-педагогической компетентности» [1].

Актуальность этнопедагогической компетентности будущего учителя объясняется глобальным уровнем понимания особенностей современной социокультурной ситуации. Сегодня в общественном сознании и деятельности получает обоснование в качестве определяющего в решении современных проблем фактор человеческий, а потому аргументируется идея самоценности человека, необходимости уважения его личного достоинства, духовного опыта, этнической принадлежности, этносоциальной роли, прав на уникальность, на выбор пути познания и жизнедеятельности.

Педагогическая деятельность – это деятельность человекотворческая, и «человеческое измерение» здесь имеет фундаментальное значение. И, безусловно, проблема этнопедагогической компетентности выходит за рамки предметно-ориентированного результата, поскольку она включает в себе широкий контекст развития личности, формирования целостной, профессионально-личностной системы подготовки будущего учителя, определяющей способность и готовность работать в целях развития другой личности в условиях полиэтнической образовательной среды. Формирование такого учителя требует усиления этнопедагогического компонента в образовательном процессе.

Это накладывает особую ответственность на будущего учителя, профессионально-педагогическая деятельность которого протекает в условиях полиэтнической образовательной среды, требующей учета этнической принадлежности, национального менталитета субъектов профессиональной деятельности, знаний традиций и обычаев народов, проживающих на данной территории и др. Отсюда возникает настоятельная необходимость формирования этнопедагогической культуры будущих учителей.

В связи с этим вуз как открытая образовательная система должна способствовать повышению культурного, духовного уровня личности будущего учителя и формированию его этнопедагогической культуры. В.Н.Аргунова подчеркивает, что «сохранение этнокультуры и ее традиций определенным образом создает основы и условия для эффективного патриотического воспитания подрастающего поколения» [2]. Такая ситуация проявляет этнопедагогическую компетентность будущего учителя как ключевой показатель его этнопедагогической культуры.

Общеизвестно, что на теоретическом этапе исследования формулируются основные принципы и закономерности исследования, отражающие специфику объекта и предмета изучения, дающие новые факты и обобщения, этот этап предусматривает исследование движущих сил и противоречий, анализ объективных и субъективных факторов, детерминирующих изучаемое явление, разработку понятийно-терминологического аппарата, отражающего рассмотрение проблемы в трех аспектах: социальном, психологическом, собственно педагогическом.

Изучение и анализ разработанности проблем этнопедагогической компетентности будущих учителей и педагогических условий ее формирования потребовали использования системного анализа, основные принципы которого изложены в работах С.И.Архангельского,

В.Г.Афанасьева, В.В.Краевского, Е.Г.Силяевой.

Применение системного анализа предполагает следующую логику разработки исследуемой проблемы:

- выявление системообразующих признаков изучаемого объекта, т.е. определение базовых категорий;
- анализ структуры исходных категорий;
- построение теоретической модели исследуемого педагогического явления;
- определение доминирующих тенденций, закономерностей развития системы;
- соотнесение квалиметрических характеристик должного состояния системы с реальным;
- разработка практических рекомендаций для перевода системы из реального уровня функционирования в должное состояние.

Последний этап является основным критерием добротности теории.

В соответствии с требованиями системного анализа для выявления сущности этнопедагогической компетентности будущих учителей мы обратились к ретроспективному изучению анализу понятий «компетентность», «профессиональная компетентность», «профессионально-педагогическая компетентность», их соотношения между собой и другими, близкими по значению, понятиями. В нашем случае таковыми являются: «профессионализм», «квалификация», «профессиональные способности», «готовность к профессиональной деятельности» и др.

Само понятие «компетентность» произошло от латинского *competens* – глубокое, доскональное знание существа выполняемой работы, способов и средств достижения намеченных целей, а также наличия соответствующих умений и навыков. Под термином «компетенция» подразумевается круг полномочий какого-либо лица или учреждения [3].

Понятие компетентность изначально было использовано немецким ученым Дж.Хабермасом как социологический термин в контексте исследования теории речевой коммуникации [4]. По мере его употребления в научном обороте оно стало использоваться в работах по социальной и когнитивной психологии.

В работе Дж. Равена «Компетентность в современном обществе» дается интерпретация термина компетентности как явления, которое «состоит из большого числа компонентов, многие из которых относительно независимы друг от друга, ... некоторые компоненты относятся скорее к когнитивной сфере, а другие – к эмоциональной, ... эти компоненты могут заменять друг друга в качестве составляющих эффективного поведения».

Акцентируя внимание на многокомпонентности данного феномена, Дж. Равен определяет компетентность в качестве «специфической способности, необходимой для эффективного выполнения конкретного действия в конкретно предметной области и включающей узкоспециальные знания, особого рода предметные навыки, способы мышления, а также понимание ответственности за свои действия» [5].

В этой связи можно полагать, что в обобщенном виде компетентность специалиста представляет собой совокупность способностей, качеств и свойств личности, необходимых для успешной профессиональной деятельности в той или иной сфере.

Анализ современных психолого-педагогических исследований по данной проблеме свидетельствует, что понятие «компетентность» вошло в широкий научный оборот сравнительно недавно.

Генезис понятия восходит к западной литературе, где к концу 1960-х – началу 1970-х гг. получает развитие новое направление в образовании – компетентностный подход.

Начало разработки компетентностного подхода в образовании в советский период относится к концу 1980-х годов и, как считает В.Н.Введенский, обусловлен широким содержательным наполнением данного термина.

В казахстанской педагогике проблема компетентности нашла свое отражение в работах А.А.Калыбековой, Б.Т.Кенжебекова, А.С.Марауова, Г.Ж.Менлибековой, Н.Э.Пфейфер,

А.П.Сейтешева, М.В.Семеновой, Ш.Т.Таубаевой, К.С.Успанова, Н.Д. Хмель.

Изучение теоретических источников свидетельствует о наличии двоякого толкования понятия «компетенция», одно из которых отождествляется с дефиницией «компетентность». Так, в определении Миловановой Н.Г. и Прудаевой В.Н. компетенция есть «способность к осуществлению практической деятельности, требующей наличия понятийной системы и понимания, соответствующего типа мышления, позволяющего оперативно решать возникающие проблемы и задачи» [6].

Указывая на случаи отождествления названных дефиниций, более четкое их разграничение приводит В.Н.Введенский. По мнению ученого, компетентность – это некая личностная характеристика, а компетенция – совокупность конкретных профессиональных или функциональных характеристик [7].

Несколько иной подход к рассматриваемому понятию прослеживается в трактовках группы ученых, которые в основу понятия «компетенция» вкладывают знания, умения, навыки. Так, И.А.Бочкарева под компетенцией понимает «совокупность качеств личности и профессиональных знаний, умений и навыков». В.А.Частухина считает, что компетенция порождает умение действовать, но представляет схему понятия в обратном порядке: компетенция → умения → навыки → знания.

Изучение и анализ научных исследований показывают, что лексический ландшафт термина «компетенция» довольно разнообразен, что ее содержательная наполняемость значительно расширилась и не ограничивается только функциональными обязанностями педагога. К ключевым компетенциям педагога относятся:

- деловая компетенция – ее связывают с принятием решений педагога на основе рефлексии своей и чужой видов деятельности;
- специальная компетенция – знание будущим учителем преподаваемых школьникам дисциплин;
- социальная компетенция – способность и готовность жить в социальном взаимодействии, изменяться и адаптироваться; способность будущего педагога к эмпатии, коммуникации, сотрудничеству, решать конфликты через дискуссию, компромисс;
- методическая компетенция – способность целенаправленно использовать полученные знания, умения для самообразования в комплексе с другими науками и учебными дисциплинами, в разработке учебных программ и проектов;
- личностная (персональная) компетенция – самостоятельность, самокомпетенция, аутопсихологическая готовность будущего педагога, надежность, осознанная ответственность, самомотивация, самоосознанная ориентация на ценности.

Английский ученый Дж.Равен выделяет 37 видов компетенций, в то время как российские педагоги Н.В.Кузьмина – 5, И.А.Зимняя – 3 группы [5].

В целом, понятие «компетенция» в работах российских авторов получило широкое распространение, характеризующееся как сложное интегрированное явление, включающие профессиональные, социально-педагогические, социально-психологические, правовые и другие характеристики.

Следовательно, под компетенцией будущих учителей понимается наперед заданное требование (норма) к образовательной подготовке студента, а под его компетентностью – уже состоявшееся его личностное качество (совокупность качеств) и минимальный опыт по отношению к деятельности в заданной сфере.

В своем исследовании Кенжебеков Б.Т. дает следующее определение понятию компетентности специалиста: «профессиональная компетентность – это совокупность интегрированных фундаментальных знаний, обобщенных умений и способностей человека, его профессионально значимых и личностных качеств, высокий уровень технологичности, культуры и мастерства, творческий подход к организации деятельности, готовность к постоянному саморазвитию».

Ссылаясь на труды В.А.Сластенина, А.К.Маркова, А.М.Новикова, Л.И. Кобышева и

др. авторов, Н.Ю. Клименко считает, что в обобщенном виде компетентность специалиста представляет собой совокупность способностей, качеств и свойств личности, необходимых для успешной профессиональной деятельности в той или иной сфере.

Определение В.А.Болотова и В.В.Серикова раскрывает природу компетентности, которая, по их мнению, будучи продуктом обучения, не прямо вытекает из него, а является, скорее, следствием саморазвития индивида, его не столько технологического, сколько личностного роста, следствием самоорганизации и обобщения деятельностного и личностного опыта.

Профессиональная компетентность, объясняют они, это способ существования знаний, умений, образованности, способствующий личностной самореализации, нахождению воспитанником своего места в мире, вследствие чего образование предстает как высоко мотивированное и в подлинном смысле личностно ориентированное, обеспечивающее максимальную востребованность личностного потенциала, признание личности окружающими и осознание ею самой собственной значимости.

Совокупный анализ вышеперечисленных научных исследований в области профессиональной деятельности позволил выявить основные виды компетентностей и авторские подходы к их определению:

- общекультурная – Г.М.Коджаспиров, А.Ю.Коджаспирова;
- социальная – И.А.Зимняя, А.К.Маркова, Г.Ж.Менлибекова, С.С.Рачева;
- педагогическая – Л.М.Митина;
- коммуникативная – И.Л.Бим, Л.Н.Тимашкова;
- этнокультурная – Н.Г.Арзамасцева, Р.И.Зинурова, Т.В.Поштарева, С.Б.Серякова;
- профессиональная – Э.Ф.Зеер, А.К.Маркова, С.Е.Шишов;
- управленческая – В.Байденко, И.В.Гришина;
- дидактическая компетентность – Т.Б. Руденко.

В целом можно отметить, что исследуемое понятие включает в себя систему органически связанных друг с другом частных видов компетентностей, которые находятся в прямой зависимости от специфики деятельности специалиста и требований к его квалификации.

Изучение научно-педагогической литературы по исследуемой проблеме позволяет сделать вывод о том, что понятие «компетентность» тесно взаимосвязано с понятиями «профессионализм», «квалификация», «готовность», «профессиональные способности».

В своем исследовании И.Д.Багаева подчеркивает, что профессионализм – категория самостоятельная, имеющая лишь точки соприкосновения с мастерством. Исследователь считает, что профессионализм – это интегративное качество, свойство личности и как любое другое качество оно формируется в деятельности; это процесс и результат деятельности.

Анализ соотношения категорий «компетентность» и «профессионализм» показывает наличие между ними причинно-следственных связей, где первое является основой и условием для второго, то есть профессионализм – наивысшая степень проявления компетентности, выражающаяся в постоянном саморазвитии и самосовершенствовании субъекта профессиональной деятельности.

Такую же причинно-следственную обусловленность мы обнаруживаем при анализе соотношения понятий «компетентность» и «квалификация». Так, в педагогическом словаре предложено следующее определение понятия «квалификация» – степени профессиональной подготовленности работника, позволяющие ему выполнять трудовые функции определенного уровня и сложности в конкретном виде деятельности. Показателем «квалификации профессиональной» являются квалификационные признаки, которые присваиваются работнику в соответствии с нормативными характеристиками данной профессии.

Известный ученый В.А.Сластенин под термином «квалификация» понимает уровень и вид профессиональной подготовленности, характеризующей возможности специалиста в решении определенного класса задач. Из данных определений видно, что квалификация представляет собой и степень соответствия с нормативными характеристиками и требованиями, и степени профессиональной подготовленности в выполнении обязательного круга

служебных полномочий, что является показателем достигнутого уровня сформированности компетентности того или иного специалиста.

За основу конструирования определения понятия «способности» В.Н.Введенский берет профессиональную компетентность педагога, имеющего опыт профессиональной деятельности. На этом основании он дает определение: «Профессиональные способности – индивидуальные способности: легко и быстро овладевать новыми востребованными способами деятельности, успешно выполнять профессиональные обязанности».

Общепризнанным в психолого-педагогической литературе является рассмотрение способностей как обобщенной совокупности таких индивидуально-психологических особенностей, которые являются условием успешного выполнения той или иной продуктивной деятельности, то есть от них зависит успешность приобретения знаний, умений и навыков, но которые сами к наличию этих знаний, умений и навыков не сводятся.

Интегрирующим звеном этнопедагогической компетентности будущего учителя, способствующим реализации совокупности знаний, умений, навыков и опыта, являются его профессионально значимые личностные качества, которые проявляя потребности и мотивы личности, отражая взгляды, идеалы и убеждения создают основу успешной педагогической деятельности. К таким значимым качествам будущего учителя мы относим педагогический гуманизм, педагогический оптимизм, доброту и любовь к детям; ответственность и добросовестность, честность и справедливость, милосердие и сострадание, толерантность и уважение к людям и другие.

Таким образом, определение сущности этнопедагогической компетентности и ее особенностей позволяет нам рассматривать этнопедагогическую компетентность будущих учителей как важную часть профессиональной компетентности.

Этнопедагогическую компетентность мы определяем, как способность будущего учителя адекватно понимать этнокультурную реальность, умение правильно оценивать ситуации, возникающие в полиэтническом образовательном пространстве и умение применять полученные знания.

Этнопедагогическую компетентность мы понимаем, как возможность будущего учителя применять универсальные методы деятельности, основанные как на научных идеях, так и на собственном этносоциальном опыте.

Этнопедагогическую компетентность мы полагаем основой этнокультурной компетентности, потому что совокупность усвоенных соответствующих знаний, умений, навыков и опыта профессиональной деятельности повышают этнокультурный уровень будущего учителя.

Этнопедагогической компетентности мы отводим интегративную роль в системе профессиональной подготовки будущих учителей, и уверены в том, что, если идея интеграции будет принята, усвоена и реализована как преподавателями, так и студентами, то это будет способствовать эффективности формирования исследуемой компетентности в условиях вуза.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Концепции высшего педагогического образования в Республике Казахстан // Педагогика мәселелері – Вопросы педагогики. – 2006. №1-2. – С.138-151.
2. Аргунова В.Н. Возрождение прогрессивных народных традиций якутской семьи в социальной работе: Автореф. дис... канд. пед. наук. - М., 1997. – 26 с.
3. Педагогический словарь / Под ред. Коджаспировой Г.М., Коджаспирова А.Ю. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – С.163.
4. Хабермас Дж. Theorie oder Sozialisation Stichworte und Literaturhinweise zur Vorlesungim Sommersemester. – Manuskript, 1968.
5. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. – М., 2002. – С. 253.
6. Милованова Н.Г., Прудаева В.Н. Модернизация российского образования в вопросах и ответах. - Тюмень, 2002. – С. 25.
7. Введенский В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога // Педагогика. – 2003. - №10. – С.51-58.

УДК 378.14.

A.S.ADYKHANOVA

*Institute of teachers' Professional Development in Karaganda region,
Karaganda c., Republic of Kazakhstan
anara.adykhanova@mail.ru*

MULTICULTURAL COMPETENCE AS A KEY COMPONENT OF TEACHER TRAINING FOREIGN LANGUAGE

Мақалада полимәдени білім беру мазмұны талданып, оның негізгі мақсаты мен бағыты анықталған, қазіргі жастардың полимәдени тәрбиесінің шарты ретіндегі мұғалімнің полимәдени дайындығының өзектілігі айқындалған. Полимәдени білім беру жүйесіндегі қызметке қостілді дайындықтың мәні мен мазмұны анықталған.

В статье анализируется содержание поликультурного образования, определяется его основная цель и направления, раскрывается актуальность поликультурной подготовки учителя как условие поликультурного воспитания современной молодежи. Раскрывается содержание и значение билингвальной готовности к педагогической деятельности в системе поликультурного образования.

The content of the polycultural education and its main goal are analyzed and reflected in the article. The topicality of the modern teacher's polycultural training as the most important condition of the youth's polycultural education is also examined and considered in the article.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: полимәдени, мультимәдени, полиэтникалық білім, полиэтникалық білім беру, полиэтникалық орта, шет тілі мұғалімінің полимәдени дайындығы, қостілділік дайындық.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: поликультурное, мультикультурное, полиэтническое образование, полиэтническая среда, поликультурная подготовка учителя иностранного языка, билингвальная готовность.

KEYWORDS: multicultural, polycultural education, multiethnic education, multinational, multicultural training of foreign language teachers, bilingual readiness.

The global migration processes, which result in the emergence of multi-ethnic states, necessitated the modernization of the national education system. There is a need for a multi-cultural component in the modern educational environment, since the successful functioning multi-ethnic society is impossible without building a multicultural education aimed at the formation of readiness and ability to live in a multicultural environment, the development of respect and a positive attitude to cultural discrepancies, on the development of skills of interaction of representatives different cultures on the basis of tolerance and mutual understanding.

The effectiveness of the implementation of multicultural education primarily depends on the level of teacher training, namely, from the degree of development of its multi-cultural competence. Consequently, there is a need to intensify research in the field of multicultural education, as well as the inclusion of the relevant component in the maintenance of a professional teacher training, including in the system of postgraduate education. Of particular importance is the multicultural training of teachers of foreign languages, which act as translators of foreign-language cultures.

A foreign language is not only the means of international communication, this powerful means of understanding of history, traditions, culture of corresponding country. The teachers of foreign language bear responsibility for forming at the young generation of interest in other cultures, demonstration of tolerant attitude toward the representatives of other nationalities. Consequently, the level of formed of multicultural competence of teacher of foreign language influences substantial

character on the process of multicultural education of modern youth.

The analysis of the works sanctified to the problem of article shows that the scientific was examine the different aspects of forming of multicultural competence student to the young people in the different times. So, the questions of multicultural formation of rising generation open up in works of home and foreign researchers (Antonjuk P., Joule Benks, Beiker G., Boos-Njuning U., Dautova G., Danilova L., Dolzhenko V., Dzhurinski A., Makarenko I., Sysoev P. and other).

The pedagogical terms of professional preparation of teachers to work in multicultural space and cross-cultural cooperation are investigational in works of Dubasenjuk A., Galskova N., Goncharenko L., Peretjaga L., Redkina L., Safonova V. and other.

Conceptual positions of organization of educating to the foreign languages at school and in higher educational establishments are considered in labours of Bigich O., Bim I., Zimnja I., Leontjeva A., Nikolaeva S., Petrashuk E. and other.

In the last years there is the noticeable strengthening of interest and other in the questions of development of multicultural competence of personality in the process of study of foreign language (Vasjutenkova I., Danilova L., Sokolova I., Tsheglova E. and other).

Presently there is a row of theoretical and practical issues of the day that did not yet find the decision. So, in pedagogical literature a single look is absent to nature of the phenomenon "multicultural competence", consequently, it is not given universal determination. Insufficient scientific and methodical validity of problem of forming of multicultural competence of teachers of foreign languages is accompanied by absence in the system of after diploma pedagogical formation of educational component that would provide development and perfection of teachers of this profile.

On this basis, aim of this article - to define maintenance of concept and structure of the phenomenon of multicultural competence of teacher, her organizationally-semantic role as one of key components of the professional training of pedagogical personals in the system education.

The theoretical comprehension of the many-sided phenomenon a "multicultural competence" supposes clarification of such concepts, as "competence" and "competense". The analysis of psycho-pedagogical literature shows that in theories and practices of modern trade education these terms are used repeatedly. Scientists pull out different suppositions concerning equation (Bogoljubov L., Bolotov L., Druzhilov S., Lednev V., Nikandrov N., Ryzhakov M. and other) or differentiation of these concepts (Vasjutenkova I., Gurjanova T., Danilova G., Zimnjaja I., Pometun E., Farm A. and other).

In our view the partial matching of form and sounding of both words generates distortion of definitions of these concepts. From the etymologic point of view of word have the Latin origin. So, competence it forms from the Latin word of «competentia» and the proper means in translation, capable. A competence forms from the word of «compete» and means «I try to get, correspond, benefit».

In the Ukrainian and Russian languages of word were adopted from English in that the word of competence has a row of values:

- 1) Ability, data, knowledge sufficient for realization of some type of activity, competence;
- 2) Competence, competence. Consequently, correct will be to mark circumstance that words are paronyms, they have partial voice likeness at complete semantic distinction.

So, the home and foreign representatives of the second approach, differentiating the above-mentioned concepts, consider them separate linguistic units.

Concept "competence" authors interpret as follows, considering him narrower, operating, designating different qualities the personalities purchased as a result of education:

1. Internal, potential, concealed psychological new formation, being knowledge, presentations, algorithm of actions, system of values and relations [1];
2. Readiness of student to use the mastered knowledge, abilities and skills, in further life for the decision of practical and theoretical tasks [2];
3. Range of references of certain personality, list of social requirements to her activity in a certain sphere [3].

Concept a "competence" is more general, collective in relation to a "competence"; it determines

personality and intellectual accordance of certain subject to the certain sphere of activity:

1. Ability to make decision and bear responsibility for her realization at implementation of functional duties;

2. Set of knowledge, abilities, skills and relations that is got by personality in the process of studies that allow determining her, identifying and working out regardless of situation problems that are characteristic for the certain sphere of activity;

3. Generalized capacity of personality for activity that is inherent to any individual and that shows up in one or another measure;

4. Integral quality, characterizing and qualificatory the level of professionalism of specialist, that owns knowledge, abilities and skills, allowing to him to demonstrate the professional literate thinking, estimation, opinion in certain professional activity.

From position of our research we decide on next definitions of the investigated concepts:

A competence is this requirement set in advance to educational preparation of studying; totality of knowledge, abilities and skills that he must capture on completion of the certain educational stage for quality productive activity in the future.

A competence is this taking place integrative quality of personality that shows up in ability update knowledge, abilities, skills and experience, purchased in the process of educating, for the successful independent participating in professional activity.

The theoretical analysis of term a "multicultural competence" shows, that in modern scientifically-pedagogical literature next concepts having the common semantic field with the investigated term are used: cultural, cross-cultural, multicultural, Intercultural, ethnic and cultural to the competence.

The base constituent of presented competence is a many-sided concept "culture» that pierces all parties of human vital functions from the material results of labor to the spiritual sphere. To date in scientific literature the great number of different determinations of category is counted "culture".

From position of our research we will adhere to the next understanding of the phenomenon a culture that is the inalienable constituent of multicultural competence, - it totality of material, spiritual values and system of codes of conduct, communication, cooperation of people, providing an information transfer from a generation to the generation and influencing on international relations in modern multicultural society.

Understanding of essence of multicultural competence is helped by the ideas of home and foreign scientists. So, a home teacher Peretjaga L. examines this concept as difficult multicomponent personality quality, that is the result of multicultural education and is based on principles of theoretical knowledge and objective ideas about the ethnic and cultural variety of the world, that will be realized through abilities, skills and models behaviors, providing co-operating with the representatives of different people and cultures on the basis of positive (tolerant) attitude toward them, and also in the process of gaining experience of cross-cultural cooperation that in turn assists effective inter-ethnic cooperation in modern multicultural environment.

The Russian researcher Vasjutenkova I. examines the investigated phenomenon as integrative description, that reflects ability to pursue a policy of multilingualism in multicultural space, and system of qualities, that help to be oriented in cultural relations native and foreign countries and plug in it the great number of signs, providing gaining end of education of man of culture [5].

T. Gurjanova suggests examining a multicultural competence as integrative quality of personality, showing up in a general capacity and readiness for activity, is based on knowledge and experience, oriented to independent and personality self-realization in modern multicultural society.

According to these researchers, the theoretical component is represented by a set of analytical, predictive, projective and reflective knowledge and skills. Practical or operational component includes organizational and communication skills. A motivational component implies a certain level of development of psycho-pedagogical and personal qualities of the teacher. Thus, speaking of pedagogical readiness will be described referring to the knowledge, skills and quality in their unity and mutual influence.

In the context of bilingual education is a simultaneous absorption of the theoretical component

of the training material and the development of communication skills. This fact allows us to highlight the willingness of bilingual as a separate component in the system of teaching. Since in general pedagogy and pedagogy of vocational education is no such term as "bilingual readiness", make an attempt to identify universal meaning of the term "bilingual readiness for pedagogical activity."

Talking about bilingual teacher preparedness, we mean not only the knowledge of pedagogical terms, but the ability to translate them from a foreign language at home, the ability to use them in a professional speech and reading the original pedagogical literature.

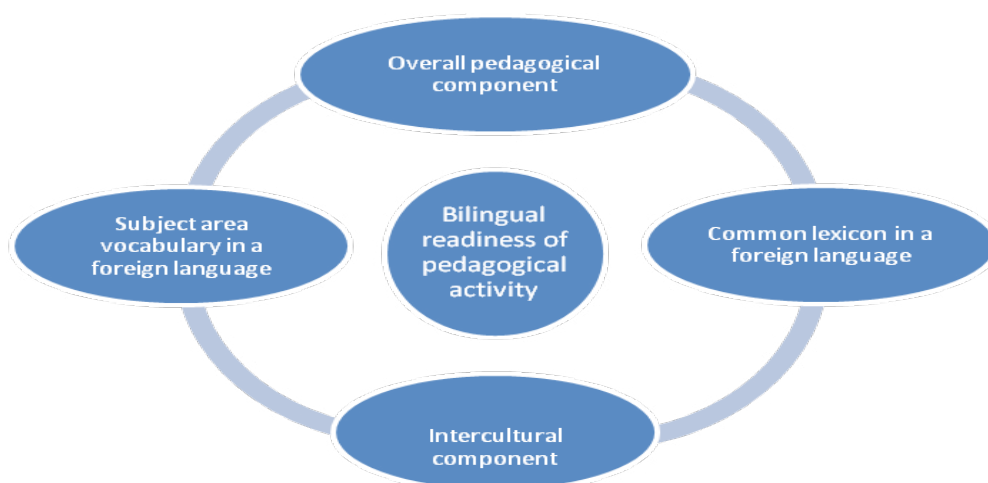
On this basis, we believe that the basis of a correct professional speech and read the original literature teaching skills is the knowledge of relevant terminology in a foreign language. In the same time the effectiveness of pedagogical discourse, in accordance with its definition in largely due to the personal orientation of the person, her desire and motivation.

This view has allowed to consider bilingual teacher readiness for pedagogical activity not only as having the theoretical knowledge and practical skills of using foreign language teaching terms, but also as a set of necessary psychological and personal qualities of the individual.

Thus, bilingual readiness for pedagogical activity – a set of general pedagogical, interdisciplinary, intercultural and special (methodological and substantive) knowledge, skills and professionally significant personal qualities to ensure a successful teacher of practical work in a bilingual intercultural communication.

Bilingual readiness is one of the components of readiness teachers to pedagogical activity, as one of the essential factors the successful implementation of educational activities in contemporary multicultural environments (schema 1) [6].

(Schema 1) – The structural composition of bilingual teachers' readiness for pedagogical activity

On the other hand, speaking of multicultural education, it is also necessary to consider the concept of "multicultural competence", since it is this category of teacher determines readiness for professional activities. E. Gubanikhina the term "multicultural competence" understands the integral characteristic of the teacher, is the system of multicultural knowledge, skills, values, interests, multicultural qualities, experience, necessary for the life and work in a multicultural society, to interact with different cultures (people of different races, nationalities, social groups, beliefs).

According to T.Zhukova multicultural competence criteria are: multicultural awareness (knowledge of the totality of cultural artifacts, behaviors, understanding the necessity and compliance scenarios conduct home or other cultures or subcultures); cultural identity (the result of cultural identity, i.e. correlation and identification with the cultural norms and patterns of behavior); normative identity (knowledge, understanding and acceptance of social norms).

In the context of work under the multicultural competence of teachers of foreign languages we

understand integrative quality of teacher, reflecting the level of his professional and culturological form, experience and individual capabilities, providing preparation of modern youth to the positive co-operating with the representatives of different cultures in multinational multicultural space. Consideration of structure of multicultural competence of personality requires the specification of concept "structure". Coming from determination, that offers a modern dictionary of foreign languages, "structure, is this relative positions and connection of component parts anything; structure, device".

Such vision of multicultural competence grounds to describe this phenomenon as difficult personality education that, in our view, plugs in itself certain structural components:

1. A cognitive component supposes totality of knowledge, abilities and skills of the relatively taught discipline; knowledge and understanding native (ethnic), national (state), foreign (culture of country of the studied language) and world cultures, understanding of cultural and historical and social experience of different countries and nationalities.

2. A professional activity of components plugs in itself a methodical culture (ability it is correct to pick up educational material, forms, methods and receptions robots with students in the conditions of variance of education), culture of pedagogical communication (ability it is correct to organize exchange by experience of cognition from the point of view of two carriers of subjective experience – teacher and student, ability to engage students in active voice in the different forms of communication), informative culture (determination in maintenance of educational discipline of the problems related to the questions of multiculturalness, independent search and critical comprehension of reliable information in different sources in native and foreign language, use of information technologies in an educational process).

3. A personality component is the folded system of motivational-valued educations: reasons, values, interests, necessities, multicultural qualities regulative everyday life and activity of individual in multicultural society. Totality of personality descriptions (communicability, activity, imitateness, creativity, thinking flexibility, self-knowledge, self-development and self-perfection, empathy, tolerance, spirituality etc.) stipulates a desire and aspiration of teacher to bring up the "man of culture" [7].

From our point of view, none of the enumerated components is basic in relation to two other – all of them are examined as cored, equivalent, intercausing and complementary each other. In addition, selection of these components in the structure of multicultural competence conditionally enough, as forming of this integrative education cannot be linear.

Thus, does not cause a doubt circumstance that exactly the teachers of foreign languages bear the most responsibility for forming for children and young people of interest in other cultures, demonstration of standard of tolerant attitude toward the representatives of other nationalities. Multicultural preparation of teacher substantially influences on the process of multicultural education of modern youth. Consequently, strengthening of multicultural constituent in the system of professional development of teachers of this profile is especially important in the conditions of multinational society social stability of that depends on priority of pedagogic of multiculturalness and tolerance.

REFERENCES

1. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования// Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С.36-42.
2. Перетяга Л. Дидактиш умови формування полжультурно! компетентност молодших школярів: Дисс. канд. пед. наук: 13.00.09. – Х., 2007. – 247 с.
3. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования // Народное образование.- 2003.- № 2. – С.58-64.
4. Гальскова Д. Обучение на билингвальной основе как компонент углубленного языкового образования/ Иностранные языки в школе. – 2003. – № 2. – С.3-7.
5. Васютенкова И.В. Развитие поликультурной компетентности учителя в условиях последипломного педагогического образования: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – СПб, 2006. – 160 с.
6. Beardsmore H. B. Bilingualism: basic principles. Clevedon: Tieto, 1982. – 172 p.
7. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам. – М.: АРКТИ, 2004. – 192 с.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КАДРЛАРДЫ КӘСІБИ ДАЙЫНДАУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЖАҢАШЫЛДЫҚТАР

Мақала авторы педагогикалық кадрларды дайындау жүйесін кеңейту, жүзеге асырылатын әр түрлі жобалық, оның ішінде республикалық деңгейдегі бағдарламаларды енгізуге мүмкіндік беретін кәсіби дайындықты дамыту мәселесіне көңіл бөлген. Бұл жұмысты колледждің әдістемелік қызметі белсенді атқарып, оқу-тәрбие жұмысына инновациялық педагогикалық технологияларды жүйелі сипатта енгізуде. Мақалада сонымен бірге, баланы жетілдіруге жан-тәнімен берілген колледж педагогтарының «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасын табысты меңгергендігі айтылған.

Автор статьи обращается к вопросам расширения системы подготовки педагогических кадров, развития их профессиональной подготовки, реализации которых способствуют внедрение различных проектных программ, в том числе республиканского масштаба. Им в этом помогает методическая служба колледжа, которая системно внедряет инновационные педагогические технологии в учебно-воспитательный процесс. В статье также отмечено об успешном освоении педагогами колледжа духовно-нравственной образовательной программы «Самопознание».

The author of the article refers to the enlargement of the system of teacher training, development of their professional training, the realization of which contributes to the implementation of various design programs including a national scale. They are herein helped by methodical service of college, that system inculcates innovative pedagogical technologies in a учебно-воспитательный process. In the article it is also marked about the successful mastering the teachers of college of the spiritually-moral educational program «Self-knowledge».

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: педагог кадрлар, бәсекеге қабілеттілік, колледждің әдістемелік қызметі, инновация, «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасы, ақпараттық-коммуникативтік технология, кәсіби құзыреттілік.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: педагогические кадры, конкурентоспособность, методическая служба колледжа, духовно-нравственная образовательная программа «Самопознание», информационно-коммуникационные технологии, инновация, профессиональная компетентность.

KEYWORDS: teaching staff, professional competence, innovation, information and communication technologies, «Self-knowledge» on spiritual-moral educational program, methodical Service College.

Қоғамның әлеуметтік сұранысына сәйкестігімен ерекшеленетін білім беру жүйесі кәлемдік өркениет көшінде өз орнын анықтауға бетбұрыс жасап, тұтастай жаңаша қайта құрылуға әрекет етуде. «Қазақ ұлтының бәсекеге қабілеттілігі оның білімділігімен анықталатындығын» баса айтқан Елбасы Н.Ә. Назарбаев жастардың технологиясы озық елдердің білімгерлерінен кем қалмауына барынша көңіл бөліп келеді. Білім жүйесіндегі инновациялық өзгерістерге ерекше назар аударған ол «XXI ғасырда алдыңғы саптағы елдер қатарына өз жастарының зияткерлік және рухани әлеуетін барынша дамыта алатын мектептер мен жоғары оқу орындарын ең тиімді жасаған ел ғана көтеріле алады» деген болатын [1]. Қазақстандық мектептерді 12-жылдық білім беру моделіне көшіру халықаралық жүйеге

интеграциялана енудің алғышарты болып есептеледі.

Бүгінгі күні еліміздің болашағына жауапты – жас ұрпақты өз халқының төл тарихын, салт-дәстүрін, тілін қастерлейтін, озық ойлы, рухани-адамгершілік қасиеті жоғары, шығармашыл тұлға етіп тәрбиелеу – жаңа заманның басты талабы болып табылады. Осыған байланысты болашақта білім беру саласына педагогикалық кадрлар даярлаудың жүйесін кеңейту мәселесі тұр.

Оқу-тәрбие үдерісінде инновациялық технологияларды қарқынды енгізу және қолдану мәселесі колледждің 2013-2016 жылдарға арналған даму бағдарламасына сәйкес жоспарлы түрде жүргізілуде. Колледж ұжымы оқу-тәрбие үдерісінде инновациялық технологияларды ұтымды қолдана отырып, білім сапасын арттыру мақсатын ұстануда. Мұғалімдердің кәсіби бағыттылығын тиімді қалыптастыратын оңтайлы әдіс-тәсілдерді, технологияларды пәнге қатысты сұрыптап тандап алуға болады. Олардың көмегімен оқу-тәрбие жобаларын жасап, жүзеге асыруға және инновациялық іс-әрекет түрлеріне қолдану дағдысына қол жеткізе аламыз. Заманауи педагогикалық технологиялардың елеулі белгілері: шығармашылық ниет пен іс-әрекет алгоритмінің бірлігі, бірлесе команда болып жұмыс істеуге қабілеттілік пен ашықтықты талап ететін тұрақты өзара бірлескен іс-қимыл, танымдық іс-әрекетке жеке тұлғалық қарым-қатынас, мақсаттың, оған жету мен нәтиженің өзара байланыстылығы, алынған нәтижені үнемі талқылау, «нақты білімді» тудыру, диалогтық ұстаным [2].

Педагогикалық технологиялар олардағы мақсаттық басымдылық бойынша жіктелінеді:

- оқытудан білім алуға ауысу – модульдық оқыту, өздік жұмысты ұйымдастыру, қашықтан оқыту және т.б.;
- құзыреттілік ұстанымды жүзеге асыру – жоба (оқу-зерттеу әрекеті), нақты жағдаятты талдау, шығармашылық қызметті ұйымдастыру және т.б.;
- субъектілік пен дербестіктің, «Өмір бойы білім алу» қажеттілігі рөлінің артуы – рефлексивті оқыту, жетістікті бағалау, өздік тексеріс, өздігінен білім алу қызметі;
- қазіргі әлемде ақпарат рөлінің артуы – оқу және жазу арқылы сын тұрғысынан дамыту, ақпараттық, проблемалық оқыту және т.б.;
- бүгінгі таңда командалық жұмыс рөлінің артуы – топтық өзара іс-қимылды ұйымдастыру, пікірталасты ұйымдастыру, әлеуметтік өзара қарым-қатынас негізінде оқу және т.б.

Технологиялықтың көрсеткіші саналатын критерийлер: концептуалдылық (белгілі бір ғылыми тұжырымдамаға сүйенеді), жүйелік (үдерістің логикасы, барлық бөліктердің өзара байланысы), басқарылатындығы (диагностикалық мақсаттылық, оқыту үдерісін жобалау, диагностиканың кезеңмен өткізілетіндігі, оқыту үдерісін коррекциялау), тиімділігі (нәтижесі бойынша тиімділігі; шығынының аздығы; оқытудың қандай да бір стандартына қол жеткізудің кепілділігі), қайта жаңғыртылатындығы (басқалардың қолдану мүмкіндігі).

Педагогикалық технологияларды сабақта тиімді қолданудың шартына жататындар: 1) басым мақсатты анықтау, оның соңғы нәтижеге сәйкесуі (мақсат оған жеткізер құралдан құндырақ); 2) педагогикалық үдерісті модельдеу; 3) керекті нәтижені жобалау; 4) мәндірек материалды таңдау, оны жүйелеу; 5) диагностикалық әдістердің жүйесі (ағымдағы, аралық, қорытынды, операциялық, аралық тексеріс), тиімділікті бағалау; 6) түзету шаралар жүйесі; 7) оқушыларды ынталандыру; 8) барлық кезеңдердің міндетті түрде ретімен орындалуы [3].

Осыған орай, оқытушылар ақпараттық-коммуникативтік технологияларды (бұдан әрі - АКТ) және интернет ресурстарын пайдаланып, медиа-сабақтар өткізіп, пәндердің оқытылу деңгейін жаңа сатыға көтерді. Жоғары деңгейде өткізілген үздік үлгілері «Медиа-сабақтардың фестивалінде» көпшілік назарына ұсынылды. Осы үлгіде біріккен сабақтардың өткізілуі арқылы ұзақ мерзімді мақсаттарды кезең-кезеңмен шешу жұмыстары жүргізілуде. Біріккен сабақтардың мәнін жетік меңгерген оқытушыларымыз кәсіби құзіреттіліктерге негізделген кіріккен бағдарламаларын әзірлеу жұмыстарымен айналысуда.

ЮНЕСКО-ның мәліметіне сәйкес дүниежүзілік «Қоғамдық білім» баяндамасы атап көрсеткендей, «Сапалы білім баршаға» қоғамдық білім құрылуының 4 түйінді қағидаларының бірі болып айқындалған, ал интернет қоғамдық білім құрылымының қозғаушы күші болып саналған. Ұлттық білім беру жүйесін дамыту мен жаңғыртуда (e-learning) электрондық оқытудың стратегиялық рөлінің маңыздылығы танылды. E-learning кеңінен қолданатын, дамығын елдерде үлгерім 15-20%-ға көтерілген [4].

Бүгінде электрондық оқытуды қашықтықтан оқыту, виртуалді оқыту, желілік оқыту, ақпараттық технологияларды қолданумен оқыту, компьютер мен желілік технологияларды қолданумен оқыту деп түсінеді. ЮНЕСКО мамандары электрондық оқытуды интернет пен мультимедиа көмегімен оқыту ретінде айқындаған. E-learning – үйрету мен оқыту форматын, білім беру контентін электрондық үлгіде пайдалануға, оқытуды басқару жүйесі мен интерактивті оқыту платформасын қолдануға негізделген.

Қазақстан Республикасында 2016-2019 жылдар аралығында білім беруді және ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасы [5] білім саласында мемлекеттік саясатты іске асыруды ұйымдастыру негізі саналып, e-learning электрондық оқыту дамудың стратегиялық бағыттарының бірі ретінде ұсынылған. Электрондық оқыту жүйесін енгізудің механизмдері: электрондық оқыту жүйесін ұйымдастырудың нормативті-құқықтық базасын жасау, технологиялық инфрақұрылымның дамуын, материалдық-техникалық базасын жаңғырту, білім берудің барлық деңгейі үшін контент әзірлеу, электрондық оқыту жүйесін қолдану бойынша педагог кадрлар дайындаудың көпвекторлық жүйесін жасау, e-learning электрондық оқыту жүйесін кадрлық қамтамасыз ету. Электрондық оқыту жүйесін енгізу, заманауи АКТ бірігу шешімдері ортақ білім беру кеңістігі шеңберінде, білім беру ұйымдарының қаныққан ортада АКТ-ды құруды болжайды.

Білім беруде жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану педагогтардың кәсіби дамуында келесі перспективалы мүмкіндіктерді ұсынады:

- білім беру мазмұнының әдістемесін және стратегиясын таңдауды жетілдіру, жаңа оқу пәнін жүргізу және дамыту, сонымен қатар дәстүрлі пәндерді оқытуға өзгерістер енгізу;
- оқытудың тиімділігін жоғарылату, оқыту үдерісінде өзара әрекеттесудің жаңа формаларын ұйымдастыру және білімді меңгерту барысында үйренуші мен үйретушінің іс-әрекетінің мазмұнын және сипатын өзгерту;
- оқу үдерісін басқаруды жетілдіру, оны жоспарлау, білім беру жүйесінің басқару механизмін модернизациялау, ұйымдастыру, бақылау.

Кез-келген педагогикалық технология ақпараттық технология болып табылады, себебі оқытудың технологиялық үдерісінің негізін ақпарат пен оның қозғалысы құрайды, сондықтан АКТ-ның педагогтың іс-әрекетін қалыптастырудағы атқаратын рөлін бөліп көрсетуге болады: ақпаратты сақтау, жинақтау, тарату және құру қабілетінің болуы; ақпаратпен жұмыс істей білуі; кез-келген құжатқа графикалық суреттер мен гиперсілтемелер қоюға болатынын меңгеруі; ақпараттық-коммуникациялық желі арқылы өзі кез-келген электрондық мекенжай немесе ғаламтор сервері арқылы байланысқа шығуға мүмкіндік жасауы; бір бағдарламалық құралдан екіншісіне кеңейтілген мәтінді көшіре алуы; тізбектен қажетті ақпаратты іздеуді жүзеге асыру қабілетінің молаюына мүмкіндіктің артуы [6].

Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (ЭЫДҰ) құзыреттерді анықтау және іріктеу жобасының шеңберінде жасаған құрылымды пайдаланады. Бұл жерде құзырет «жай ғана білім мен дағдыдан анағұрлым жоғары мәнге ие. Ол белгілі бір мәнмәтіндердегі психологиялық ресурстарды жұмылдырады және соған сүйене отырып күрделі міндеттерді қанағаттандыру мүмкіндіктерін қамтиды. Мысалы, тиімді қарым-қатынас құру қабілеті жеке адамның тіл білуіне, ақпараттық технологиялар саласындағы тәжірибелік дағдыларына және оның өзгелермен қарым-қатынас құра алуына сүйенетін құзырет болып табылады». Табысты болу үшін оқушылардың бойында қалыптастыру қажет рухани құндылықтар мен дағдылардың тізімі жасақталған. Рухани құндылықтар қатарына шығармашылық тұрғыдан ойлау, коммуникативтік қабілеттер, өзгелердің мәдениетіне және көзқарастарына құрметпен қарау, жауапкершілік, денсаулық, достық және басқаларға қамқорлық көрсету, өмір бойы оқуға дайын болу жатқызылса, дағдылар ретінде сын тұрғысынан ойлау, білімді шығармашылық тұрғысынан қабылдау қабілеті, мәселелерді шешу қабілеті, ғылыми-зерттеу дағдылары, коммуникативтік дағдылар (тілдік дағдыларды қоса), жеке және топпен жұмыс жасай алу қабілеті, АКТ саласындағы дағдылар таңдап алынған [7].

Колледж ұжымы «Педагогтардың кәсіби құзыреттілігін дамыту – ТжКБ жүйесін жаңартудың басым бағыты ретінде» атты әдістемелік проблеманы шешуге жұмылдырылған. Білім беру үдерісінде құзыреттер тәсілін қолдану нәтижеге бағытталған білім беру моделін жүзеге асырудың бірден бір оңтайлы жолы саналады. Құзырет латын (competentia) сөзінен

аударғанда адамның жақсы хабардар, танымы мен тәжірибесі мол сауалдар аясын білдіреді. Қандай да бір саладан құзырлы адам сол сала төңірегінде негізгі ой толғап, тиімді әрекет етуіне мүмкіндік беретін сәйкес білімдарлығы мен қабілеттерге ие болмақ. Құзырет - қойылған мақсаттарға жету үшін ішкі және сыртқы ресурстарды тиімді іске асыруға дайындық болып табылады. Егер оны бір нәрсені жасауға, іске асыруға қабілеттілікке негізделген білімге, білікке, дағдыға тікелей қатысты деп санайтын болсақ, онда әрқашанда білімнің «жетілу» дәрежесін, сауаттылықтың деңгейін, бейімділік пен дағдының сапасын тағайындауға әбден болады [8].

Педагогтың жоғары кәсіби шеберлігі мына қызметтерді тиімді жүзеге асыру қабілетіне тәуелді: педагогикалық, аналитикалық, ұйымдастырушылық, әлеуметтік-психологиялық, әдіснамалық, әдістемелік, диагностикалық, зерттеушілік, жобалау-жоспарлау, ақпараттық, ақыл-кеңестік, инновациялық, басқарушылық. Бұлардың әрқайсысы жаңа қоғамдық шарттарға және жоғарыда аталған жаңа міндеттерге сәйкес жаңа мазмұнмен қамтылған. Қазіргі заманның мұғалімі осы аталған қызметтердің мәні мен мазмұнын біліп қана қоймай, сонымен бірге оны іске асыруға құзыретті болуға тиісті.

Құзыреттілік адамның білім мазмұнын, кәсіби міндеттерді шешудің өнімді құралдары мен тәсілдерін қандай мөлшерде меңгергендігімен анықталады. «Үздіксіз педагогикалық білім беру Тұжырымдамасы» жаңа тұрпатты мұғалімді «өз пәнін терең меңгерумен шектелмей, педагогикалық үдеріске қатысушылардың әрқайсысының орнын көре білетін, оқушының іс-әрекетін ұйымдастыратын, оның нәтижесін алдын ала болжай білетін, болуы мүмкін ауытқуларды түзететін, яғни құзыретті тұлға болуға тиісті» деп сипаттайды. Бұл арнайы педагогикалық білімнен басқа білім беру жүйесіндегі ұйымдастыру мәдениетінің теориясын, заманауи менеджмент негіздерін білудің қажеттігін негіздейді [9].

Оқытушының әдістемелік жұмысы әдістемелік жоба, кәсіби байқаулар, шығармашылық есеп берулер, шеберлік сабақтар сияқты түрлі үлгіде жүргізілуде. Колледждегі әрбір құрылымдық бөлімдер инновациялық технологияларды қарқынды түрде енгізу жұмыстарын жүйелі түрде атқарып келеді. Пәндердің циклдік-әдістемелік комиссияларының жұмыстарындағы басымдықтарды оқу жылының басында белгіленген «Инновациялық жобаларды енгізу жұмысы арқылы психологиялық-педагогикалық пәндердің оқытылу деңгейін арттыру», «Білім берудің жаңарған жолдары арқылы бәсекеге қабілетті білім алушылардың шығармашылық және танымдық қабілеттерін дамыту», «Оқытудың инновациялық технологияларын енгізу арқылы бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру» және т.б. өзекті әдістемелік тақырыптардан байқауға болады.

Колледж ұжымы оқу-тәрбие үдерісіне инновациялық технологияларды қарқынды енгізу арқылы жақсы нәтижелерге қол жеткізіп келеді. Атап айтсақ, республикалық байқаулар мен облыстық олимпиадаларда көрсеткіштердің артуы, модульдік бағдарламалар мен интерактивті оқу құралдарының әзірленуі, оқытушылар мен білімгерлердің әдістемелік-ғылыми жұмыстармен айналысу көрсеткішінің, оның нәтижелерін баспа бетінде жариялаудың артуы осылардың дәлелі бола алады.

Жалпы колледждегі инновациялық жобаларға тоқталсақ:

- ИСО 9001-2009 стандарт талаптарына сәйкестендірілген «Сапа менеджменті» жүйесінің енгізілуі;
- «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасы бойынша пилоттық жобаға ену;
- көптілділік оқыту жүйесінің кезең-кезеңмен атқарылуы (Ағылшын тілінен қосымша мамандандырулардың енгізілуі, оқытушыларға арналған ағылшын тілі курстарының жүргізілуі, «Тілдарын» авторлық бағдарламасы бойынша келісім-шарт негізінде оқытушыларға мемлекеттік тілдің А-1 деңгейінде оқытылуы, «Құқық негіздері» пәнінің ағылшын тілінде оқытылуы, оқытушыларға арналған мемлекеттік және ағылшын тілдерінде біріккен модульдік курстарының оқытылуы);
- оқу-тәрбие үдерісінде «Білімал», «E-learning» электрондық оқыту жүйесінің енгізілуі.

Білім беруді жаңғыртуда колледждің әдістемелік қызметінің басты міндеті – білім беру саясатының жаңа басымдықтарын жүзеге асыруды қамтамасыз ету, педагогтың кәсіби жетілуіне көмек көрсету, инновациялық үдерістерді қарқынды енгізу. Оқу-тәрбие үдерісінің сапасын жақсарту және оқытушылардың біліктілігін арттыру бойынша негізгі жұмыстар

колледждің бейіндік пәндер оқытушылар бірлестігінде жүргізіледі. Колледжде 9 бейіндік пәндерге қатысты оқытушылар бірлестігі құрылған. 2014-2015 оқу жылында колледждің 2013-2016 жж. арналған стратегиялық даму жоспарына және колледждің әдістемелік тақырыбына сәйкес жоспарланған циклдік әдістемелік комиссиялар арасында тәжірибе алмасу, өзіндік білім көтеру және әдістемелік көмек көрсету мақсатында семинарлар және құзыреттілікке негізделген, ықпалдастырылған сабақтар өткізілді.

Колледждің даму жоспарына сәйкес оқу үдерісінде көптілділік оқыту жүйесі кезең-кезеңмен енгізілуде. Даму жоспарында көптілді білім беруді жетілдірудің нақты жолдары айқындалған. «Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ стратегиясында» еліміздің Президенті Н.Назарбаев былай атап өтті: «Орта білім беру жүйесінде жалпы білім беретін мектептерді Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі оқыту деңгейіне жеткізу керек. Мектеп түлектері қазақ, орыс және ағылшын тілдерін білуге тиіс. Оларды оқыту нәтижесі оқушылардың сындарлы ойлау, өзіндік ізденіс пен ақпаратты терең талдау машығын игеру болуы тиіс» [1].

Әлемнің 30-дан астам елдерінде ағылшын тілі ұлттық тілдермен қатар мемлекеттік дәрежеде қолданылады, білім жүйесінде оқытылатын шет тілдерінің ішінде бірінші орынды алады. Ағылшын тілі халықаралық қатынаста адам қызметінің барлық саласында басты құрал болып, сол арқылы адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігін арттырып отыр. Осыған орай, ағылшын тілі әлем елдерінің білім беру жүйесіне тереңдеп енуде. Елімізде «Үш тұғырлы тіл» саясатының құрамдас бір бөлігі – ағылшын тілін үйрену болып табылады. Бүгінгі таңда ағылшын тілін меңгеру дегеніміз – ғаламдық ақпараттар мен инновациялардың ағынына ілесу деген сөз.

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың педагогикалық қауымдастық алдына қойып отырған міндеттемесін орындау мақсатында колледж ұжымы да бірқатар жұмыстар жүргізуде:

- Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде ағылшын тілін оқытатын мамандарды даярлау. Осы мақсатта 2012-2013 оқу жылынан бастап «Мектепке дейінгі тәрбие және оқыту» мамандығы бойынша «Ағылшын тілінің негізін оқытатын мұғалім» таңдау пәні белгіленген болатын. Бүгінгі күні «Ағылшын тілі» пәнінің мазмұны арнайы пәндермен сабақтастырылып, кіріккен оқу бағдарламалары әзірленді. Таңдау пәні бойынша білімгерлер тәжірибеден өтіп, машықтануда.

- Бастауыш білім беру жүйесінде ағылшын тілін оқытатын мамандарды даярлау. 2013 жылы мектептерде 1-сыныптан бастап ағылшын тілін оқыту енгізілуіне байланысты «Бастауыш білім» мамандығы бойынша «Бастауыш сыныптардағы ағылшын тілі» таңдау пәні белгіленген болатын. Бұл бағытта да жұмыстар атқарылуда. Таңдау пәні бойынша білімгерлер базалық мектептерде машықтануда.

- 2003 жылдан бері колледж ағылшын тілі мұғалімдерін даярлап келеді.

2013 жылы колледж Қазақстан халқы Ассамблеясының жанындағы «Тілдарын» тілдерді оқыту әдістемелік орталығымен келісім-шартқа отырып, өзге тілдің өкілдерінен 12 оқытушымыз авторлық әдістеме бойынша қазақ тілін қарқынды оқыту курсынан өтті. Курстың аяғында сынақ тапсырып, жалпы белгіленген А-1 деңгейін меңгергендіктері жайлы сертификатқа ие болды. Курсты аяқтаған оқытушылар алған білімдерін өздерінің тәжірибесінде сәтті қолданып жүргенін мақтанышпен айтуға болады. Басқа ұлт өкілдері ішінен жоғары санатты арнайы пән оқытушылары Т.Г.Серова, А.М.Куркин, Т.Д.Кочеткова оқу-тәрбие үдерісі кезінде көптілділік ахуал орнатуға, білімгерлерді олардың жекеше даму траекториясы бойынша саралап-даралап оқытуға талпыныс білдіруде.

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің 2014 жылдың 20 тамызындағы №356 бұйрығына сәйкес колледж «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасы бойынша пилоттық жобаға енді. Колледждің білім беру кеңістігіне «Бәбек» Ұлттық ғылыми-практикалық, білім беру және сауықтыру орталығының «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру Республикалық жобасын енгізу үшін 2014-2016 оқу жылдарына арналған колледждің стратегиялық жоспарында іске асыру кезеңдері бекітіліп, жұмыстың негізгі бағыттары көрсетілген операциялық жоспар әзірленді.

Пилоттық жобаны әдістемелік қолдау шеңберінде 2014-2015 оқу жылында колледждің 14 оқытушысы «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасының ғылыми-

әдістемелік курстарынан өтті. «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасының теориялық негіздерін меңгеру мақсатында колледж қабырғасында «Бөбек» Ұлттық ғылыми-практикалық, білім беру және сауықтыру орталығының және «Өрлеу» біліктілікті арттыру Ұлттық орталығының акционерлік қоғамы филиалы Қарағанды облысы бойынша педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтының мамандарының қатысуымен қысқа мерзімді әдістемелік семинар ұйымдастырылып, 76 оқытушы біліктіліктерін арттырды. Сондай-ақ оқытушылар халықаралық және республикалық деңгейдегі семинарлар жұмысына қатысты және Қарағанды облысының Білім беру басқармасы білім беруді дамытудың оқу-әдістемелік орталығымен бірлесе отырып «Жеке тұлғаның рухани-адамгершілік қалыптасуындағы педагогтың рөлі» тақырыбында нұсқаушылық сипаттағы семинар-тренингтер өткізді.

Оқу үдерісінде рухани-адамгершілік білім беруді жүзеге асыру бағытының бірі «Өзін-өзі тану және басқа пәндерді интеграциялау» бойынша 2014-2015 оқу жылында «Өзін-өзі тану» пәнімен ықпалдастырып – 12, өзін-өзі тану пәнінен – 5 сабақ және жалпыадамзаттық құндылықтарға, рухани-адамгершілік білім беруге негізделген – 15 сабақтан тыс шаралар өткізілді.

«Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасының авторы С.А. Назарбаева және әл-Фараби, Абай, Шәкәрім, Л.Н.Толстой, В.А.Сухомлинский және т.б. әлемнің рухани оқытушыларының шығармашылығына арналған «Ар-ождан ғылымы» атты кітап көрмесі ұйымдастырылды. Осындай тәрбиелік бағыттағы жұмыстар «Өзін-өзі тану: махаббат және шығармашылық педагогикасы» атты атаулы күндер аясында да жүргізілді. Қазақтың ұлы рухани ұстазы Абай Құнанбаев өзінің «Қара сөзінде» Махаббатты Ұлы жалпыадамзаттық құндылық ретінде сипаттайды. Мұғалім жұмысының табысты болуы белгілі жағдайда балаға деген сүйіспеншілікке байланысты. А.Құнанбаев рухани-адамгершілікте бірінші қоятын талабы – ұстамды таза болу, сыпайы мінезді, шыншыл болуды ұсынды. Екінші қоятын талабы – тұрақтылық, «Қылам деген қыларлық, тұрам дегеніне тұрарлық, мінезде азғырылмайтын ақылды, арды сақтарлық беріктігі, қайраты бар болсын» дейді. Үшінші талабы – әділетшілдік. Әлеуметтік міндетіне келгенде ол дүниені белсенді құрушы адамның бірі болу керек, халқы үшін, Отаны үшін қызмет істеуі керек, сонда ғана ол адамгершілік міндетін ақтайды. Абай мейірімділік қасиетке терең мән береді, ол төртінші сөзінде «рақымдылық, мейірбандық та әрбір түрлі адам баласын өз бауырым деп, өзіне ойлағандай ойды, оларда да болса игі десе, бұлар онда жүрек ісі болады, тіл жүректің айтқанына көнсе, жалған шықпайды» адамдардың айтатын асыл сөзі, осы мейірбанды жүректен ғана шығатынын, сөз – көңілдің айнасы екенін сезімталдықпен айтты [10].

Л.Н.Толстой «Махаббат – өлшеусіз сый. Бұл өзің басқаға қанша сыйға тартсаң да таусылмайтын, өзінде де қала беретін жалғыз зат» десе, А.Эйнштейн «Барлық заттар жинақтала келе үлкен бір ойды құрайды. Бұл қандай ой? Ол ой – Махаббат!» деп түйіндейді. С.А.Назарбаева «Этика жизни» кітабында махаббаттың шынайы мәнін ашады: «Мен үнемі бір сұраққа жауап іздеп жүретінмін – Махаббат деген не? Соған жауап таптым: Махаббат – бұл Құдай. Ал Құдай – ол махаббат. Осы Жер бетіндегі әрбір адамның жүрегіне Құдайдың сөнбес ұшқыны, Құдайдың дәні салынған» [11].

«Әлемді еліктірген лирикалық ән және романс» тақырыбында ән фестивалі, «Мәңгілік елдің болашағы – жастардың қолында» тақырыбында пікірталас, білімгерлердің шығармашылық жұмыстарының көрмелері, әдеби кештер және шынайы өмір құндылығы жәйлі тәрбие сағаттары өткізілді.

Оқытушылардың шығармашық жұмыстарының бірі – жалпыадамзаттық құндылықтарды білімгерлердің бойында дамыту мақсатында бейнеаңыздар дайындап, сабақтарында тиімді қолдану. Жүргізіліп жатқан жұмыстар Білім басқармасының мамандары және пилоттық жобаға енген білім беру мекемелерінің қызметкерлерінің қатысуымен өткізілген тоқсандық есеп беру семинарларында тыңдалды.

Қазіргі адамзат материалдық жағынан емес, руханиаттық, адамгершілік жағынан қолдауды қажет етіп отыр. Рухани-адамгершілік сана-сезімі оянған адам ғана мәңгі құндылықтарды уақытша құндылықтардан, шынайылықты жалғандықтан ажырата алады. Педагогтардың жалпы жауапты міндеті – жастарға қайырымдылық пен сүйіспеншілік нұрын тарату, тәуелсіз мемлекетіміздің адал, саналы, рухани бай азаматтарын тәрбиелеу.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауы. 17 қаңтар 2014 ж. // <http://adilet.zan.kz/rus/search/docs/dt>
2. Школа XXI века: инновационные технологии обучения. – Алматы, 2006.
3. Шауханов А.А. Таблицы характеристик положительных и отрицательных сторон наиболее известных образовательных технологий //Профессионал Казахстана. -Алматы, 2009. –№7,8,9.
4. Қазақстан Республикасының 2010-2015 жылдарға арналған электрондық оқыту жүйесінің тұжырымдамасы. – Астана, 2015.
5. Қазақстан Республикасында 2016-2019 жылдарға арналған білім беруді және ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2016.
6. Жұмабаева А.М. Жаңа тұрпатты мұғалім қалыптастыруда ақпараттық технологияларды қолданудың педагогикалық шарттары. Пед.ғыл. дисс. –Түркістан, 2008. – 138 б.
7. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования. – М., 2010. – 368 с.
8. Муканова С.Д. Контекст организации компетентностно-ориентированного образования а Казахстане. – Алматы, 2009.
9. Қазақстан Республикасының үздіксіз педагогикалық білім беру Тұжырымдамасы. – Алматы, 2010.
10. Абай Құнанбаев. Қара сөз. – Алматы: Жазушы, 1970.
11. Назарбаева С.А. Этика жизни. – Алматы, 2001. – С.28.

АРТЫНА ІЗ ҚАЛДЫРҒАН ҰЛЫ ІС

2016 жылдың 9 қарашасында Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына орай «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтында «Артына із қалдырған ұлы іс» атты облыс педагогтарының кездесуі өтті. Сонымен қатар бұл күні «Мәңгілік Ел» кабинетінің ашылу салтанаты болды. Лентаны кесу мәртебесі институттың құрметті қызметкерлері мен ардагерлеріне ұсынылды. Қадірлі қонақтар алдында алғы сөз сөйлеген «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтының директоры Муканова Сәулеш Димкешқызы ардақты ардагерлерге алғысын білдірді.

«Мәңгілік ел» кабинетінде институттың тарихы мен жетістіктері келтірілген стендтер орнатылған. Бірінші стендте Институттың мықты білім орталығы ретінде қалыптасқан кезеңдерін көруге болады. Кабинеттік жүйеден кафедралық жүйеге ауысуы, білім мазмұнын үздіксіз жаңарту курстары, жаңашылдықтарға бастау болған оқиғалар және инновациялар осы стендтерде бейнеленген. Келесі стендте институттың қалыптасуына және дамуына үлкен үлес қосқан тұлғалардың портреттері орналасқан. Олар - Салмухамедов Хәкім, Абиев Балхаш Абиевич, Игликов Жақан Игликович, Ахметов Сеилбек Қамзабекович, Асанова Сара Махашеевна, Тохтабаева Эста Каримовна, Бахтыбаева Раиса Кенжебековна, Хасенов Рашид Шайзаратович, Белая Нинэль Николаевна, Клочко Виталий Евгеньевич және Қонтаев Сәбит Сейітович.

Жаңа кабинетке орнатылған стендтердің әрбірі – «Өрлеу» ұлттық орталығы Елбасының салиқалы саясатын және «Мәңгілік ел» идеясын жүзеге асыру құралы іспеттес екенін дәлелдейді.

Институттың құрылғанына 68 жыл өтсе де, оның тарихы ұмыт қалған емес. Кездесу барысында білім саласының ардагерлері мен құрметті қонақтары білім ордасының тарихынан сыр шертетін қызықты әңгімелер айтып, жас педагогтармен тәжірибелерімен бөлісті. «Ресурстық орталық» зертханасының ғылыми жетекшісі, т.ғ.к. Қонтаев Сәбит Сейітұлы, институттың алғашқы директоры Әбиев Балқаш Әбиұлының қызы Сара Балқашқызы өздерінің жылдар бойы білім саласында жинаған тәжірибесімен бөлісті, Қарағанды облысы білім саласының майталмандары Бодесова Салтанат Бодесовна, Самойлюк Татьяна Филипповна, Чжао Светлана Бекетовна сияқты және тағы да басқа абзал тұлғалар танымдық диалог құрды.

ӘОЖ 373.31

Ү.А.МАЙБАСОВА

«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы
umaybasova@mail.ru

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДА БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІНІҢ ДАЙЫНДЫҒЫ

Мақалада мектепке жаңартылған білім беру мазмұнын ендіретін бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби дайындығы қарастырылған. Автор бастауыш мектеп материалдарының біртіндеп күрделенетіндігін, спиральдік (шиыршық) қағидасының енгізілетінін көрсеткен. Сондай-ақ мұнда бастауыш сыныпта тиімді жұмыс жасау үшін қажетті ойлау стилі, жаңғыртылған білім беру бағдарламасының мазмұнын түсіну, жоспарлау, оқуға қабілеттілік, пәндік білім, оқушылардың сұранысын қанағаттандыру, критериалдық бағалау және тағы басқа да кәсіби дағдылар берілген.

В статье рассматриваются проблемы профессиональной готовности учителей начальных классов по внедрению обновленного содержания образования в школах. Автор указывает на постепенное усложнение материала по предметам начальной школы, внедрение принципа спиральности. В работе обозначены профессиональные навыки, необходимые для работы в начальных классах, среди которых: стиль мышления, понимание содержания обновленной программы образования, планирование, способность к обучению, предметные знания, удовлетворение потребности обучающихся, критериальное оценивание и т.д.

The article deals with the problems of professional readiness of primary school teachers for the implementation of the updated content of education in schools. The author points to the gradual complication of the material in the subjects of primary school, the implementation of the principle of helicity. The work marked the professional skills of teachers who working in primary schools, among which: the style of thinking, understanding the content of the updated program of education, planning, learning ability, subject knowledge, satisfaction of the needs of students, criteria-based assessment, etc.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: жаңартылған білім беру бағдарламасы, ХХІ ғасыр дағдылары, спиральдік (шиыршық) қағида, тиімді оқу үдерісі, педагогикалық ұстанымдар, мұғалімдерді бағамдау аспектілері.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: обновленная образовательная программа, навыки ХХІ века, принцип спиральности, эффективный процесс обучения, педагогические подходы, аспекты самооценки учителей.

KEYWORDS: updated educational program, skills of the 21st century, principle of a spiralnost, effective training process, pedagogical rodkhoda, aspects of a self-assessment of teachers.

Біздің жедел құбылмалы қоғамда өтіп жатқан заманауи мәдени, әлеуметтік, экономикалық үдерістерде білімгерлерге сапалы білім берудің рөлі ерекше деуге болады. Бұл бір жағынан, адам сапасы ғылым, техника, технология мен мәдениеттің жоғары жетістіктеріне сәйкес келмей тұра алмайтындығымен, ал екінші жағынан, бұл жетістіктерді игеру, еселей түсу, сақтау қажеттілігі адамның өзінің сапасына бұрынғыдан да жоғары талаптар қоятындығымен түсіндіріледі. Бүгінгі қазақстандық мектептің алдында әлемдік білім беру кеңістігіндегі секілді зерттеулер мен жаңалықтар ашудың ғасырына ену үшін білім беруге жаңа көзқарасты қалыптастыру, ойлау, оқыту, жұмыс істеу, шығармашылық және жалпы алғанда, өмір сүру әдіснамасын қайта қарау міндеті тұр. Сол себепті ХХІ ғасырда еліміздің болашағын алға қарай жетелеуші ұрпаққа білім беруді қамтамасыз ететін жалпы орта білім беру жүйесіне өзгеріс

енгізу маңызды қадамдардың бірі болып отыр. Мұның бір дәлелін ЭЫДҰ Бас хатшысының білім беру саясаты бойынша арнайы кеңесшісі, Білім беру және кәсіби дайындау басқармасы директорының міндетін атқарушы және (2014) Андреас Шлейхер: «Адамзатқа және қоғамға орасан зор проблема әкелетін жаһандану мен жаңғыртудың әсерінен айналадағы әлем түбегейлі өзгеріске ұшырауда. Мектептер оқушыларды түрлі мәдениет өкілдерімен әріптестік қарым-қатынас жасауды, алуан түрлі идеяларды, көзқарастар мен құндылықтарды ескеруді, адамдар өздерінің алуан түрлілігіне қарамастан, технологиялардың көмегімен кеңістік пен уақыт кедергілерін жеңе отырып, бір-біріне сенім білдіруін және әріптестікте жұмыс істеуін қажет ететін әлемде, адамдардың өмірі ұлттық шекаралар аумағынан тыс мәселелерге байланысты болатын әлемде өмір сүруге және жұмыс істеуге дайындауы керек. Жиырма бірінші ғасырдың мектептері оқушыларды өмірде, жұмыста және азаматтық ұстанымында өзгелермен ынтымақтастықта өмір сүруге дайындай отырып, ұлттық және жаһандық пікір алуандығының шынайылығын ұғына отырып, өзіндік дербестігі мен ерекшелігін дамытуға көмектесуі керек», деп келтірді өзінің жыл сайынғы есеп беру баяндамасында [1].

Жоғарыда келтірілген тұжырым Қазақстанның білім беру саласына өзгеріс қажеттілігін анық көрсетеді, сондықтан сипатталған жаһандық проблемаларға жауап бере алатындай деңгейде ұлттық мәнмәтіндегі жұмыстар жүргізілуде. «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» акционерлік қоғамының басшылығымен Қарағанды облысындағы педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттырудың институты да басқа өңірдегі филиалдардың қатарында білім беру жүйесін реформалаудағы міндеттелген қадамдарды зор ыждахаттылықпен, барынша үлкен жауапкершілікте жүзеге асыруда. Жаңа мазмұндағы білім беру жүйесін мектептерге енгізу үшін орта білім мазмұнын жаңарту аясында бастауыш сынып мұғалімдерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) бойынша өткізіліп жатқан курстар айтарлықтай үлес қосатынын мұғалімдер курс барысында көз жеткізді. Бұл біліктілікті арттыру курсының мақсаты оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін енгізу арқылы Қазақстанның ұлттық білім беру жүйесіне арналған орта білім мазмұнын жаңарту бағдарламасымен таныстыру болып табылады. Бағдарламада білім беру саласындағы өзгерістердің шарттары мен алғышарттары қарастырылады және төменде келтірілген мәселелер талқыланады:

- білім беру саласындағы халықаралық үрдістер;
- білім беру бағдарламасын құру теориясы;
- оқыту тәсілдерін енгізуге негіз болатын теориялық алғышарттар [2].

Бағдарлама біліктілікті арттыру курсының мақсаттарын шолудан басталып, жалпы білім беруді реформалау жөніндегі кең ауқымды жұмыстарға қарай көшу түрінде құрылымдалған. Бағдарламаны меңгеруде мұғалімдер әр оқу пәні бойынша мазмұндағы ұстанымдардың өзгерісін байқайды: сызықтық ұстаным спиральдік (шиыршық) қағидасына алмасуын, яғни білім мен біліктің бірте-бірте тігінен және көлденеңінен (сынып, тақырып бойынша дағдыларының күрделенуі) ұлғайтылуын қарастырады. Мысалы, бастауыш сыныптарға арналған математика пәні бойынша спиральді білім беру бағдарламасындағы ілгерілеуді оңай көруге болады, айталық оқушылар қосу және алу тұжырымдамаларының негізінде өткенді қайталайды және жаңа білім қалыптастырады (1-кесте).

Бекітілген оқу жоспарына сәйкес, жаңартылған білім беру бағдарламасы, оның құрылымы, тиімді оқу үдерісін жүргізуге қажетті педагогикалық әдістемелермен және қолданылатын бағалау тетіктерімен жүйелі түрде таныстыруды қамтамасыз ету мақсатында бірнеше пәнде бірқатар ұқсас сабақтар берілген. Бұдан соң мұғалімдер білім беру бағдарламасының нақты пәндік аспектілерін меңгеруге кіріседі. Мұғалімдер білім беру бағдарламасына негіз болған теориямен танысып қана қоймай, бұл теорияны тәжірибе жүзінде іске асыруға қабілетті болуын қамтамасыз ету үшін оқыту тәжірибе жүзінде және белсенді өтеді. Одан кейінгі бірнеше күн бойы мұғалімдер оқу бағдарламасы мен сабақ жоспарын талдауға уақыт арнайды. Бастауыш сыныптың әр пәні бойынша сабақты жоспарлау барысында мұғалімдер ескерілуі тиіс көптеген мәселелерді қарастырады. Мысалы, оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыру жолдарын анықтау, оқушылардың дағдыларын дамытуға деген уәжін қолдап отыру, сонымен

қатар, қалыптастырушы және жиынтық бағалауды сабаққа енгізу мен тапсырма барысында саралауды жоспарлау. Мұғалімдерге сабақтарды тиімді жоспарлауға көмектесетін ақпарат, ұсыныс-болжамдар, кеңестер мұғалімге арналған нұсқаулықта келтірілген.

Кесте 1 – Бастауыш сыныптың математика пәнінен спиральді сипатта құрылған білім беру бағдарламасындағы материалдың біртіндеп күрделенуі (қосу және алу тұжырымдасы мысалында)

1-сынып	қосу және алу элементтерін білу
2-сынып	оқыған және жазған кезде қосу және алу элементтерінің атауларын пайдалану
3-сынып	көп таңбалы сандарды жазбаша қосу және алу (ондықтарды ауыстыру арқылы)
4-сынып	оқыған және жазған кезде қосу, алу, көбейту және бөлу элементтерінің атауларын пайдалану

Мұғалімдердің біліктілігін арттыру курсының бір бөлігі ретінде мұғалімнің осы курс барысында қарастырылатын өзекті мәселелерді түсінуі, материал мазмұнына сәйкес ұтымды әдіс-тәсілдерді қолдануы бағамдалатын болады. Мұғалімдердің жетістіктерін бағамдау аспектілері қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сыныптарды оқыту үшін талап етілетін белгілі бір дағдылармен байланысты салаларға бөлінген [3]. Әр сала төрт деңгей бойынша критерийлерге сәйкес бағамдалады (2-кесте).

Кесте 2 – Бастауыш сыныпты оқыту үшін талап етілетін дағдыларға байланысты салалардың төрт деңгей бойынша критерийлерге сәйкес бағамдалуы

Критерийлер	Оқыту дағдылары	Ойлау сипаты	Жаңартылған білім беру бағдарламасын түсіну	Жоспарлау	Белсенді оқу	Пән бойынша педагогикалық білім	Оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру	Критериалды бағалау
Деңгейі								
Бастапқы деңгейі								
Қалыптасу деңгейі								
Қалыптасқан деңгейі								
Жетілген деңгейі								

Критерийлерге қарап әрбір мұғалімнің кәсіби дамудың қандай деңгейінде екенін анықтайды. Мұғалімдер бағамдалатын барлық аспектілер бойынша бір деңгейде болуы шарт емес. Курс барысында бағамдау қалай жүретіні түсіндіріліп, мұғалімге ол аспектілерді меңгеруге қолдау көрсетілетін болады. Қорытындысында, мұғалімдер өзара рефлексия және метатану тапсырмаларын байланыстыра отырып, біліктілікті арттыру курсының оқу мақсаттары тұрғысынан өздерінің алға ілгерілеуін қарастырады. Аз уақыттағы біліктілікті арттыру курстарында мұғалімдер білім беру жүйесіндегі өзгерістерді түсініп, енгізуге дайынбыз деп өздерін бағамдағанымен, мазмұнды жаңарту аясындағы жаңа белестерді бағындыруда талай күш қажет екенін түйіндеп кетті. Ал біз үшін бұл мәселемен мұғалімді жеке дара қалдыруға болмайтындығы анықталды. Сондықтан институт оқытушылары білім беру жүйесіндегі реформалардың оңтайлы нәтижесіне жетуде облыс мұғалімдеріне әрқашан әдістемелік, кәсіби, психологиялық қолдау көрсетуге дайын боламыз деген шешім қабылдадық.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту аясында қазақ тілінде оқытатын мектептердің бастауыш сынып мұғалімдерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015. – 40 б.
2. Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында бастауыш мектепке (1-4 сыныптар) арналған оқу бағдарламасы (30 пилоттық мектептерде сынақтан өткізу үшін байқау нұсқасы). – Астана, 2015. – 33 б.
3. Бағдарламадан күтілетін нәтижеге қол жеткізу деңгейін анықтауға арналған тапсырмалар. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015. – 10 б.

ТРЕНИНГ ОБСЕ ДЛЯ ГУМАНИТАРНЫХ ТЕХНОЛОГОВ

5-8 декабря в городе Алматы сотрудники ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области участвовали в программе тренинга «Педагогические подходы и технологии поликультурного образования учащихся».

Организаторы тренинга — ОБСЕ (Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе) и АО «НЦПК «Өрлеу».

Цель тренинга – распространение ценностей этнокультурного многообразия и содействие укреплению прав человека в молодежной среде Казахстана.

В течение четырех дней были освещены вопросы:

- место поликультурного образования в системе воспитания глобальной гражданственности;
- интерактивные методы работы по формированию поликультурной личности;
- многообразие и проблема неравенства;
- природа и динамика конфликта;
- сотрудничество и кооперация.

Отрабатывались сессии Руководства по поликультурному образованию, авторами которого являются эксперты по вопросам поликультурного образования Багдасарова Нина и Шульгина Лидия. Особый интерес составил прикладной аспект инновационных методов работы по формированию поликультурной личности.

На итоговом занятии в проектной мастерской «Ярмарка и аукцион идей», присутствовали региональный менеджер Центрально-Азиатской образовательной программы Гюльназ Саурова и независимый эксперт по проблемам образования Лилиан Николеску-Онофрей.

Сотрудники филиала Ибрагимова Г.К. и Акульбекова Н.З., в новом статусе Гуманитарных технологов, выработали и представили группе стратегию применения полученного руководства в рамках своей будущей деятельности.

Б.Қ.БУКЕНОВ

Мамандандырылған музыка мектеп – интернаты,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы
bek_62@mail.ru

БІЛІМ ОШАҒЫНЫҢ ЖЕТІСТІГІ – ТӘУЕЛСІЗДІКТІҢ ЖЕМІСІ

Мақалада Қарағанды мамандандырылған музыка мектеп - интернатының 50 жылда жеткен жетістіктері – Қазақстан Республикасы тәуелсіздігінің жетістігі ретінде баяндалған. Білім ошағының кәсіби шеберлігі жоғары ұстаздар ұжымы дайындаған шәкірттері өнерін тек республикалық деңгейде ғана емес, сонымен бірге алыс-жақын шетелдерде де лайықты көрсете алуда. Әлемнің ең танымал сахналарына шыққан осындай түлектер өз елін дүние жүзіне танытуға осылайша үлес қосуда.

Карагандинская музыкальная школа-интернат свои достижения в области музыкального образования за полувековой период связывает с независимостью Республики Казахстан. Высокое профессиональное мастерство и неиссякаемый труд членов педагогического коллектива школы увенчались победами воспитанников на республиканских и международных конкурсах. Выступлениями выпускников школы на самых престижных сценах мира можно гордиться, назвав их достойным подарком к юбилею страны.

Karaganda musical school-interнат it an achievement in area of musical education for semi-centennial period binds to независимостью Republic of Kazakhstan. High-class professional workmanship and inexhaustible labour of members of pedagogical collective of school was crowned by victories of pupils on republican and international competitions. On the prestige stages of the world it is possible the performances of graduating students of school is proud of, naming them a deserving subarch on the anniversary of country.

ТҮЙІНДІ СӨЗДЕР: оқушылардың музыкалық білім алуы, педагог, музыкалық - педагогикалық қызмет, кәсіби шеберлік, әлемнің әйгілі сахналары, тәлімгерлердің халықаралық деңгейдегі табыстары.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: музыкальное образование учащихся, педагог, музыкально-педагогическая деятельность, профессиональное мастерство, престижные сцены мира, успехи выпускников на международном уровне.

KEYWORDS: musical educations of pupils, teacher, music pedagogical activity, professional mastery, prestige stages of the world, successes of graduating students at an international level.

Ұстаз... Қандай қасиетті сөз! Әр адамның жүрегіне ерекше жылулық нұрын себетін аяулы тұлға бейнесімен өзектес ұғым. Адам баласының жүрегінде қадір тұтып, құрметтейтін екі ұғым болса, соның бірі – Ұстаз. «Ұстаз» деген қазақ баласы үшін қашанда қасиетті, қадірлі болған. «Ұстаздан тәрбие алған» немесе «ұстаз алдын көрген» деген сөздер құлаққа «ана тәрбиесін алған» деген сөздермен ұштасып жатады. Алғаш әріп танытып, өмірдің қыр-сырын білуге, сан қилы құбылыстарын терең түсінуге мұрындық болып, жан дүниеге нұрлы шуақ түсіріп, адамгершілікке баулыған мұғалімнің бейнесі көңіл төрінен орын алары анық. Ұстаз әр адамның жанына білім дәнін сеуіп, әр шәкіртін аялап, өмір атты шексіз ғаламға топшысын қатайтып ұшырады. Дәлірек айтсақ, адамды өмір сүре білуге тәрбиелейді. Сол үшін бойындағы асыл қасиеттерін шәкірттеріне сіңіріп, тер төгеді.

Осы ұстаздар жайында халқымыздың ұлы батыры Бауыржан Момышұлы «Ұстаздық – ұлы құрмет. Себебі, ұрпақтарды ұстаз тәрбиелейді. Болашақтың басшысын да, данасын да, ғалымын да, еңбекқор егіншісін де, кеншісін де ұстаз өсіреді... Өмірге ұрпақ берген аналарды қалай ардақтасақ, сол ұрпақты тәрбиелейтін ұстаздарды да солай ардақтауға міндеттіміз», – деген екен.

Бала бойына ата-анадан кейінгі ақыл-ой, адамгершілік, әдептілік, ар-ұят, ұлттық сана-сезімді сіңіруші адам – Мұғалім. Ендеше өз ісіне берілген, жаңалықты жатсынбай қабылдайтын,

шәкіртінің жанына нұр құйып, өмірге өзі де бақытты болып, өзгелерді де бақытқа жеткізсем деп жүретін ұстаздардың жөні де, жолы да бөлек.

«Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға» деп Абай атамыз айтқандай, ұстаз еңбегінің қыр-сыры мол, қиын да жауапты, шығармашылық еңбек екендігін баршамыз мойындаймыз.

Шығыстың ұлы ойшылы Әбу Насыр әл - Фараби: «Ұстаз тумысынан өзіне айтылғанның бәрін жетік түсінген, көрген, естіген және аңғарған нәрселерінің бәрін жадында сақтайтын, олардың ешбірін ұмытпайтын, алғыр да зерек ақыл иесі, өте шешен, өнер-білімге құштар, аса қанағатшыл, жаны таза және әділ, жұртқа жақсылық жасап, үлгі көрсететін, қорқу мен жасқануды білмейтін батыл, ержүрек болуы керек» – деген еді. Осы бір қасиетті мамандық иесінің ұрпақ тәрбиесіндегі алар орны ерекше. Демек, білім сапасын көтерудің негізгі тетіктері – ұстаздың жеке басының тұлғасы, сондай-ақ оның теориялық білімі мен кәсіби шеберлігі, шығармашылық қызметі. Қанша жыл тер төгіп еңбек етсең де, «болдым, толдым, мен бәрін де білемін» деп айтуға болмайды. Ұстаз үнемі ізденіс үстінде болуы керек. Өмір бір орнында тұрмайды, үнемі алға жылжып отырады, осыған орай жаңа заманның жаңа адамын тәрбиелеу, оқыту үшін үнемі ізденіп, білімін, біліктілігін арттырып отыру керек.

XXI ғасыр – бәсеке ғасыры, олай болса, ұлттық тарихымызды, мәдениетімізді қастерлейтін, ертеңгі Қазақстанның тізгінін ұстайтын, өмірдің әр түрлі мәселелерінен хабардар, кез келген тапсырманы орындауға қабілетті, қолынан іс келетін құзырлы азаматтарды осы бастан тәрбиелеуіміз керек. Қазіргі өмір талабына сай оқу орындары білімді ғана емес, әрі тәрбиелі, әрі қоғамшыл, әрі зерттеуші, әрі ұйымдастырушы шәкірттер даярлау керек екені бәрімізге белгілі. Әр қырлы, қоғамға әлеуметтенген оқушы даярлау күрделі үдеріс. Ал оған бағыт беруші, жол сілтеуші – білікті, шебер, парасатты ұстаздар.

XXI ғасыр мұғаліміне қойылатын талаптар зор. Мұғалім жеке көзқарасы бар, соны қорғай білетін жігерлі тұлға, зерттеушілік, ойшылдық қасиеті бар маман, білімді де білікті, көп оқитын, білімін күнделікті ісіне шебер қолдана білетін, өзінің оқушысын өз бетінше білім алуға үйрете алатын болу керек. Бұл – өмір талабы. Мұғалімде ұйымдастырушылық, құрылымдық, бейімділік, сараптамалық қабілеті болу шарт. Ол сонымен қоса ұлттық құндылықтарды, яғни этнопедагогика, этнопсихология негіздерін меңгеруі қажет, ғаламдасуға байланысты ғаламтор жүйесін жетік меңгерген, әлемдік білімге сай, мәдениеті жоғары жеке тұлға тәрбиелей алатын ұстаз болу қажет.

Биылғы жыл елеулі оқиғаларға толы, еліміздің Тәуелсіздігіне 25 жыл! Елу жылда ел жаңа демекші, мерейі биік білім ошағына – Қарағанды мамандандырылған музыка мектеп-интернатына 50 жыл. Осы жылдар ішінде мектептің өзіндік салт-дәстүрлері қалыптасты. Жалпы ұстаздар қауымы Қазақстанда ғана емес, шет мемлекеттерге өнерін паш ете алатындай жоғары кәсіби деңгейдегі, бәсекеге қабілетті оқушылар дайындады. Оқушыларды жасөспірім кезеңдерінен бастап қалалық, облыстық, республикалық маңызды сайыстарға қатыстырып, нағыз әртіс болуға жол ашты.

Біздің мамандандырылған музыка мектебіміз 1966 жылдың 1 маусымында Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің №391 қаулысы негізінде жеті жылдық және орта арнаулы музыка мектептерінің өрісін кеңейту және ауылдық жерлерден табиғи музыкалық қабілеті бар балаларды оқыту мақсатында ашылған. Осыған сәйкес Қарағанды еңбекшілер депутаттары Облыстық Кеңесінің атқару комитеті қаланың №1 мектеп-интернатын облыстық музыка мектеп - интернаты ретінде қайта құруға шешім қабылдаған.

Ең алғаш мектеп-интернаттың директоры қызметін 1967-1974 жылдар аралығында атқарған, Құрманғазы атындағы Мемлекеттік консерватория түлегі Э.Э. Шмидт, оқу ісінің меңгерушісі Н.И. Петрова, директордың музыка - теориялық бөлімі бойынша орынбасары Т.Р.Бейсенбеков әуел бастан материалдық-техникалық базаны жасақтауға күш салды. Мектепте кәсіби музыка және жалпы білім бөлімінің ұстаздар қауымы қалыптасты. Сондай-ақ арнайы фортепиано, ішекті аспаптар, халық аспаптары, үрмелі және ұрмалы аспаптар, міндетті фортепиано, музыкалық-теориялық және дирижерлық-хор бөлімдері ашылды.

Ширек ғасырлық тәуелсіздік жылдарында музыка мектеп-интернаты шығармашылық бағытта жаңа мүмкіндіктерге қол жеткізіп, жемісті қызмет атқаруға жағдайлар жасалды. Мектеп жаңа музыкалық аспаптармен, дыбыс жазу құралдарымен, компьютерлік техникалармен қамтамасыз етілді. Халық аспаптар бөліміне жаңадан «Ән мен домбыра» және «қыл - қобыз» мамандықтары қосылып, оқушылар қабылдана бастады.

Орта білім беру ұйымдарының оқу - тәрбие жұмысын ұйымдастыруға қатысты жаңашылдықты меңгертуге жетелейтін әдістемелік ізденіс арқылы мектеп - интернаттың облыс және республика мәдени өмірінде өзіндік үлесі бар. Еліміздегі тәуелсіздік жылдары бөлім меңгерушілерінің жетекшілігімен ұжым мүшелері кәсіби және музыкалық теориялық пәндердің, меңгеретін әрбір аспаптың оқыту бағдарламаларын жаңартты, қайта өңдеп жетілдірді.

Осы жылдар музыка тарихы мен теориясы пәндерін мемлекеттік тілде оқытатын оқулықтар, көрнекі құрал, әдістемелер тапшы болатын. Оқытушы Г.М.Рахымжанова «Музыкалық сауат» оқулығын дайындап, бастауыш және орта буынғы сынып оқушыларына пайдалануға берді.

Музыкалық теория бөлімінің оқытушылары О.Н.Чемова, И.Ю.Кунгурцева «Таңдаулы авторлық бағдарлама» конкурсына қатысты, С.К.Кусаинова, А.В.Бескровная сольфеджио, гармония пәндерінен әдістемелік оқу құралдар дайындады.

Музыка тарихы мен теориясы және жалпы білімдік бөлімінің қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімдері бірігіп қолда бар оқулықтарды сараптамадан өткізіп, жетілдірді және Ресейден әкелінген жаңа оқулықтарды мемлекеттік тілге оқушыларға түсінікті болатындай сапалы аударумен айналысты. Осылайша «Сольфеджио» оқулығының негіздері, «Қазақ музыкасы тарихы» және «Орыс және шет елдер музыкасының тарихы» тақырыбында әдістемелік көмекші құралдар, кітапшалар дайындалып, қазақ сыныбы оқушыларының пайдалануына берілді.

Қазіргі таңда мектеп бастапқы және орта деңгейдегі музыкалық білімдерді біріктіре отыра екі тілде: мемлекеттік және орыс тілдерінде, негізгі жалпы білім бөлімі және кәсіби музыка бағыттарында оқытуда.

Біздің мектеп бітіруші түлектердің білім деңгейінің жоғары екендігіне күмәніміз жоқ. Олар шығармашылық жоғарғы оқу орындарына: Қазақстандағы консерватория және музыка академиясы ғана емес, шет елдерге де оқуға түсе алады. Мектептің дамуы мен көркеюіне зор үлес қосқан жетекші ұстаздар: Банникова С.Г., Бобровский П.В., Бондаренко В.Л., Волкова Е.А., Гусельникова Г.В., Данилевский Е.А., Дмитриева Н.И., Докучаева В.Н., Жунусова Ж.Х., Красовская Л.Н., Креккер Г.А., Кудряшова Н.М., Куkenова Б.К., Кусаинова В.П., Кривцова Л.А., Лысенко Н.А., Лящ Л.А., Мазалова В.А., Наумова З.И. Нафикова В.М., Новикова Е., Сарантиди Г.А., Торговицкая И.А., Шарафутдинова И.Г. өмірінің көп бөлігін мектептің дамуына, шығармашылық еңбекке арнаған.

Мектеп ұжымы шәкірттерінің шығармашылық қабілеттерін шыңдап, кәсіби шеберліктерін қалыптастыруда бірнеше бағыттарға басымдылық беріп, тұрақты да тиянақты жұмыстарды іске асыруда:

- музыкалық кәсіби білім берудің заманауи озық әдіс-тәсілдерін оқу үдерісіне тиімді енгізу;
- жалпы орта білім беретін пәндерден оқушылардың білім, білік, дағды сапасын арттыру, құзыреттіліктерін қалыптастыру;
- дарынды балалардың шығармашылық қабілеттерін жеке даму траекториясын құрастыру және мониторингілеу арқылы үнемі қадағалау;
- оқушылардың кәсіби дайындығына қатысты инновациялық бағдарламаларды іске асыру;
- рухани-адамгершілік бейнесі жоғары Қазақстан Республикасының патриоты ретінде тұлғалар қалыптастыру;
- педагогикалық кадрлардың кәсіби біліктілігі мен шеберлігін арттыра отырып, сапалық құрамын жетілдіру;
- оқушылардың денсаулығын сақтау жүйесін қалыптастыру;
- бағдарламалық материалды меңгертуде ақпараттық-коммуникативтік технологияның мүмкіндігін кеңінен пайдалану.

Қазіргі таңда мектебімізге ғана емес, елімізге танылған ұстаздар көптеп саналады. Қобыз аспабы сыныбының мұғалімі, жоғары білікті маман, ҚР еңбек сіңірген қайраткері Р.И.Бимендина кезінде өз өнерімен талайды тамсандырып, Республикалық конкурстың үш дүркін лауреаты атанған, Мәскеуде өткен бүкілодақтық ауыл шаруашылығы көрмесінің медалімен марапатталған. Қарт ұстаз Қазақстан журналистер одағының мүшесі болғандықтан қоғамдық өмірдегі белсенділігін әлі де жалғастыруда. Ол қазақ топырағында дүние кешкен күйшілердің тарихы мен шығармашылығын зерттеуін әлі де жалғастыруда. Баян және аккордеон аспаптарының маманы, ҚР білім беру ісінің құрметті қызметкері, КСРО мәдениет министрлігінің үздік қызметкері В.В.Брусенцов «Қазақстанның таңдаулы адамдары» энциклопедиясына енген талантты ұстаз, өзі дайындаған біршама шәкірттерінің республикалық және халықаралық өнер сайыстарында жеңімпаз болғандығымен мақтана алады. Халық аспаптары бөлімінің домбыра сыныбының мұғалімі, Ы.Алтынсарин атындағы төсбелгі иегері Ж.Д.Сәрсембеков өзіне де, оқушыларына да қатаң талап қоя білуімен ерекшеленген, жауапкершілігі мол ұстаз. Соның нәтижесінде оқушыларының орындаушылық мәдениеті мен шеберлігінің кәсіби деңгейі үнемі жоғары болуда, сахналық бейімділікке қол жеткізген оқушылары республикалық және халықаралық өнер сайыстарында жүлделі орындардан көрінуде. Дәл осындай шығармашыл ұстаздар қатарына жататын ҚР білім беру ісінің Құрметті қызметкері О.В.Токарева және ҚР

білім беру ісінің үздігі Г.К.Ақпарова шынайы талант иелері. Музыкалық мектептің түлектері әр жыл сайын Қазақстанның, Ресейдің – Мәскеу, Санкт-Петербург, Новосибирск, Екатеринбург, Челябинск және Еуропаның – Италия, Германия елдерінің жоғарғы оқу орындарына түседі. Атақтары елге жайылған өнер шеберлері ретінде танымал болған мектеп түлектері еліміздің және шетелдердің мәдениет саласында жемісті қызмет атқаруда. Мысалы, дарынды музыкант контрабасист Наумов Н. Санкт - Петербургте, Лондонда білім алып, қазір шотландық «Scottish Chamber Orchestra» камера оркестрінде жұмыс істейді. Смағұлов Р.– халықаралық конкурстың лауреаты, Милан «La Scala» академиясының жеке орындаушысы, Штода М.– Мәскеудегі Блажевич атындағы балалар музыка мектебінің ұстазы, Т.Докшицер атындағы «New Life Brass» ұжымының қатысушысы, Горбачев Р. –Ярославль қаласының «Струны Руси» атты орыс халық аспаптар оркестрінің жеке орындаушысы. Мустафина З.– Қазан консерваториясының доценті. Мирмахмудова М. Мәскеу Мемлекеттік консерваториясының әдіскері. Неклюдов Ю.– Ресей музыка энциклопедиясының редакторы, өнертану ғылымының кандидаты. Дайнеко О.– Беларусь Өнер институтының аға оқытушысы.

Басқа да түлектеріміз өз Отандарына оралып, Қазақстанның әртүрлі қалаларында қызмет атқаруда. Қ.Ахметов – профессор, үрмелі және ұрмалы аспаптар кафедрасының меңгерушісі, ҚР еңбек сіңірген өнер қайраткері, көркемөнер жетекшісі және үрмелі оркестрдің бас дирижёры. Г.Болтаева – ҚР еңбек сіңірген әртісі, Тәттімбет атындағы халық аспаптар Академиялық оркестрінің концертмейстері. З.Ибраева – Көкшетау өнер колледжінің үрмелі аспап бөлімінің меңгерушісі. С.Жоров – Астана қаласындағы Қазақ Ұлттық өнер университетінің үрмелі және ұрмалы аспаптар кафедрасының меңгерушісі. В.Мякотин және Т.Казмирук Алматы қаласының ұстаздары, оркестр әртістері. Б.Дакинова – Астана қаласының оркестрінің әртісі. Ш.Рауандина – Алматы қаласындағы Құрманғазы атындағы консерваторияның халық аспаптар кафедрасының доценті. Кейінгі жас ұрпақтар мектептің салт-дәстүрін жалғастырып, лайықты өнер көрсетуде.

Өнер сабағын үйретудегі ең маңызды бағыттың бірі – болашақ музыканттарды аспаптарда ұжымдық (оркестрде, ансамбльде) орындауға дағдыландыру. Осы орайда мектептегі өнер ұжымдары: ұлт аспаптар (сурет 1), үрмелі аспаптар оркестрлері, қобызшылар, домбырашылар, кіші және үлкен скрипкашылар ансамбльдері және бастауыш, орта буын сынып оқушыларының хорын атауға болады. Олар қалалық және облыстық мәдени іс-шараларға белсенді қатысып жүр.

Сурет 1– Мектеп оқушыларының қазақ ұлт аспаптар оркестрі.

Музыкалық дарынды балалармен жұмыс жасауда ұжымдық орындаушылық шеберлікті шыңдау, концерттерге қатысу сияқты мүмкіндіктер кеңінен пайдаланылады. Фортепиано, ішекті, үрмелі және халық аспаптар бөлімінің оқушылары облыс көлемінде және көршілес облыс аймақтарында концерттік сапармен болып жүр. Астанадағы Қазақ ұлттық музыка академиясының мерейтойына арналған концертке де қатысып, көрерменнің көзайымына айналғанбыз.

Жаһандану заманында ұлттық бәсекеге қабілетті болудың көрсеткіші – білім деңгейімен өлшенеді. Сондықтан, әлемдік білім кеңістігіне кірігіп, білім беру жүйесін халықаралық биікке көтеру кезек күттірмейтін өзекті мәселе. Бұл мәселені шешудің кілті – ұстаздардың қолында. Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстазға жүктелетін міндет ауыр» – деген еді. Ұрпаққа тәрбие беру, білім нәрімен сусындату – екінші бірінің қолынан да келе бермейді. Сондықтан, ұстаз болу – жүректің батырлығы деп бағалауға болады.

Бұл міндетті мамандандырылған музыка мектеп – интернатының ұстаздары біледі және келешек қазақ елінің өнер тарландарын дайындауда, тәрбиелеуде, оқытуда «Мәңгілік ел» көшіне өз үлестерін қосады.

ГУЛЬБАРШИН НОГАЙБАЕВА

Департамент развития среднего образования МОН РК,
г. Астана, Республика Казахстан

ЧИТАЮЩИЕ ДЕТИ – УСПЕШНЫЕ УЧЕНИКИ

*Балапан ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі
(птенец, оперившись, повторяет то, чему научился в гнезде)
Народная мудрость*

В старину аксакалы считали, что, начиная ходить, ребенок встает и падает, потому что его ноги связаны невидимой веревкой. И для того чтобы по жизни человек не спотыкался, а шел легко и ровно, надо разрезать путы. Следуя казахским традициям, когда мой внук начал делать первые самостоятельные шаги, в честь этого события устроили праздник «Тұсау кесер» (дословно – «разрезание пут»).

Сначала несмело, затем вполне уверенно малыш зашагал по белой устланной для него дорожке. Перед ним расставили разные предметы (деньги, ключи, игрушки, конфеты и др.), символизирующие собой жизненные приоритеты. Из всего этого изобилия внук уверенно взял книгу и начал перелистывать, рассматривать знакомые картинки.

«Алихан, может деньги или ключи возьмем?» – спросил с надеждой отец. Но малыш был тверд и даже не посмотрел в сторону других подарков.

«Ну, надо же, как к книжкам тянется, – радостно подумала я, – не зря сказки внуку на ночь читала». Ценность этого литературного жанра в жизни малышей очень точно определил Самуил Маршак: «Сказка – это концентрат разных витаминов – вроде молока для маленьких. В ней есть все элементы питания. Она учит говорить, мыслить, чувствовать».

Понимая значение книги в развитии воображения как основы творчества, гениальный ученый Альберт Эйнштейн говорил: «Если вы хотите, чтобы ваши дети были умны, читайте им сказки. Если вы хотите, чтобы они были еще умнее, читайте им еще больше сказок».

На мой взгляд, добрые детские сказки сыграли свою роль в воспитании маленького слушателя книги. Станет ли Алихан в дальнейшем увлеченным и вдумчивым читателем, захочет ли получать новые знания и искать ответы на вопросы зависит от мамы и папы, которые должны закрепить потребность малыша в чтении, продолжая читать ему вслух, как и прежде.

Книга – главная составляющая интеллектуального развития человека, и по полноте содержания, эффективности восприятия она не имеет себе равных среди других источников информации. Есть целые тома высказываний выдающихся людей о чтении. И все они сходятся на признании роли книг и чтения: в расширении кругозора, развитии мысли, нравственности, познании самих себя и многом другом.

Для того чтобы ребенок полюбил книги еще до того, как выучит алфавит, рядом должен быть читающий родитель, а еще лучше – читающий вместе с ним родитель. Семейное чтение книг повышает навыки ребенка в грамматике и, в целом, его успеваемость по всем предметам в школе. В подтверждение приведу результаты зарубежных и отечественных исследований.

Если детям в возрасте 4-5 лет родители ежедневно читают книги, то они опережают в развитии своих сверстников на 12 месяцев. Если читают 3–5 раз в неделю, то даже это дает им преимущества быть впереди сверстников на 6 месяцев (Университет Мельбурна, 2012).

Ребенок, мать которого не участвует или частично участвует в его развитии в течение первых пяти лет его жизни, отстает в развитии когнитивных навыков от своих сверстников на 1,8% (Bernal, 2008) [2].

Такого же мнения придерживаются и казахстанские педагоги. Они обеспокоены тем, что «некоторые родители уделяют главное внимание тому, чтобы ребенок был одет и накормлен, а не созданию условий для его развития». При этом, по данным социологического исследования, дети, чьи родители очень активно занимались с ними до их поступления в школу (совместно читали, играли, рисовали и др.), научились читать с 3-5 лет. И эти дети показали в тестировании более успешные результаты, чем их сверстники, овладевшие навыками чтения после 6 лет (АО «ИАЦ», 2015) [3].

Казахстанские исследователи также отмечают, что отсутствие «читающей» среды и книжного окружения дома отрицательно влияет на уровень читательской грамотности детей. 16% участников опроса считают, что «чтение – пустая трата времени», их дети по грамотности чтения в целом выполнили успешно на 7,2% заданий меньше, чем школьники из читающих семей (62,6% и 69,8% соответственно).

По данным социологических анкет на чтение для своего удовольствия в среднем до 5 часов в неделю тратят 44,6% родителей. Есть возможность посвятить в 2 раза больше времени любимому занятию лишь у 20% опрошенных. Могут уделить чтению только 1 час в неделю 20,4% респондентов [3].

Казахстанские школьники, чьи родители посвящают досуговому чтению более 10 часов в неделю, продемонстрировали достаточно высокий уровень читательской грамотности (73% выполнения). Менее успешными были результаты учащихся, родители которых читают лишь 1 час в неделю (68%) [3].

31% участников опроса указали, что в домашней библиотеке имеют до 10 книг, 34,9% - 25 книг. В среднем на одну казахстанскую семью приходится 46 книг, это на 110 книг меньше, чем в среднем имеет каждая семья в странах ОЭСР. Разница в выполнении заданий по чтению учащимися, которые имеют дома до 10 и до 500 книг, равна 12% (65,5% и 77,5% соответственно) [3].

Зарубежными исследователями выявлено, что взаимосвязь между количеством книг и способностями к чтению становится значительнее с возрастом. Развитие языковых навыков учеников старшей школы на 30% было обусловлено наличием печатных материалов дома (Mol и Bus, 2011, цитата в Buckingham, 2013) [4-5].

Рассмотренные результаты исследований свидетельствуют о том, что умение читать, интерес к чтению формируются в семье. Как говорил талантливый педагог В. Сухомлинский: «Ребенок - зеркало семьи, как в капле воды отражается солнце, так и в детях отражается нравственная чистота отца и матери».

Школьники, у которых с детства заложена привычка читать, умеют слушать и говорить, рассуждать и анализировать, критически оценивать ситуацию и принимать самостоятельное решение, у них грамотная речь, отличная память, богатое воображение.

Таких успехов может достичь и ваш ребенок, уважаемые родители! Не упускайте любознательный период ребенка для его раннего приобщения к чтению. Читайте сами, читайте вместе с детьми, и ваши старания окупятся сторицей. В руководстве детским чтением старайтесь придерживаться следующих практических рекомендаций.

1. Сделайте процесс чтения игрой, радостным событием. Не делайте чтение наказанием.
2. Во время чтения активизируйте внимание ребенка. Пусть ребенок отвечает на вопросы, рассматривает иллюстрации.
3. Не отказывайте просьбам малыша почитать, несмотря на занятость.
4. Устраивайте семейные чтения, обсуждение прочитанного.
5. Развивайте воображение вашего ребенка на материале книги.
6. Читайте детям вслух не только всё дошкольное детство, но и тогда, когда он станет школьником.
7. Полтора-двухгодовалый ребенок может сосредоточиться на книге 1-2 минуты, детям постарше читают не более 15-20 минут.
8. Не всегда спешите сразу отвечать на детские вопросы - посоветуйте поискать ответы в книгах самостоятельно.
9. Выбатывайте у ребенка привычку обращаться к словарям и работать с ними.

10. Собирайте домашнюю библиотеку. Пополняйте ее вместе с ребенком. Посещайте библиотеку вместе с ребенком.

Читающий ребенок, это сегодня – успешный ученик, а завтра – состоявшаяся личность! Величайшее счастье, которое родители могут подарить своим детям, – это пробудить в них интерес к чтению!

Список литературы:

1. Оценка влияния родителей на формирование функциональной грамотности школьников. Аналитическое заключение. - Астана: АО «ИАЦ», 2015. - 64 с.
2. Bernal, R. (2008) 'The Effect of Maternal Employment and Child Care on Children's Cognitive Development' International Economic Review, 49(4), 1173-1209. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2354.2008.00510.x>
3. В сентябре 2015 года сотрудниками Информационно-аналитического центра МОН РК, проведено социологическое исследование «Оценка влияния родителей на формирование функциональной грамотности школьников» на базе 82 школ 16 регионов страны. Данные опроса родителей проанализированы путем корреляционного и регрессионного анализа совместно с итогами тестирования учащихся 4 классов по математической и читательской грамотности в рамках проекта Германского общества по международному сотрудничеству (GIZ).
4. McKool, S. (2007) 'Factors that Influence the Decision to Read: an Investigation of Fifth Grade Students' Out-of-school Reading Habits' Reading Improvement, 44(3), 111-131
5. <http://www.education.vic.gov.au/Documents/about/research/readtoyoungchild.pdf>

По материалам официального сайта Информационно-Аналитического центра:
<http://iac.kz/ru/publishing/chitayushchie-deti-ushpeshnye-ucheniki>

Dear Teacher!

The British Council is the United Kingdom's international organization for cultural relations. Cultural relations is a component of international relations which focuses on developing people-to-people links and complements government-to-people and government-to-government contact.

We build trust and understanding for the UK to create a safer and more prosperous world. In terms of our reach and impact, we are the world's leading cultural relations organization.

We use English, Arts, and Education and Society – the best of the UK's great cultural assets – to bring people together and to attract partners to working with the UK. The British Council has over 7,000 staff working in 191 offices in 110 countries and territories.

The British Council has been working in Kazakhstan since 1994 and is an integral and important part of the UK's bilateral relationship with Kazakhstan. We focus on developing English language skills, providing internationally recognized examinations, increasing the capacity of vocational and higher education institutions and contributing to UK and Kazakhstani partnerships and collaboration with arts.

Learn English Print is a collection of entertaining and educational articles and exercises for people who are learning English.

LearnEnglish Kids

WORDSEARCH

Answers 1. eleven 2. twenty 3. eight
4. fourteen 5. twelve 6. three 7. thirteen
8. fifteen 9. eighteen 10. zero

O	N	T	W	E	N	T	Y	U	C
N	E	E	T	R	I	H	T	A	S
E	E	O	E	V	Y	G	H	D	G
E	F	V	V	T	G	I	R	M	O
T	E	I	E	D	R	Q	E	R	E
H	L	I	F	L	K	U	E	S	V
G	H	I	G	T	E	Z	O	E	L
I	T	K	N	H	E	F	L	F	E
E	D	Q	R	Q	T	E	C	G	W
V	B	T	F	L	N	J	N	M	T

1. $5 + 6$
2. $10 + 10$
3. 4×2
4. $11 + 3$
5. 3×4
6. $2 + 1$
7. $17 - 4$
8. $20 - 5$
9. $9 + 9$
10. $16 - 16$

You can play this game and more online at:
www.britishcouncil.org/learnenglishkids

Reading skills practice: The school library

Look at the library notice and do the exercises to practise and improve your reading skills.

Preparation

Circle the best answer to these questions.

- Where can you borrow books? a bookshop / a library
- What do students do in a library? study / teach

The Maine School LIBRARY

Reading for the future

OPENING HOURS		THURSDAY	09:00 - 17:00
MONDAY	09:00 - 17:00	FRIDAY	08:00 - 15:00
TUESDAY	09:00 - 17:00	SATURDAY	09:00 - 12:00
WEDNESDAY	09:00 - 20:00	SUNDAY	CLOSED

LIBRARY RULES

All students **must** have a library card.

Computers are for schoolwork only.

No food or drink in the library.

No running or shouting in the library.

Mobile phones must be off.

Students can borrow 3 books at one time.

Thank you!

1. Check your understanding: grouping

Write the phrases in the boxes. What can you do in the library?

eat.	use your phone.	talk loudly to friends.	borrow books.	use the computer for homework.	read.
------	-----------------	-------------------------	---------------	--------------------------------	-------

In the library you can ...	In the library you can't ...

2. Check your understanding: matching

Match the first parts of sentences 1-4 with the second parts a-d.

1. The library is ...	a. ... 3 books at one time.
2. Students can take away ...	b. ... keep quiet.
3. Students must ...	c. ... closed on Sundays.
4. Switch off your ...	d. ... mobile phone.

3. Check your understanding: true or false

Circle *True* or *False* for these sentences.

1. You can use Facebook on the library computers.	<i>True</i>	<i>False</i>
2. You can eat lunch in the library.	<i>True</i>	<i>False</i>
3. You need a library card.	<i>True</i>	<i>False</i>
4. The library is open on Saturday afternoon.	<i>True</i>	<i>False</i>
5. You can use the library on Sunday.	<i>True</i>	<i>False</i>
6. You can't talk on the phone in the library.	<i>True</i>	<i>False</i>

Discussion

Does your school have a good library?

Answers
Preparation
1. a library
2. study

1. Check your understanding: grouping

In the library you can't ...	eat.
In the library you can ...	use the computer for homework.
	use your phone.
	talk loudly to friends.

2. Check your understanding: matching

- c The library is closed on Sundays.
- a Students can take away 3 books at one time.
- b Students must keep quiet.
- d Switch off your mobile phone.

3. Check your understanding: true or false

- False
- False
- True
- False
- False
- True

Абдықалықов Қожанасыриден	п.ғ.к., «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ басқару және білім сапасы кафедрасының аға оқытушысы
Адыханова Анара Сериковна	«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ «Тәрбие және тұлғаны әлеуметтендіру» кафедрасының аға оқытушысы
Аубакирова Қымбат Файзуллиновна	п.ғ.к., Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ бастауышта оқыту педагогикасы және әдістемесі кафедрасының доценті
Әміров Есжан Сарманқұлұлы	«Қарағанды гуманитарлық колледжі» КМҚК директоры, ҚР білім беру ісінің Құрметті қызметкері, ҚР-ның еңбек сіңірген қайраткері, «Ы. Алтынсарин» төсбелгісінің иегері, ҚР ТЖКБ жүйесі оқу-әдістемелік бірлестігінің төрағасы
Букенов Бектөре Қисықұлы	Қарағанды мамандандырылған музыка мектеп – интернатының директоры, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы
Ишанов Пірмағамбет Зулпхарұлы	п.ғ.к., PhD, Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ бастауышта оқыту педагогикасы және әдістемесі кафедрасының профессоры
Каргин Джумат Бейсембекович	ф.-м.ғ.к., Л.Н.Гумилев ат.Еуразия Ұлттық университетінің технологияларды коммерциаландыру департаментінің директоры, Астана қ., Қазақстан Республикасы
Литвинская Ирина Геннадьевна	«Краснояр өлкелік ББҚБА және КҚДИ» Өлкелік мемлекеттік дербес қосымша кәсіби білім беру мекемесінің оқытудың ұжымдық тәсілінің әдіснамасы және технологиясы зертханасының аға ғылыми қызметкері, педагогика және әлеуметтік ғылымдар Академиясының мүше-корреспонденті, РФ білім беру Құрметті қызметкері, Красноярск қ., Ресей Федерациясы
Майбасова Үміт Амандықовна	«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ «Мектепке дейінгі тәрбие және бастауыш білім беру» кафедрасының аға оқытушысы
Макаренко Татьяна Владимировна	Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті (педагогика и психология мамандығы) магистранты, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы
Мамерханова Жанат Мухамедхановна	п.ғ.к., «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ «Басқару және білім сапасы» кафедрасының аға оқытушысы
Мкртчян Манук Ашотович	п.ғ.д., ф.-м.ғ.к., Білім және ғылым вице-министрі, Ереван қ., Армения Республикасы
Моисеева Людмила Владимировна	п.ғ.д., профессор, «Орал мемлекеттік педагогикалық университеті» ЖББ ФМББМ жаратылыстану және оқыту әдістемесі кафедрасының меңгерушісі, Екатеринбург қ., Ресей Федерациясы
Ноғайбаева Гүлбаршын Аскенқызы	"Ақпараттық-талдау орталығы" акционерлік қоғамының Орта білімді дамыту департаментінің бас талдаушысы.
Омаргазин Руслан Бисембиевич	филос.ғ.к., С.Сейфуллин ат. Қазақ Агротехникалық университеті философия кафедрасының доценті, Астана қ., Қазақстан Республикасы
Өтен Гүлзағира Жақсылыққызы	т.ғ.к., «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Оңтүстік Қазақстан облысы бойынша ПҚ БАИ «Инновациялық технологиялар және жаратылыстану-ғылыми (гуманитарлық) пәндерді оқыту әдістемесі» кафедрасының аға оқытушы, Шымкент қ., Қазақстан Республикасы
Сабинова Райхан Шайхышевна	п.ғ.к., доцент, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті психология кафедрасының меңгерушісі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы
Сакаева Альфина Нигаматзяновна	п.ғ.к., «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ «Басқару және білім сапасы» кафедрасының меңгерушісі
Чеснокова Надежда Петровна	«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ академиялық бөлімінің бас маманы
Щербина Юлия Семёновна	қалалық көру мүмкіндігі шектеулі адамдарға арналған Орталықтың қоғамдық пәндер оқытушысы, әлеуметтік педагог, Мюнхен қ., Германия.

Абдикалыков Кожанасиридин	к.п.н., старший преподаватель кафедры управления и качества образования филиала АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области
Адыханова Анара Сериковна	старший преподаватель кафедры воспитания и социализации личности филиала АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области
Аубакирова Қымбат Файзуллиновна	к.п.н., доцент кафедры педагогики и методики начального обучения КарГУ им. Е.А.Букетова
Әміров Есжан Сарманқұлұлы	директор КГКП «Карагандинского гуманитарного колледжа», обладатель нагрудного знака «Ы. Алтынсарина», Почетный работник образования РК, Заслуженный работник РК, председатель учебно-методического объединения системы ТипО РК
Букенов Бекторе Кисыкович	директор Карагандинского специализированного музыкального школы – интерната, г.Караганда, Республика Казахстан
Ишанов Пирмагамбет Зульпхарович	к.п.н., PhD, профессор кафедры педагогики и методики начального обучения КарГУ им. Е.А.Букетова
Каргин Джумат Бейсембекович	к.ф.-м.н., директор Департамента коммерциализации технологий ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан
Литвинская Ирина Геннадьевна	старший научный сотрудник лаборатории методологии и технологии коллективного способа обучения Краевого государственного автономного учреждения дополнительного профессионального образования «Красноярский краевой институт повышения квалификации и профессиональной переподготовки работников образования», член-корреспондент Академии педагогических и социальных наук, почетный работник образования РФ, г. Красноярск, Российская Федерация
Майбасова Умит Амандыковна	старший преподаватель кафедры дошкольного воспитания и начального обучения филиала АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области
Макаренко Татьяна Владимировна	магистрант, 1-го года обучения (специальность педагогика и психология) Карагандинского государственного университета им. Е.А. Букетова, г. Караганда, Республика Казахстан
Мамерханова Жанат Мухамедхановна	к.п.н., старший преподаватель кафедры управления и качества образования ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области
Мкртчян Манук Ашотович	д.п.н., к.ф.-м.н., вице-министр образования и науки, г. Ереван, Республика Армения
Моисеева Людмила Владимировна	д.п.н., профессор, зав. кафедрой естествознания и методики преподавания ФГБОУ ВО «Уральский государственный педагогический университет», г. Екатеринбург, Российская Федерация
Ногайбаева Гульбаршин Аскеновна	главный аналитик Департамента развития среднего образования акционерного общества "Информационно-аналитический центр".
Омаргазин Руслан Бисембиевич	к.философ.н., доцент кафедры философии Казахского Агротехнического университета им.С.Сейфуллина, г. Астана, Республика Казахстан
Отен Гулзагира Жаксылыккызы	к.и.н., старший преподаватель кафедры «Методики преподавания инновационных технологии и естественно-научных (гуманитарных) дисциплин» ФАО «НЦПК» Өрлеу» ИПК ПР по Южно-Казахстанской области, г.Шымкент, Республика Казахстан
Сабирова Райхан Шайхышевна	к.психол.н., доцент, заведующая кафедрой психологии Карагандинского государственного университета им. Е.А. Букетова, г. Караганда, Республика Казахстан
Сакаева Альфина Нигаматзяновна	к.п.н., заведующая кафедрой управления и качества образования филиала ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области
Чеснокова Надежда Петровна	главный специалист академического отдела филиала АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области
Щербина Юлия Семёновна	преподаватель общественных дисциплин, социальный педагог Центра для людей с проблемами зрения, г. Мюнхен, Германия